

Informe Anual de Seguridad Nacional

2023

PRESIDENCIA
DEL GOBIERNO

Informe Anual de Seguretat Nacional

2023

Traducción al Catalán: Delegación del Gobierno en Cataluña
Traductores: Unidad Gabinete de la Delegada del Gobierno

Catálogo de publicaciones de la Administración General del Estado
<https://cpage.mpr.gob.es>

Edita:

© Autor y editor,

NIPO (edición on-line): 143-24-026-3
Fecha de edición: Marzo 2024

Informe Anual de Seguretat Nacional 2023

Aquest informe ha estat elaborat pel Departament de Seguretat Nacional del Gabinet de la Presidència del Govern, en la seva condició de Secretaria Tècnica i Òrgan de Treball Permanent del Consell de Seguretat Nacional, amb la participació del Ministeri d'Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació; el Ministeri de Presidència, Justícia i Relacions amb les Corts; el Ministeri de Defensa; el Ministeri d'Hisenda; el Ministeri de l'Interior; el Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible; el Ministeri de Treball i Economia Social; el Ministeri d'Indústria i Turisme; el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació; el Ministeri de Política Territorial i Memòria Democràtica; el Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic; el Ministeri d'Economia, Comerç i Empresa; el Ministeri de Sanitat; el Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats; el Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions; el Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública i el Centre Nacional d'Intel·ligència. L'informe va ser aprovat pel Consell de Seguretat Nacional en la seva reunió de 19 de març de 2024.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	9
RISCOS I AMENACES A LA SEGURETAT NACIONAL	15
TENSÍO ESTRATÈGICA I REGIONAL.....	17
TERRORISME I RADICALITZACIÓ VIOLENTA	43
EPIDÈMIES I PANDÈMIES	59
AMENACES A LES INFRAESTRUCTURES CRÍTIQUES.....	71
EMERGÈNCIES I CATÀSTROFES	81
ESPIONATGE I INGERÈNCIES DES DE L'EXTERIOR.....	95
CAMPANYES DE DESINFORMACIÓ	101
VULNERABILITAT DEL CIBERESPAI.....	111
VULNERABILITAT DE L'ESPAI MARÍTIM.....	131
VULNERABILITAT AEROESPACIAL	147
INESTABILITAT ECONÒMICA I FINANCERA	159
CRIM ORGANITZAT I DELINQUÈNCIA GREU	175
FLUXOS MIGRATORIS IRREGULARS	187
VULNERABILITAT ENERGÈTICA.....	199
PROLIFERACIÓ D'ARMES DE DESTRUCCIÓ MASSIVA.....	217
EFECTES DEL CANVI CLIMÀTIC I DE LA DEGRADACIÓ DEL MITJÀ NATURAL	227
ANÀLISI DE RISCOS 2023	243
CULTURA DE SEGURETAT NACIONAL	259
DESENVOLUPAMENT DEL PLA DE CULTURA DE SEGURETAT NACIONAL	261
GLOSSARI	271

INTRODUCCIÓ

En 2023, la tensió estratègica ha tornat a ocupar un primer pla. A la guerra iniciada per la invasió russa d'Ucraïna en 2022 cal sumar el nou conflicte a Gaza, desencadenat per l'atac terrorista de Hamàs a Israel el 7 d'octubre. La possibilitat que el conflicte derivi en una major conflagració regional, juntament amb la greu crisi humanitària, que ja s'ha cobrat més de 30.000 vides, ha focalitzat els esforços internacionals a aconseguir un alto el foc.

A Àfrica també segueix augmentant la inestabilitat. Níger i Gabon s'han sumat en 2023 a la llista de països que han sofert un cop d'estat en els últims anys. La imperant inseguretat en el Sahel, amb manifestacions de violència en països com Mali o Txad i una guerra civil en Sudan, juntament amb els efectes del canvi climàtic i una situació econòmica deficitària, fan de la regió un escenari de preocupació per a la Seguretat Nacional. A més, la inestabilitat tant en el Sahel com a Orient Mitjà podria contribuir a mobilitzar als entorns jihadistes i derivar en processos de radicalització i possibles atacs terroristes.

Aquesta tensió té el seu reflex en un marc internacional fragmentat, on el multilateralisme i les organitzacions internacionals estan perdent efectivitat i presència. Així, al llarg de 2023 ha augmentat el desgast de l'arquitectura internacional de control d'armament, no proliferació i desarmament.

Igualment, la seguretat i protecció de les infraestructures crítiques cobra especial importància en un context d'inestabilitat geopolítica, on s'observa un nombre creixent d'incidents i atacs híbrids. En aquest sentit, destaquen les infraestructures crítiques submarines que, després de l'atac al gasoducte *Nord Stream* en 2022, han sofert nous incidents en 2023. Els exemples més rellevants són l'atac a un gasoducte que uneix Finlàndia i Estònia i a un cable de dades submarí entre Suècia i Estònia. Igualment, els atacs que s'han succeït en el mar Rojo, a més de representar una seriosa amenaça per al comerç internacional i el tràfic marítim, posen el perill els cables submarins d'una zona per la qual transcorre el 80% del tràfic de dades d'Àsia cap a l'oest.

Les tensions globals estan portant a un increment de la difusió de campanyes de desinformació, amb un augment de les narratives antioccidentals i antieuropees. La intel·ligència artificial generativa suposa un repte afegit a l'hora de fer front a aquesta amenaça, especialment nociva en contextos electorals. Però, a més, està tenint impacte en altres àmbits, com pot

ser el crim organitzat, on la creació d'imatges pot incidir no només en els mètodes delictius, sinó també en la mateixa persecució i enjudiciament criminal.

També han augmentat els ciberatacs, amb atacants cada vegada més sofisticats tècnicament i una creixent interconnectivitat, que amplia el seu possible rang d'actuació. En l'àmbit de l'espionatge, la digitalització de les organitzacions ofereix als Serveis d'Intel·ligència hostils la possibilitat d'emprar nous procediments d'obtenció d'informació de forma molt eficient i segura/segura.

El pla econòmic també s'ha convertit en terreny de competició geopolítica, amb alguns aspectes econòmics considerats, cada vegada més, com a qüestions clau per a la Seguretat Nacional. En particular, s'estan redoblant esforços per fer que les cadenes de valor siguin més resilients i segures/segures i per protegir l'accés a matèries i tecnologies crítiques. En l'àmbit comunitari, diverses mesures al llarg de l'any han cercat fomentar la seguretat econòmica i l'autonomia estratègica. Aquesta última ha estat precisament una de les prioritats de la presidència espanyola del Consell de la Unió Europea durant el segon semestre de 2023.

Aquestes dinàmiques estan molt lligades a la transició energètica, que ha cobrat encara més urgència a conseqüència de l'augment de la temperatura mitjana global. L'any 2023 ha estat el més càlid mai registrat i ha estat marcat per fenòmens meteorològics extrems, com a inundacions i grans incendis.

En 2023, les dades de fluxos migratoris irregulars d'entrada van registrar un augment del 95% respecte a l'any anterior, amb un increment especialment notable d'arribades des del Sahel. En concret, octubre va ser el mes amb major nombre d'arribades irregulars per via marítima a Espanya, amb un increment de més de 400% en el nombre d'arribades de subsaharians respecte al mes anterior. Això ha suposat un repte per a la gestió migratòria.

El context descrit ha marcat l'activitat desenvolupada en el marc del Sistema de Seguretat Nacional. Les tres prioritats establertes en l'Estratègia de Seguretat Nacional 2021, han servit com a referència per definir l'agenda del Consell de Seguretat Nacional. En concret, el desenvolupament del model de gestió de crisi; la implementació de la dimensió de seguretat de les capacitats tecnològiques i sectors estratègics; i l'avanç en la capacitat per fer front a estratègies híbrides, són tres objectius en els quals s'ha avançat en el transcurs de l'any, particularment en els òrgans de suport al Consell de Seguretat Nacional.

El Comitè de Situació, que s'ha reunit en cinc ocasions, continua amb les seves activitats relacionades amb el tractament transversal i reforçat de les repercussions que, per a Espanya, té l'agressió il·legal russa contra Ucraïna. D'aquesta forma, els Grups de Treball en matèria de recepció i protecció temporal; reconstrucció; seguiment en l'execució de sancions; ciberseguretat; i seguretat energètica han continuat la seva labor durant l'any 2023. També, i en el marc d'aquest Comitè, continua activada la Cèl·lula de Coordinació, que es reuneix setmanalment per fer un seguiment de la situació des d'una perspectiva interministerial.

L'activitat del Comitè no solament se centra en la resposta davant les crisis, sinó que també ha dedicat bona part de la seva agenda a altres treballs relacionats amb la preparació en

l'àmbit de gestió de crisi del Sistema de Seguretat Nacional. Així, s'ha avançat a través de Grups de Treball dedicats a les àrees de resiliència; l'elaboració d'un pla integral de seguretat de Ceuta i Melilla; i l'amenaça híbrida.

Amb vista a l'any 2024, es contemplen noves iniciatives per enfortir la preparació, com són la proposta per a l'elaboració d'un Catàleg de Recursos i la creació d'un Grup de Treball per a establiment de la Reserva Estratègica basada en les Capacitats Nacionals de Producció Industrial.

El Comitè Especialitzat Contra el Terrorisme (CECT), en la seva qualitat d'òrgan de suport del Consell de Seguretat Nacional, va centrar els seus treballs durant el 2023 en l'actualització de l'Estratègia Nacional contra el Terrorisme (ENCOT). El document final, elaborat pel grup de treball constituït a aquest efecte i conformat pels diferents òrgans i organismes integrants del CECT, va explicar també amb les aportacions de les Comunitats Autònomes en el marc de la Conferència Sectorial per a Assumptes de la Seguretat Nacional, dels organismes representants de les víctimes del terrorisme, així com les d'un grup d'experts representatius de l'àmbit acadèmic. El desembre de 2023, l'esmentat Comitè va aprovar el document final de la nova ENCOT-2023 que ha estat elevat al Consell de Seguretat Nacional per a la seva aprovació definitiva.

L'activitat principal durant l'any 2023 del Consell Nacional de Seguretat Marítima ha estat l'elaboració de la nova Estratègia Nacional de Seguretat Marítima, per a la seva aprovació l'any 2024. A més, la creixent inestabilitat en el mar Rojo, a conseqüència dels atacs al tràfic marítim, ha estat motiu d'atenció especial per part de la Cèl·lula d'Informació i Anàlisi de Riscos per a la Seguretat Marítima. Altres iniciatives escomeses han estat l'actualització del catàleg de recursos i l'inici dels treballs per desenvolupar indicadors de seguretat marítima, en compliment a l'acord del Consell de Seguretat Nacional de 14 de febrer de 2023.

El Consell Nacional de Seguretat Aeroespacial (CNSA) ha prestat especial atenció als riscos que els drons suposen per a la Seguretat Nacional, impulsant l'execució de les accions identificades en l'estudi realitzat l'any 2022 "Dron i Seguretat Nacional".

Respecte a l'àmbit espacial, el Consell Nacional de Seguretat Aeroespacial, en el qual s'ha integrat l'Agència Espacial Espanyola, ha contribuït a les aportacions d'Espanya a l'Estratègia Espacial de la Unió Europea per a la Seguretat i la Defensa i a les Conclusions del Consell sobre ella, adoptades durant la presidència espanyola de la UE.

En 2023 el Grup de Treball d'Alertes Espacials del CNSA ha iniciat l'estudi sobre l'extensió del Protocol d'Alertes Espacials als fenòmens de meteorologia espacial, les tempestes solars, que puguin afectar a la Seguretat Nacional, a més s'ha elaborat un document amb la posició nacional respecte a la necessitat de sistema de gestió del tràfic espacial global.

En el Consell Nacional de Ciberseguretat (CNCS) es van tractar, entre altres assumptes, les iniciatives previstes en l'àmbit de la ciberseguretat amb vista a la Presidència espanyola del Consell de la UE, la transposició a l'ordenament jurídic nacional de la Directiva NIS 2, relativa a les mesures destinades a garantir un elevat nivell comú de ciberseguretat en tota la Unió, el

projecte d'indicadors del Sistema de Seguretat Nacional i les xarxes nacional i europea de SOCs (centres d'operacions de seguretat). També ha continuat el treball de la Comissió Permanent de Ciberseguretat, grup de treball del CNCS, i del Fòrum Nacional de Ciberseguretat. Aquest Fòrum va publicar el juliol de 2023 una sèrie de treballs dedicats la ciberseguretat del ciutadà, la responsabilitat social corporativa, l'impuls a la indústria i a la R+D+i, la formació especialitzada en ciberseguretat, així com en les necessitats de ciberdefensa.

Fruit de la col·laboració públicoprivada, el Fòrum contra les Campanyes de Desinformació en l'àmbit de la Seguretat Nacional ha elaborat una primera publicació que recull el treball fet al llarg de l'any per més de 90 experts de diferents sectors de la societat civil, l'acadèmia, el sector privat i l'Administració pública.

El Comitè Especialitzat de No Proliferació d'Armes de Destrucció Massiva (CENP) s'ha centrat en la deterioració del Règim Internacional de No Proliferació, agreujat per la situació creada després de l'atac rus a Ucraïna, l'estancament de les negociacions del Pla d'Acció Integral Conjunt para Aniran i l'actitud bel·ligerant de Corea del Nord. El Comitè ha seguit la situació i participat en la coordinació de les posicions espanyoles en tots els òrgans integrats en el Règim Internacional, en els àmbits, nuclear, químic i biològic.

Diferents grups de treball interministerials, dependents del CENP, han treballat en l'actualització del Pla Nacional de Biocustòdia, l'elaboració d'un protocol de coordinació interministerial per a la intercepció d'armes de destrucció massiva (ADM) en ports o aeroports espanyols o la definició d'indicadors de risc associats a la proliferació d'ADM.

A instàncies del CENP, el Consell de Seguretat Nacional va acordar l'elaboració d'una Estratègia Nacional contra la Proliferació d'Armes de Destrucció Massiva, que es troba en període de redacció.

L'Informe Anual de Seguretat Nacional 2023 incorpora, igual que en edicions anteriors, una anàlisi de riscos i amenaces per a la Seguretat Nacional. Els resultats de l'estudi mostren que la principal preocupació se centra en les campanyes de desinformació i l'ocupació del ciberespai per a finalitats irregulars, aspecte que cobra especial rellevància, si cap, a la vista de l'intens calendari electoral de 2024. La tensió estratègica i les conseqüències per a la seguretat internacional dels dos principals escenaris bèl·lics d'Ucraïna i Gaza, ocupa un segon lloc en la percepció de riscos. En tercer lloc, la intensitat dels fluxos migratoris irregulars a Espanya al llarg de l'any 2023 és motiu d'especial atenció.

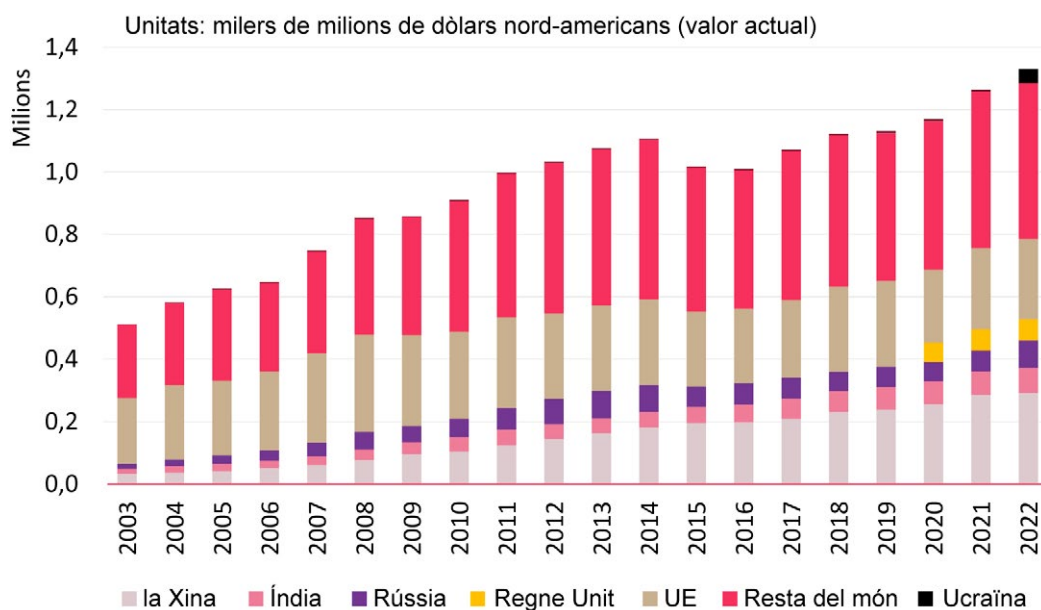
Finalment, pel que fa a la cultura de Seguretat Nacional, durant l'any 2023, s'ha seguit desenvolupant el Pla Integral de Cultura de Seguretat Nacional, en les seves quatre línies d'acció —formació, comunicació i divulgació pública, rellevància en l'exterior i participació de la ciutadania—. Amb l'objectiu d'encoratjar la conscienciació social sobre el caràcter imprescindible de la Seguretat Nacional, s'han desenvolupat accions com el primer Fòrum de Seguretat Nacional i Esport o jornades sobre Seguretat Nacional en universitats o delegacions de Govern. A més, s'ha fomentat la col·laboració públicoprivada a través del Fòrum Integral de Cultura de Seguretat Nacional, que s'ha reunit per segona vegada en 2023.

RISCOS I AMENACES A LA SEGURETAT NACIONAL

TENSIÓ ESTRATÈGICA I REGIONAL

En el context estratègic actual, caracteritzat per una reculada del multilateralisme, un augment de l'assertivitat de certs actors i un increment de la competició entre Estats, el risc que es produeixin tensions amb impacte directe sobre els interessos nacionals i fins i tot sobre la pròpia sobirania, constitueix una seriosa amenaça per a la Seguretat Nacional. (Figures 1.1-1.3)

Font: Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI)

Figura 1.1: Evolució de la despesa en defensa a escala mundial

Figura 1.2: Despesa en defensa en 2022 i canvi percentual respecte a 2021

REGIÓ	Despesa (mil milions \$)	Canvi (%) 2021-2022
Àfrica	39,4	-5,3
Nord d'Àfrica	(19,1)	-3,2
Àfrica Subsahariana	20,3	-7,3
Amèrica	961	0,3
Amèrica Central i Carib	11,2	-6,2
Amèrica del Nord	904	0,7
Amèrica del Sud	46,1	-6,1
Àsia i Oceania	575	2,7
Àsia Central	1,4	-29
Àsia de l'Est	397	3,5
Oceania	35,3	0,5
Sud d'Àsia	98,3	4,0
Sud-este Asiàtic	43,1	-4,0
Europa	480	13
Centro i Oesti d'Europa	345	3,6
Aquest d'Europa	135	58
Orient Mitjà	(184)	3,2
TOTAL MUNDIAL	2.240	3,7

()= Estimació incerta.

Nota: Les xifres de despesa estan en dòlars nord-americans, a preus i tipus de canvi corrents. Els canvis són en termes reals, basats en dòlars nord-americans constants (2021).

Font: Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI)

Figura 1.13: Principals exportadors i importadors d'armament entre 2018-2022

EXPORTADORS	Percentatge global (%)	IMPORTADORS	Percentatge global (%)
1. Estats Units	40	1. Índia	11
2. Rússia	16	2. Aràbia Saudita	9,6
3. França	11	3. Catar	6,4
4. la Xina	5,2	4. Austràlia	4,7
5. Alemanya	4,2	5. la Xina	4,6
6. Itàlia	3,8	6. Egipte	4,5
7. Regne Unit	3,2	7. Corea del Sud	3,7
8. Espanya	2,6	8. Pakistan	3,7
9. Corea del Sud	2,4	9. Japó	3,5
10. Israel	2,3	10. Estats Units	2,7

Font: Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI)

El panorama geopolític actual està especialment marcat per dues guerres en curs: la invasió russa d'Ucraïna i el conflicte entre Israel i Hamàs a la Franja de Gaza, i ambdues amenacen de forma molt important l'ordre mundial establert després del final de la Guerra Freda.

En 2023 la guerra a Ucraïna ha continuat sent el principal focus d'inestabilitat i repte de seguretat per al conjunt de l'OTAN, la Unió Europea i l'OSCE. La seva transcendència no se circumscriu al conflicte rus-ucraïnès, sinó que suposa un atac contra l'estabilitat occidental, desafiant i qüestionant la seva arquitectura de seguretat i defensa.

Al llarg de l'any, els combats han passat per un estancament de les línies del front, una ofensiva ucraïnesa que s'ha enfrontat a una fèrria posició defensiva russa i una nova fase caracteritzada per la guerra de trinxeres i desgast amb un cost molt elevat de baixes. Així, la guerra persisteix sense que cap de les parts hagi aconseguit un punt de ruptura. (Figura 1.4)

Font: Elaboració del DSN

Figura 1.4: Mapa del conflicte per la invasió russa d'Ucraïna

La resposta d'occident és clau per bloquejar la progressió russa sobre Ucraïna.

Tant els membres de l'OTAN com la UE han assumit importants rols en suport a la defensa d'Ucraïna i de l'ordre internacional. La UE manté els instruments que va engegar des de l'inici del conflicte, si bé el seu major repte és assegurar el seu sosteniment a mitjà/llarg termini alhora que mantenir la unitat dels Estats membres. Per la seva banda, l'OTAN, sense intervenir directament en el conflicte, contribueix a la contenció geogràfica del conflicte, mitjançant el reforç de la postura de dissuasió i defensa i el desplegament de forces per a la dissuasió i vigilància al llarg de les fronteres orientals de l'Aliança.

La cohesió occidental i les sancions imposades han provocat que Rússia deixi de ser el principal proveïdor d'energia d'Europa. Al temps, Moscou ha aconseguit nous socis comercials i ha estret llaços polítics amb països tradicionalment pròxims, la qual cosa ha permès que l'economia russa mostri una forta resiliència a les sancions, sempre que segueixi comptant amb el suport de la Xina.

El suport exterior continua sent el factor decisiu en la continuació de la guerra per a tots dos bàndols. El suport militar a Ucraïna es realitza a través de diferents línies d'acció: una de material militar, canalitzada de forma bilateral a través del Grup de Contacte per a la Defensa d'Ucraïna (conegut com a Grup Ramstein) i una altra d'ensinistrament a les forces armades ucraïneses en el marc de la Missió d'Assistència militar de la Unió Europea en suport d'Ucraïna (EUMAM Ucraïna); acompanyades d'altres mesures d'assistència financera del Fons Europeu per a la Pau (EPF, *European Peace Facility*) i de suport humanitari realitzat de forma bilateral.

La UE ha elevat de 5.000 a 10.500 milions d'euros el sostre de despesa de l'EPF per al marc financer 2021-2027, amb l'objectiu de cobrir els set paquets d'ajuda (3.600 milions d'euros), els costos de les propostes de l'Alt representant de la Unió per a Afers exteriors i Política de Seguretat destinades a finançar el subministrament de municions de 155 mm i míssils (3.000 milions d'euros), així com els costos associats a la Missió EUMAM Ucraïna, que el seu objectiu és arribar als 40.000 efectius entrenats a principis de 2024. A més, s'està debatent un possible nou increment de vint mil milions en quatre anys i està pendent el desbloquejo del vuitè tram d'ajuda (500 milions d'euros) a les forces armades ucraïneses en el marc de l'EPF.

Per la seva banda, la Comissió Europea està impulsant nous instruments que, amb l'agressió a Ucraïna com a teló de fons, pretenen recolzar l'ajuda immediata a Ucraïna, i millorar la Base Industrial i Tecnològica de la Defensa, cercant, entre altres objectius, l'autonomia estratègica europea. S'han aprovat dos instruments a curt termini per a la producció de municions i contractació comuna (ASAP, *Act in Support of Ammunition Production* i EDIRPA, *Joint Procurement Act*, respectivament), que venen a complementar la iniciativa EDF (*European Defence Fund*) i PESCO (Cooperació Estructurada Permanent). També ha començat a tramitar-se l'elaboració d'una Estratègia d'Indústria de Defensa (EDIS) i s'espera la presentació d'un Pla d'Inversió en Defensa (EDIP) a mitjà i llarg termini. L'Agència Europea de Defensa (EDA) contribueix amb diversos projectes d'adquisició col·laborativa.

L'OTAN, que no participa en el subministrament directe de suport (només en el Grup de Ramstein), va engegar en el Cim de Vínlius de 2023 un format privilegiat i ampli, el Consell OTAN-Ucraïna, així com, un programa multianual (*Adapted Annual National Programme*) a fi de desenvolupar les capacitats militars i de seguretat futures d'Ucraïna amb vista a una futura interoperabilitat. El programa prioritza i orienta les reformes que ha d'escometre Ucraïna, sobretot en el marc de la seguretat i la defensa, i inclou un paquet d'ajuda militar no letal específic de l'OTAN (*Ukraine Comprehensive Assistance Package*).

Després de l'adhesió de Finlàndia a l'OTAN el 4 d'abril, s'ha doblat la longitud de la frontera amb Rússia. L'entrada de Finlàndia i Suècia suposa un increment de la capacitat militar de l'Aliança en una regió altament sensible, especialment en el Bàltic.

La invasió i l'assumpció de la realitat d'un conflicte llarg a Ucraïna ha provocat un nou impuls en el compromís dels Estats membres de l'OTAN i de la UE per aconseguir la despesa en defensa del 2% del PIB. Espanya preveu aconseguir-ho en 2029 i, durant 2023, s'ha treballat en inversions i adquisicions de sistemes de defensa que van en aquesta adreça. A més, s'ha incrementat la contribució a l'EPF. (Figures 1.5 i 1.6)

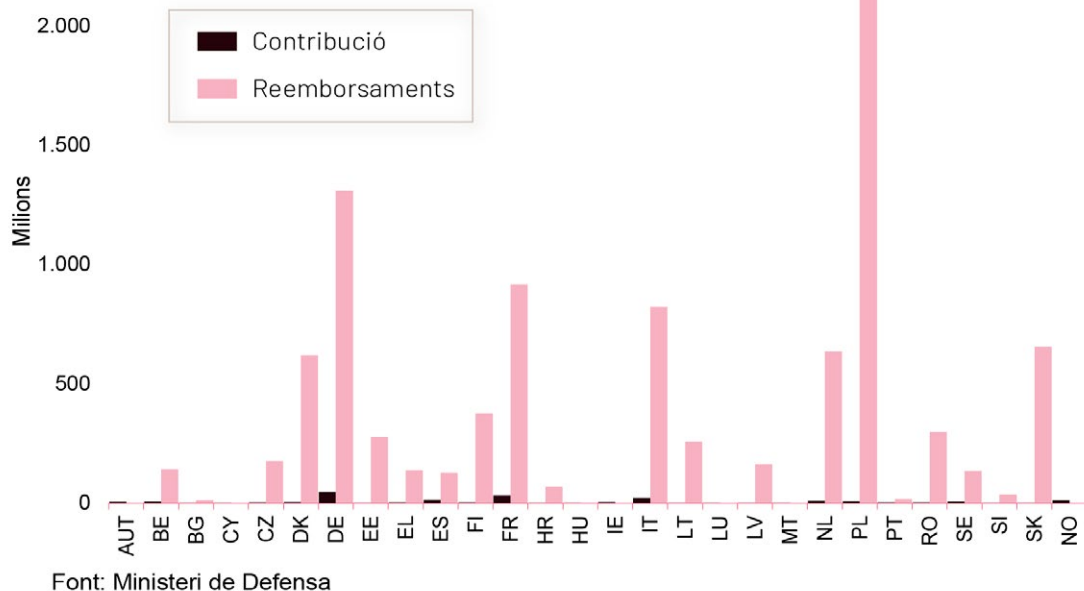
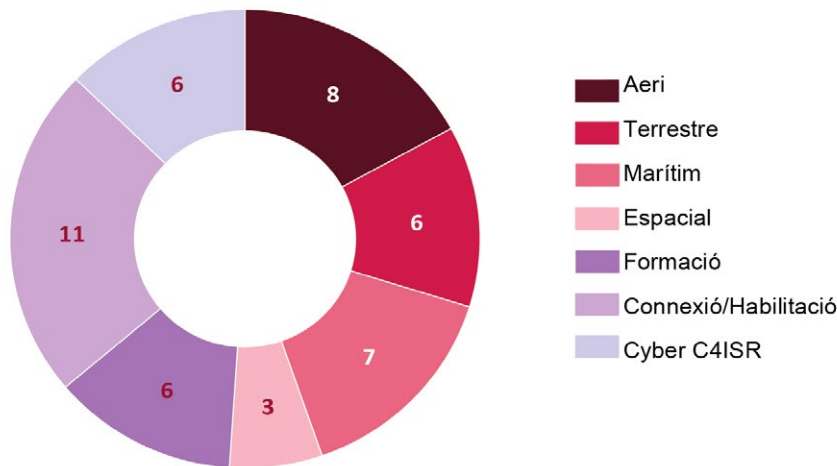

Figura 1.5: Contribució a l'EPF i reemborsaments per material subministrat

Font: Ministeri de Defensa

Figura 1.6: Nombre de projectes PESCO en els quals participa Espanya per àmbits

Espanya continua brindant suport militar a Ucraïna amb l'enviament de vehicles cuirassats i de transport de tropes, embarcacions pneumàtiques de comando, llançadors i míssils de defensa antiaèria i de superfície, munició, així com ambulàncies i un hospital de campanya. A aquests enviaments, seguirà l'entrega de material militar de diversos tipus. A més, continuarà la formació militar de soldats ucraïnesos i d'equips especialitzats a desactivar mines. A més, Espanya ha adquirit el ferm compromís d'enjudiciar els crims de guerra i la creació d'un mecanisme de justícia que permeti la rendició de comptes.

En el marc de l'ONU, la falta de resolució de la guerra a Ucraïna evidencia la fractura política: els països occidentals que mantenen el seu suport a Ucraïna d'un costat, i Rússia, juntament amb els països que la recolzen, entre ells la Xina, per un altre. Això genera obstacles al funcionament del Consell de Seguretat, sense que les puntuals coincidències i acords suposin l'encapsulament de l'assumpte. Existeix també un grup de països de renda mitjana i en vies de desenvolupament, les principals preocupacions del qual no passen per Ucraïna. El seu suport a les resolucions de l'Assemblea General de condemna a Rússia no els impedeix ser ocasionalment equidistants, més preocupats per les conseqüències de seguretat alimentària i energètica de la guerra, o criticar el que consideren la doble rasadora occidental a l'hora de considerar altres crisis. D'altra banda, la coordinació entre països afins en l'Assemblea General de l'ONU ha impedit que Rússia anés reelegida per al Consell de Drets Humans i que el candidat presentat per Moscou per cobrir una plaça de jutge de la Cort Internacional de Justícia anés derrotat pel candidat romanès.

Entre els països del denominat "sud global", ha calat fins a cert punt la narrativa russa, que atribueix la responsabilitat de la invasió d'Ucraïna a Occident, i ha reclamat un ordre econòmic global diferent de l'actual. En aquest context, la iniciativa BRICS ha estat la principal eina de Rússia per trencar el seu aïllament econòmic. L'ampliació del nombre de països convidats a formar part del grup BRICS en el seu XV Cim a Johannesburg a l'agost (Aniran, Aràbia Saudita,

Unió dels Emirats Àrabs, Argentina, Egipte i Etiòpia) possibilita l'acostament de països amb economies emergents a l'esfera d'influència de la Xina i Rússia.

En el marc de l'OSCE, i amb la guerra a Ucraïna com a teló de fons, el 9 de juny de 2023 la Federació Russa va anunciar la seva retirada del Tractat de Forces Armades Convencionals a Europa (FACE), que es va fer efectiva des del 7 de novembre de 2023. El Tractat FACE ha estat la pedra angular sobre la qual s'ha consolidat la seguretat europea des de principis de la dècada de 1990, formant part del mateix 30 Estats, inclosa Espanya.

La retirada de la Federació Russa del Tractat FACE buida de contingut les obligacions incloses en el mateix Tractat, que està fonamentat en el principi de reciprocitat. En conseqüència, els Aliats de l'OTAN han decidit suspendre temporalment la seva aplicació, ja que no seria sostenible una situació en la qual els Aliats compleixen les obligacions del Tractat mentre la Federació Russa no ho fa, més encara quan la mateixa guerra d'agressió de la Federació Russa contra Ucraïna és contrària als principis i objectius del Tractat.

La guerra a Ucraïna ha provocat tensió al mercat mundial, elevant els preus dels aliments, els fertilitzants i els combustibles. Tot això té efectes negatius sobre la seguretat alimentària a escala mundial, en particular, als països més vulnerables. A aquesta situació se suma el conflicte a Orient Mitjà, que pot provocar un augment en la volatilitat dels preus de matèries primeres i insums, com els fertilitzants, per la incertesa sobre la demanda i possibilitat d'augment de preus de l'energia (els preus dels fertilitzants, especialment els nitrogenats, són molt sensibles als augments dels preus de l'energia).

El 17 de juliol de 2023, Rússia va decidir suspendre unilateralment l'Acord del Gra del Mar Negre, signat un any abans a iniciativa del Secretari General de l'ONU, en virtut del qual es va permetre l'exportació de més de 33 milions de tones de cereal.

L'acord va contribuir decisivament a estabilitzar els preus mundials i alleujar la inseguretat alimentària originada per la invasió russa d'Ucraïna. La seva suspensió va provocar un augment immediat dels preus i malgrat els esforços de l'ONU per reactivar-ho, la falta de voluntat de Rússia no permet ser optimista sobre aquest tema. No obstant això, el Banc Mundial preveu una baixada dels preus del cereal per 2024, que estaria motivat per l'ús de rutes alternatives per part d'Ucraïna, l'adaptació dels mercats globals i el restabliment de les cadenes de subministrament.

La Comissió Europea va publicar el maig de 2023 una Comunicació en la qual s'estableix un Pla d'Acció per facilitar les exportacions d'Ucraïna i el comerç bilateral amb la UE. Aquesta Comunicació recull una llista molt concreta d'accions que abasten una resposta d'emergència, però també solucions a mitjà i llarg termini. Així, aquesta iniciativa ha permès posar en contacte als operadors de la UE i als venedors de gra ucraïnesos i ha reforçat la connectivitat UE-Ucraïna a llarg termini, la qual cosa ha ajudat Ucraïna a exportar els seus productes per ferrocarril, carretera i vies navegables interiors.

Segons les dades de l'informe de preus dels aliments de la FAO, corresponent al mes de gener de 2024, l'índex de preus dels aliments ha continuat amb la tendència a la baixa que

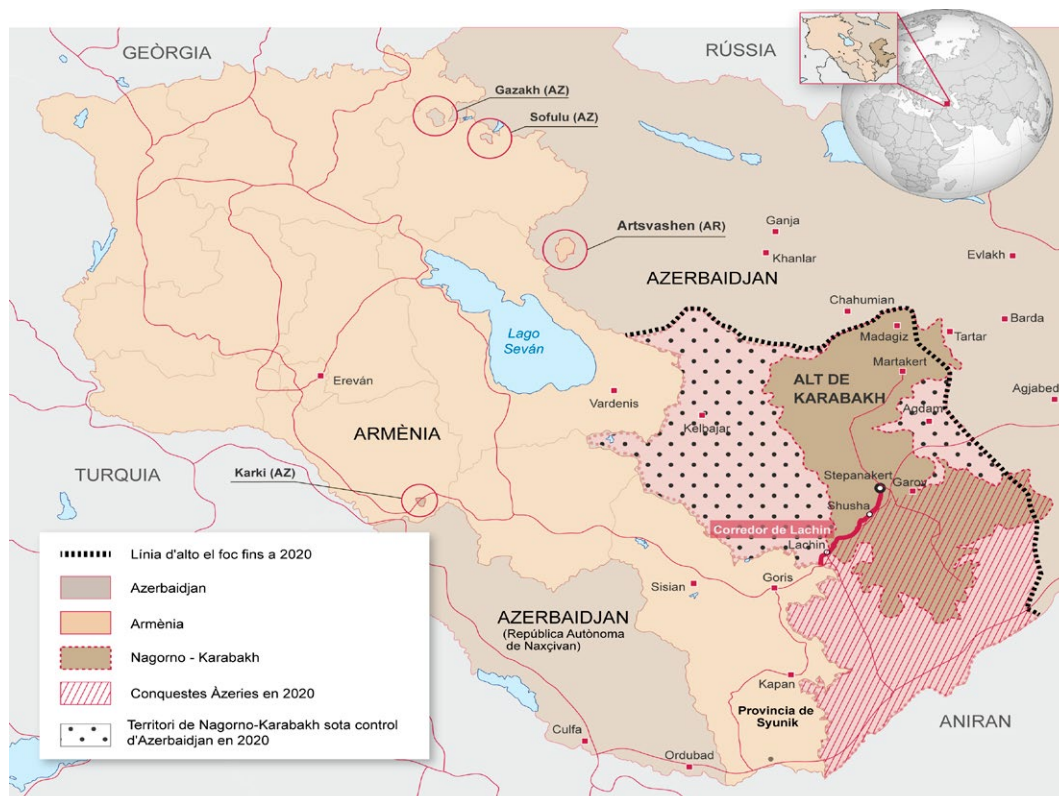
s'ha produït al llarg de 2023; i se situa un 10,4% per sota del seu valor de l'any anterior, i també per sota del valor màxim aconseguit el març de 2023.

Entre les mesures adoptades a escala nacional per mitigar l'impacte de la invasió d'Ucraïna i dels efectes de la sequera en els diferents sectors, destaca el sistema de seguiment d'estocs de matèries primeres bàsiques alimentàries. En una conjuntura on cobra força la necessitat de garantir la seguretat alimentària, s'ha establert l'obligació per als operadors més rellevants de mercat de comunicar les seves existències en els sectors d'arròs, cereals, oleaginoses i certes llavors certificades.

En relació amb els desplaçaments de la població, segons ACNUR, uns 6,5 milions d'ucraïnesos haurien fugit del seu país per la invasió russa, dels quals més de 4 milions es trobarien als països de la Unió Europea amb Protecció Temporal UE o règims nacionals de protecció similars. A Espanya, l'Oficina d'Asil i Refugi (OAR) ha sumat durant 2023 la concessió del règim de protecció temporal a 33.928 persones, la qual cosa eleva a gairebé 195.000 el nombre de ciutadans desplaçats per la invasió de Rússia a Ucraïna que estan emparats per aquesta figura a Espanya (4,5% del total UE). D'ells, 86.049 tenen expedida la Targeta Sanitària Individual (TSI) per Protecció Temporal, 20.593 estan en alta laboral (53% dones), i 37.099 són estudiants ucraïnesos desplaçats escolaritzats (dels quals, 29.470 són menors d'edat) a Espanya. Hi ha a Espanya 1.788 "menors no acompanyats" i 3.516 "menors en risc actiu".

El conflicte d'Ucraïna ha afeblit la posició de Rússia en altres escenaris de la seva perifèria. El 19 de setembre Azerbaidjan va dur a terme una operació militar a l'antiga regió autònoma de Nagorno-Karabaj, dissolent les institucions de facto i les milícies armades de l'autoproclamada república. A conseqüència d'aquesta operació, es va produir un èxode a Armènia d'uns 100.000 armenis que habitaven a la regió, la qual cosa va provocar una deterioració de la situació humanitària.

En el marc d'aquesta crisi, Espanya ha compromès una ajuda d'un milió d'euros. Persisteixen tres qüestions principals, de les quals s'ha fet ressò el Servei Europeu d'Acció Exterior (SEAE) en un document presentat als ministres d'Afers exteriors de la Unió Europea en ocasió del Consell d'Afers exteriors (CAU) del 23 d'octubre: 1) la gestió de la situació humanitària dels 100.000 desplaçats; 2) el suport a l'estabilitat d'Armènia en el context de l'arribada dels desplaçats i de possibles intents de desestabilització per part russa (fins ara principal aliat armeni); 3) la previsió davant una possible deterioració de la situació de seguretat per possibles amenaces d'Azerbaidjan a la integritat territorial d'Armènia. En aquest sentit, queda sense resoldre la qüestió de la connexió terrestre entre Najicheván i la resta del territori àzeri. (Figura 1.7)

Font: Elaboració del DSN

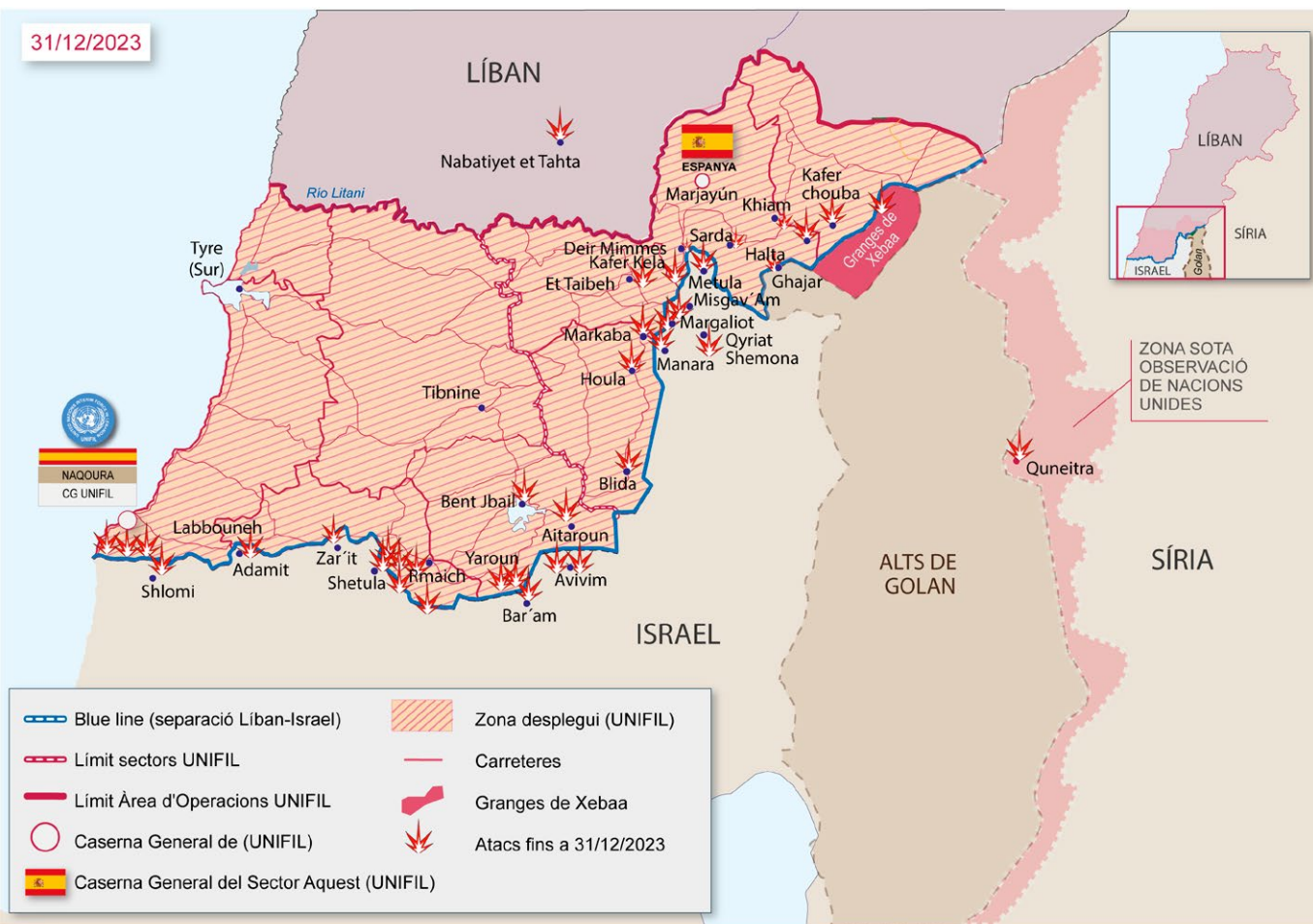
Figura 1.7: Mapa del conflicte entre Armènia i Azerbaidjan

L'altre gran conflicte que s'ha desenvolupat en 2023 és fruit de l'atac de Hamàs contra Israel el 7 d'octubre, el major atac terrorista sofert per Israel en la seva història. L'operació militar israeliana posterior ha ocasionat més de 30.000 morts i una greu crisi humanitària a la Franja de Gaza. El procés de normalització de relacions diplomàtiques entre països àrabs i Israel s'ha vist afectat i la polarització s'ha estès a escala mundial. A Occident, la guerra ha provocat un repunt de l'antisemitisme i la islamofòbia, així com un increment de l'alerta antiterrorista.

A conseqüència del tancament de l'espai aeri israelià al començament del conflicte, el 10 d'octubre el Ministeri de Defensa va activar l'operació de repatriació del personal espanyol que es trobava de forma temporal a Israel. En ella es van portar 429 ciutadans espanyols i d'altres nacionalitats, i van participar prop de 50 militars i dos avions de l'Exèrcit de l'Aire i de l'Espai. L'empitjorament de la situació a la Franja de Gaza va fer que el 16 de novembre el Ministeri de Defensa ordenés l'evacuació de 139 ciutadans hispà-palestins des de l'aeroport internacional del Caire (Egipte). En aquesta operació van participar dos avions de l'Exèrcit de l'Aire i de l'Espai.

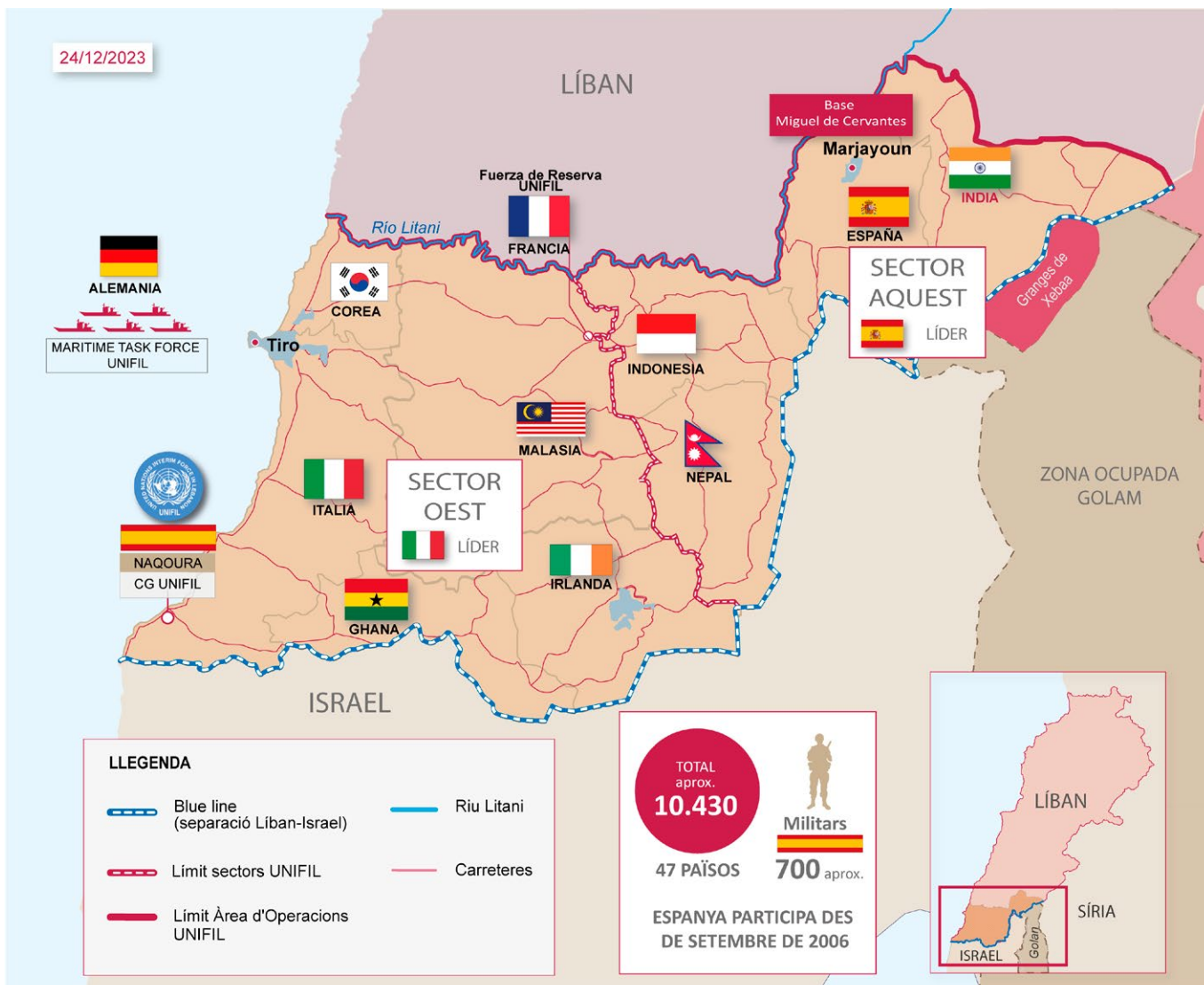
Els grups que componen l'anomenat "eix de resistència" s'han implicat en l'enfrontament, recurrent fonamentalment al llançament de projectils, dron i incursions, la intensitat de les quals podrà augmentar, a mesura que Israel realitzi accions més agressives a Gaza. En resposta, Israel i Estats Units han dut a terme atacs contra les diferents milícies a la regió, a Síria, Iraq i Iemen.

31/12/2023

Font: Elaboració del DSN (a data 31/12/2023)

Figura 1.9: Situació en el sud del Líban a la fi de 2023

Font: Elaboració del DSN (a data 24/12/2023)

Figura 1.10: Missió de l'ONU en el Líban

A l'Iraq, les tropes espanyoles, que despleguen en el marc de la Coalició Internacional contra el Daesh (*Inherent Resolve*) i en la NAT Mission Iraq (NMI), s'enfronten a un escenari inestable. Amb la crisi de Gaza, les milícies i partits proiranians han endurit la seva postura contra la presència de tropes occidentals, produint-se una escalada significativa de les seves fustigacions contra les bases de la Coalició, tant en l'Iraq com en l'est de Síria.

En un moment de gran tensió regional, l'OTAN manté el seu compromís amb l'estabilitat en el flanc sud a través de la NMI. La missió està liderada per un general espanyol i Espanya, amb 178 efectius, és l'aliat que més contribueix.

En un context més ampli, Espanya contribueix amb al voltant de 189 militars a la Coalició internacional contra el Daesh, dels quals en l'actualitat 59 són d'operacions especials. Formen part també d'aquest contingent els militars pertanyents a la Task Force Toro (Unitat d'Helicòpters), desplegats a la base aèria del Rostiu, la missió principal del qual és proporcionar transport aeri a les tropes de la Coalició.

Orient Mitjà és una regió d'alta prioritat per a Espanya. Aquest any s'han celebrat Comissions Mixtes per a cooperació en matèria de defensa amb Egipte, Jordània, Bahrain, Aràbia Saudita i Unió dels Emirats Àrabs; països les relacions dels quals amb Israel estaven en vies de normalització abans de l'inici de la guerra contra Hamàs.

D'altra banda, el 7 de desembre es va elevar al nivell 2 la protecció marítima per als bucs de pavelló espanyol que naveguin en les aigües territorials de Djibouti i Iemen, així com en les aigües territorials d'Israel en el Mediterrani, en les 12 milles nàutiques de la Franja de Gaza, a més d'en el Mar Roig i en el Golf d'Aqaba.

La tensió entre els Estats Units i l'Iran s'ha empitjorat al llarg de 2023 a conseqüència de les violacions de Drets Humans a l'Iran; la dura repressió a la dissidència per part del règim iranià; la cooperació militar entre l'Iran i Rússia en la guerra d'agressió russa contra Ucraïna; i els avanços en el dossier nuclear iranià, després de la ruptura en 2022 de les converses indirectes entre els Estats Units i a l'Iran sobre la reactivació de l'acord nuclear de 2015.

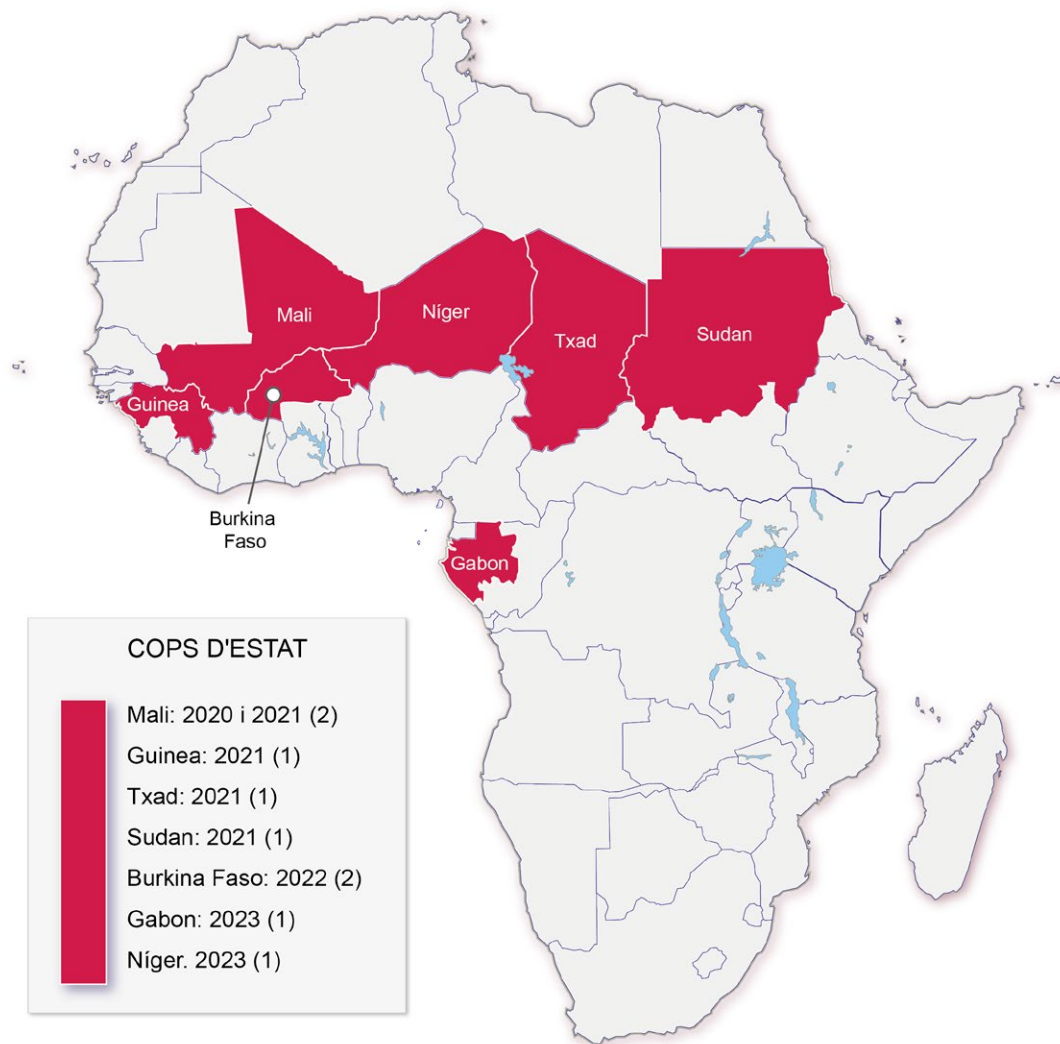
Al setembre, després de mesos de negociacions i gràcies a la facilitació de Qatar i Oman, es va arribar a un acord d'intercanvi de presoners que no va arribar a realitzar-se a conseqüència de l'atac terrorista de Hamàs a Israel a l'octubre. Estats Units ha declarat públicament que no té proves de la participació d'Iran en l'atemptat i tots dos països semblen voler evitar l'escalada del conflicte a nivell regional. En aquest sentit, Estats Units ha mostrat, al principi, certa contenció davant els atacs soferts a les seves bases a Iraq i a Síria per part grups i milícies proiranians.

En l'àmbit nuclear, les negociacions per a la volta al compliment del Pla d'Acció Integral Conjunt, estan estancades i el risc més alt que això implica és l'increment de les capacitats tecnològiques nuclears de l'Iran, com subratllen els successius informes de l'Organisme Internacional d'Energia Atòmica (OIEA), així com l'acumulació de materials nuclears en quantitats molt pròximes a les necessàries per fabricar un dispositiu explosiu.

D'altra banda, en 2023 va haver-hi cert acostament entre l'Iran i Aràbia Saudita gràcies a la mediació de la Xina, Iraq i Oman.

El Magrib és una zona clau per a la seguretat i defensa d'Espanya. En 2023, s'han celebrat Comissions Mixtes amb Tunísia i Mauritània, els Programes de les quals de Cooperació Bilateral evidencien una estreta col·laboració amb tots dos països. En relació al Marroc i Algèria, i després d'una disminució en els últims anys de les activitats bilaterals per la pandèmia de la COVID 19, s'espera intensificar la cooperació militar en 2024.

En el Sahel occidental, la successió de cops d'estat i els greus conflictes pels quals travessen els països de la regió estan provocant una crisi multidimensional amb efectes potencials per a la seguretat del flanc sud. (Figura 1.11)

Font: Ministeri de Defensa

Figura 1.11: Cops d'estat a Àfrica 2020-2023

El Sahel és una zona prioritària per a Espanya per l'efecte que pugui tenir sobre els països del Magrib, la possible extensió dels conflictes a territoris limítrofs, com el Golfo de Guinea, i la necessitat d'estabilitzar aquesta zona per evitar que grups jihadistes puguin disposar de bases des de les quals planificar accions terroristes contra objectius espanyols i europeus.

El cop d'estat en Níger i l'esclat de la crisi en el nord de Mali han afegit un nou factor d'instabilitat a la regió. El 3 d'agost el Ministeri de Defensa va enviar un avió de l'Exèrcit de l'Aire i de l'Espai a Niamey i des de la capital nigerina es van traslladar a Espanya 74 civils de 19 nacionalitats. Occident continua disminuint la seva influència, enfront d'una Rússia que s'ha assentat com a soci prioritari de Mali i que intensifica el seu esforç per fer el propi amb Burkina Faso i Níger. Gabon, després del cop d'estat d'agost de 2023, manté una situació d'estabilitat.

En aquest context, els grups armats no estatals continuen duent a terme atacs a gran escala contra objectius civils i militars, s'expandeixen pels països riberencs del Golfo de Guinea i participen en enfrontaments per l'accés als recursos, el control territorial i la influència. A la vegada, aquesta crisi de seguretat està exacerbant una situació humanitària per sí mateixa extremadament greu, on les poblacions segueixen sent objecte d'atacs indiscriminats i persecució per la seva identitat ètnica o religiosa. Tot això està tenint com a conseqüència un notable increment dels fluxos migratoris irregulars.

La retirada de la Missió Multidimensional Integrada d'Estabilització de les Nacions Unides a Mali (MINUSMA) a petició de la junta militar de Bamako, ha suscitat greus preocupacions amb relació al futur de la protecció de civils i a la supervisió i presentació d'informes independents en matèria de drets humans. La missió va finalitzar oficialment el 30 de juny de 2023 i totes les forces de l'ONU van abandonar Mali el 31 de desembre de 2023.

La pèrdua de presència i control per part de la Unió Europea, i especialment, la sortida obligada de França, posen en evidència un canvi significatiu geopolític, econòmic i estratègic, que no només pot arribar a produir repercussions als països africans, sinó també en l'àmbit internacional. Uns esdeveniments que posen de manifest l'ascendent presència i influència de Rússia, la Xina i Turquia a Àfrica.

Les missions de la UE en el Sahel segueixen sotmeses als avatars de la creixent instabilitat política i de seguretat a la regió. (Figura 1.12)

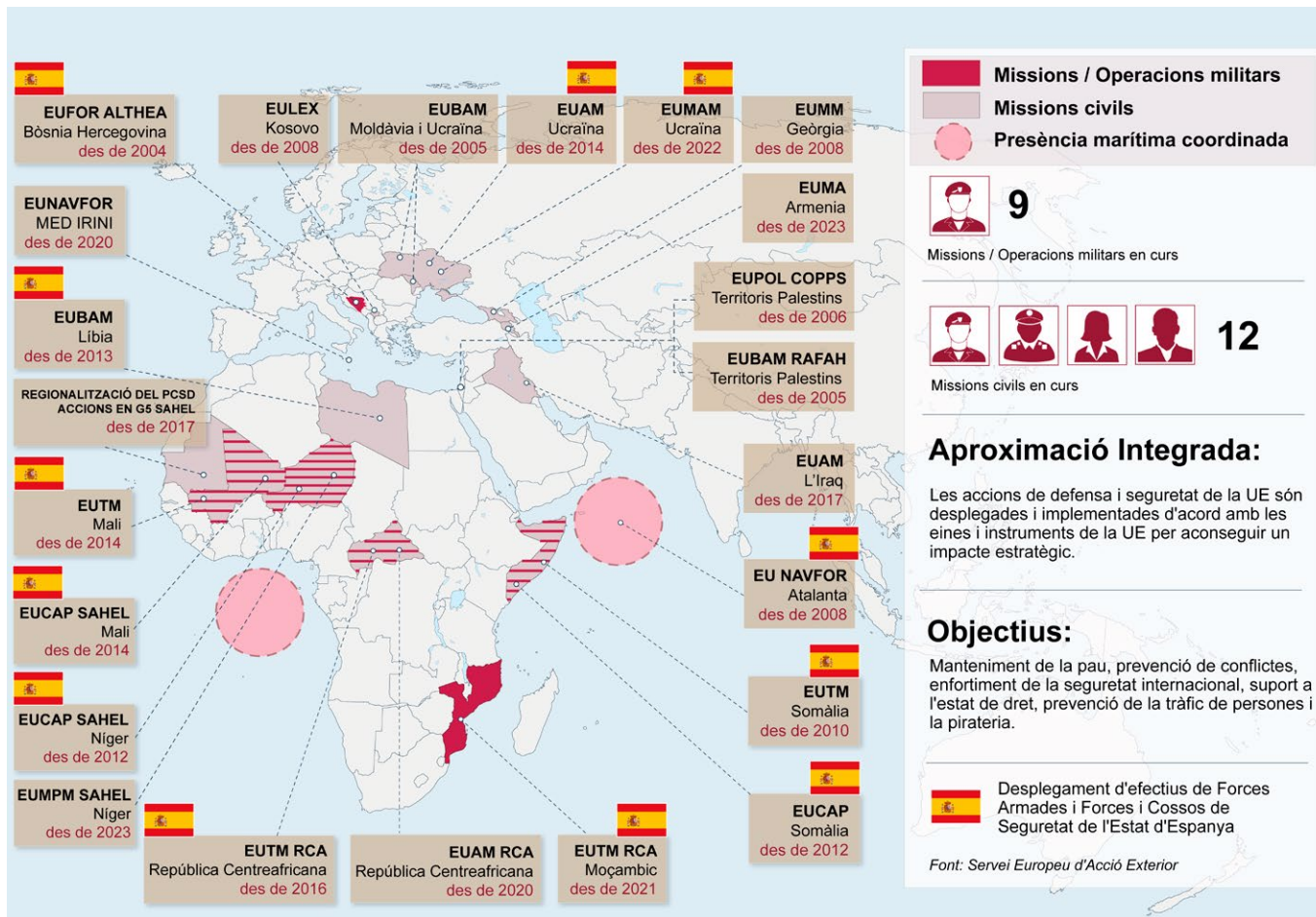

Figura 1.12: Missions i Operacions de la Política Comuna de Seguretat i Defensa de la UE

Després de la deterioració de la situació de seguretat en Mali, es plantegen diferents opcions sobre com procedir amb la missió d'ensinistrament militar EUTM Mali. Inicialment, una àmplia majoria dels Estats de la UE prefereixen reduir el perfil de la missió i adaptar el mandat, en aplicació de la paciència estratègica, sense arribar a abandonar el país en cap cas.

Respecte a la Missió de Cooperació Militar en Níger (EUMPM Níger), es va desplegar l'abril de 2023 amb una plantilla inicial de 13 efectius, aportant Espanya un d'ells com a observador. No obstant això, després del cop d'estat de juliol de 2023, la UE va suspendre tota activitat de cooperació en matèria de seguretat i defensa. Després de l'anunci de les autoritats nigerianes del seu desig de tancament de la Missió militar EUMPM Níger i de la Missió civil EUCAP el desembre de 2023, el personal restant va ser retirat de l'àrea d'operacions i es preveu el tancament definitiu de la missió a principis de 2024.

El juliol de 2023, es va estendre la durada del mandat de la missió d'ensinistrament militar en la república Centrafricana (EUTM RCA) fins a setembre de 2024.

L'actual mandat de la Missió d'Entrenament Militar a Moçambic (EUTM Moçambic) conclou el setembre de 2024. Ara com ara, s'estan complint els objectius d'ensinistrament.

Les Forces Armades continuen contribuint al transport aeri intrateatre a la zona del Sahel a través del desplegament del personal i mitjans necessaris en el Destacament Ivori (Senegal), recolzant al contingent espanyol d'EUTM-Mali i a la missió de la Unió Europea per a la formació de l'exèrcit de Mali.

En Sudan, la tensió entre les Forces Armades i el grup paramilitar de les Forces de Suport Ràpid (RSF) va esclatar en un conflicte obert l'abril de 2023 que s'ha cobrat milers de vides i desplaçat a un percentatge significatiu de la població. Quan es va desencadenar el conflicte en el mes d'abril, les FAS van enviar mitjans aeris i 200 efectius per contribuir a l'evacuació del personal espanyol. Així mateix, es van enviar mitjans navals per evacuar a personal de diferent nacionalitat en el marc de suport a la Unió Europea.

En la Banya d'Àfrica també ha augmentat la inestabilitat. Malgrat la presència de l'operació ATALANTA, el nombre d'atacs de pirateria ha repuntat en 2023. A més, la situació de seguretat a Somàlia segueix sent complexa malgrat el compromís europeu amb el desenvolupament de les capacitats de l'Exèrcit nacional somali i les seves forces de seguretat, tant a través de l'EUTM Somàlia com de la missió EUCAP i de l'EPF, al seu programa general de suport a la Unió Africana.

La revisió estratègica de la UE va resultar en la renovació del mandat d'ATALANTA com a proveïdora de seguretat marítima fins a desembre de 2024 amb una extensió de la seva àrea d'operacions a tot el Mar Roig. Les tensions entorn de/entorn del Golf d'Aden i a l'Estret d'Ormuz són un risc estratègic pel subministrament energètic internacional i pel comerç amb el Golf. La fràgil estabilitat iemenita i el desbordament del conflicte palestino-israelià als països veïns poden contribuir a augmentar la tensió. La presència de forces navals internacionals (Operació AGENOR, la Coalició Internacional –International Maritime Security Construct- i EUNAVFOR Atalanta) cerca promoure la seguretat marítima a la regió.

A més, la UE, juntament amb els Estats Units, Aràbia Saudita, Unió dels Emirats Àrabs, Índia, Alemanya, França i Itàlia, va anunciar al setembre durant el Cim de Líders del G20 de Nova Delhi, el llançament del Corredor Econòmic Índia-Orient Mitjà-Europa. Aquest ambiciós projecte aspira a establir la connexió més directa existent entre l'Índia, el Golf Pèrsic i Europa.

D'altra banda, és important intensificar els esforços per restablir la seguretat marítima també en el Golfo de Guinea, fonamental per als interessos geoestratègics d'Espanya i de la UE, si bé, la delinqüència i la pirateria han disminuït progressivament en els últims anys.

Després de l'aprovació de la Iniciativa de la UE en matèria de Seguretat i Defensa en suport als països d'Àfrica Occidental del Golfo de Guinea l'agost de 2023, la UE durà a terme una nova missió als països riberencs del Golf de Guinea, Costa d'Ivori, Ghana, Togo i Benín amb una durada estimada de dos anys i amb comeses que cobreixen des de l'assessorament estratègic i suport a la lluita contra l'amenaça terrorista fins a la creació i desenvolupament de capacitats.

En el Golf de Guinea, Espanya exerceix presència en favor dels interessos espanyols en matèria de pesca i d'hidrocarburs i duu a terme activitats de Diplomàcia de Defensa, reforçant les capacitats dels països riberencs mitjançant tasques formatives i de cooperació militar. En aquest marc s'han dut a terme activitats de Seguretat Cooperativa amb el Senegal i Cap Verd, així com de Cooperació Militar i de Diplomàcia de Defensa en ocasió de les escales que realitzen els bucs espanyols que participen en el Desplegament Africà. Aquests desplegaments contribueixen també a les Presències Marítimes Coordinades de la Unió Europea en el Golf de Guinea. Així mateix, s'estan impulsant Acords de Cooperació en matèria de Defensa amb països riberencs; entre ells, Camerun i Ghana. D'altra banda, les Forces Armades espanyoles han dut a terme operacions d'evacuació i aerotransporti a Espanya motivades per les crisis de Níger i Sudan.

A la regió de l'Àsia Pacífic, destaquen tres factors en 2023: el substancial increment de les capacitats militars de la Xina, l'assertivitat més gran de la seva postura geopolítica en relació amb Taiwan i el control de la denominada primera cadena d'illes, així com la seva major rellevància política i econòmica en l'àmbit del "sud global". Això implica una creixent rivalitat amb els Estats Units, i, en menor grau, amb la UE.

L'activitat en "zona grisa" de l'Exèrcit Popular d'Alliberament en l'Estret de Taiwan es manté elevada, acompanyada de coerció econòmic-comercial, desinformació i ciberatacs, en el marc d'una campanya híbrida orientada a aconseguir la reunificació "pacífica". En el mar del Sud de la Xina, Pequín mantindrà la seva política de fets consumats en benefici de les seves reclamacions territorials, inclosos els incidents amb embarcacions de països riberencs.

En resposta, Washington ha afermat els seus vincles en matèria de defensa i seguretat amb països com el Japó —immers en un procés gradual de rearmament i abandó de les seves restriccions en l'àmbit militar—, Corea del Sud i Filipines, i l'establiment de grups com el Diàleg Quadrilateral (Quad: Estats Units, Austràlia, Japó i Índia) i AUKUS (Estats Units, Austràlia i Regne Unit), que són percebuts per Pequín com un intent de contenir el desenvolupament

del país. A aquests se suma l'Acord Trilateral entre els Estats Units, Japó i Corea del Sud signat en Camp David el 18 d'agost de 2023.

Al mateix temps, el cim entre els presidents Biden i Xi Jinping a la fi de 2023 sembla assenyalar un interès mutu per estabilitzar la relació i mantenir línies obertes de comunicació per reduir riscos de possibles errors de càlcul i reobrir canals de diàleg bilaterals amb la finalitat de treballar junts en els desafiaments globals d'interès comú (canvi climàtic, estabilitat macroeconòmica global, seguretat alimentària, salut pública i lluita contra el tràfic de drogues).

Si bé és improbable que la rivalitat entre els Estats Units i la Xina doni lloc a un conflicte militar a curt i mitjà termini, si que aguditzarà la tensió polític-diplomàtica a escala global, així com la tendència al desacoblament econòmic entre les dues potències i la instrumentalització política de les cadenes de subministrament —en particular, la competència per recursos energètics i minerals crítics com el liti, cobalt i terres rares—.

Espanya es veurà afectada per l'evolució d'aquest panorama internacional, malgrat la seva llunyania geogràfica, a causa de la interdependència econòmica i a l'omnipresència de les amenaces cibernètiques, tecnològiques i híbrides que poden sorgir a qualsevol moment. Per això, s'estan reforçant els llaços bilaterals en matèria de defensa en tots els dominis amb Japó i Austràlia.

D'altra banda, amb l'objectiu de contribuir de forma significativa a l'estabilitat regional i a la seguretat comuna a l'Àfrica, Europa i l'Orient Mitjà, Espanya i els Estats Units van signar un nou acord administratiu en el mes de maig, en el marc del Conveni de Cooperació per a la Defensa entre Espanya i Estats Units de 1988, i el seu Segon protocol d'Esmena a fi d'ampliar les capacitats desplegades a la Base Naval de Rota. A més, aquest nou Acord contribuirà al sistema de defensa contra míssils balístics de l'Aliança Atlàntica.

Així mateix, aquest any Espanya ha renovat el seu compromís amb la Missió de Verificació de Nacions Unides a Colòmbia, que per decisió del Consell de Seguretat ha ampliat el seu àmbit d'acció per cobrir el seguiment del cessament al foc bilateral entre el Govern de Colòmbia i l'Exèrcit d'Alliberament Nacional. Després de l'ampliació del mandat de la Missió decidida pel Consell de Seguretat de Nacions Unides, el Departament d'Operacions de Pau de Nacions Unides ha demanat a Espanya sis vacants d'observadors militars per a aquesta Missió. En aquest context, a principis del mes d'octubre es van incorporar quatre nous observadors militars espanyols a la missió, que se sumen als quatre integrants que hi havia anteriorment desplegats, i que faran d'Espanya un dels principals contribuents.

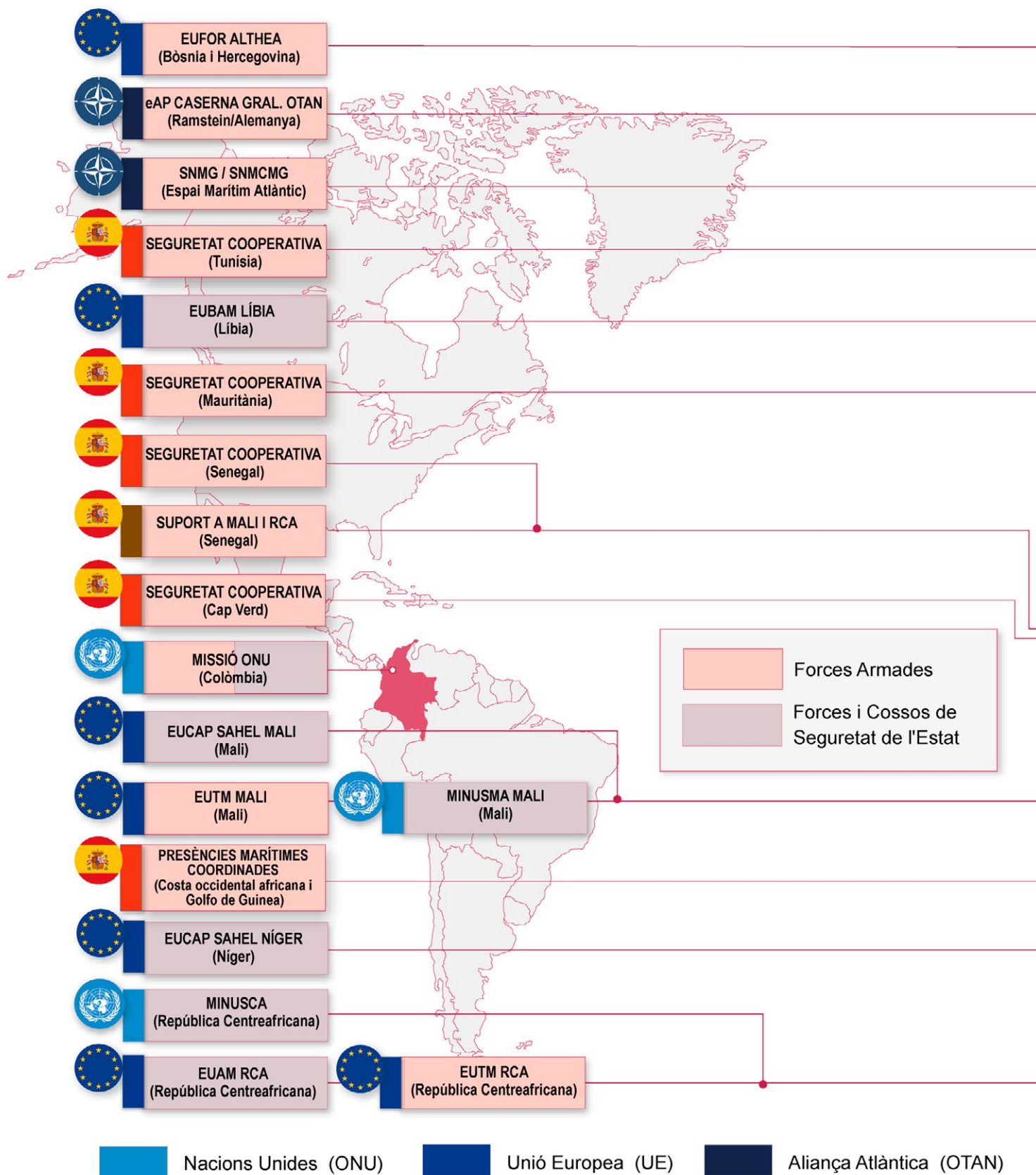
Sumant tots els efectius durant l'any 2023, més de 12.000 components de les FAS han desplegat en l'exterior per recolzar en la promoció del sector seguretat de països amics, facilitar la projecció de l'estabilitat internacional o atendre a la dissuasió enfront d'amenaces externes, sempre dins del marc establert per les línies estratègiques fonamentals en l'àmbit de la Defensa i emmarcades dins d'operacions d'Organismes Internacionals (ONU, OTAN o UE), d'activitats bilaterals o de Coalicions que atenen les peticions d'aquells països on s'actua. (Figures 1.13 i 1.14)

Figura 1.13: Desplegament de les FAS en l'exterior en 2023

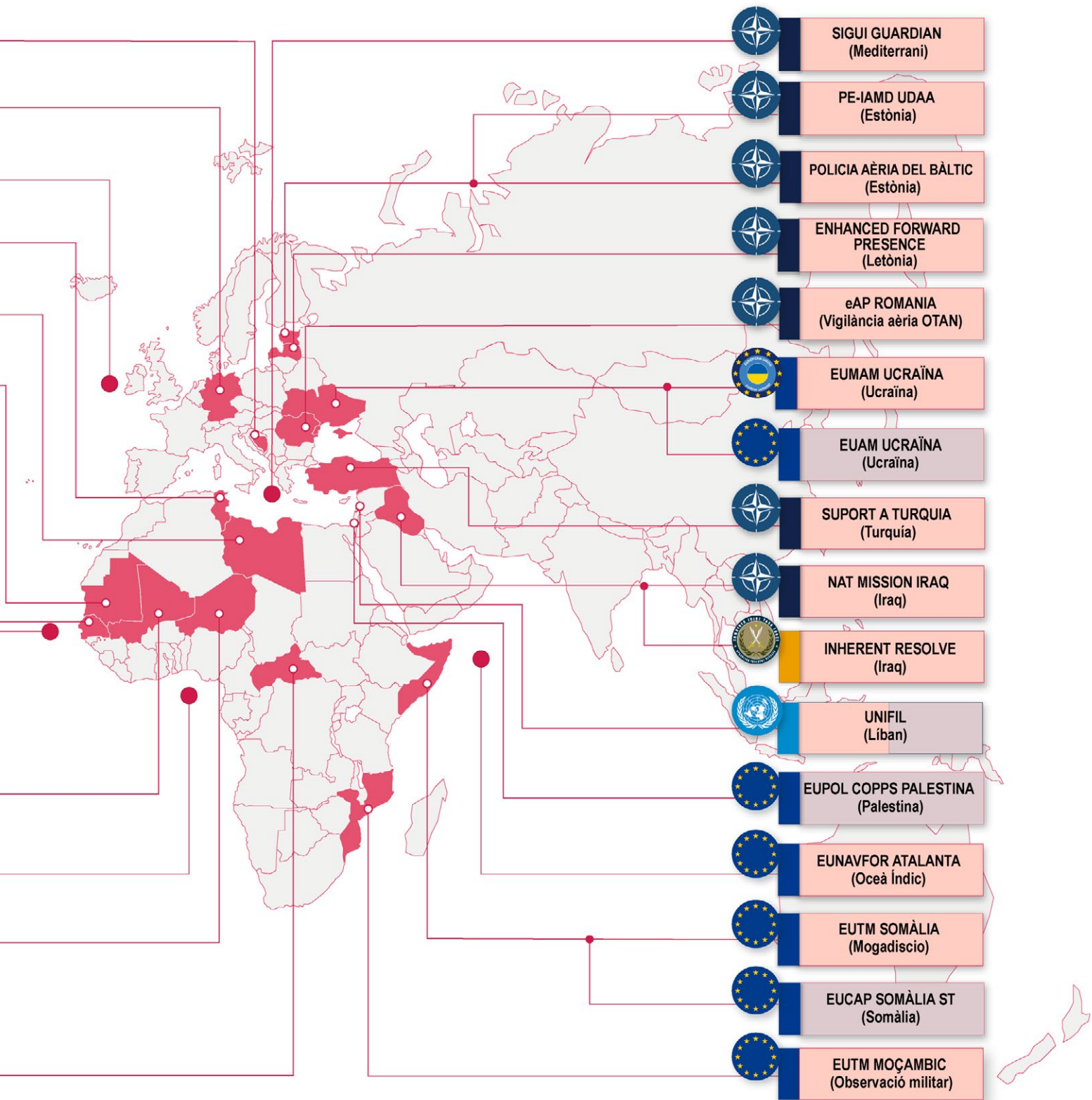
MISSIONS I OPERACIONS DE LES FAS EN L'EXTERIOR EN 2023		Nº TOTAL DE D'EFFECTIUS DESPLEGATS 2023
MISSIONÓ ONU COLÒMBIA	ONU	11
MISSIONÓ ONU LÍBAN (UNIFIL)	ONU	1.644
EUMAN UA	UE	8
EUFOR ALTHEA (Bòsnia/Hercegovina)	UE	9
EUTM MALI	UE	501
EUTM SOMÀLIA	UE	35
EUTM RCA	UE	21
EUTM MOÇAMBIC	UE	6
EUNAVFOR ATALANTA	UE	1.184
OBSERVADORES EUM PM NÍGER	UE	1
OFICIALS D'ENLLAÇ I OBSERVADORS MEDITERRANI	UE	13
SIGUI GUARDIAN	OTAN	384
NAT READINESS INITIATIVE (NRI)	OTAN	2.873
PRESÈNCIA AVANÇADA REFORÇADA (eFP) Letònia	OTAN	1.617
PERSISTENT EFFORT-IAMD UDAA ESTÒNIA	OTAN	200
ENRF (FORCES DE RESPOSTA REFORÇADA DE L'OTAN)	OTAN	868
COMPONENT MARÍTIM (SNMG i SNMC MG)	OTAN	685
POLICIA AÈRIA (Bulgària, Lituània, Estònia i Romania)	OTAN	365
A/T RECOLZO A TURQUIA	OTAN	365
INHERENT RESOLVE IRAQ	COALICIÓ INTERNACIONAL/OTAN	951
SUPORT A MALI (SENEGAL)	MISIONES NACIONALS	449
PRESÈNCIES MARÍTIMES COORDINADES (CMP)	DIPLOMÀCIA DEFENSA ESPANYA	153
	TOTAL OMP	11.978
SUPORT A TUNÍSIA	DIPLOMÀCIA DEFENSA ESPANYA	26
SUPORT A MAURITÀNIA	DIPLOMÀCIA DEFENSA ESPANYA	9
SUPORT A SENEGAL	DIPLOMÀCIA DEFENSA ESPANYA	31
SUPORT A CAP VERD	DIPLOMÀCIA DEFENSA ESPANYA	10
	TOTAL SEGURETAT COOPERATIVA	76
	TOTAL PERSONAL EN OPERACIONS	12.054

Font: Ministeri de Defensa

Figura 1.14: Missions i Operacions de les FAS i FCSE en l'exterior en 2023

Font: Elaboració del DSN amb informació del Ministeri de Defensa i Ministeri de l'Interior

Coalicció Global
 Diplomàcia d'Espanya
 Missions Nacionals

La xifra total d'efectius de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat (FCSE) que han participat en missions de gestió de crisi al llarg de l'any 2023 ascendeix a 81. Les FCSE han tingut 56 efectius desplegats en missions de gestió civil de crisi. En concret en tres missions de l'ONU: MINUSCA a República Centreafricana, MINUSMA en Mali i en la Missió de Verificació de l'ONU a Colòmbia.

En 2023 la Guàrdia Civil ha aconseguit aconseguir la màxima capacitat operativa “*Full Operational Capability (FOC)*” autoritzada per la Secretaria d'Estat de Seguretat en missions internacionals de caràcter civil (establerta en un màxim de 17 persones). Així mateix, durant l'any 2023 (fins al mes d'octubre) la Guàrdia Civil ha exercit la presidència de l'Associació Internacional de Gendarmeria i Forces Policials amb Estatut Militar (FIEP). Sota aquesta presidència va ser admesa com a membre de ple dret la Gendarmeria de San Marino. Igualment, la Inspecció General de Carabinieri de la República de Moldàvia va obtenir la condició d'Observador en l'Associació. El novembre de 2023 la Guàrdia Civil ha assumit, durant un període d'un any, la Presidència del Consell Interministerial d'Alt Nivell de la Força de Gendarmeria Europea EUROGENDFOR.

Igualment, en missions emmarcades en la PCSD Civil de la Unió Europea, el Ministeri de l'Interior ha seguit treballant en la consecució dels objectius establerts en el Pacte per la PCSD Civil (COMPACT). En aquest sentit, les FCSE han tingut efectius desplegats en 7 missions: (EUPOL COPPS als Territoris Palestins, EUCAP Sahel Níger, EUCAP Sahel Mali, EUBAM Líbia, EUCAP Somàlia, EUAM RC Africana i EUAM Ucraïna). D'aquesta manera, dels 7 membres de la FCSE desplegats en missions de la PCSD Civil de la UE el novembre de 2020, en 2021 es va passar a 12, havent-se aconseguit un màxim l'agost de 2023 amb 24 efectius desplegats. (Figura 1.15)

Figura 1.15: Nombre d'efectius de les FCSE desplegats en missions de gestió civil de crisi

		2019	2020	2021	2022	2023
	EUCAP SOMÀLIA	0	0	0	5	5
	EUPOL COPPS T. PALESTINS	1	1	0	1	2
	EUBAM LÍBIA	1	1	1	2	3
	EUCAP SAHEL MALI	5	5	7	7	10
	EUCAP SAHEL NÍGER	5	2	3	6	6
	EUAM RCA	0	0	0	0	3
	EUAM UCRANÏA	0	0	19	3	5
	MINUSJUSTH HAITÍ	2	0	0	0	0
	UNMIL LIBÈRIA	0	0	0	0	0
	UNIOGBIS GUINEA BISSAU	0	0	0	0	0
	MINUSCA R. CENTROAFRICANA	5	4	8	6	7
	MVNUC COLÒMBIA	3	2	4	5	10
	MINUSMA MALI	2	2	2	5	5
	SKOPJE FYROM	1	1	0	0	0
TOTAL		23	18	44	40	56

Nota: Les dades indiquen el nombre total de components de les FCS que han participat en les diferents missions de gestió civil de crisi al llarg de cada any. A més de les dades reflectides, indicar que en 2023, 24 membres de la Guàrdia Civil han participat en la missió UNIFIL en Líban (missió militar), i 1 en la Missió de l'OTAN a l'Iraq, en tots dos casos, sota la dependència del Ministeri de Defensa.

Font: Ministeri de l'Interior

Durant el semestre de la Presidència espanyola de la Unió Europea (PEUE 23), la UE també ha celebrat el primer exercici MILEX 23 de la futura Capacitat de Desplegament Ràpid, en el qual van participar 3.000 efectius de 19 països en aigües de la badia de Cadis, amb l'objecte de preparar-se per respondre a amenaces imminents i reaccionar davant situacions de crisi davant un entorn geopolític canviant.

En 2023 Espanya es va convertir en un dels primers països a aprovar una Estratègia de Diplomàcia Humanitària. Es tracta d'un document programàtic amb un horitzó temporal de quatre anys (2023-2026). Amb ella, s'aspira a sistematitzar i reforçar la coherència de les múltiples línies d'acció humanitària en les quals Espanya està activa, moltes de les quals tenen caràcter transversal. L'Estratègia fixa tres objectius estratègics (dins dels quals s'insereixen catorze eixos d'actuació prioritàris): prevenir conflictes i intervenir per resoldre'ls, col·laborant en la promoció d'una cultura de pau i preservant l'espai humanitari; promoure el respecte a les normes que ens protegeixen com a humanitat, especialment el Dret Internacional Humanitari i l'acció humanitària basada en principis; i protegir a les persones en situacions de vulnerabilitat, sense deixar a ningú enrere.

En relació a la inversió en R+D en defensa, des de 2019, el Centre per al Desenvolupament Tecnològic i la Innovació (CDTI) del Ministeri de Ciència i Innovació segueix desenvolupant i promovent programes de suport a l'R+D+I dual amb l'objectiu de promoure el desenvolupament de projectes que donin lloc a tecnologies d'ús tan civil com a militar, en cooperació amb el Ministeri de Defensa i amb el Ministeri de l'Interior. Recolzant-se en les seves eines de finançament tradicionals, atorga les millors condicions financeres possibles a projectes que reben un informe positiu en relació amb el seu interès en matèria de seguretat i defensa.

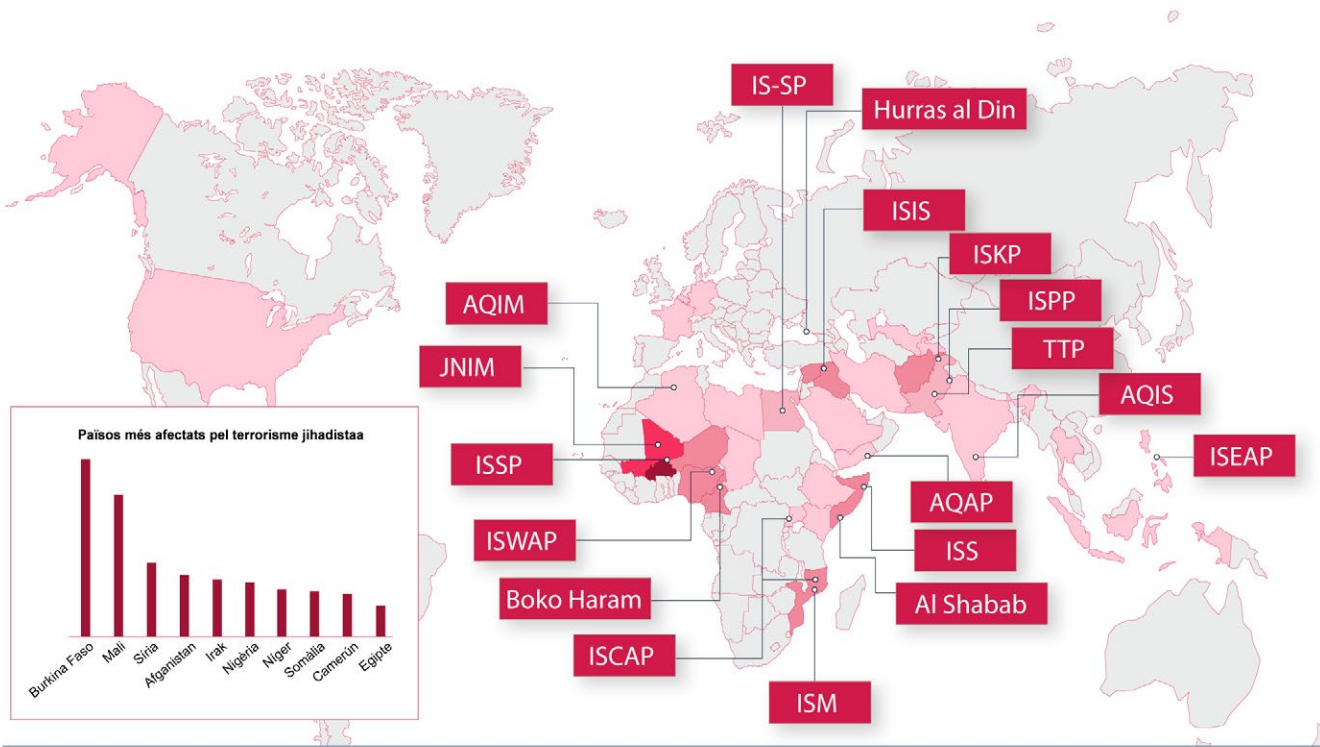
En el període 2019-2023, el CDTI ha aprovat un total de 80 operacions d'R+D duals per un valor de 131,8 milions d'euros amb una aportació del CDTI de 93,9 milions d'euros. Els projectes aprovats estan en línia amb els objectius de l'Estratègia de Seguretat Nacional. Destaquen les tecnologies per a la mitigació de riscos i amenaces, com el desenvolupament de sistemes per a un mur amortidor d'explosions; el disseny i desenvolupament de robots per resoldre amenaces NRBQ; detectors i inhibidors de dron de baix cost; noves tecnologies de xifratge nacionals per a plataformes aèries; solucions automatitzades de vigilància basada en tecnologia biomètrica i IA; o sistemes aeris no tripulats per a la gestió de situacions d'emergència. S'espera mantenir un nivell de suport a les tecnologies duals a entorn els 20 milions d'euros anuals, fonamentalment a través dels projectes duals indicats anteriorment.

TERRORISME I RADICALITZACIÓ VIOLENTA

Les dinàmiques de canvi i la contínua evolució del terrorisme comporten que una varietat de grups, cada vegada més diversos i heterogenis, coexisteixin en el panorama internacional i s'assenteixen en determinades àrees geogràfiques.

Els successos ocorreguts a Gaza des del 7 d'octubre de 2023 suposen un increment del risc i de l'amenaça a escala global, sense oblidar, com un vector catalitzador rellevant, la guerra per la invasió russa d'Ucraïna que, a més de comportar un conflicte armat a Europa, comporta un increment en la circulació d'armes i explosius. De la mateixa manera, cal destacar la situació cada vegada més radicalitzada i polaritzada en el marc social i econòmic a nivell global, que comporta un increment de l'activitat dels extremismes violents.

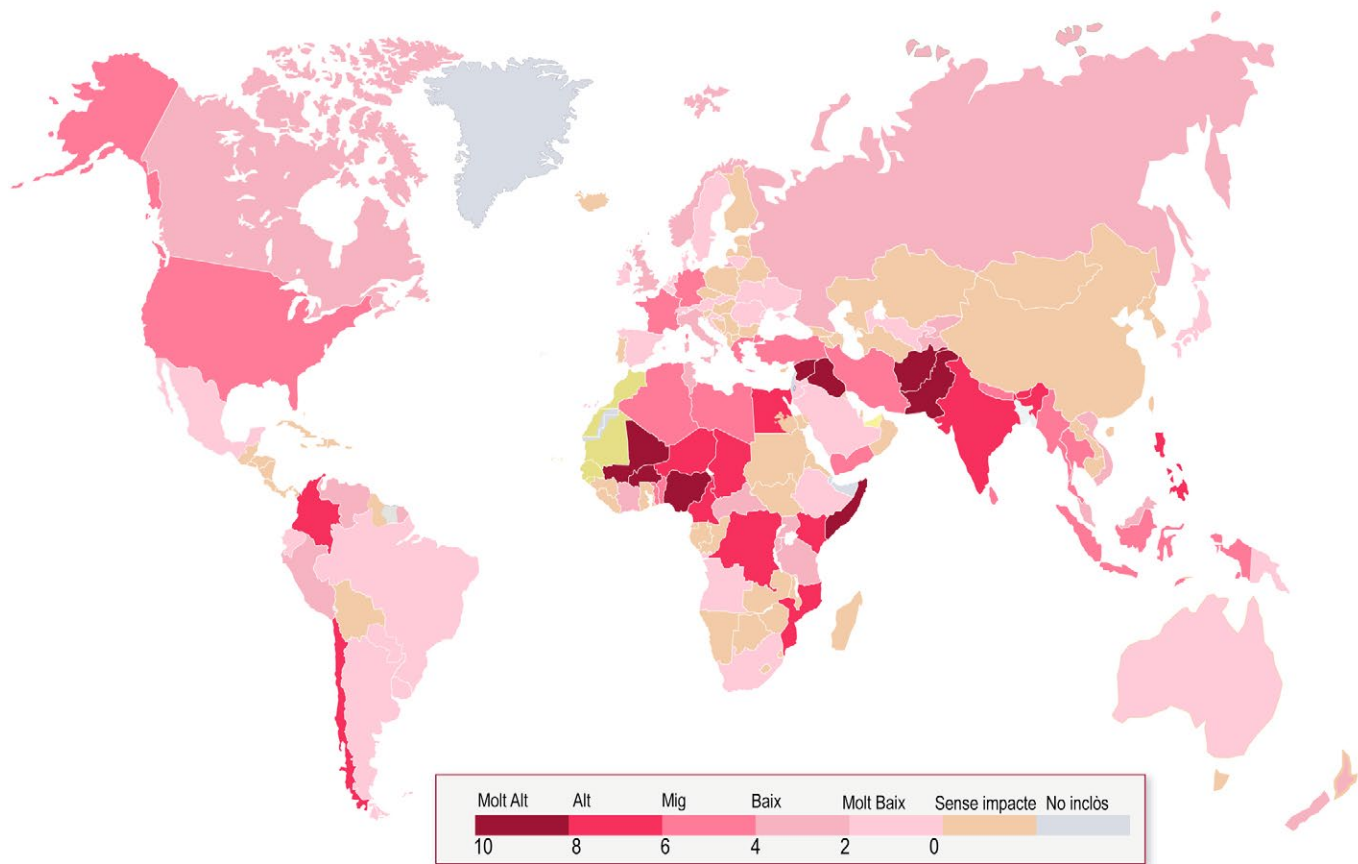
El terrorisme d'ideologia yihadista ha seguit sent el més rellevant i el que ha consumit més capacitats durant 2023. El reiterat descabezamiento de les cúpules de Daesh i d'Al-Qaeda no ha aconseguit acabar amb aquests grups, que actuen de manera més descentralitzada que en anys anteriors. Daesh ha reduït la seva empremta a l'Iraq o Síria, no obstant això, les seves filials en el Sahel i en el continent asiàtic continuen sent rellevants. L'activitat de les franquícies regionals afins a Al-Qaeda, com Al Shabab o JNIM; o a Daesh, com ISSP o ISWAP, resulta rellevant com a forma de mantenir el finançament de la seva central, alimentar la propaganda i rendibilitzar les seves accions. (Figura 2.1 i 2.2)

AQIM-AI-Qaeda en el Magrib Islàmic	ISEAP-Dàesh en el Sud-est Asiàtic	ISWAP-Dàesh a Àfrica Occidental
AQAP-AI-Qaeda en la Península Aràbiga	ISIS-Daesh core	JNIM-Front de Suport per a l'Islam i els Musulmans
AQIS-AI-Qaeda en el Subcontinent Indi	ISKP-Daesh Josaràn	TTP-Tehrik-i Talibà Pakistan
IS-SP-Dàesh en la Península del Sinaí	ISM-Daesh a Moçambic	
ISCAP-Dàesh a Àfrica Central	ISPP-Daesh en Pakistan	

Font: Elaboració del DSN amb informació del Ministeri de Defensa

Figura 2.1: Activitat i Principals Grups Terroristes Jihadistes 2022-23

Font: Elaboració del DSN amb informació del 2023 Global Terrorism Index Report

Figura 2.2: Impacte del terrorisme per països

Àfrica, i especialment el Sahel, pot considerar-se com a zona d'atenció prioritària per l'expansió del terrorisme. La regió travessa, a més, moments de gran inestabilitat política i importants problemes de governabilitat. Els recents cops militars a Mali, Burkina Faso i Níger han comportat la sortida del nombrós contingent francès a la regió, el començament de la retirada de les missions d'estabilització de Nacions Unides i l'inici de readaptació de les missions de la UE. La inestabilitat i el debilitament del front contraterroterrorista pot afavorir l'expansió i augment de les capacitats dels grups que operen a la zona. Els nous governs estan adoptant altres opcions per combatre al terrorisme, amb altres enfocaments, vinculats a l'ús desmesurat de la força i explicant, en alguns casos, amb l'ajuda de mercenaris russos. (Figura 2.3)

Figura 2.3: Situació en el Sahel en 2023

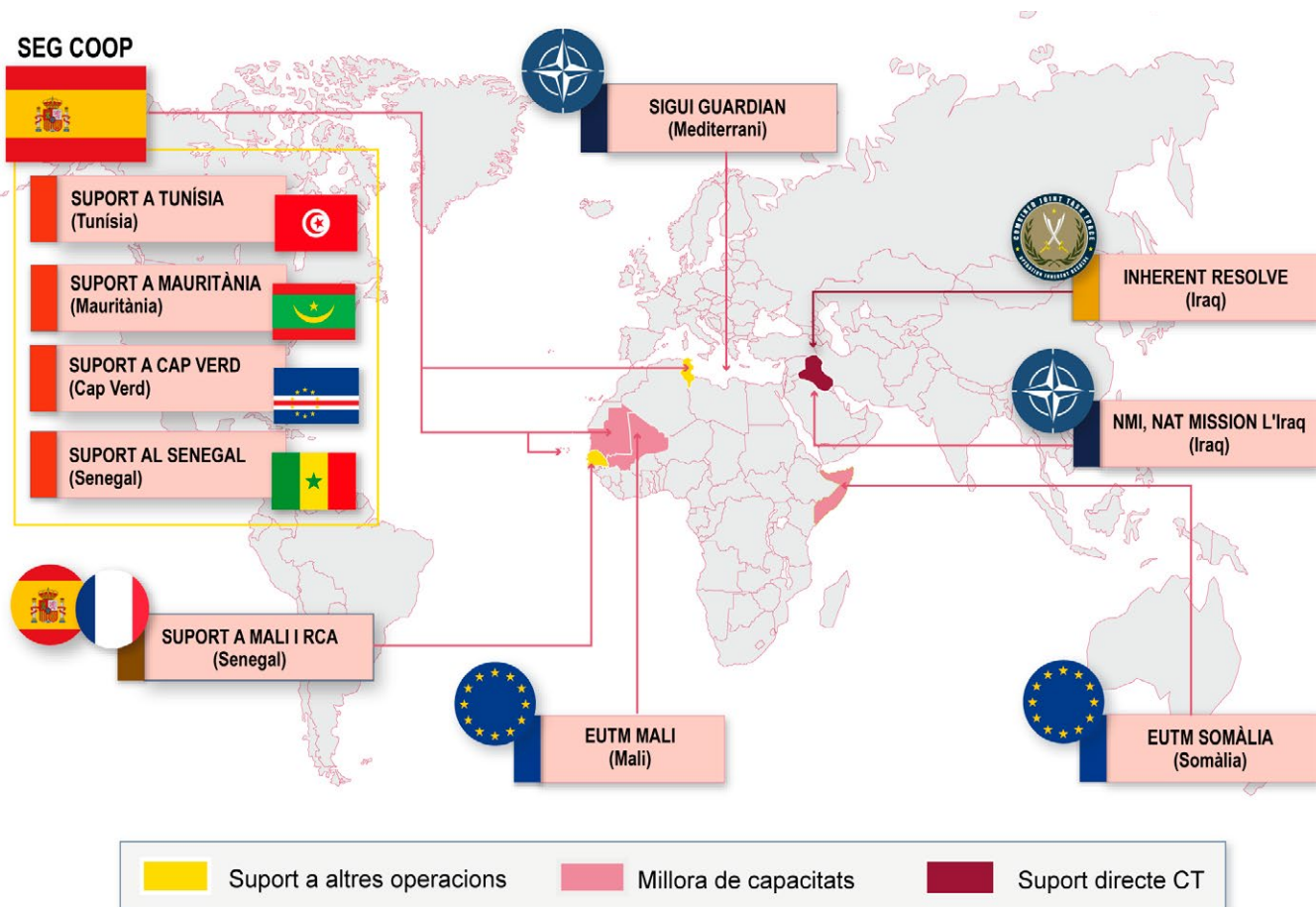
La situació en el Sahel i la seva proximitat geogràfica amb Espanya constitueix una amenaça real, tant per la possible sortida de combatents a aquest territori com per la possible arribada de terroristes que poden servir-se d'estructures i rutes de trànsit utilitzades pel crim organitzat.

Espanya considera que els esforços en la lluita antiterrorista han de centrar-se en missions d'ensinistrament enfocades a capacitar a les forces armades i cossos de seguretat locals per a la contenció del terrorisme. En aquest sentit, Espanya defensa un enfocament integral a l'hora d'abordar els problemes regionals, tenint en compte no només els aspectes de seguretat, sinó també de desenvolupament, governança i respecte dels drets humans.

En el Sahel durant 2023, les Forces i Cossos de Seguretat van participar en les missions de la UE (EUCAP Sahel Mali, EUCAP Sahel Níger, EUMPM Níger i EUAM a República Centreafricana) com a part de l'enfocament integrat de seguretat i desenvolupament en la lluita contra el terrorisme a la zona, així com en les missions de Nacions Unides en Mali (MINUSMA) i a República Centreafricana (MINUSCA). Moltes d'aquestes missions s'han vist afectades per processos de reestructuració, redefinició o suspensió.

De la mateixa manera, s'han dut a terme missions nacionals que han comptat amb el desplegament d'efectius militars, com el Destacament Ivori, en suport a les FAS de França i a les missions de la Unió Europea a la Zona d'Operacions o aquelles vinculades a la Diplomàcia de Defensa mitjançant operacions de Seguretat Cooperativa a Mauritània, el Senegal, Cap Verd i Golfo de Guinea. També, dins del marc geogràfic del Sahel, el nostre país participa en les missions militars de la Unió Europea EUTM-Mali i EUTM-República Centreafricana.

Espanya també forma part de les missions de lluita contra el terrorisme en altres àrees geogràfiques i sota altres marcs operatius. Entre elles destaca l'Operació Inherent Resolve entro de l'estructura de la Coalició Internacional contra el Daesh, on el Ministeri de Defensa té desplegades capacitats d'Operacions Especials i de transport intrateatro d'ala rotatòria; l'Operació Sigui Guardian de contribució a la seguretat en el Mediterrani; NAT Mission Iraq, contribuint a l'estabilitat del país mitjançant l'assessorament d'alt nivell a les autoritats iraquianes en la reforma del seu sector de seguretat. Espanya ostenta el comandament de la missió NAT Mission Iraq des de maig de 2023 a maig de 2024 i aporta el contingent més gran de personal. Tant l'Operació Sigui Guardian com la NAT Mission Iraq es desenvolupen en el marc operatiu de l'OTAN. D'altra banda, en el si de l'OTAN, Espanya participa de forma activa en la revisió de les "Directrius Polítiques" i del "Pla d'Acció" en matèria de contraterrorisme. (Figura 2.4)

Font: Elaboració del DSN amb informació del Ministeri de Defensa

Figura 2.4: Missions que contribueixen a la lluita contra el terrorisme

El Ministeri de l'Interior lidera i participa en diferents projectes de la Unió Europea en matèria de lluita contra el terrorisme:

- El projecte “Recolzo tècnic en matèria de Prevenció i contra la radicalització” (RAN) a Europa.
- El projecte “Sistema de Control i Protecció dels Explosius per a la Prevenció i Lluita contra el Terrorisme” (SCEPYLT), liderat per Espanya, a través de la Guàrdia Civil. Aquest projecte cerca millorar la seguretat de les transaccions intracomunitàries d'explosius, facilitant els tràmits d'aprovació de les transferències.

- La European High Risk Security Network (EU-HRSN): fòrum establert per la Comissió Europea després de l'ona d'atemptats terroristes que van començar a Europa en 2015, que reuneix a experts de diferents unitats antiterroristes de 17 països europeus. La Guàrdia Civil, a través del Grup d'Acció Ràpida (GAR), va ocupar la presidència des de l'1 de juliol de 2022 fins a l'1 gener de 2024.
- El projecte “CT-JUST” (Criminal Justice Responses to Terrorism) a la regió Sahel, Banya d'Àfrica i MENA, implementat per la Fundació Internacional i per a Iberoamèrica d'Administració i Polítiques Públiques (FIIAPP) i Expertise France. Es va iniciar en 2021 i té prevista una durada de 4 anys. El seu objectiu és frenar l'activitat de les xarxes i reclutadores terroristes, per poder portar-los davant la justícia.
- El “Projecte de suport a la readaptació de poblacions recluses en risc de radicalització durant la seva estada a la presó i després de la seva posada en llibertat (READ) al que el Ministeri de l'Interior aporta experts.
- El projecte “Lluita contra el terrorisme i la prevenció dels extremismes violents” que Espanya lidera en Líban.
- El projecte GAR-SI Sahel, liderat per la Guàrdia Civil i dirigit al reforç de les capacitats operatives de les autoritats nacionals i la millora del control efectiu del territori, així com la creació d'unitats “tipus GAR” (Grups d'Acció Ràpida de la Guàrdia Civil) en Mali, Mauritània, Txad, Níger, Burkina Faso i el Senegal. La formació ha estat impartida a més de 1.700 gendarmes africans, creant-se 13 Unitats a la zona del G5-Sahel i el Senegal. Al llarg del projecte, s'han executat diferents activitats en cooperació amb experts desplegats en el terreny com les missions EUCAP, la Creu Vermella, la Mitja Lluna Vermella, l'Organització Internacional per a les Migracions i les Nacions Unides. Els cops d'estat militars i la difícil situació de seguretat han fet que el projecte cessi les seves activitats en Mali, Burkina Faso, Níger i Txad.
- El projecte ECI – CT Níger, dedicat a la lluita contra el terrorisme en aquest país, amb dos especialistes integrats en l'Equip Conjunt de Recerca, el qual ha estat liderat per França.
- El projecte NORPREVSEC, que lidera la Policia Nacional a Ghana i té com a finalitat la prevenció de la violència en períodes electorals i la lluita contra el terrorisme a les regions frontereres del nord del país.
- El Projecte CT Public Spaces, liderat per la Guàrdia Civil, que està dirigit a la protecció d'espais públics davant amenaces terroristes a Ghana, Kenya i el Senegal. Es va iniciar el gener de 2020, rep finançament de la Comissió Europea, i des de 2021 depèn del Servei d'Instrumentes de Política Exterior (FPI) del Servei d'Acció Exterior. El projecte va finalitzar el gener de 2024.

El Centre Nacional d'Intel·ligència participa en nombrosos fòrums de l'àmbit de la seguretat (OTAN, UE) i dels Serveis d'Intel·ligència, tant a nivell europeu com a l'arc mediterrani i a Iberoamèrica. Al marge de l'activitat multilateral, el CNI ha mantingut una cooperació bilateral fluïda i constant amb socis estratègics en el marc contrterrorista en 2023. Fruit d'aquesta cooperació, s'ha contribuït al desenvolupament d'operacions contrterroristes tant dins d'Espanya com en l'exterior, i s'han desenvolupat activitats tendents a degradar les capacitats dels grups jihadistes o a obtenir informació tàctica sobre les seves activitats.

La col·laboració internacional és fonamental en la lluita contra l'amenaça terrorista. En aquest sentit, destaca la importància dels Equips Conjunts de Recerca, la constitució de la qual permet incorporar proves sense necessitat de lliurar Ordenis Europees de Recerca (OEs), per la qual cosa són de gran utilitat.

En 2023, el Ministeri de Justícia va elaborar un *Avantprojecte de Llei Orgànica per la qual es modifiquen la Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial, la Llei d'Enjudiciament Criminal i la Llei 23/2014, de 20 de novembre, de reconeixement mutu de resolucions penals en la Unió Europea, i per la qual s'aprova la Llei reguladora dels equips conjunts de recerca*. Un dels objectes de l'Avantprojecte és regular els equips conjunts de recerca amb països no comunitaris. Aquesta eina de recerca resulta d'especial interès per a la cooperació amb els països iberoamericans.

D'altra banda, aquest Avantprojecte aborda la modificació de la regulació sobre determinats instruments de reconeixement mutu de resolucions penals en la Unió Europea, harmonitzant la normativa espanyola amb el *Reglament (UE) 2018/2015, del Parlament Europeu i del Consell, de 12 de novembre de 2018, sobre el reconeixement mutu de les resolucions d'embarcament i decomís*.

El principal vector d'amenaça a Espanya continua sent la comissió d'atacs duts a terme per individus que actuen en solitari. Així mateix, es manté el risc que individus aïllats o cèl·lules autònomes vinculades a grups terroristes d'ideologia jihadista, els coneguts com a *Homegrown Terrorist Fighters*, puguin dur a terme atemptats mitjançant un modus operandi de baixa sofisticació, fàcil accés i difícil detecció. La seva existència està íntimament lligada a la incapacitat de les organitzacions jihadistes de desenvolupar estructures pròpies a Occident i per a la seva activació, la propaganda continua jugant un paper fonamental. Cada vegada més s'està impulsant el rol de la dona com a doctriuadora i el dels menors com a nous "actors solitaris".

La deterioració de la situació de seguretat en el Sahel, la crema d'exemplars de l'Alcorà a Europa al llarg de l'any i l'esclat del conflicte a Israel i Gaza a conseqüència dels atacs de Hamàs del 7 d'octubre de 2023 són elements d'intensa mobilització dels entorns jihadistes i podrien derivar en processos de radicalització i la comissió d'atacs terroristes a escala global i en territori nacional.

Les claus per al seu control es basen en la capacitat de detectar processos d'autorradicalització i dificultar l'accés a eines que els permetin sofisticar els seus plans, tals com a armes de foc o precursors d'explosius.

A Espanya, el 25 de gener de 2023 va tenir lloc a Algesires (Cadis) un atac que s'està investigant com a delictes de terrorisme en l'Audiència Nacional per part d'un ciutadà marroquí de 26 anys, en situació irregular, que hauria experimentat un procés de radicalització a través del consum de material jihadista en xarxes socials i que, després d'atacar dues esglésies, va assassinar amb un matxet al sagristà d'una d'elles i va ferir a altres quatre persones, abans de poder ser detingut.

En l'àmbit europeu es van produir dos atemptats amb aquestes característiques a l'octubre. En Arres (nord de França) un ciutadà francès va morir apunyalat en un atac amb ganivet en un institut i a Brussel·les un home armat va matar a dos ciutadans suecs. A París, al desembre, un turista alemany va morir a causa d'un atac amb ganivet. En els tres casos els autors van actuar solos i no pertanyien a cap organització terrorista ni van comptar amb la seva col·laboració. (Figura 2.4)

A més, segueix vigent l'amenaça representada pels combatents terroristes estrangers (CTE), donada la persistència en les crides efectuades per les principals organitzacions jihadistes als seus seguidors perquè es desplacin a zones en conflicte on es troben actualment operant, com Afganistan, Iraq, Síria, Líbia i, especialment, el Sahel.

No obstant això, a Espanya no s'han detectat sortides de voluntaris jihadistes cap a escenaris de conflicte en 2023, per la qual cosa el principal risc segueix sent la possible tornada de CTE, especialment si es produeixen de forma clandestina i indirecta, usant rutes i mètodes propis de les xarxes d'immigració il·legal. Al marge dels mateixos CTE espanyols, la possible arribada a Espanya de retornats originaris d'altres països, siguin europeus o del Magrib, pot resultar especialment preocupant.

Conforme a les últimes dades consolidades, Espanya tindria 272 CTE segons el Llistat Únic Comú, dels quals 102 estan desplaçats en zona de conflicte, 65 són retornats i 104 haurien mort. A principis de 2023 es va efectuar l'operació de repatriació de dues dones i tretze menors des dels campaments del nord-est siria.

Els processos de radicalització dins de les presons, tant d'individus condemnats per terrorisme com de presos comuns, representen un vector d'amenaça significatiu, per la possibilitat que es creuen grups organitzats amb capacitat de planificar atacs tant dins com fora de les presons una vegada complertes les condemnes. La possible reincidència o reactivació d'elements, una vegada complerta la seva condemna, resulta d'especial rellevància a causa de l'important nombre de presos radicalitzats o que no han abandonat les seves conviccions jihadistes i que han sortit de presó en 2023 o està previst que ho facin en els mesos vinents.

L'administració penitenciària continua desenvolupant i potenciant els procediments i les actuacions necessàries orientades a la detecció d'individus que poguessin trobar-se immersos en un procés incipient de radicalització de naturalesa jihadista, ja fos com a subjectes actius o passius d'aquests processos, possibilitant una intervenció immediata sobre aquests, tant des del punt de vista de la seguretat com des del punt de vista del tractament. En aquest àmbit, el CNI i les FCSE treballen tant sobre els processos de radicalització en presons, en estreta col·laboració amb les institucions penitenciàries nacional i autonòmiques, com en el control de persones recentment excarcerades.

La Conferència Internacional sobre Radicalització celebrada en el marc de la Presidència Espanyola de la Unió Europea del 2023 els dies 26 i 27 de setembre de 2023 a Benalmàdena (Màlaga), va abordar aquesta amenaça i va comptar amb una sèrie de ponències sobre salut mental, radicalització i terrorisme en les quals es va ressaltar la intersecció entre el fenomen de la radicalització violenta i la salut mental, entesa com a factor de vulnerabilitat.

El Centre d'Intel·ligència contra el Terrorisme i el Crim Organitzat (CITCO), és el punt de contacte nacional en matèria de prevenció del terrorisme i de la radicalització del Fòrum Europeu d'Internet (EUIF). Durant 2023 ha continuat participant i recolzant les iniciatives llançades des d'aquest fòrum de col·laboració presidit per la Comissió Europea, amb participació governamental i dels principals operadors privats, proveïdors de servei i contingut en internet.

L'ús del ciberespai per part dels terroristes té una importància crucial en el seu doble vessant: la difusió i consum de propaganda yihadista, d'una banda, i les comunicacions entre gihadistes, per un altre.

Les aplicacions de missatgeria i xarxes socials segueixen sent instrumentalitzades pels grups terroristes com a mitjà de difusió de propaganda terrorista yihadista, així com per a crides i/o incitació a cometre atacs violents. La propaganda és el vehicle principal empleat per Al-Qaeda i Daesh per aconseguir una difusió global de la seva ideologia, plans i objectius i els processos de radicalització es consumeixen majoritàriament a través de les plataformes digitals. Tots dos grups editen revistes periòdiques online amb un nivell de disseny notable i les seves agències de notícies mantenen una alta difusió dels seus missatges a través d'internet, que poden incloure cartells, comunicats en vídeo, manuals de fabricació d'armes i explosius o d'instrucció.

En la propaganda en línia, se segueixen detectant crides genèriques per part de Daesh i Al-Qaeda a dur a terme accions contra Occident, incloent Espanya, ha sofert una intensificació després de l'atac terrorista d'Hamás a Israel i la crema pública d'exemplars de l'Alcorà a diversos països europeus.

En 2023 s'ha mantingut el volum de difusió de contingut de caràcter yihadista en idioma espanyol dirigit a ciutadans hispanoparlants. cal assenyalar que gran part del contingut editat en el nostre idioma són traduccions de material original difós en anys anteriors i que s'estan redistribuint adjuntant els contextos bèl·lics actuals.

Respecte a la comunicació entre gihadistes, les xarxes socials proporcionen un alt grau d'anonimat i seguretat. L'ús de canals i xarxes socials encriptades o de grups privats en les plataformes de missatgeria permet mantenir la comunicació entre grups i filials amb discreció. Altres xarxes socials més obertes permeten captar a nous simpatitzants amb la finalitat d'adoctrinament i radicalització, encara que no persegueixin una adhesió activa o vinculant amb l'organització.

Eines com la retirada de continguts terroristes online o les activitats de cancel·lació de canals de difusió de propaganda en plataformes de missatgeria resulten d'una enorme importància. El Comandament Conjunt del Ciberespai (MCCE) realitza un permanent esforç de cibervigilància dins del ciberespai propi contribuint a l'alerta primerenca davant atacs d'actors cibernètics hostils, en col·laboració amb les Forces i Cossos de Seguretat.

També en l'àmbit de l'extrema dreta violenta, l'element de major preocupació és l'autorradicalització en línia. L'ús d'internet presenta un patró paral·lel al de les organitzacions yihadistes: crear primer fòrums de fàcil accés perquè hi hagi moltes persones que entrin en ells; seleccionar després els perfils més interessants per portar-los a altres fòrums més restringits i, finalment, triar als més radicals per interactuar amb ells per canals absolutament reservats. A Espanya, no existeixen grups que hagin desplegat fins al moment comportaments violents, ni s'ha constatat que tinguin plans concrets de fer-ho, encara que sí existeixen diversos grups que defensen tesi antisistema i justifiquen l'ús de la violència.

El finançament dels grups vinculats al terrorisme yihadista es manté conforme als anys anteriors. L'ús indegut de les remesadoras i els sistemes informals, segueixen sent els principals mètodes identificats per transferir fons a través de les fronteres obtinguts a través del comerç il·legal, l'extorsió o les donacions de simpatitzants en jurisdiccions estrangeres. El segrest de persones, locals i estrangers, és també una font d'ingressos considerable. De la mateixa manera, l'explotació de recursos en mines locals i la imposició d'impostos o taxes permet la generació d'ingressos de fàcil blanqueig en altres països.

L'augment de l'ús d'actius virtuals és la principal tendència identificada en les activitats de recaptació de fons i el moviment dels mateixos. Les donacions, usualment realitzades mitjançant criptomonedas o mitjans electrònics de difícil seguiment o l'ús d'artificis tecnològics tendents a imprimir una major opacitat i anonimat a les seves operacions, com és el cas dels serveis coneguts com *mixers i exchanges* radicats en jurisdiccions no cooperants, l'ús de la *darkweb* i les vendes concertades d'igual a igual (P2P) entre uns altres, se situen com a instruments ascendent en el finançament del terrorisme.

A la zona del Sahel i Golfo de Guinea, existeixen indicis de la relació entre grups terroristes, xarxes de crim organitzat i pirateria com a forma de finançament. En aquest context, la pirateria s'ha posicionat com a activitat delictiva per excel·lència en el Golfo, juntament amb la substracció del petroli en el litoral per a la seva venda al mercat il·legal.

Els actors solitaris i petites cèl·lules yihadistes a Espanya segueixen autofinançant-se a través de la delinqüència comuna, encara que també continua l'ús del *crowdfunding*, en efectiu o

mitjançant les xarxes socials. A través d'aquestes campanyes s'estan identificant donacions a través de codis QR que en ocasions deriven a moneders d'actius virtuals.

El Pla Estratègic Nacional contra el Finançament del Terrorisme (PENCFIT) continua amb els diferents treballs i actuacions, desenvolupaments normatius i transposició de Directives de la UE vinculats a la lluita contra el finançament del terrorisme.

En relació amb el terrorisme autòcton, les Forces i Cossos de Seguretat i l'Audiència Nacional perseveren en la recerca dels atemptats comesos per l'organització terrorista ETA que romanen sense esclarir, malgrat la dificultat que suposa que un nombre important d'aquests atemptats hagin ocorregut fa dècades i que amb prou feines existeixin proves criminalístiques.

En 2023, el Ministeri de l'Interior ha continuat amb les labors de tractament i anàlisi de la documentació, armes i efectes informàtics que van ser lliurats per França a Espanya al febrer de 2018 i que formaven part d'una cinquantena de procediments judicials instruïts en territori francès per la detenció de membres d'ETA.

Una altra línia d'actuació que roman activa és la localització i detenció de membres d'ETA que es troben fugits de la Justícia. Actualment hi ha un total de 32 membres d'ETA fugits, la majoria amb requisitoria judicial, que es trobarien en diferents països (el Brasil, Cap Verd, Cuba, França, Mèxic, l'Uruguai i Veneçuela). En el mes de febrer de 2023 es va detenir en l'Aeroport de Madrid-Barreges a un membre d'ETA que es trobava fugit i en parador ignorat.

Pel que fa als extremismes violents com a graó previ al terrorisme, s'investiguen aquells fenòmens que poguessin derivar en la comissió d'actes violents, i es mantenen obertes línies de recerca que permetin prevenir i anticipar-se a la comissió d'atemptats terroristes.

La puixança dels extremismes violents s'ha vist afavorida per tendències relacionades, d'una banda, amb la proliferació de campanyes de desinformació, destinades a polaritzar a la societat i els missatges de la qual són explotats per grups extremistes de l'espectre ideològic; i per un altre, amb la utilització de les noves tecnologies, com a dron o impressores 3D amb finalitats terroristes, per un altre.

En l'àmbit dels extremismes violents, les FCSE ha aprofundit en les relacions amb EUROPOL amb la participació en diferents grups de treball i projectes de l'organització, així com en la cooperació amb Serveis policials i d'intel·ligència estrangers, amb la finalitat de potenciar la lluita contra les amenaces procedents de l'anarquisme insurreccionalista i de moviments violents, tant d'extrema dreta com d'extrema esquerra.

En el mes de gener, en Miranda d'Ebre (Burgos), es va detenir a un ciutadà espanyol, per terrorisme, com a autor de l'enviament de sis artefactes explosius a diferents organismes a Madrid i a una empresa de Saragossa el novembre del 2022. El nivell 4 d'alerta antiterrorista ha romàs activat durant tot el 2023, tenint present el Pla de Prevenció, Protecció i Resposta Antiterrorista i les recomanacions d'autoprotecció i criteris d'actuació davant la comissió d'atemptats terroristes. Una vegada valorada la situació derivada de l'atac de Hamàs contra Israel i la crema pública d'exemplars de l'Alcorà a diversos països europeus, s'han implementat

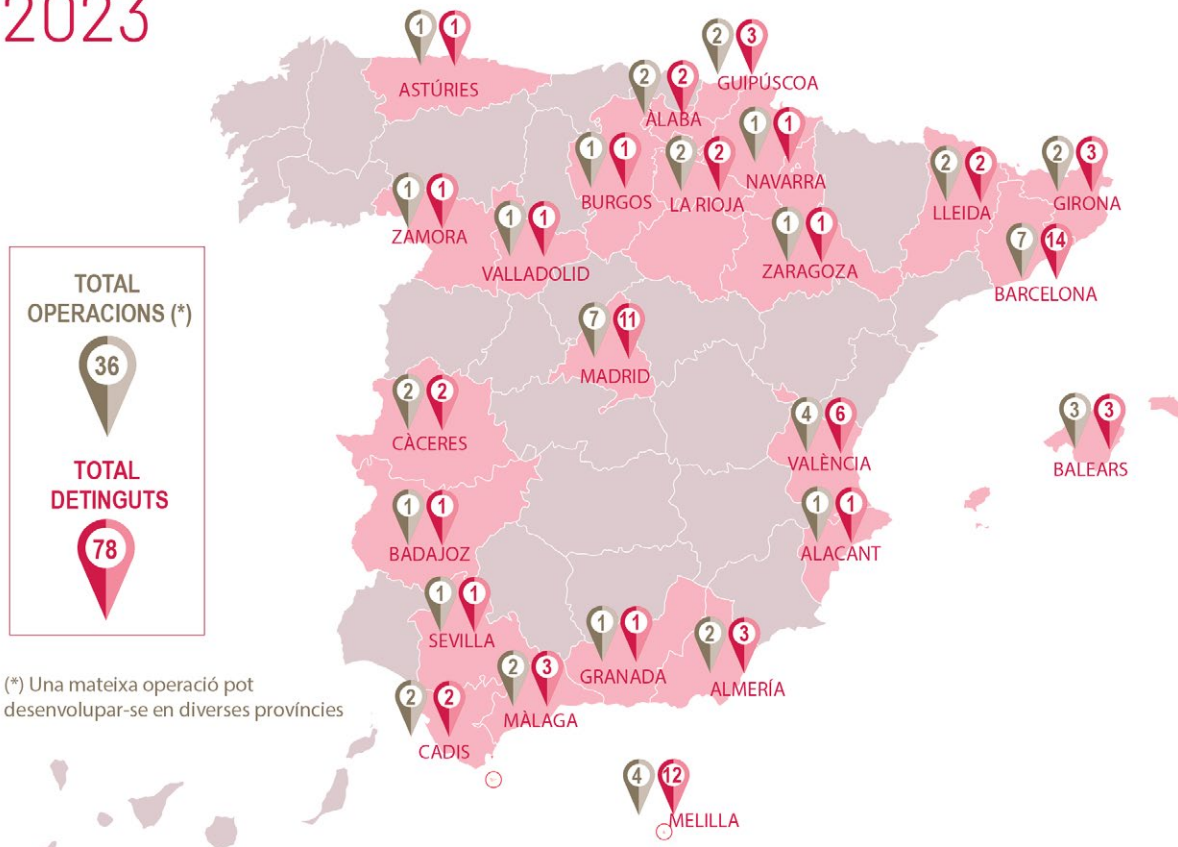
mesures addicionals dins del nivell 4 d'alerta antiterrorista, entre les quals destaca el reforç dels dispositius de seguretat sobre determinats punts especialment sensibles per tot el territori nacional i l'increment de les mesures antiterroristes per part de les Forces i Cossos de Seguretat. (Figura 2.5 i 2.6)

LLUITA CONTRA EL TERRORISME INTERNACIONAL			
	2021	2022	2023
DETINGUTS TERRORISME GIHADISTA	40	53	90
A ESPANYA	39	46	78
EN ALTRES PAÏSOS	1	7	12
DETINGUTS ALTRES GRUPS TERRORISTES	5	1	6
	TOTAL DETINGUTS Terrorisme Gihadista	TOTAL DETINGUTS Altres grups terroristes	
	183	12	

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 2.5: Detinguts per terrorisme 2021-2023

2023

(*) Una mateixa operació pot desenvolupar-se en diverses províncies

Font: Elaboració del DSN amb dades del Ministeri de l'Interior

Figura 2.6: Nombre d'operacions i detinguts a Espanya en 2023 per la seva vinculació amb el terrorisme jihadista

El Consell de Seguretat Nacional, va aprovar el procediment per a l'elaboració d'una nova Estratègia Nacional contra el Terrorisme, en la sessió celebrada el 21 de juny de 2022. Sota la coordinació del CITCO, es va constituir el Grup de Treball per a l'actualització de l'ENCOT 2019, que ha comptat amb la participació de nombrosos departaments i institucions, la Conferència Sectorial de les Comunitats Autònomes i un grup d'experts acadèmics.

Sobre aquesta base, el text final va ser aprovat pel Comitè Especialitzat contra el Terrorisme el 15 de desembre i serà remès per a la seva aprovació per part del Consell de Seguretat Nacional el març de 2024.

Coincidint amb la Presidència espanyola de la Unió Europea, la Direcció general de Suport a les Víctimes del Terrorisme s'ha sumat a la Delegació espanyola dins del Grup de Treball sobre Terrorisme del Consell de la Unió Europea (TWP), per treballar sobre el document de conclusions del Consell per a la millora del suport i el reconeixement a les víctimes del terrorisme.

La revisió proposada de l'actual Directiva sobre els drets de les víctimes té com a objectiu reforçar encara més els drets de les víctimes de delictes en la UE, inclosos els drets de les víctimes del terrorisme i garantir l'existència de serveis de suport complementaris o integrats en els serveis generals de suport a les víctimes que atenguin les necessitats específiques de les víctimes del terrorisme i que estiguin disponibles immediatament després d'un atemptat terrorista i durant tot el temps que sigui necessari.

EPIDÈMIES I PANDÈMIES

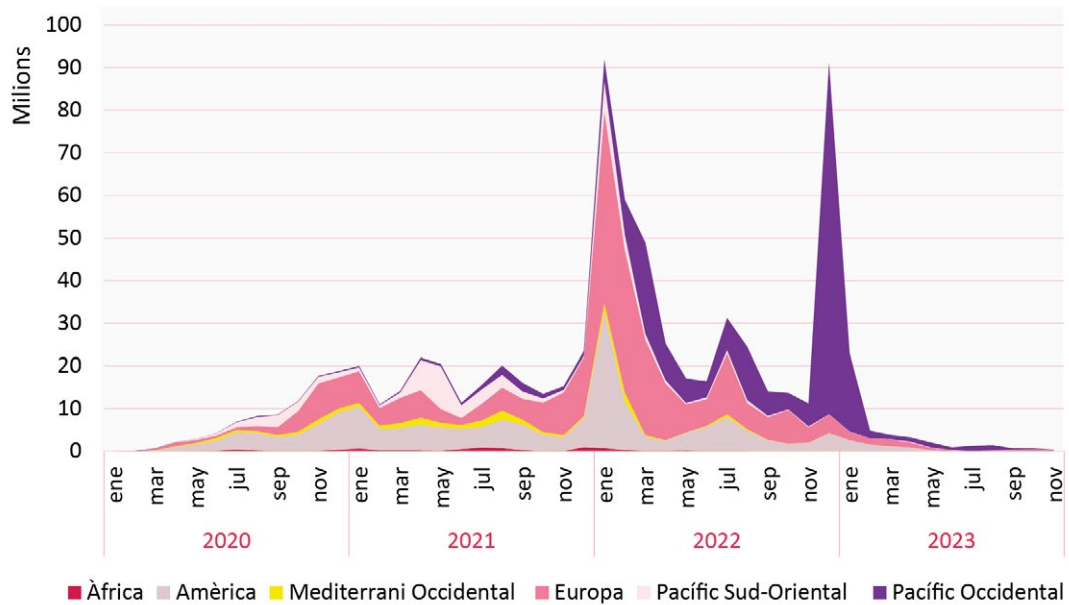
El 5 de maig de 2023, el Director General de l'Organització Mundial de la Salut (OMS), d'acord amb l'informe del Comitè d'Emergència del Reglament Sanitari Internacional (RSI) sobre la pandèmia de malaltia per coronavirus (Covid-19) elaborat després de la seva quinzena reunió, va concloure que la Covid-19 ja no constituïa una Emergència de Salut Pública d'Importància Internacional (ESPII) i que era el moment de fer la transició a un maneig a llarg termini de la malaltia integrat en el control de les infeccions respiratòries agudes (Ires). Efectivament, la tendència global decreixent en 2023, tant en defuncions com en hospitalitzacions relacionades amb la Covid-19, els alts nivells d'immunitat de la població al SARS-CoV-2, la baixa virulència mantinguda en el temps dels successius llinatges d'Òmicron que no semblen estar associats amb formes de malaltia més greu i la millora en el maneig de casos clínics, han fet precís un canvi d'enfocament en l'estratègia de vigilància i control davant la Covid-19 a nivell global, com indica el Pla Estratègic de Preparació i Resposta de l'OMS d'abril 2023- abril 2025.

Les dades a data 31 de desembre de 2023 indiquen 772.052.752 casos confirmats i 6.985.278 defuncions per Covid-19 a tot el món. (Figures 3.1, 3.2 i 3.3)

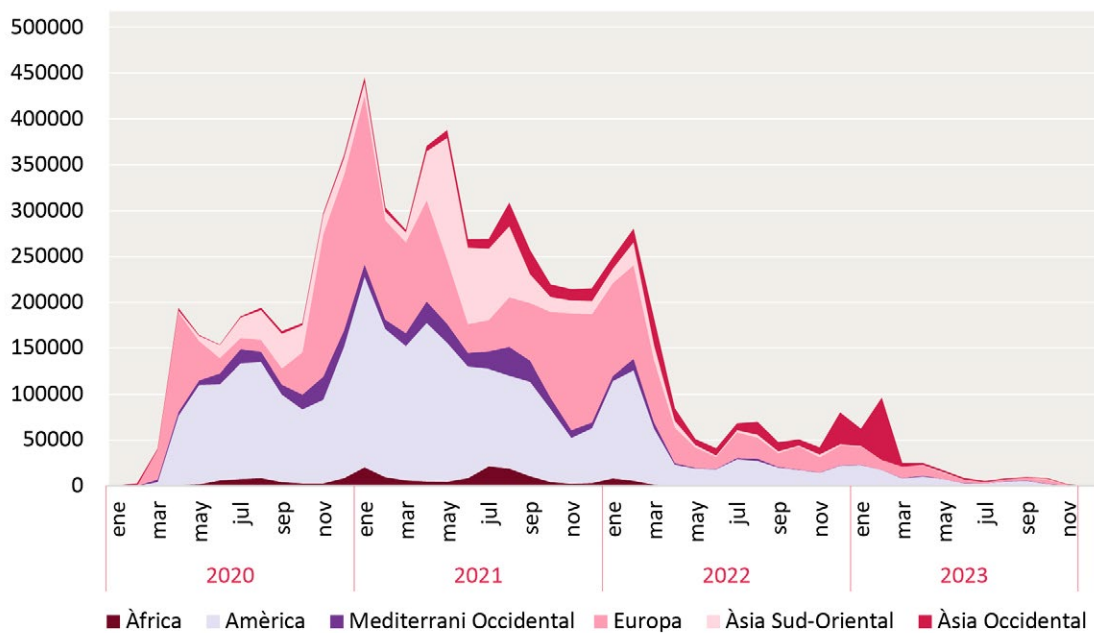
Font: Elaboració del DSN amb dades de l'Organització Mundial de la Salut

Figura 3.1: Dades de casos confirmats i morts per Covid-19 a escala mundial

Font: Elaboració del DSN amb dades de l'Organització Mundial de la Salut

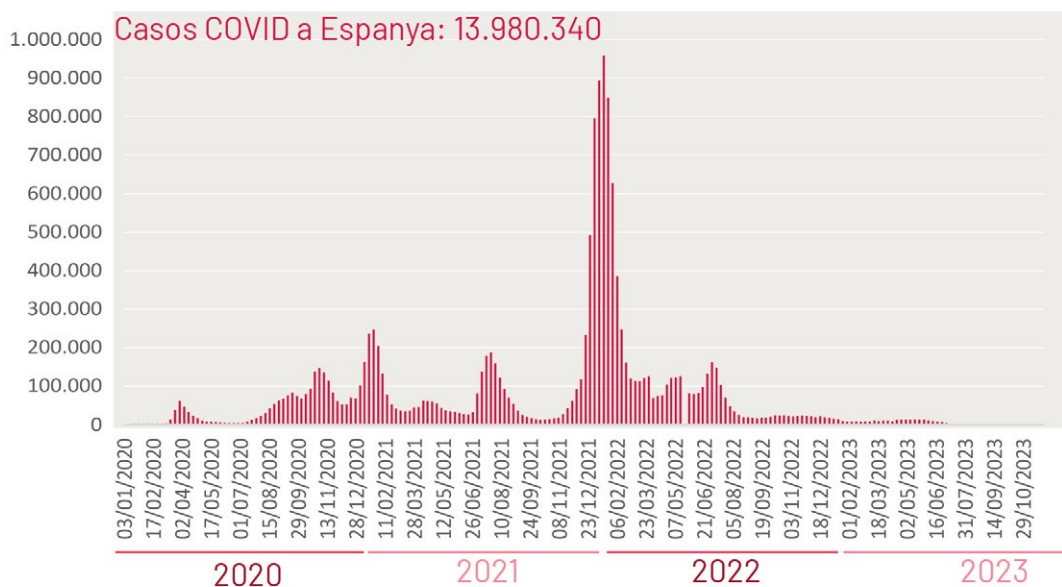
Figura 3.2: Evolució dels casos confirmats de Covid-19 a nivell mundial

Font: Elaboració del DSN amb dades de l'Organització Mundial de la Salut

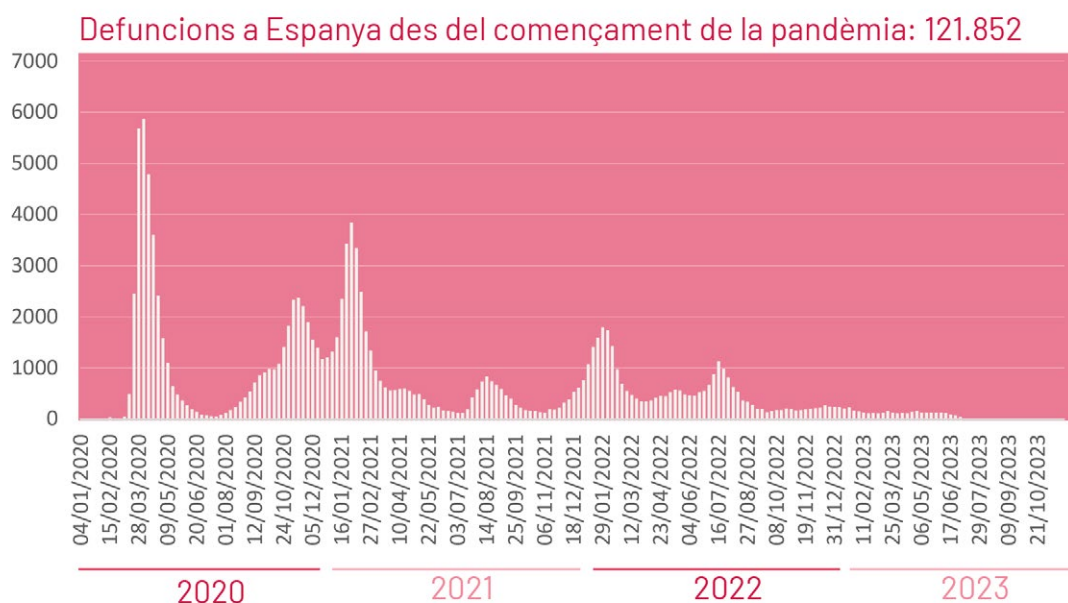
Figura 3.3: Evolució dels morts per Covid-19 a nivell mundial

La situació a Espanya ha seguit una tendència similar a l'observada a escala global. Així, durant l'any 2023, d'acord amb les dades rebudes a la Xarxa Nacional de Vigilància Epidemiològica, tant la incidència acumulada com les dades referides a ingressos i ocupació hospitalària per Covid-19 han estat molt estables. Excepte breus períodes, s'aprecia un continu descens en els casos registrats. Els llinatges d'Òmicron circulants majoritaris no s'han relacionat amb una major virulència i la successió dels diferents llinatges dominants no s'ha relacionat amb augments en la incidència des de la imposició de la variant BA.5 el juny de 2022. (Figures 3.4 i 3.5)

Font: Elaboració del DSN amb dades proporcionades pel Ministeri de Sanitat a l'Organització Mundial de la Salut

Figura 3.4: Evolució dels casos confirmats de Covid-19 a Espanya

Font: Elaboració del DSN amb dades del Ministeri de Sanitat

Figura 3.5: Evolució de les defuncions per Covid-19 a Espanya

En aquest context i després de la declaració de la fi de la pandèmia per part de l'OMS, el Ministeri de Sanitat en la sessió del Ple del Consell Interterritorial del Sistema Nacional de Salut (CISNS) celebrada el 23 de juny de 2023, en compliment del que es disposa en l'article 2.3 de la *Llei 2/2021, de 29 de març, de mesures urgents de prevenció, contenció i coordinació per fer front a la crisi sanitària ocasionada per la Covid-19*, va elevar consulta a les Comunitats Autònomes que de forma unànime van manifestar la seva conformitat amb la declaració d'aquesta finalització, així com el seu acord perquè, després de la mateixa, decaiguessin les mesures extraordinàries que haguessin estat acordades. Amb data 5 de juliol es va publicar l'*Ordre SND/726/2023, de 4 de juliol, amb l'Acord del Consell de Ministres de 4 de juliol de 2023, pel qual es declara la finalització de la situació de crisi sanitària ocasionada per la Covid-19*.

Espanya ha adaptat els seus mecanismes de vigilància i control a la nova situació en la línia marcada pel document "La Covid-19 després de la fi de l'emergència sanitària. Nou marc estratègic integrat en la vigilància i control de les infeccions respiratòries agudes". La vigilància d'aquesta malaltia, inclosa entre les de declaració obligatòria a Espanya i Europa, es farà juntament amb altres virus respiratoris (grip, virus respiratori sincitial, etc.) per un sistema de vigilància sentinella (SiVIRA).

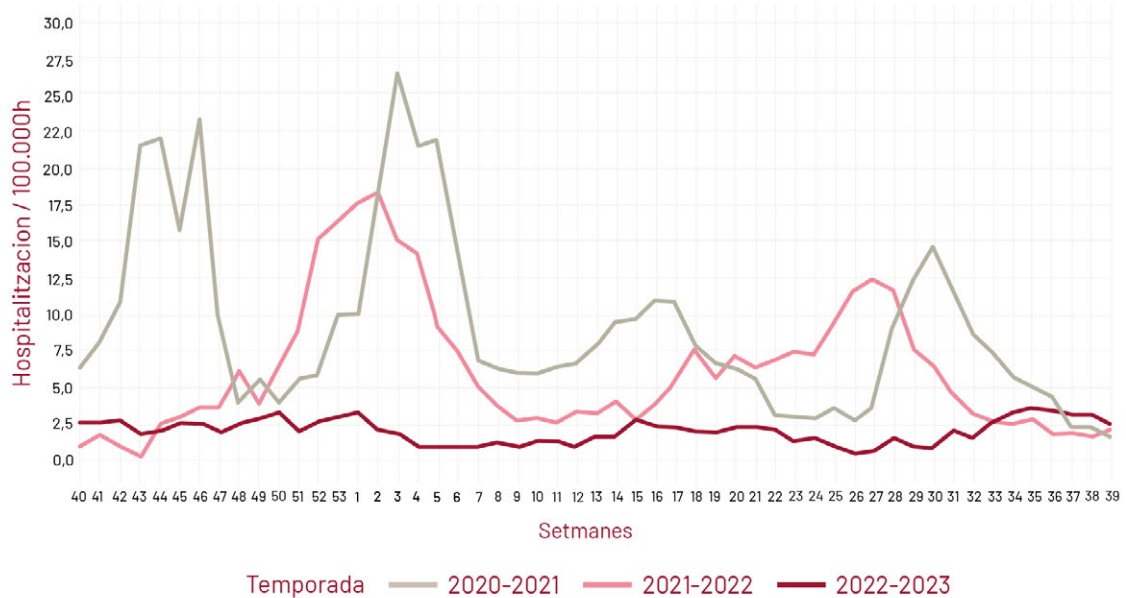
Malgrat la declaració de la fi de la pandèmia per l'OMS i la finalització de la crisi a nivell nacional, la Covid-19 continua sent un problema sanitari de gran rellevància per a la salut pública, raó per la qual es mantenen accions de vigilància i control, adaptades a la situació actual, però amb capacitat d'escalat en cas de necessitat. Millorar la transmissió i accés electrònic a les dades rellevants per a la vigilància segueix sent un punt crític per aconseguir sistemes més robusts i que permetin detectar alertes i tenir informació a temps per a la presa de decisions.

Gràcies a les altes cobertures de vacunació aconseguides en la població general, sobretot en la població més vulnerable a la malaltia, i als llinatges d'Omicron menys virulents, circulants des de fa més d'un any, l'impacte de possibles increments en la transmissió té menys probabilitats d'afectar de forma important als serveis assistencials del sistema nacional de salut. En tot cas, no es pot descartar l'aparició de noves ones epidèmiques de gran magnitud que generin un nombre suficient de casos greus com para tensar el sistema, encara que les probabilitats de col·lapsar-ho siguin molt baixes.

La Covid-19 no està mostrant fins avui el comportament estacional que es preveia i malgrat que la seva incidència mostra oscil·lacions moderades, aquestes no tenen un patró estacional. La nova estratègia de vigilància i els sistemes d'informació alternatius dels quals disposem (per exemple, l'anàlisi d'aigües residuals), permeten fer un seguiment del comportament del virus. Les variants actuals del SARS-CoV-2 presenten algunes mutacions que semblen afectar la immunitat humoral contra el virus, però no la immunitat cel·lular. Això implica que les infeccions o reinfeccions que se segueixen detectant no tenen un impacte sobre els indicadors de gravetat (hospitalització), excepte pels grups de risc ja coneguts. La variant Òmicron fa 2 anys que circula, enfront dels aproximadament 6 mesos que van circular les variants anteriors, indicant que, dins de la variabilitat, el virus sembla haver-se adaptat a l'ésser humà i estabilitzat.

La COVID persistent, que inclou les seqüeles de la infecció per SARS-CoV-2, es diagnostica en un percentatge important de persones que han passat la infecció per aquest virus. No obstant això, els estudis disponibles no permeten, de moment, establir xifres precises. En tot cas, pel nombre de persones afectades, la diversitat i nombre de símptomes que s'associen a aquesta síndrome, l'impacte d'alguns d'aquests símptomes en la vida de les persones que els sofreixen i l'absència d'un tractament específic fan de la COVID persistent una síndrome de preocupació tant per a la població com per als sistemes sanitaris.

En la temporada 2022-23 les taxes d'hospitalització de Covid-19 a Espanya han disminuït considerablement en relació amb les dues temporades prèvies. (Figura 3.6)

Font: SiVRA. Vigilància sentinella de grip, COVID-19 i altres virus respiratoris

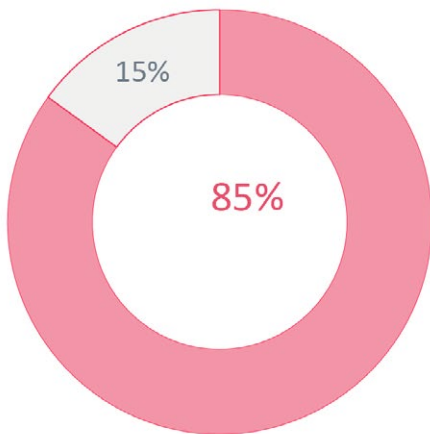
Figura 3.6: Taxes d'hospitalització

Anualment, s'estableixen les recomanacions de vacunació enfront de la grip a la tardor-hivern en aquells grups de població amb major risc de complicacions en cas de patir la infecció per grip i en les persones que poden transmetre la malaltia a unes altres que tenen un alt risc de complicacions. Des de la temporada 2021-2022, s'ofereix a la població la vacunació conjunta enfront de grip i Covid-19. L'objectiu de la vacunació enfront de grip i enfront de Covid-19 és reforçar la protecció de les persones més vulnerables i del personal sanitari i sociosanitari

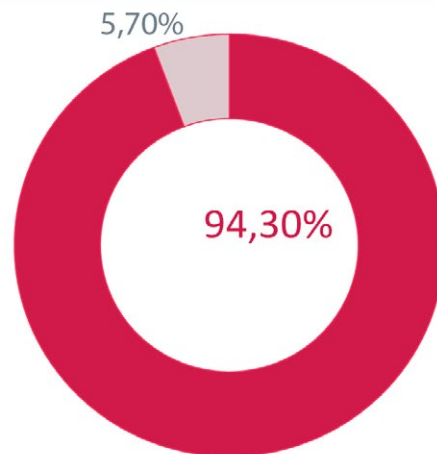
per reduir la morbidimortalitat i l'impacte d'aquestes malalties sobre la capacitat de l'atenció sanitària i sociosanitària.

Tenint en compte la situació epidemiològica de la Covid-19, s'ha recomanat la vacunació durant la temporada de tardor-hivern (2023-2024) als grups de població vulnerables com es defineixen en les "Recomanacions de vacunació enfront de grip i Covid-19 en la temporada 2023-2024 a Espanya. Actualització". Fins a l'inici de la temporada 2023-2024, la cobertura de vacunació contra la Covid-19 amb pauta completa era de més del 85% per al total de la població. La població més vulnerable estava coberta en el 94,3% de les persones majors de 60 anys amb la pauta completa, el 91,2% tenien una dosi de reforç i el 60,7% dues dosis de reforç. (Figura 3.7)

Percentatge de la població espanyola vacunada contra la COVID-19 amb pauta completa

Percentatge de la població espanyola de risc (majors de 60) vacunada contra la COVID-19 amb pauta completa

Font: Elaboració del DSN amb dades del Ministeri de Sanitat

Figura 3.7. Ràtio de vacunació a Espanya

Més enllà de la Covid-19, en 2023 el focus s'ha centrat en la verola del mico, un brot de Marburg a Guinea Equatorial i el còlera a Àfrica.

La verola dels micos (monkeypox, Mpox) és una malaltia zoonòtica viral poc freqüent, que fins a 2022 era endèmica en alguns països d'Àfrica occidental i central. Tots els casos de Mpox identificats fora d'àrees endèmiques fins a maig de 2022 havien estat importats o vinculats a

un cas importat o a animals importats d'àrees endèmiques. Des de maig de 2022, 115 països han notificat més de 91.000 casos amb cadenes de transmissió sense vincle amb països endèmics en un brot internacional sense precedents. El dia 23 de juliol de 2022, el Director General de l'OMS va determinar que el brot de Mpox constituïa una emergència de salut pública d'importància internacional (ESPII). El maig de 2023, després de superar el bec de la pandèmia i després de diversos mesos de transmissió global reduïda, el Director General de l'OMS va posar fi a l'ESPII, si bé va recomanar una sèrie de mesures per tractar d'eliminar la transmissió de persona a persona del virus.

A Espanya, el virus de la verola del mico s'ha identificat en més de 7.600 casos. En l'inici de l'epidèmia tots els casos es van estudiar al Centre Nacional de Microbiologia (CNM), que era l'únic laboratori a Espanya amb metodologia disponible per a detecció i identificació del virus amb finalitats diagnòstiques. El Sistema Nacional de Salut va ser adquirint capacitats per al diagnòstic d'aquest virus quedant el CNM com a laboratori primari per a aquells centres sense aquestes capacitats i com a laboratori de referència per confirmar i caracteritzar aquells que ho requerissin.

A conseqüència de l'increment de transmissió entre humans a escala global, no es pot descartar que es produeixin modificacions en el virus que afavoreixin la seva transmissibilitat entre humans per qualsevol dels mecanismes de transmissió coneguts per a aquest virus o per la seva adaptació a la transmissió per altres mecanismes, si bé no s'han observat fins avui d'aquest informe.

No obstant això, des d'agost de 2022, el risc de transmissió d'aquest virus entre persones s'ha reduït de manera radical. La disponibilitat d'una vacuna eficaç contra aquest virus i els procediments de vigilància i control establerts, redueixen la probabilitat de brots epidèmics com l'observat en 2022.

Quant al virus Marburg (EVM), el 13 de febrer de 2023 el Ministeri de Sanitat de Guinea Equatorial va comunicar el primer brot de la malaltia registrat en aquest país. En total el brot va generar 17 casos confirmats, 12 morts, 4 recuperats i 1 desconegut. Cinc dels casos confirmats es van produir en treballadors sanitaris. El 8 de juny de 2023, després de dos períodes d'incubació consecutius (42 dies) sense notificar-se cap cas nou confirmat, el Ministeri de Sanitat de Guinea Equatorial va declarar la fi del brot de malaltia pel virus de Marburg, de conformitat amb les recomanacions de l'OMS. L'OMS i els seus associats, entre ells Espanya, van donar suport tècnic al Govern per contenir el brot a través de la seva oficina al país.

Encara que en països veïns s'havien detectat casos de Marburg prèviament, est ha estat el primer brot identificat a Guinea Equatorial i, per tant, constitueix una alerta nacional i suposa un risc internacional. La limitada informació disponible a l'inici del brot dificultava una correcta avaluació de risc, però el treball fet a través de l'OMS i de l'ambaixada d'Espanya va permetre valorar ràpidament la situació. Espanya va implementar ràpidament els protocols per a la detecció i gestió precoç de casos importats de febres hemorràgiques víriques, la qual cosa va permetre identificar casos possibles amb rapidesa. Associat a aquest brot a Guinea es va identificar un cas sospitós que va ser descartat.

Si bé la possibilitat d'importació de casos de febres hemorràgiques víriques a Espanya des de països endèmics no es pot descartar, la ràpida implementació de mesures de detecció i control de riscos i les actuacions en l'àmbit internacional per recolzar als països afectats en el control ràpid i eficaç del brot, redueixen considerablement els riscos que aquestes malalties puguin generar per a la població resident a Espanya.

Entre l'1 de gener i el 15 de desembre de 2023, els casos de còlera notificats per almenys 30 països van superar els 667.000, per sobre dels casos notificats en 2022. D'aquestes persones en van morir 4.000, la qual cosa suposa una letalitat del 0,6% a nivell global. Aquestes xifres s'han de valorar amb cura a causa de les diferències en les característiques i la qualitat dels sistemes de vigilància dels països notificadors.

La regió d'Àfrica de l'OMS segueix sent la més afectada pel còlera, amb 17 països que han notificat casos. No obstant això, Síria, Haití i Afganistan són els països amb majors taxes d'incidència, entre 600 i 800 casos per 100.000 habitants. Actualment, existeixen tres vacunes orals per al control de brots en regions endèmiques. Totes tres són bovines inactivades que requereixen dues dosis per a una protecció total. Es disposa, per tant, de vacunes eficaces contra el còlera que proporcionen immunitat que dura aproximadament tres anys, però l'escassetat mundial de vacunes ha exacerbat la crisi.

Malgrat la seva alta capacitat de transmissió en països amb sistemes d'aigua i sanejament deficients, en països en els quals les estructures sanitàries, claveguerams, tractament d'aigües, etc. són adequats i els hàbits d'higiene i accés als productes d'higiene personal permeten un bon control de riscos de transmissió de malalties de transmissió fecal-oral, el còlera no representa un risc d'alt impacte per a la població. Espanya rep casos importats de còlera toxigènica procedents de països endèmics sense que fins avui s'hagi produït transmissió estesa al nostre territori.

No obstant això, l'increment mitjà de les temperatures podria afavorir la transmissió del còlera a partir de casos importats en situacions en les quals no es poden garantir adequades condicions de sanejament, higiene i tractament d'aigües. (Figura 3.8)

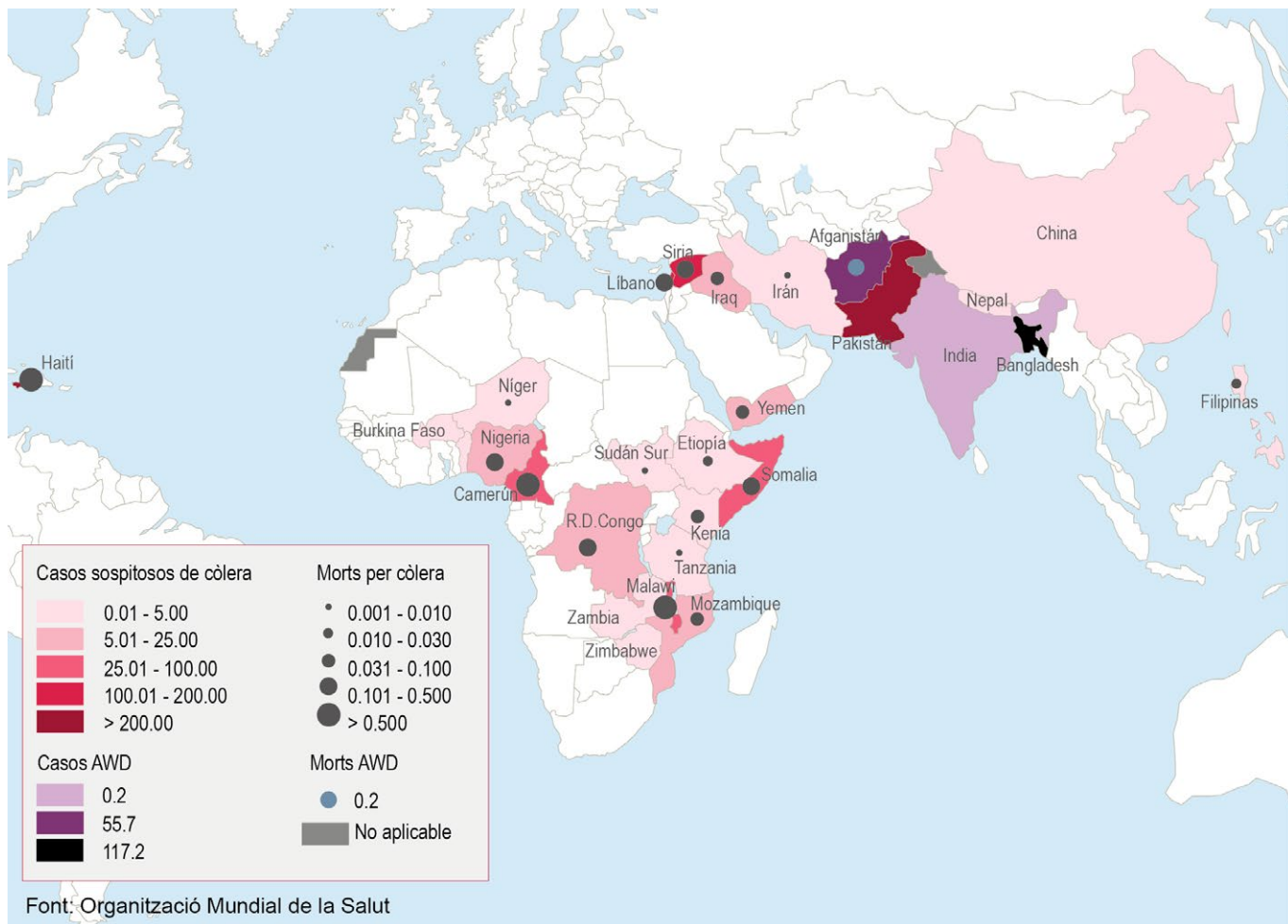

Figura 3.8: Casos sospitosos i morts per còlera al món

Quant a realitzacions, en l'àmbit europeu, la Comissió Europea ha engegat una Unió Europea de la Salut que ha de permetre a tots els països de la UE preparar-se per respondre junts a les crisis sanitàries, disposar de subministraments mèdics innovadors a preus assequibles i col·laborar per millorar la prevenció, el tractament i el seguiment de malalties d'interès. Aquesta iniciativa inclou quatre mesures clau:

- Preparació davant crisi: amb importants modificacions legislatives, entre les quals destaca el *Reglament 2022/2371 d'amenaques transfrontereres greus per a la salut*, i canvis en l'estructura de la Comissió, com la creació de la Direcció general de l'Autoritat Europea per a la resposta davant emergències sanitàries (DG HERA).
- La reforma de la legislació farmacèutica europea per afavorir l'accés a tractaments innovadors i assequibles per a la població.

- El Pla Europeu de Lluita contra el Càncer.
- Un enfocament global de la salut mental. (Figura 3.9)

Mesures clau

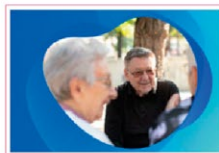
Preparació davant les crisis
Planificació enfront de futures amenaces transfrontereres per a la salut

Pla Europeu de Lluita contra el Càncer
Vies per a una prevenció, una detecció i una atenció de qualitat garantides

Reforma de la legislació farmacèutica de la UE
Medicaments assequibles, accessibles i innovadors

Un enfocament global de la salut mental
Posar a l'una la salut mental amb la salut física

Font: Organització Mundial de la Salut

Figura 3.9: Mesures clau de la Unió Europea de la Salut

Així mateix, la Comissió Europea i el Banc Europeu d'Inversions (BEI) han anunciat la creació d'HERA Invest, una garantia de 100 milions d'euros vinculada a l'Autoritat Europea de Preparació i Resposta davant Emergències Sanitàries (HERA, per les seves sigles en anglès). L'Agència Espanyola de Medicaments i Productes Sanitaris (AEMPS) i el Centre de Coordinació d'Alertes i Emergències Sanitàries actuen com a representants a Espanya del consell rector d'HERA.

Aquesta iniciativa econòmica té com a objectiu recolzar a petites i mitjanes empreses europees que tinguin dificultats per accedir a un finançament públic i privada suficient per al desenvolupament i l'expansió de solucions d'avantguarda en l'àmbit de la salut i les ciències de la vida. En aquesta línia, les activitats que es beneficiaran d'aquestes ajudes seran les inversions en recerca i el desenvolupament de contramesures mèdiques, així com de tecnologies innovadores, que permetin una millor preparació i resposta enfront de les principals amenaces sanitàries identificades per HERA en 2022. Aquestes amenaces són: els patògens amb potencial pandèmic o epidèmic; amenaces químiques, biològiques, radiològiques i nuclears; o amenaces derivades de la resistència als antimicrobians. El BEI destinarà, de forma general, entre 15 i 30 milions d'euros per projecte.

Aquestes contramesures mèdiques inclouen, per exemple, bovines, altres medicaments considerats estratègics per fer front a aquestes amenaces (incloent-hi antídots, antibiòtics i altres tractaments), tests de diagnòstic, o equips de protecció personal (EPP), que permeten diagnosticar, prevenir, protegir o tractar afeccions durant una emergència de salut pública.

AMENACES A LES INFRAESTRUCTURES CRÍTIQUES

La seguretat i protecció de les infraestructures crítiques cobra especial importància en un context d'inestabilitat geopolítica. Aquesta inestabilitat deriva tant dels conflictes oberts després de l'agressió de Rússia contra Ucraïna i l'atac de Hamàs a Israel, com del creixent nombre d'incidents i atacs híbrids.

És important destacar les infraestructures crítiques submarines donat el seu valor estratègic i la dificultat d'atribució de qualsevol acció hostil contra elles. Després de l'atac al gasoducte Nordstream en 2022, en 2023 s'han succeït incidents en el gasoducte BALTICCONNECTOR (que uneix Finlàndia i Estònia) i en un cable de dades submarí entre Suècia i Estònia. El consegüent augment del risc de potencials atacs contra infraestructures a Europa ha portat al reforç de la protecció d'infraestructures crítiques com a aeroports, xarxes i estacions ferroviàries i centres de control de trànsit aeri.

En aquest sentit, el febrer de 2023 es va crear la Cèl·lula de Coordinació d'Infraestructures Crítiques Submarines de l'OTAN, amb l'objectiu de facilitar la interacció entre la indústria i les autoritats civils i militars, possibilitant l'intercanvi de bones pràctiques, fomentant la innovació tecnològica i impulsant la seguretat de la infraestructura submarina aliada.

Les amenaces físiques a les infraestructures crítiques poden interrompre serveis fonamentals o bàsics. Per això, s'ha de treballar en l'adopció de mesures específiques destinades a garantir la prestació sense obstruccions de serveis essencials per al manteniment de funcions socials o activitats econòmiques vitals.

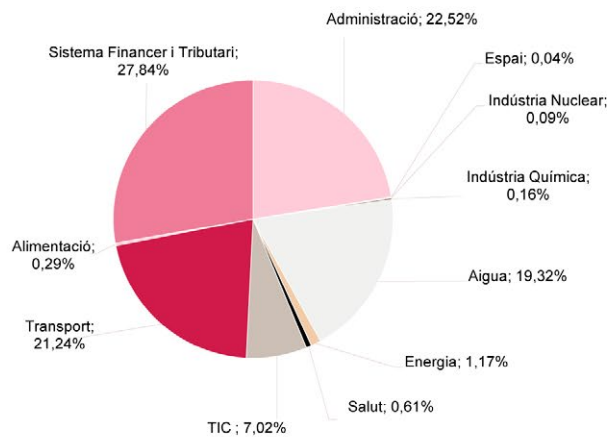
Les infraestructures crítiques també s'enfronten a atacs cibernètics que podrien materialitzar-se en la negació dels serveis essencials que presten. La magnitud, sofisticació, freqüència i efectes dels incidents van en augment i representen una greu amenaça per al funcionament dels sistemes de xarxes i d'informació. Aquests sistemes de xarxes i d'informació s'han convertit en un aspecte crucial del dia a dia gràcies a la velocitat de la transformació digital i la interconnexió de la societat, amb la consegüent aparició de nous desafiaments que requereixen respostes adaptades, coordinades i innovadores.

Les infraestructures crítiques són particularment vulnerables a atacs cibernètics a través de les comunicacions dels Sistemes d'Informació i Comunicació (CIS) que utilitzen. Malgrat existir coneixement sobre aquest tema, la implementació de solucions correctives es veu obstaculitzada pel seu alt cost econòmic i la dificultat d'interrompre el funcionament de la infraestructura crítica. En aquest sentit, continuen els esforços per establir un Esquema de Certificació de Protecció d'Infraestructures Crítiques (ECPIC).

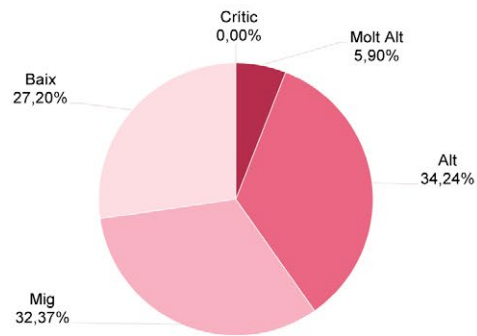
La preparació i l'eficàcia en matèria de ciberseguretat són més essencials que mai. A més, la ciberseguretat és un factor facilitador essencial perquè molts sectors crítics se sumeixen amb èxit a la transformació digital i aprofitin plenament els avantatges econòmics, socials i sostenibles de la digitalització.

En 2023 s'han notificat 8050 incidents a l'Oficina de Coordinació de Ciberseguretat (OCC) del Ministeri de l'Interior. Les principals amenaces s'han vinculat a grups cibercriminals i a actors relacionats amb el conflicte de Rússia i Ucraïna. Aquestes s'han materialitzat en atacs de Denegació de Servei (DOS), a diverses empreses i organismes, entre els quals destaquen Ports de l'Estat, RENFE i Adif. (Figures 4.1, 4.2 i 4.3)

SECTOR ESTRATÈGIC	TOTAL
ADMINISTRACIÓ	1.813
ESPAI	3
INDÚSTRIA NUCLEAR	7
INDÚSTRIA QUÍMICA	13
INSTAL·LACIONS DE RECERCA	0
AIGUA	1.555
ENERGÍA	94
SALUT	49
TIC	565
TRANSPORT	1.710
ALIMENTACIÓ	0
SISTEMA FINANCER I TRIBUTARI	2.241
INCIDENTS TOTAIS	8.050

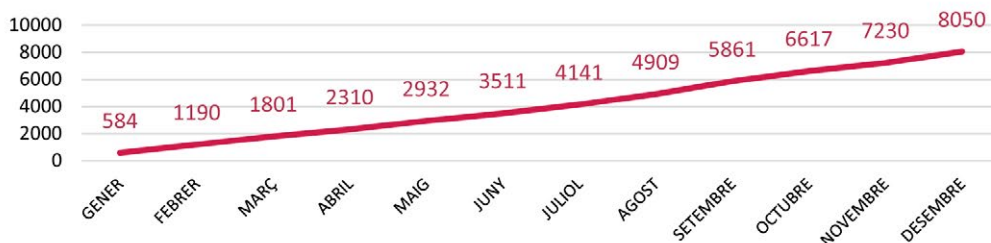
NIVELL DE PERILLOSITAT	TOTAL
CRÍTIC	0
MOLT ALT	475
ALT	2.756
MITJÀ	2.606
BAIX	2.190
SENSE DADES	23
INCIDENTS TOTAIS	8.050

INCIDENTS TOTAIS MENSUALS

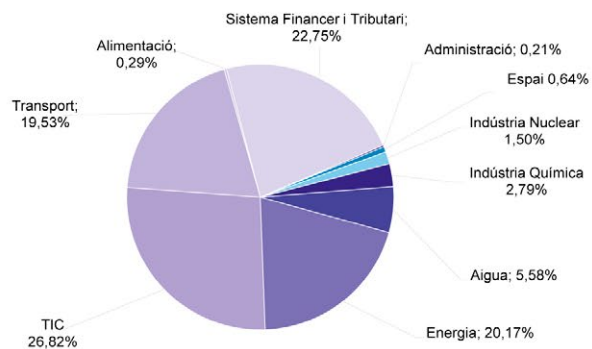
INCIDENTS TOTAIS ACUMULATS

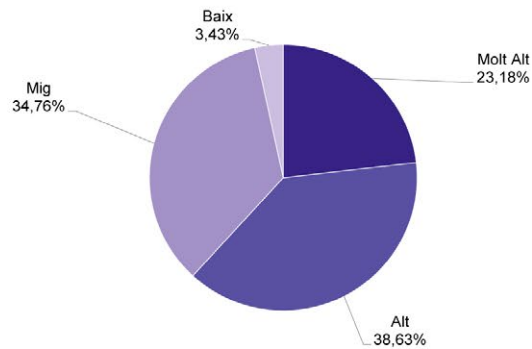
Font: Oficina de Coordinació de Ciberseguretat de la Secretaria d'Estat de Seguretat

Figura 4.1: Incidents notificats a l'OCC a través dels CSIRT nacionals de referència

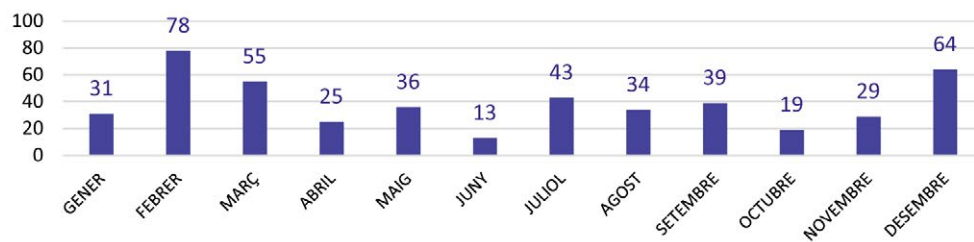
SECTOR ESTRATÈGIC	TOTAL
ADMINISTRACIÓ	1
ESPAI	3
INDÚSTRIA NUCLEAR	7
INDÚSTRIA QUÍMICA	13
INSTAL·LACIONS DE RECERCA	0
AIGUA	26
ENERGÍA	94
SALUT	0
TIC	125
TRANSPORT	91
ALIMENTACIÓ	0
SISTEMA FINANCER I TRIBUTARI	106
INCIDENTS TOTALS	466

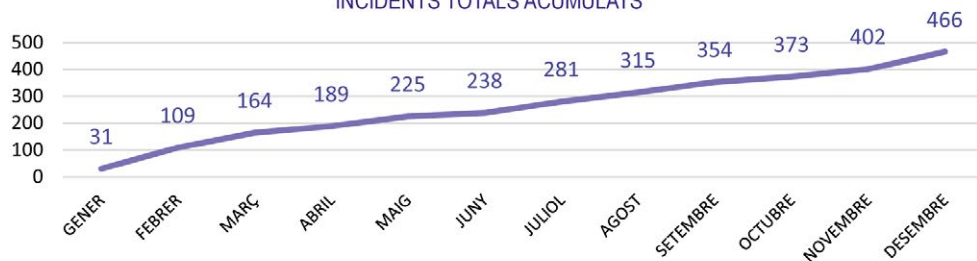
NIVELL DE PERILLOSITAT	TOTAL
CRÍTIC	0
MOLT ALT	108
ALT	180
MITJÀ	162
BAIX	16
SENSE DADES	0
INCIDENTS TOTALS	466

INCIDENTS TOTALS MENSUALS

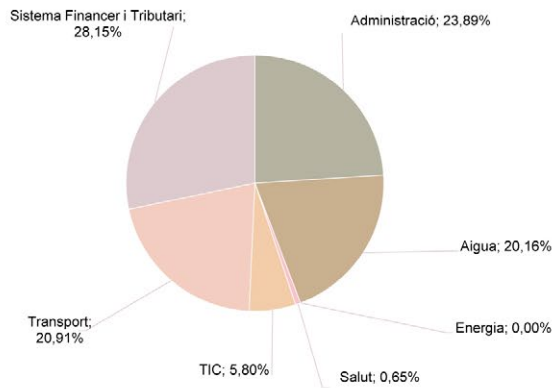
INCIDENTS TOTALS ACUMULATS

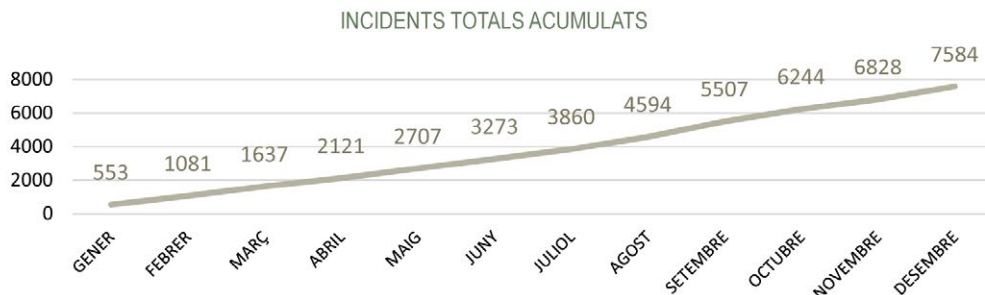
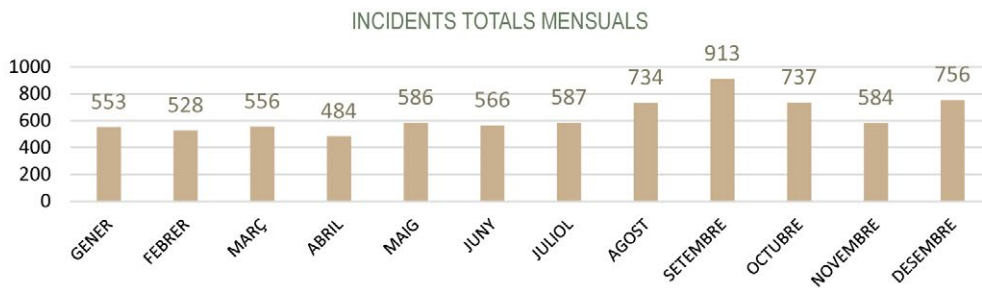
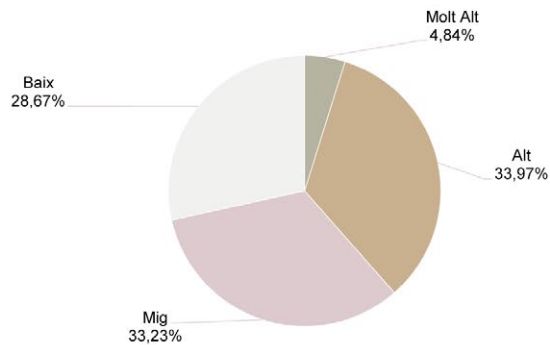
Font: Oficina de Coordinació de Ciberseguretat de la Secretaria d'Estat de Seguretat

Figura 4.2: Incidents notificats a l'OCC a través del CSIRT INCIBE-CERT

SECTOR ESTRATÈGIC	TOTAL
ADMINISTRACIÓ	1.812
ESPAI	0
INDÚSTRIA NUCLEAR	0
INDÚSTRIA QUÍMICA	0
INSTAL·LACIONS DE RECERCA	0
AIGUA	1.529
ENERGÍA	0
SALUT	49
TIC	440
TRANSPORT	1.619
ALIMENTACIÓ	0
SISTEMA FINANCER I TRIBUTARI	2.135
INCIDENTS TOTALS	7.584

NIVELL DE PERILLOSITAT	TOTAL
CRÍTIC	0
MOLT ALT	367
ALT	2.576
MITJÀ	2.444
BAIX	2.174
SENSE DADES	23
INCIDENTS TOTALS	7.584

Font: Oficina de Coordinació de Ciberseguretat de la Secretaria d'Estat de Seguretat

Figura 4.3: Incidents notificats a l'OCC a través del CSIRT CCN-CERT

La prevenció davant qualsevol tipus d'amenaça o risc, és la prioritat per garantir la seguretat de les infraestructures crítiques i s'estableix com la base sobre la qual s'articulen els diversos plans de seguretat dels operadors crítics i les forces de seguretat. Per a això, el Centre Nacional de Protecció d'Infraestructures Crítiques (CNPIC) coordina els Planes de Seguretat de l'Operador i Planes de Protecció Específics que són inspeccionats per les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat (FCSE) i juntament amb els Planes Estratègics Sectorials i els Planes de Suport Operatiu són la base del Sistema Nacional de Protecció d'Infraestructures Crítiques. Durant l'any 2023 s'ha prestat especial atenció al sector energètic. (Figura 4.4)

Figura 4.4: Grau d'avanç del Sistema Nacional de Protecció de les Infraestructures Crítiques

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	TOTAL
PSO APROVATS	0	33	34	31	11	38	13	7	18	13	198
PPE APROVATS	0	0	140	22	14	82	55	77	25	24	439

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Sub.	Cese OC/IC	TOTAL
Operadors Crítics	42	72	12	8	44	2	0	84	7	6	277	35	242
Infraestructures Crítiques	190	179	35	32	88	2	0	146	8	7	687	45	646

En 2023 la Taula de Coordinació PIC, com a òrgan de suport continu, ha exercit una labor essencial en la coordinació de mesures de protecció implementades per operadors crítics. S'han realitzat tres sessions de coordinació entre els diversos actors del Sistema de Protecció d'Infraestructures Crítiques, tan públics com a privats, amb l'objectiu final d'assegurar la protecció efectiva d'infraestructures vitals.

Com a exemple de mesures per a la protecció contra amenaces cibernètiques, l'Agència Estatal de Seguretat Aèria (AESA) ha engegat la implementació de les modificacions regulatòries que emanen tant de les institucions internacionals (Organització d'Aviació Civil Internacional, OACI), com les europees. En col·laboració amb les autoritats competents en matèria de ciberseguretat, AESA coordina la millora de la protecció dels organismes i entitats pertanyents al sector d'aviació civil enfront de les amenaces cibernètiques. D'altra banda, dins del mateix àmbit, ENAIRE ha mantingut l'aplicació del Pla Estratègic de Ciberseguretat 2020-25 (PROTEGEIX) i el seu Pla Operatiu 2023.

El Ministeri de Defensa coopera de manera conjunta amb les FCSE i els Equips de Resposta davant Emergències Informàtiques (CERT en anglès) de referència nacionals (CCN-CERT, INCIBE-CERT i ESPDEF-CERT) en matèria d'intercanvi permanent d'informació sobre amenaces, alertes i incidents detectats i participa en grups de treball comuns sobre ciberseguretat. Així mateix, continua l'elaboració del catàleg d'operadors essencials amb incidència en la Defensa Nacional.

Dues directives de la UE de finals de 2022 són de particular rellevància per a la resiliència de les infraestructures crítiques.

La Directiva (UE) 2022/2557 del Parlament Europeu i del Consell, de 14 de desembre de 2022 relativa a la resiliència de les entitats crítiques (CER, per les seves sigles en anglès) defineix resiliència com “la capacitat d’una entitat crítica per a la prevenció, la protecció, la resposta, la resistència, la mitigació, l’absorció, l’adaptació i la recuperació en cas d’un incident”. El seu principal objectiu és augmentar la resiliència de les entitats crítiques i la seva capacitat per prestar els seus serveis essencials. Per a això, els Estats han d’identificar quines són aquestes entitats i aquestes, al seu torn, hauran de detectar els riscos pertinents, adoptar les mesures adequades per garantir la seva resiliència i notificar a les autoritats competents els incidents amb efectes pertorbadores.

A més, tenint en compte la importància de la ciberseguretat per a la resiliència de les entitats crítiques, és de particular rellevància la *Directiva (UE) 2022/2555 del Parlament Europeu i del Consell de 14 de desembre de 2022 relativa a les mesures destinades a garantir un elevat nivell comú de ciberseguretat en tota la Unió (NIS 2 per les seves sigles en anglès).*

Es poden destacar com a principals mesures jurídiques d’aquesta directiva:

- La preparació dels Estats membres, exigint-los que estiguin degudament equipats. Per exemple, amb un equip de resposta a incidents de seguretat informàtica (CSIRT) i una autoritat nacional competent de xarxes i sistemes d’informació.
- La cooperació entre tots els Estats membres mitjançant la creació d’un Grup de Cooperació per donar suport i facilitar la cooperació estratègica i l’intercanvi d’informació entre els Estats membres.
- La cultura de seguretat en tots els sectors que són vitals per a economia i societat i que depenen en gran manera de les TIC, com l’energia, el transport, l’aigua, la banca, les infraestructures del mercat financer, l’assistència sanitària i la infraestructura digital.

Ambdues Directives es complementen i ha d’existir una coordinació entre les autoritats competents que es designin per ambdues, considerant com a objectiu l’intercanvi d’informació sobre riscos, amenaces i incidents.

En l'àmbit OTAN, Espanya recolza les diverses iniciatives dirigides a garantir el desenvolupament d'un ciberespai obert, lliure i segur a escala global. D'aquesta manera, s'ha recolzat el desenvolupament del nou concepte per a la contribució de la ciberdefensa a la postura general de dissuasió i defensa de l'OTAN, a través de la Capacitat Virtual de Suport a Incidents Cibernètics (VCISC, *Virtual Cyber Incident Support Capability*), que va ser aprovat en el Cim de Caps d'Estat i Govern OTAN a VÍlnius el juliol de 2023.

En 2023, es va constituir la Task force UE-OTAN sobre resiliència de les Infraestructures Crítiques. Aquest Grup de Treball cerca reforçar la seguretat comuna enfront d'amenaces emergents i enfortir la cooperació entre la UE i l'OTAN. En aquest context, el Ministeri de Defensa segueix mantenint la col·laboració per a la consecució dels objectius de resiliència OTAN, centrant-se en particular en la resiliència d'infraestructures crítiques submarines. En el marc del Grup de Treball s'ha elaborat un informe d'avaluació, que ha servit de base a la Comissió, per elevar una recomanació al Consell relativa al Pla Rector d'Infraestructures Crítiques, que millorarà la coordinació de la UE en resposta als intents de pertorbar aquestes infraestructures.

En el transcurs del 2023, s'ha avançat a enfortir la resiliència de les infraestructures crítiques nacionals, amb un enfocament a millorar les eines de detecció d'incidents i obtenir un panorama situacional més complet dels esdeveniments que impacten a operadors crítics i serveis essencials. Aquests esforços cerquen garantir que la identificació de les entitats crítiques i les accions per reforçar la seva resiliència es basin en un concepte de risc ampli que abasti amenaces naturals, humanes i cibernètiques, i inclogui situacions transfrontereres o intersectorials que podrien impactar la prestació de serveis essencials.

Per la seva banda, el Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible, amb l'objectiu d'avaluar la resiliència dels sistemes de la companyia Adif enfront d'escenaris reals d'atacs, ha dut a terme una sèrie d'exercicis de simulació d'atacs cibernètics amb execució de proves d'intrusió.

La inversió en innovació i desenvolupament és essencial per fer front a les creixents amenaces i des de la perspectiva de les FCSE s'han de continuar els esforços de col·laboració amb totes aquelles unitats especialitzades en el desenvolupament de procediments forenses i aplicació dels estàndards de qualitat internacionals, necessaris per assegurar la validesa i confirmació de les evidències, les aportacions de les quals són necessàries en els procediments oberts sobre els responsables dels atacs i incidents contra les infraestructures crítiques.

Per la seva banda, l'Institut Geològic i Miner d'Espanya, integrat en el Consell Superior de Recerques Científiques (IGME-CSIC), ha dissenyat i està implementant una nova base de dades georeferenciada de paleo inundacions a Espanya (PaleoRiada), que en el futur podrà ser utilitzada per les Administracions Públiques i les entitats gestores d'infraestructures estratègiques (grans preses, centrals nuclears, pols industrials) per millorar la seva seguretat i gestió.

Per part del Centre de Recerca en Sanitat Animal (CISA) ha dirigit part la seva dotació dels fons del Pla de recuperació, Transformació i Resiliència, a dues obres que està previst s'iniciïn en el primer trimestre de 2024 per reforçar les infraestructures científiques i millorar la capacitat de lluita enfront d'epidèmies.

Els investigadors del CISA participen en projectes de recerca europeus i internacionals i mantenen l'accés obert a les instal·lacions, com a Infraestructures Científiques Tècniques i Singulares (ICTS), a investigadors d'institucions públiques i privades nacionals i internacionals. En el marc del concepte "One Health", s'ha impulsat el projecte de nova construcció d'un laboratori Nivell 4 de Contenció Biològica (NCB4 - OMS) i s'ha reforçat la capacitat investigadora del CISA ampliant la plantilla d'investigadors experts en la transmissió de malalties per vectors, amb projectes que preveuen la construcció d'un insectari en el CISA.

EMERGÈNCIES I CATÀSTROFES

En 2023 s'han registrat 755 successos en el Sistema Integrat de Gestió d'Emergències (SIGE) de la Direcció general de Protecció Civil i Emergències (DGPCE) del Ministeri de l'Interior. (Figures 5.1 i 5.2)

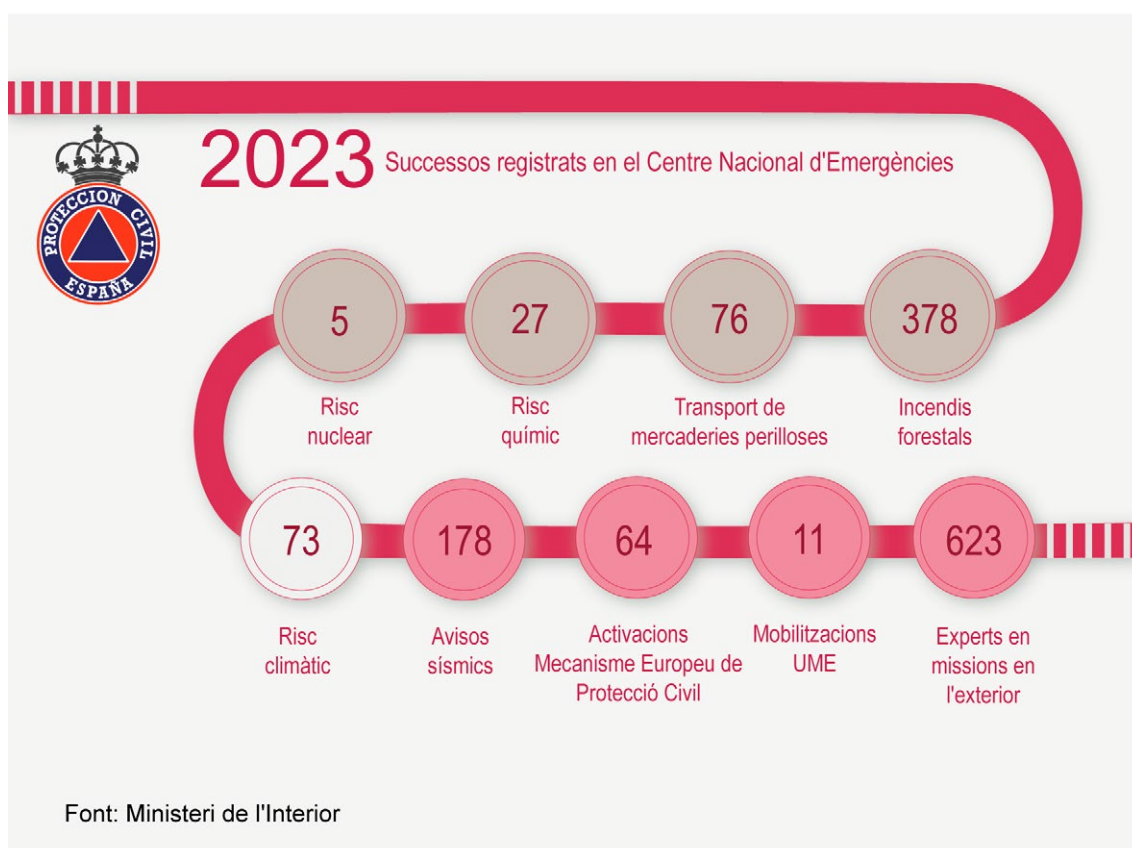

Figura 5.1: Successos registrats al Centre Nacional d'Emergències en 2023

Figura 5.2: Comparativa dels successos registrats en el Sistema de Gestió d'Emergències per anualitats.

SUCCESSOS	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Risc nuclear	5	7	11	2	0	1	1	0
Risc químic	27	34	30	26	24	19	16	10
TMP	76	71	55	40	62	40	37	71
Incendis forestals	378	621	588	504	575	342	772	599
Risc climàtic	73	70	94	43	124	221	37	80
Risc sísmic	178	217	4.615	197	213	279	205	164
Risc volcànic	0	0	1	0	0	0	0	0
Altres riscos	18	24	31	37	14	18	17	18
TOTAL	755	1.044	5.425	849	1.012	920	1.085	942

Font: Ministeri de l'Interior

En 2023, el Centre Nacional de Seguiment i Coordinació d'Emergències (CENEM) de la Direcció general de Protecció Civil i Emergències (DGPCE), ha registrat un total de 73 episodis de fenòmens meteorològics adversos: neu (1), vent (7), vent i pluja (11), tempestes (12), pluja (33) i inundacions (9).

En aplicació del Pla Meteoalerta de Predicció i Vigilància de Fenòmens Meteorològics Adversos, s'han emès 2.803 avisos de risc important o extrem d'un total de 18.508 avisos registrats entre gener i octubre de 2023. A més, l'AEMET manté el sistema AEMET Vialidad hivernal per UVR (Unitat de Valoració de Risc) que facilita previsions més ajustades espacial i temporalment per a l'anticipació en les decisions.

La Campanya vialidad hivernal 2022-2023 va ser poc significativa a l'efecte de protecció civil i la més benèvola dels últims 5 anys, amb pocs episodis de nevades i amb escasses conseqüències per a la població, havent-se activat en 8 ocasions el protocol de vialidad hivernal en les carreteres estatals.

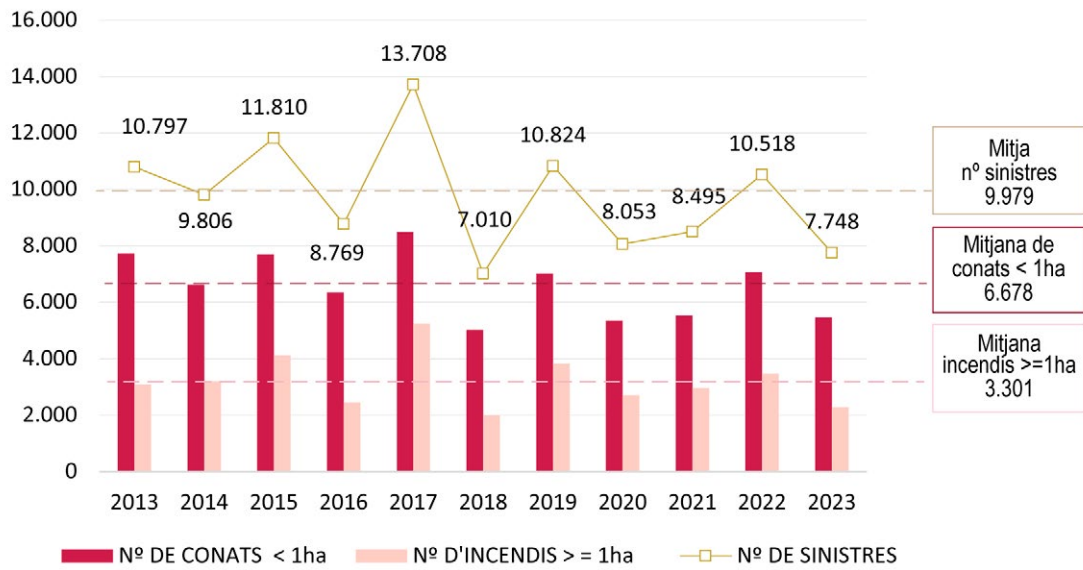
Durant l'estiu de 2023 van ser freqüents els episodis d'altres temperatures, observant-se quatre ones de calor en l'àmbit geogràfic de la Península i Balears. Les dues primeres es van estendre entre els dies 9 a 12 de juliol i 17 a 20 de juliol, amb 14 i 20 províncies afectades, respectivament. Les dues següents, que es van estendre entre els dies 6 a 13 d'agost (19 províncies afectades) i 18 a 25 d'agost (35 províncies afectades), van ser les més perllongades

i intenses, amb temperatures màximes per sobre dels 40,0 °C en gran part del territori, arribant a superar-se els 45,0 °C en alguns punts de la província de València i d'Andalusia els dies 10 i 11 d'agost. En l'aeroport de València es va registrar el dia 10 una temperatura màxima de 46,8 °C, la més alta registrada l'estiu de 2023 a Espanya i que va batre el rècord de l'estació per més de 3 °C de diferència. Va haver-hi un total de 24 dies sota ona de calor en l'àmbit de la Península i Balears, per la qual cosa es tractaria del quart estiu amb major nombre de dies en aquesta situació, després dels de 2022, 2015 i 2017.

Entre els dies 2 i 4 de setembre de 2023, la circulació d'una depressió aïllada en nivells alts (DANA) sobre el sector central de la península Ibèrica va produir intenses precipitacions concentrades a l'espai i en el temps, que van provocar sis víctimes mortals, diversos ferits i greus danys materials en les infraestructures (ponts, carreteres, conduccions energètiques, sistemes de proveïment i drenatge, etc.) i en nombrosos habitatges i dotacions de serveis.

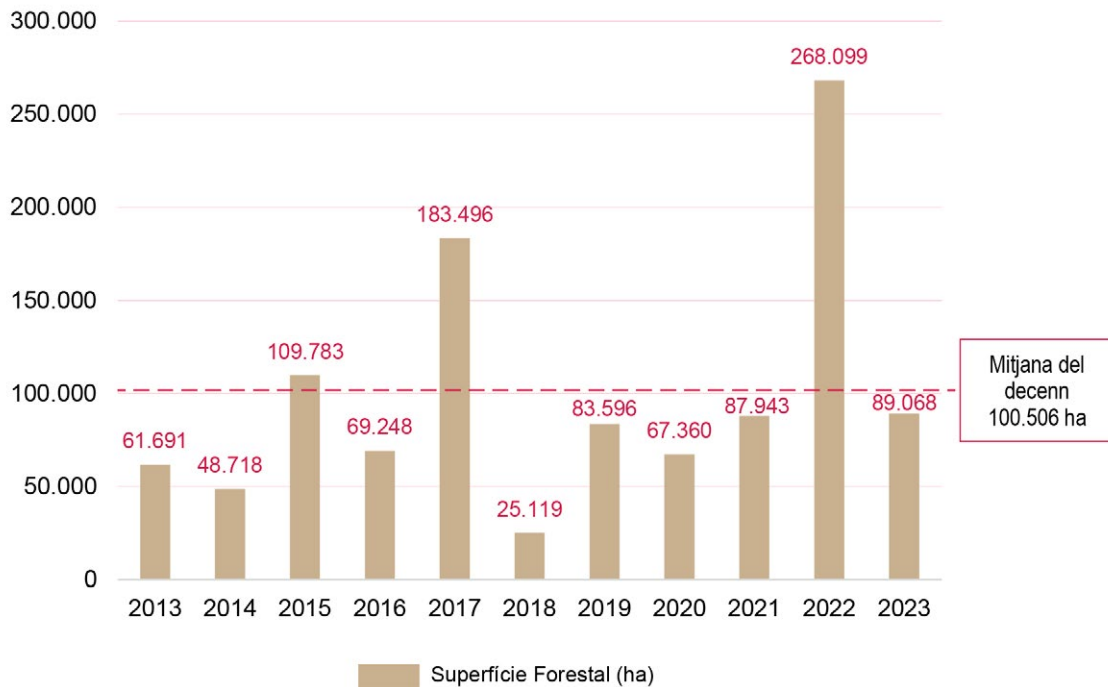
Els fenòmens meteorològics adversos, amb la virulència que s'estan produint en els últims anys, tenen una influència molt determinant en el transport, especialment en el transport aeri, encara que també les incidències poden ser greus en altres maneres de transport com el ferroviari o per carretera, per afectació de les infraestructures, sent especialment destacable l'afecció al trànsit ferroviari entre Madrid, Andalusia i Extremadura, i els talls de carreteres. La creixent freqüència d'aquests fenòmens, exigeix la planificació i engegada d'actuacions per poder mitigar els efectes d'aquests, com l'aprovació dels Planes de Prevenció de Riscos per Fenòmens Meteorològics Adversos de Renfe 2023-2024.

En 2023, el nombre de sinistres ha disminuït un 22% pel que fa a la mitjana del decenni anterior, reduint-se el nombre de conats en un 18% i el d'incendis en un 31%. En relació amb la superfície forestal afectada, s'ha produït una disminució de l'11% pel que fa a la mitjana del decenni anterior, havent-se reduït un 23 % l'afecció a la superfície sense arbrat i augmentat un 11% la de la superfície amb arbrat. En relació amb els incendis forestals, en 2023 s'han produït 20 grans incendis (GIF), la qual cosa representa una reducció del 13% respecte a la mitjana del decenni. (Figures 5.3 i 5.4)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 5.3: Sinistres, conats i incendis en l'últim decenni i any en curs (dades provisionals segons l'avanç informatiu d'incendis forestals de l'1 de gener al 31 de desembre de 2023)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 5.4: Superfície forestal cremada en l'última dècada (dades provisionals segons l'avanç informatiu d'incendis forestals de l'1 de gener al 31 de desembre de 2023)

Malgrat les condicions d'altres temperatures i sequera i el gran nombre de grans incendis en període primaveral, la campanya ha resultat més benèvol de l'esperat, en part gràcies als períodes humits dels mesos de juny i setembre. No obstant això, l'any 2023, s'han produït 70 incendis forestals amb conseqüències de protecció civil. La Unitat Militar d'Emergències ha estat mobilitzada en 11 ocasions en 9 incendis.

S'han produït 10 grans incendis amb impacte en la població, sent especialment important per segon any consecutiu, el nombre d'evacuats, la qual cosa posa en context la importància de la gestió i coordinació en els incendis amb interfície urbà-forestal. Els més greus han estat Puntagorda (Illa de la Palma), Arafo (Illa de Tenerife), Pinofranqueado (Càceres), Vilanova de la Reina (Castelló) i Montixelvo (València). Cal lamentar que s'ha produït una víctima mortal, 74 ferits de caràcter lleu i han hagut de ser evacuades més de 28.000 persones. (Figura 5.5)

Figura 5.5: Incidències a l'efecte de protecció civil en la campanya d'incendis i comparativa amb anys anteriors

	2023	MITJANA	ANYS				
		2018 2022	2022	2021	2020	2019	2018
Nº d'incendis registrats	378	527	621	588	508	575	342
Nº d'incendis amb conseqüències de PC	70	76	133	96	48	69	36
Morts	1	3	4	1	6	3	1
Ferits	74	38	92	61	9	17	12
Incendis amb evacuats	55	51	94	57	32	52	22
Nº estimat de persones evacuades	28.154	13.780	32.707	6.441	7.528	17.694	4.531
Incendis amb albergats	17	12	24	17	8	8	1
Incendis amb danys en infraestructures	9	16	29	18	11	17	3
Incendis amb corts de carreteres	31	40	81	61	20	23	13
Incendis amb corts de ferrocarril	8	8	20	8	4	3	3
Incendis amb corts d'electricitat	9	4	9	6	2	2	0
Incendis amb activació de l'UME	9	24	55	14	21	26	6

Incendis amb conseqüències de protecció civil. Comparativa últims 6 anys.

Font: Ministeri de l'Interior

Els esforços per part dels diferents actors competents segueixen sent clau en matèria de prevenció, recerca de les causes i gestió de les conseqüències. En aquest sentit, la Guàrdia Civil estableix un dispositiu permanent al llarg de tot l'any (que es reforça en la campanya estival) amb la finalitat d'efectuar la recerca de les causes i motivacions de l'incendi forestal i identificar als seus responsables. En aquest dispositiu integral l'esforç principal recau en les unitats del SEPRONA, les quals compten amb la col·laboració permanent d'unitats de seguretat ciutadana, de muntanya, de recerca, de tràfic i de reserva. Durant el dispositiu de reforç, s'han practicat les següents actuacions: 1.084 incendis forestals investigats, 338 incendis forestals esclarits, 411 persones detingudes o investigades i 1.397 infraccions administratives o penals tramitades.

Per la seva banda, l'AEMET ha implementat diverses millores per al suport a la lluita contra els incendis i a la protecció civil associada als incendis forestals: el sistema AEMET ALCIF (un visor d'informació meteorològica específic per al suport a la lluita contra incendis forestals), un servidor de mapes georeferenciats focalitzats en el punt de l'incendi i una eina semiautomàtica de generació d'informes meteorològics orientats al suport a la lluita contra incendis.

L'activitat sísmica i volcànica és un risc sempre present, especialment en determinades zones. Mantenir i potenciar els sistemes de vigilància i monitoratge dels fenòmens, així com l'adopció de mesures de prevenció és la manera de minimitzar en la mesura del possible els seus efectes en cas de produir-se. En aquest àmbit, cal destacar les següents actuacions:

- Continua el desenvolupament del Sistema Nacional d'Alerta de Sismes submarins amb la realització de diverses actuacions, avaluant i incorporant nova instrumentació per a la detecció dels sismes submarins.
- Continua la transformació digital de la Xarxa Sísmica Nacional (RSN), per la qual cosa, entre altres actuacions, s'està realitzant un projecte d'actualització i adequació del Centre d'Adquisició i Processament de dades Sísmics. Actualment, s'està avaluant el processament de dades sísmiques en el núvol i es duran a terme diverses actuacions per implementar les tècniques basades en la intel·ligència artificial en el processament de dades sísmiques.
- La Comissió Permanent de Normes Sismorresistents, presidida per l'Institut Geogràfic Nacional (IGN), ha aprovat un esborrany de Reial decret d'actualització de la Normativa Sismorresistent espanyola (NSE) i es preveu la seva publicació en 2024.
- Quant al reforç del sistema de vigilància volcànica, es continuarà densificant la xarxa multiparamètrica, millorant i automatitzant els procediments davant emergències a les illes Canàries, especialment en illes actives com La Palma i Lanzarote. També es continuarà amb la instal·lació del sistema de vigilància volcànica en Illa Decepció.
- La integració de les noves tecnologies en la vigilància volcànica també està prevista, amb la utilització de vols de dron tant per a l'optimització del manteniment de les estacions, com per produir productes finals aptes per incorporar a les diferents

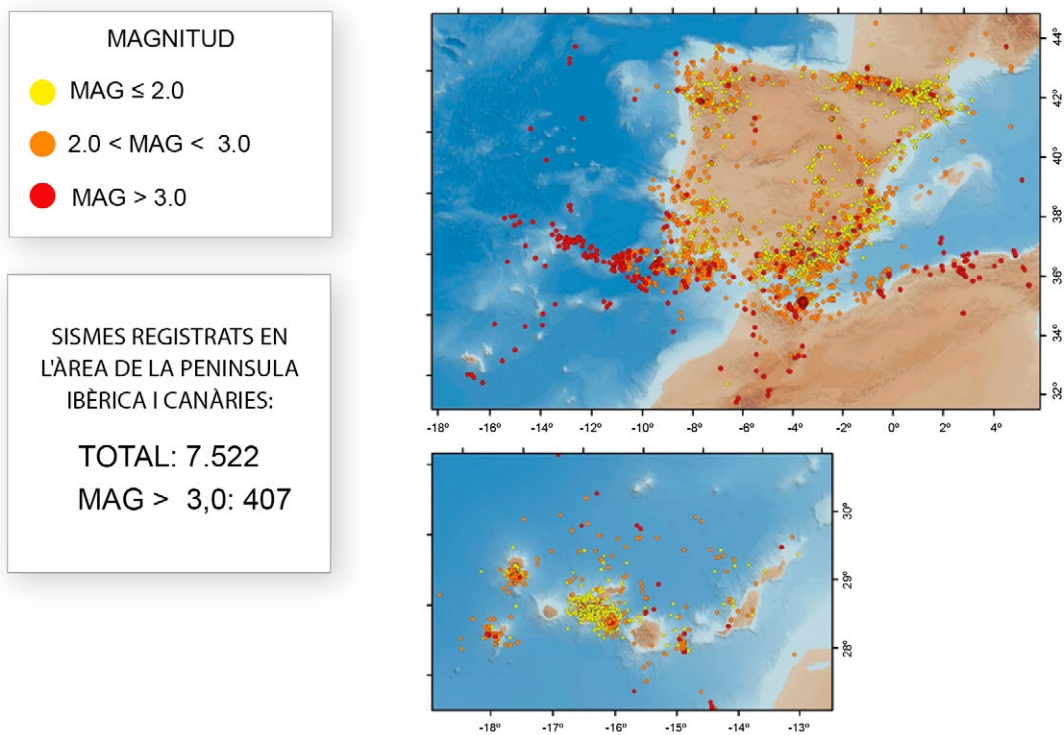
àrees de vigilància (mapes, DEM, etc.), així com millores en els laboratoris de geologia i geoquímica.

L'any 2023 s'han localitzat 1.794 esdeveniments, reflectint el procés posteruptiu en La Palma i les zones sísmiques actives en El Ferro, Tenerife i entre aquesta última illa i Gran Canària.

Des del 31 de gener de 2022, l'emergència volcànica en La Palma està en Nivell 1, la qual cosa implica una gestió insular. El Centre Nacional Institut Geològic i Miner d'Espanya del CSIC (IGME/CSIC) segueix participant en l'assessorament científic a la recuperació de la Palma després de l'erupció volcànica, formant part activa dels equips científics que han donat suport a l'emergència volcànica durant l'etapa posterupció en 2023. En l'actualitat, l'IGME-CSIC continua assessorant les autoritats locals, regionals i nacionals, tant com a membres del Comitè Científic del Pla d'Emergències Volcàniques de Canàries (PEVOLCA), com a membres del Comitè Assessor del Pla Insular d'Emergències de la Palma (PEINPAL), activat quan va canviar el nivell de l'emergència.

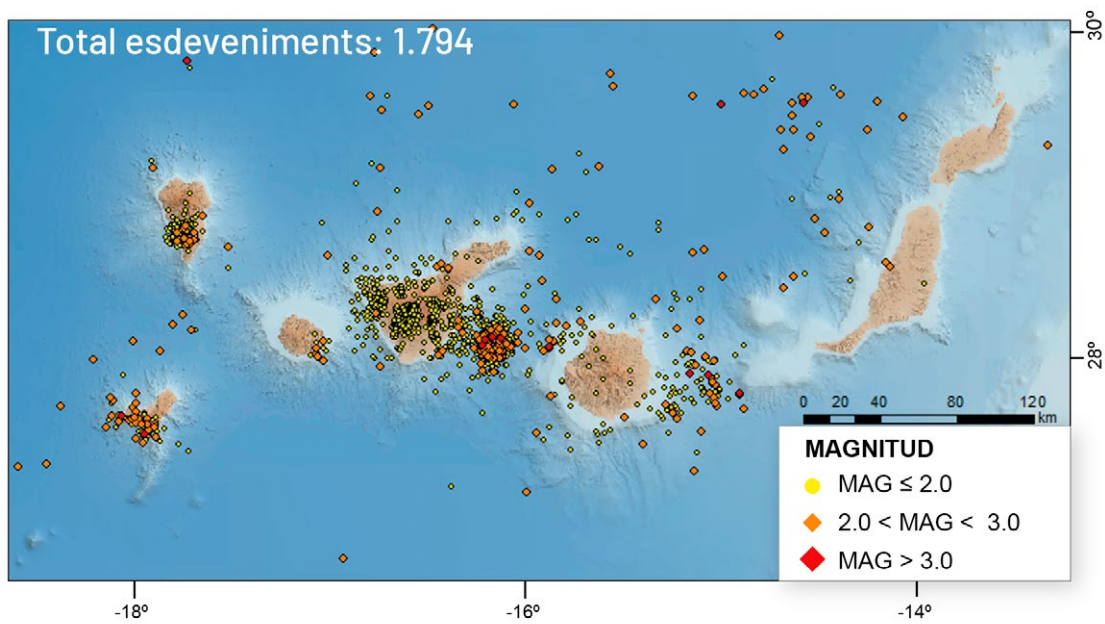
Des de poc abans de la finalització del procés eruptiu, es registra una emissió difusa anòmala de CO₂ en la costa oest de l'illa, que afecta els nuclis poblacionals de la Bombeta i Port Naos. Aquesta emissió difusa té gran variabilitat espacial i temporal, amb rangs molt amplis entre 500-50.000 ppm (límit del sensor), que ara com ara no mostra cap tendència mantinguda decreixent. L'emissió del CO₂ mesurada, segons la valoració donada pel Servei de Salut Pública del Govern de Canàries, impossibilita la volta de la ciutadania a tots dos nuclis. Per al seguiment de les concentracions, s'han instal·lat balises de seguiment en continu de diversos gasos, així com una xarxa de 21 sensors de CO₂ amb transmissió en temps real.

La RSN de l'IGN ha registrat 7.522 terratrèmols l'any 2023 a Espanya i zones properes. D'ells, 407 tenen magnitud major de 3,0. El nombre de terratrèmols sentits ha estat de 227. (Figura 5.6 - 5.9)

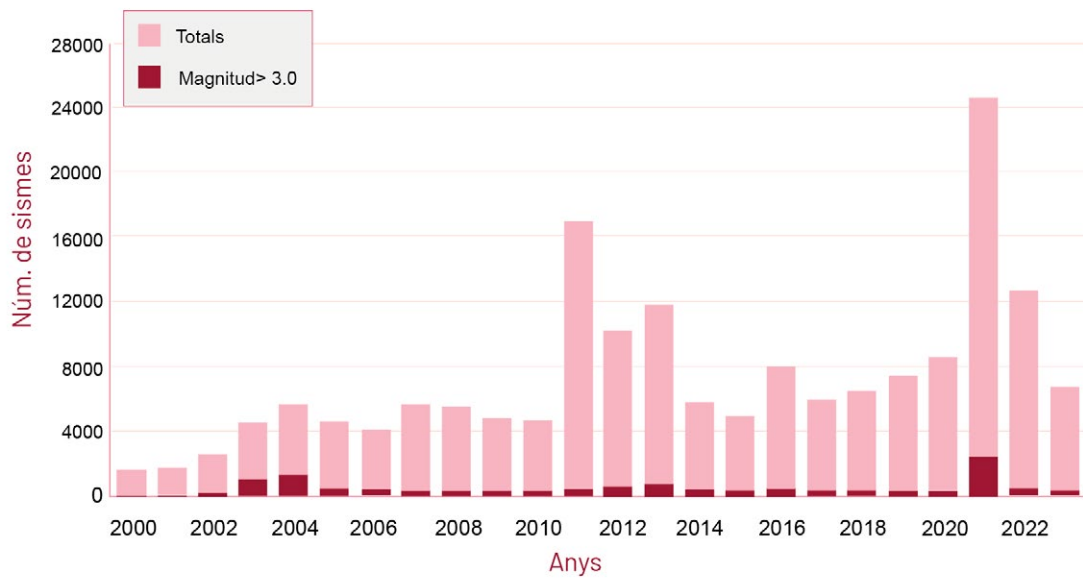
Font: Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible

Figura 5.6: Sismes registrats per la xarxa sísmica durant 2023

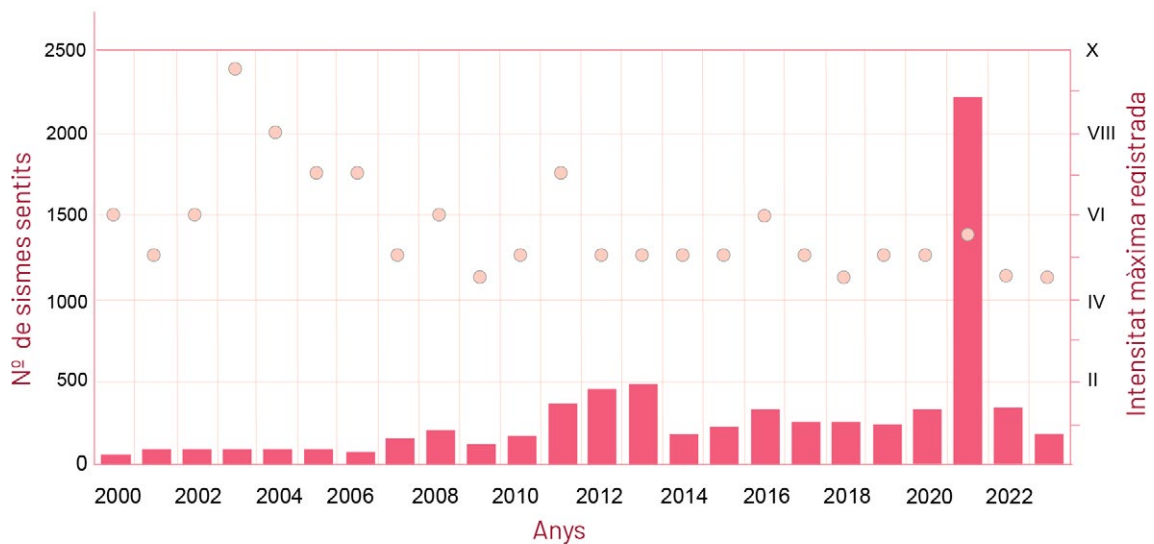
Font: Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible

Figura 5.7: Sismes registrats en les Illes Canàries per la xarxa sísmica durant 2023

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible

Figura 5.8: Nombre de terratrèmols per any des de l'any 2000

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible

Figura 5.9: Nombre de terratrèmols percebuts per la població per any des de l'any 2000

Cal destacar la sèrie sísmica a la zona de Vielha i Mijaran (Lleida) – Benasque (Osca). Va començar el 28 d'agost de 2023 amb un terratrèmol de magnitud 4,1 amb intensitat màxima IV-V i va ser sentit en ciutats com Lleida i Barcelona. En un mes l'IGN va registrar 216 rèpliques.

El Centre Nacional d'Alerta de Sismes submarins ha emès durant l'any vuit missatges a la DGPCCE (existeixen missatges d'Informació, Avís, Alerta i Cancel·lació). D'aquests vuit, dos dels missatges han estat d'Avís a conseqüència de l'activitat sísmica registrada a Turquia el febrer de 2023, que van ser seguits ràpidament de la Cancel·lació de l'Avís. Els altres missatges van ser d'Informació a causa de terratrèmols amb magnituds entre 5,5 i 6,2 en l'Atlàntic i en el Mediterrani central i oriental.

D'altra banda, durant l'any 2023 s'ha apreciat un augment de l'activitat solar relacionada amb l'evolució del cicle solar 25, del que es preveu que tindrà el seu màxim en els anys 2024-2025. La tempesta geomagnètica més important que s'ha registrat en aquest període va tenir lloc els dies 23 i 24 d'abril de 2023 i va ser classificada com a tempesta de categoria G4 (severa). Una altra tempesta que va aconseguir la categoria G4, va tenir lloc el 24 de març. A més, s'han detectat altres 5 tempestes geomagnètiques de categoria G3 (forta) en les següents dates: 27 de febrer, 23 de març, 5 d'agost, 19 de setembre i 5 de novembre.

Un any més, l'Operació Passo de l'Estret 2023 va transcórrer sense incidències ressenyables. Com en edicions prèvies, es va establir una Fase de Sortida (entre el 15 de juny i el 15 d'agost) i una Fase de Tornada (des del 15 de juliol fins a la seva finalització el 15 de setembre).

L'operació, el dispositiu de la qual ha estat coordinat nacionalment i amb les autoritats marroquines a través de la DGPCCE, ha finalitzat amb un tràfic total de 3.219.618 passatgers (un 10,6% superior l'any 2022), 775.410 vehicles (+11,5%) i amb 11.085 rotacions de vaixells (-11,9%). D'altra banda, els ports que han suportat un major tràfic han estat els d'Algesires, Ceuta, Tarifa i Melilla.

Així mateix, amb una base similar quant a la garantia dels grans desplaçaments, cal assenyalar que durant l'any 2023 l'Agrupació de Tràfic de la Guàrdia Civil va liderar l'Operació "Safe Holidays", en el marc de ROADPOL (Xarxa Europea de Polícies de Tràfic), que va tenir lloc a l'estiu, amb l'objectiu d'incrementar el nivell de seguretat viària en tots els desplaçaments massius entre els diferents països d'Europa durant l'època estival.

En 2023, l'Agrupació de Tràfic de la Guàrdia Civil ha formulat un total de 1.942 denúncies per infraccions a la normativa de transport de mercaderies perilloses.

En el plànol tecnològic, ha tingut lloc la implantació definitiva i entrada en servei del Sistema ÉS-Alert, que s'integra a la Xarxa d'Alerta Nacional (RAN), i que permet a les autoritats de Protecció Civil enviar missatges d'alerta generalitzats i immediats als telèfons mòbils localitzats en una àrea afectada per una emergència o catàstrofe, per a la seva gestió des de tots els Centres d'Emergències de les comunitats autònomes i de Ceuta i Melilla.

Aquest sistema, posat satisfactòriament en funcionament en diverses ocasions durant l'any 2023, és gestionat pel CENEM de la DGPCCE i permet donar una resposta molt més ràpida

i eficaç davant situacions d'especial gravetat que puguin repercutir directament sobre la població. Les alertes s'envien de forma automàtica a tots els telèfons mòbils de les zones afectades mitjançant un procés conegut com a '112 invers' i està disponible en qualsevol part del territori espanyol amb cobertura de telefonia mòbil, ja sigui 2G (GSM), 3G (UMTS), 4G (LTE) o 5G.

Totes les administracions públiques estatals, autonòmiques o locals que puguin contribuir a la detecció, seguiment i previsió d'amenaques de perill imminent per a les persones i béns, poden comunicar la situació al CENEM perquè aquest pugui generar una alerta generalitzada i immediata a la zona de risc. L'avís facilitarà que la població pugui protegir-se davant fenòmens com a inundacions, incendis, fenòmens meteorològics adversos, volcànics o accidents químics, entre altres emergències.

Respecte a les capacitats de resposta davant emergències registrades en el Mecanisme Europeu de Protecció Civil, Espanya manté la posada a la disposició de capacitats en la Reserva de Capacitats del Mecanisme (European Civil Protection Mechanism-Pool-ECPP) pertanyents al Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, la Unitat Militar d'Emergències (UME), l'AECID i la Unitat Especial d'Emergència i Resposta immediata de la Comunitat de Madrid.

A més, en període estival d'incendis forestals (del 15 de juny al 31 d'octubre), Espanya també posa a disposició dins de la iniciativa RescUE, la capacitat aèria contra incendis.

La DGPCCE, que actua com a punt nacional de contacte del Mecanisme Europeu, ha gestionat durant 2023 l'aportació d'ajuda d'Espanya en 7 ocasions en relació amb diverses catàstrofes internacionals en Canadà, Grècia, Xile, Tunísia, Nagorno-Karabaj, Turquia-Síria i Marroc.

Altres àmbits de col·laboració es realitzen en els marcs de la Unió per ell Mediterrani, la iniciativa 5+5 Defensa i la cooperació bilateral amb Algèria, Tunísia, Mauritània i el Senegal.

En el plànol normatiu, ha tingut lloc l'aprovació i entrada en vigor del *Reial decret 524/2023, de 20 de juny, pel qual s'aprova la Norma Bàsica de Protecció Civil*, configurada com la segona norma del Sistema i que suposa l'actualització de l'esquema normatiu del Sistema Nacional de Protecció Civil després de més de 30 anys de l'anterior norma.

Com a novetats ressenyables, la norma actualitza la definició de les Directrius Bàsiques de Planificació amb l'objectiu d'homogeneïtzar-la en les diferents administracions públiques. Per a això, la nova norma estableix el contingut mínim i estructura dels plans, així com la futura elaboració de models simplificats per a certs territoris reduïts.

Igualment, una de les modificacions més rellevants incorpora un termini màxim de quatre anys per a l'adaptació de les Directrius Bàsiques de Planificació i de la Norma Bàsica d'Autoprotecció vigents, així com per a l'elaboració dels plans especials, forçant que els mateixos hagin d'estar adaptats a les Directrius Bàsiques en vigor.

Al seu torn, per aconseguir una màxima operativitat, la norma bàsica alinea les situacions operatives del Pla General d'Emergències de l'Estat (PLEGEM) per garantir una escalada ordenada de les situacions de gravetat i els diferents plans que puguin veure's afectats.

Així mateix, s'especifica la mobilització de mitjans autonòmics i estatals entorn de/entorn de les fases d'emergència dels plans (situacions operatives 0 a 3):

- Les emergències han de ser afrontades amb capacitats i mitjans propis de la Comunitat Autònoma afectada, com a administració responsable, en primera instància de l'emergència.
- Per sol·licitar mitjans de l'Estat serà obligatori, per a tots els riscos, que sigui declarada la situació operativa 2 o 3, d'acord amb els principis de subsidiarietat i solidaritat interterritorial.

D'altra banda, la nova norma actualitza el catàleg de riscos que poden donar lloc a emergències, introduint alguns com els sismes submarins, els accidents d'aviació civil o el risc bèl·lic i mantenint els que ja enumerava l'anterior norma.

Finalment, es reconeix la utilitat del Sistema Nacional de Protecció Civil en altres situacions que no siguin estrictament d'aquest àmbit, com va ocórrer durant la pandèmia de la Covid-19, on es va posar de manifest la importància de l'estructura de Protecció Civil com a suport al Sistema Nacional de Salut. Per a això, tant el PLEGEM com els Planes Territorials hauran d'establir una fase especial de suport a altres situacions. A més, la norma avança la plena inserció del Sistema Nacional de Protecció Civil en el Sistema de Seguretat Nacional.

En el marc de les ajudes concedides pel Ministeri de Política Territorial per a la recuperació de les zones afectades per una emergència de protecció civil (subvencions per danys en infraestructures municipals i xarxa viària provincial i insular), l'any 2023 s'ha continuat avançant en la reducció gradual dels seus terminis de tramitació. En aquest sentit, la labor de les Unitats de Protecció Civil de les Delegacions i Subdelegacions del Govern ha resultat essencial per avançar en l'estimació de les zones afectades i dels danys ocasionats, agilitant, així, la declaració pel Consell de Ministres de "zona afectada greument per una emergència de protecció civil" a causa d'incendis, inundacions i altres catàstrofes. Durant l'any 2023, s'ha desenvolupat la instrucció d'una línia de subvenció per un import de 11.822.417,71 d'euros.

Durant 2023 s'ha iniciat el Projecte IMPACTO, amb una subvenció de la DG-TIRO dins del programa de Single Country Grants for Disaster Risks Management. Es tracta d'un projecte per al desenvolupament d'una aplicació que permetrà obtenir estadístiques relatives a les pèrdues ocasionades pels desastres, amb l'objectiu d'aconseguir obtenir les dades de cada esdeveniment (riscos naturals i tecnològics) que generin danys i poder conèixer tant el tipus de pèrdues com la seva valoració econòmica.

Respecte dels accidents en els diferents mitjans de transport, la Comissió de Recerca d'Accidents i Incidentes Marítims ha rebut 296 notificacions d'accidents i incidents, de les quals ha obert recerca a 17, publicant 24 informes i 32 recomanacions de seguretat.

En 2023 la Comissió de Recerca d'Accidents i Incidents d'Aviació Civil (CIAIAC) ha obert un total de 64 recerques d'accidents i incidents greus d'aviació civil, i ha emès un total de 38 recomanacions de seguretat operacional.

A més, la Comissió de Recerca d'Accidents Ferroviaris (CIAF) ha rebut 126 notificacions d'accidents i incidents durant l'any 2023, dels quals s'ha decidit investigar quatre successos (dos accidents i dos incidents), dos d'ells ocorreguts en 2022; a més de realitzar set Estudis Preliminars. Així mateix, en aquest any s'ha tancat la recerca de cinc successos (un accident greu, un accident i tres incidents), publicant-se els seus informes finals que contenen un total de 16 recomanacions de seguretat.

Per la seva banda, l'Oficina d'Assistència a Víctimes d'Accident Aeri (OAV) del Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible, ha participat en diversos simulacres d'emergència en aeroports de la xarxa d'AENA, així com en activitats formatives a personal d'emergències en col·laboració amb l'Escola Nacional de Protecció Civil. En l'esfera internacional, ha participat també en el Seminari organitzat a Milà per l'Organització d'Aviació Civil Internacional (OACI) per millorar les capacitats dels Estats en la implantació de la normativa i recomanacions en el camp d'assistència a víctimes. En aquesta mateixa línia, l'OAV ha estat proposada com a expert per participar en el nou grup de treball creat en OACI sobre assistència a les víctimes d'accidents aeris i les seves famílies al costat dels Estats membres del Grup d'experts sobre facilitació. En l'àmbit de la col·laboració públicoprivada en el sistema d'assistència. S'han mantingut contactes amb representants de diverses aerolínies per unificar criteris sobre plans d'emergència i actuacions en suport a víctimes d'accidents aeris.

ESPIONATGE I INGERÈNCIES DES DE L'EXTERIOR

L'escenari geopolític actual i, especialment, la invasió russa d'Ucraïna, ha elevat considerablement l'interès en obtenir Intel·ligència estatal d'Occident per tenir un avantatge estratègic en els àmbits polític, militar i diplomàtic. Així, l'activitat dels Serveis d'Intel·ligència (SI) hostils continua sent una amenaça per a Espanya i els seus aliats.

En 2022, 27 diplomàtics russos van ser expulsats de territori espanyol, com a part de les mesures consensuades amb la resta de països de la UE, després de la invasió russa d'Ucraïna. Aquestes expulsions van disminuir significativament la seva capacitat d'operar sobre territori europeu, la qual cosa va repercutir en una disminució notable de l'índex d'activitat dels SI estrangers a Espanya.

En 2023, s'han aconseguit de nou nivells similars als dels anys previs a la pandèmia de la Covid-19. Aquest augment en l'índex d'activitat dels SI es deu principalment a l'increment dels ciberatacs duts a terme per SI hostils contra les diferents administracions i organismes públics a Espanya. (Figura 6.1)

Índex d'activitat dels Serveis d'Intel·ligència estrangers

Font: Centre Nacional d'Intel·ligència

Figura 6.1: Índex d'activitat dels Serveis d'Intel·ligència estrangers

Malgrat haver reduït notablement la seva presència a Espanya, els Serveis d'Intel·ligència russos continuen desenvolupant activitats d'Intel·ligència orientades, prioritàriament, a recaptar informació sobre la guerra a Ucraïna, si bé, continuen mostrant interessos molt similars als previs a la invasió. L'escassa presència d'oficials d'Intel·ligència (OI) russos a Espanya i la dificultat que tenen per acreditar a altres nous, obliga als SI russos a utilitzar altres eines per desenvolupar les seves actuacions, per la qual cosa es preveu un increment de les activitats d'OI itinerants i una major pressió sobre els diplomàtics espanyols destinats a l'estranger, especialment els que es troben a Amèrica Llatina, Àfrica o Àsia.

D'altra banda, Rússia ha continuat recolzant-se en eines híbrides tradicionals, com a agents d'influència, ONG i associacions prorrusses. En el context de la guerra a Ucraïna, Rússia ha dirigit les seves operacions a desestabilitzar el suport d'Espanya a l'OTAN. Així mateix, ha incrementat l'explotació del seu poder tou, principalment en els àmbits culturals, acadèmics i digitals, en activitats híbrides especialment dirigides a les generacions joves.

Els SI de la Xina segueixen molt actius en l'obtenció d'informació sobre decisions de la UE i de l'OTAN, especialment les relatives a la posició de la UE en temes d'interès per a la Xina, i a la possible projecció de l'Aliança Atlàntica en l'àmbit Indus-pacífic. Per a això, segueixen captant i dirigint des de la Xina a fonts europees properes als àmbits esmentats. D'altra banda, segueix creixent l'ocupació per part dels SI xinesos d'agents "no tradicionals", tant per a l'obtenció d'informació, especialment en l'àmbit científic/tecnològic, com per a la ingerència en decisions de l'Administració que afectin els interessos de la Xina.

A Espanya, la Xina continua desenvolupant diverses capacitats que podrien ser emprades per a l'execució d'una estratègia híbrida. Els objectius estan enfocats a l'obtenció d'informació política, militar o científic-tecnològica, així com a la construcció de xarxes d'influència en les altes esferes de poder polític i econòmic, amb capacitat per exercir pressió sobre temes d'especial interès o sensibilitat. Aquestes activitats troben un major grau d'optimització de l'èxit quan es combinen amb unes altres, com l'ús de la colònia xinesa resident a Espanya, del poder tou en el terreny sociocultural o la recepció d'inversió xinesa que pugui suposar una oportunitat econòmica i financera per al nostre país.

En qualsevol cas, el CNI ha millorat els seus protocols, amb la finalitat d'augmentar la seva resiliència davant possibles atacs procedents de Serveis d'Intel·ligència estrangers, independentment que s'emprin mètodes HUMINT o de ciberespionatge.

La digitalització de les organitzacions ofereix als SI hostils la possibilitat d'emprar nous procediments d'obtenció d'informació de forma molt eficient i segura/segura. L'activitat cibernètica ofensiva se centra a les xarxes governamentals. Això s'ha traduït en un nombre significatiu de víctimes en diferents organismes de l'Administració pública de països europeus, inclòs Espanya, i amb especial interès a accedir a les xarxes i sistemes d'OTAN i UE.

En el context de la presidència rotatòria del Consell de la UE, l'accés a les xarxes nacionals era de gran rellevància per a Rússia. A Espanya, el Ministeri d'Afers exteriors, UE i Cooperació, el Ministeri de la Presidència i el Ministeri de Defensa es mantenen com a objectius prioritaris de les seves unitats de ciberespionatge.

En l'àmbit del ciberespai, diversos mitjans propagandístics russos o xinesos han difós operacions de desinformació i influència com un intent d'ingerència en l'opinió pública i en la presa de decisions polítiques a Espanya i en el si de la UE. Aquestes campanyes s'han centrat en processos electorals, en el posicionament en sectors econòmics o estratègics, o en la imatge internacional de les potències i les seves relacions exteriors.

Amb l'objectiu d'augmentar el nivell de conscienciació davant aquest creixent risc, des del CNI s'ha augmentat el nombre d'activitats destinades a l'Administració pública i a les empreses de sectors estratègics, tractant alertar sobre els riscos que aquestes pràctiques comporta i sobre la necessitat d'incrementar les mesures de seguretat.

Per la seva banda, les Forces i Cossos de Seguretat, d'àmbit nacional i local, desenvolupen capacitats i participen en iniciatives internacionals per fer front aquesta amenaça, com pot ser la "Xarxa paneuropea contra les amenaces híbrides" (EU-HYBNET).

L'Oficina Nacional de Seguretat (ONS) continua amb l'objectiu d'agilitar i simplificar la tramitació de les habilitacions de persones i d'empreses, la constitució d'òrgans de control, l'acreditació i inspecció d'instal·lacions i l'acreditació de sistemes TIC.

En aquest sentit, s'ha posat en producció l'aplicació MARGA —un assistent per a la tramitació d'habilitacions personals de seguretat (HPS)—. Aquesta eina permet agilitar la tramitació de la sol·licitud d'HPS, millorar el control durant el procés d'autorització i unificar el canal d'entrada de sol·licituds a l'ONS.

També s'ha desenvolupat el Formulari d'Acreditació de Seguretat (FASE) per a l'acreditació de zones d'accés restringit. Aquest formulari substitueix al pla de protecció d'instal·lacions necessari per a la certificació dels locals. La seva implementació permet normalitzar la descripció de les mesures de seguretat, homogeneïtzar la seva avaluació i l'anàlisi de riscos i emetre un informe de resultats detallat que facilita la millora de les mesures implantades.

En 2023 s'ha mantingut un grau acceptable de protecció de la informació classificada en els organismes públics i privats i s'ha avançat en la definició de mesures de compensació i correctives, utilitzant el principi de proporcionalitat.

Adicionalment, contínuu l'esforç per ampliar l'estructura nacional de protecció d'informació classificada. En aquesta línia, s'han simplificat els procediments per autoritzar l'accés a informació classificada de grau EU RESTRICTED, NAT RESTRICTED, AQUESTA RESTRICTED, així com el seu equivalent nacional DIFUSIÓ LIMITADA (aquest últim terme sol en aquells organismes que així ho hagin desenvolupat en la seva política de seguretat d'informació classificada) i per acreditar els sistemes TIC per a aquests tipus i graus.

Es continua treballant en l'actualització de l'anàlisi de riscos sobre les empreses que participen en projectes, programes i contractes classificats amb la finalitat d'adequar les pertinents mesures de seguretat. Igualment, continua el foment d'una cultura de seguretat de la informació classificada mitjançant la realització de cursos de la formació i de sessions de conscienciació.

En data de 31 de desembre de 2023, Espanya comptava amb 98.194 persones i 590 empreses habilitades, en diferents graus, per accedir a informació classificada. Aquestes xifres, a 1 de gener de 2023, eren de 87.347 i 554 respectivament.

Les dades corresponents a 2023 reflecteixen un clar increment de l'activitat d'habilitació de l'ONS per cobrir les necessitats de manejar informació classificada tant de les persones com de les empreses. (Figures 6.2 i 6.3)

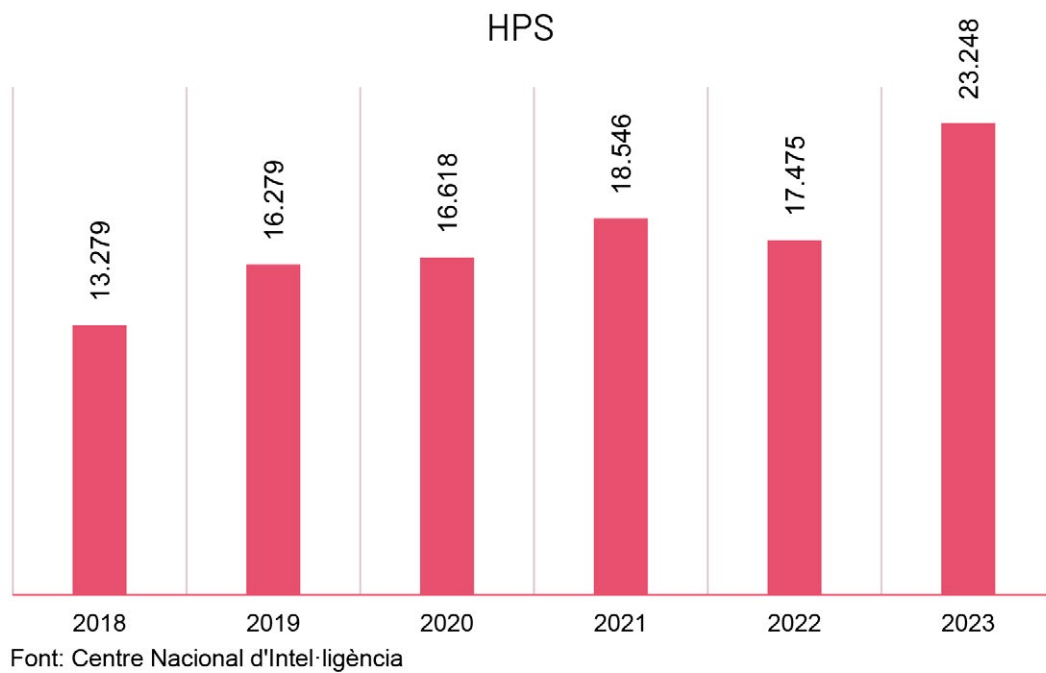
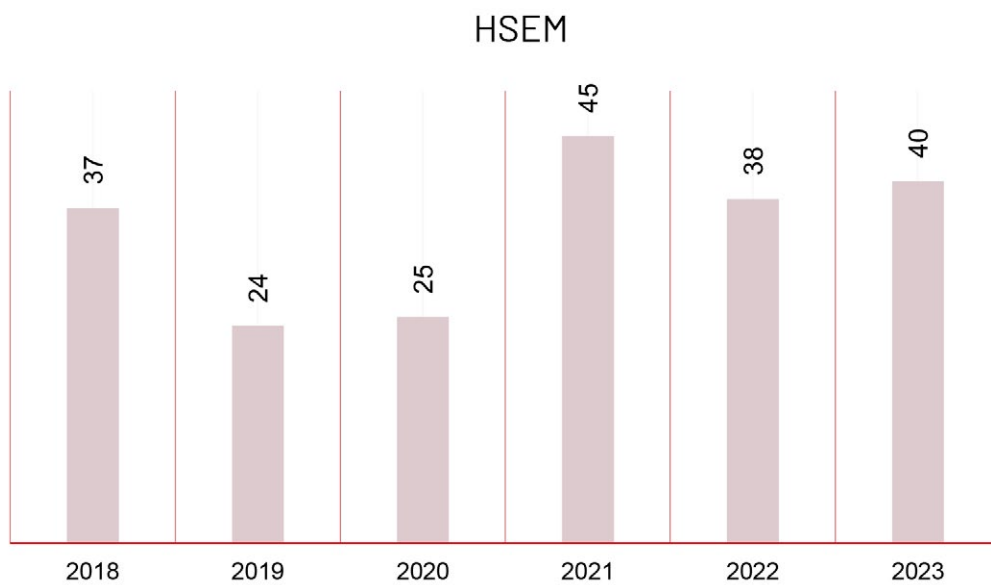

Figura 6.2: Nombre d'Habilitacions Personals de Seguretat concedides per l'ONS 2018-2023

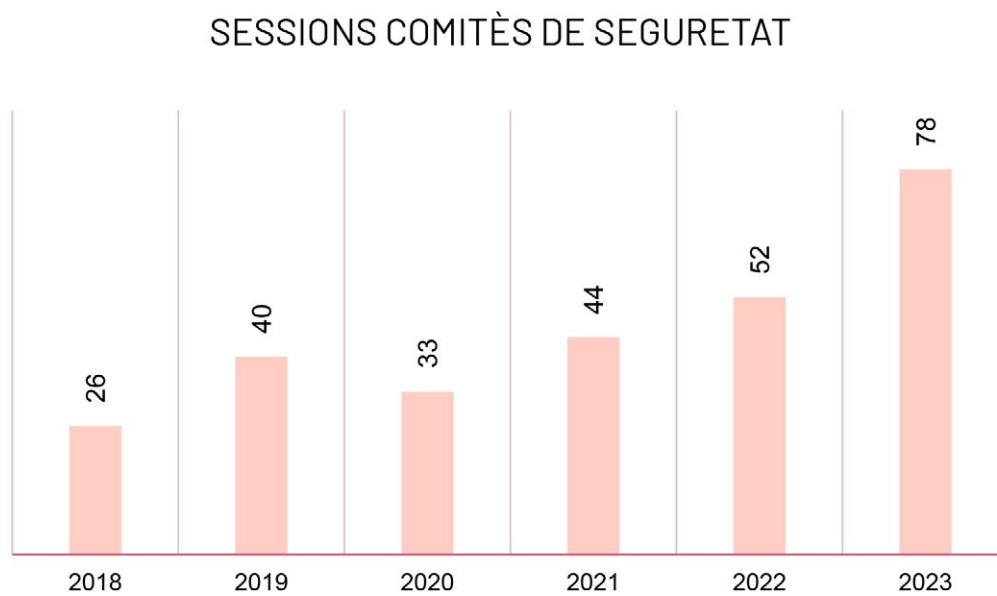

Font: Centre Nacional d'Intel·ligència

Figura 6.3: Nombre d'Habilitacions de Seguretat concedides a empreses

Així mateix, s'aprecia un augment significatiu en el nombre de sessions dels Comitès de Seguretat dels diferents organismes multilaterals dels quals Espanya és membre. Aquest creixement respon a la constant adaptació de la normativa a l'evolució de la tecnologia i de les noves necessitats que d'ella es deriven. (Figura 6.4)

Aquestes dades evidencien la importància i la necessitat de disposar d'estructures de protecció d'informació classificada en l'Administració pública i en el teixit empresarial nacional que possibilitin l'accés i maneig d'informació classificada amb motiu de l'increment de programes, projectes i contractes classificats.

Font: Centre Nacional d'Intel·ligència

Figura 6.4: Nombre de sessions participants en Comitès de Seguretat d'organismes multilaterals i programes classificats

CAMPANYES DE DESINFORMACIÓ

L'informe del Fòrum Econòmic Mundial de 2024 situa la desinformació i la informació errònia en el curt termini (2 anys vesteixi) en el primer lloc (de 10) en el rànquing de riscos globals, amb la ciberinseguretat en el quart lloc.

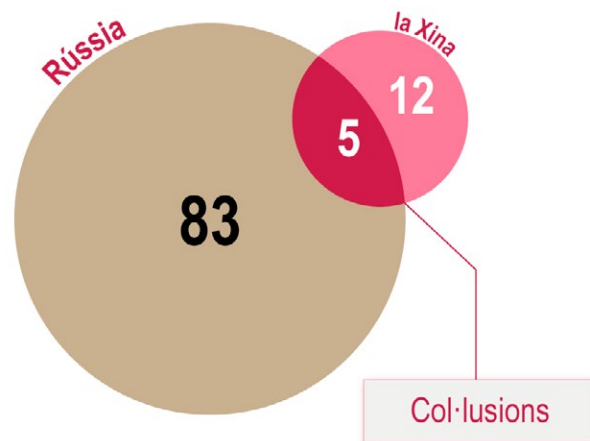
Les tensions globals estan portant a un increment de la difusió de campanyes de desinformació, enteses aquestes com a accions dutes a terme per actors estrangers, tant d'àmbit estatal com no estatal, amb la intenció de desestabilitzar i polaritzar a la societat i socavar la seva confiança en les institucions. Les campanyes de desinformació no han de confondre's amb la informació falsa (*fake news*) o amb l'errònia (*misinformation*).

En aquesta línia, particularment en el context de la guerra a Ucraïna i del conflicte a la franja de Gaza, s'ha detectat un augment de les narratives antioccidentals, antieuropees i també, a vegades, antiespanyoles en fòrums multilaterals, en particular en el si de Nacions Unides.

Rússia continua impulsant campanyes de desinformació de manera oportunista. Així, ha manipulat el suport d'Espanya a Ucraïna per llançar campanyes de desinformació destinades a introduir al debat públic dubtes sobre la pertinença d'Espanya a l'OTAN.

Així mateix, qualsevol suport a Israel en el conflicte amb Palestina ha estat utilitzat per Rússia per projectar a Occident com un col·lectiu que recolza accions amb finalitats imperialistes i neocolonialistes, la qual cosa pot tenir un impacte significatiu en la credibilitat de la UE i en l'ajuda que es proporciona a Ucraïna. Amb aquest objectiu, Moscou extrapola aquesta retòrica a països del "sud global" (especialment a Àfrica i Amèrica Llatina), on el Kremlin cerca presentar-se com un aliat fiable, desplaçar la influència occidental i aïllar al bloc de la UE i països afins de la resta de la comunitat internacional. En el cas d'Espanya, Rússia se centra a tractar de difondre una imatge distorsionada de la migració en el Mediterrani i de la situació a Ceuta i Melilla.

Per la seva banda, els mitjans oficials xinesos i els seus propagandistes en xarxes socials en castellà han amplificat moltes de les narratives prorruses, de tal forma que s'ha produït una confluència dels missatges, basats fonamentalment a expressar un rebuig als Estats Units i a l'ordre internacional vigent. S'ha detectat un increment de visualitzacions i seguidors de l'ecosistema de propaganda xinès en plataformes com Youtube. (Figura 7.1)

Font: Primer informe elaborat pel SAE sobre interferència i manipulació estrangera de la informació (FIMI)

Figura 7.1: Nombre d'incidències de desinformació per país d'origen inclosos en el primer informe del Servei Europeu d'Acció Exterior sobre l'amenaça d'Ingerència i Manipulació Estrangera de la Informació (anàlisi basada en el període entre l'1 octubre de 2022 i el 5 de desembre 2022)

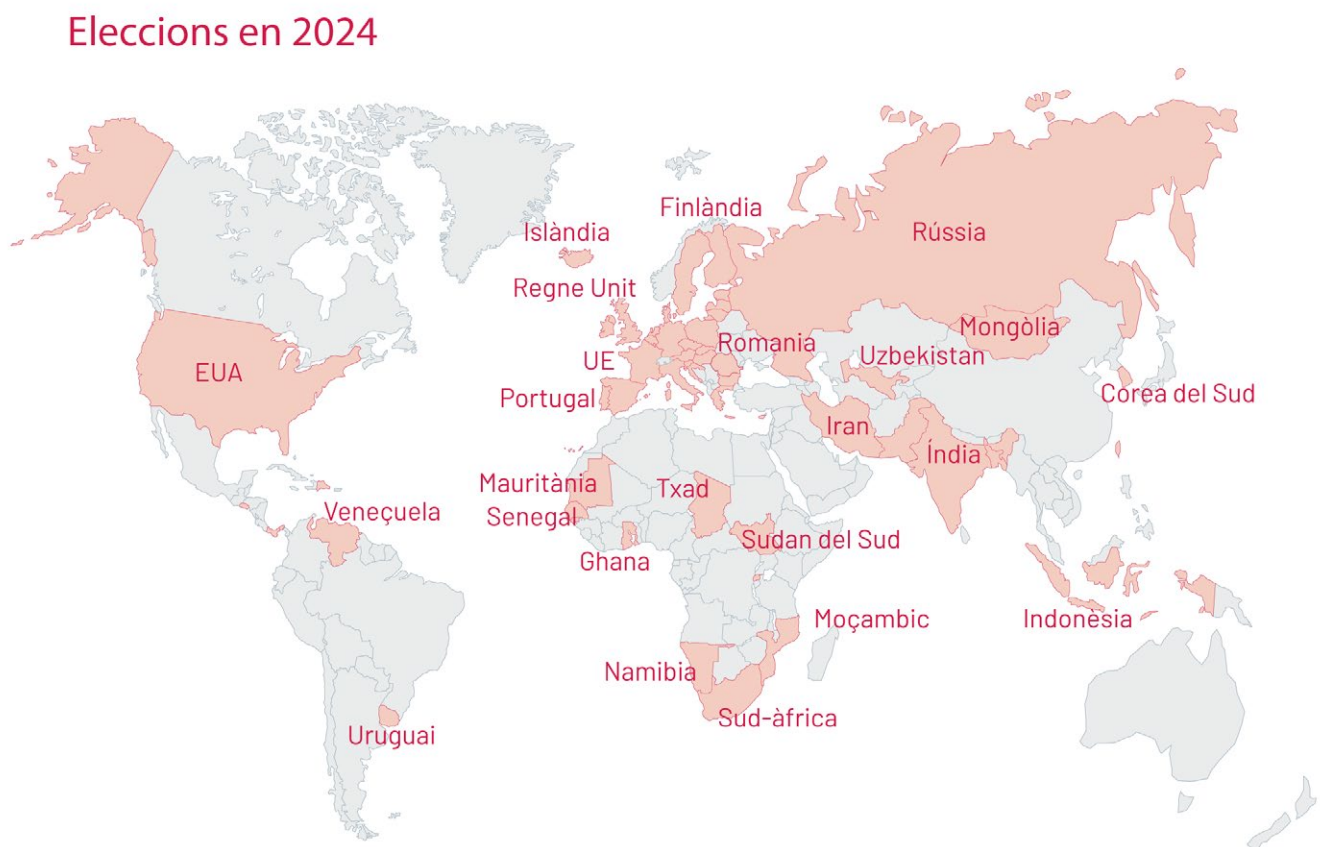
En el marc del discurs antiespanyol difós a Amèrica Llatina, durant el 12 d'octubre es van utilitzar les xarxes socials (principalment, TikTok) per emetre missatges contraris a Espanya i la seva història. Aquests continguts van ser amplificats mitjançant l'ús de bots, la qual cosa evidencia una estratègia coordinada a l'hora de difondre aquesta narrativa.

L'any 2023 també ha destacat per la celebració de diversos processos electorals a Espanya, que han evidenciat la creixent difusió de campanyes de desinformació que tracten de crear desconfiança en aquests processos i en el sistema democràtic, en general, igual que s'ha observat recentment en països del nostre entorn.

A fi de limitar els efectes de les campanyes de desinformació contra la confiança en el procés electoral i garantir l'accés a la informació sobre el procediment de votació, el Ministeri de l'Interior va activar, tant en els comicis del 28 de maig com en les eleccions generals del 23 de juliol, la Xarxa de Coordinació per a la Seguretat en Processos Electorals, que va explicar, en ambdues ocasions, amb un grup dedicat a la lluita contra les campanyes de desinformació coordinat pel Departament de Seguretat Nacional i conformat pels organismes de la Comissió permanent contra la desinformació.

A més, el Ministeri d'Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació va dur a terme diverses campanyes d'informació positiva i lluita contra la desinformació mitjançant una narrativa verificable en xarxes socials. Destaquen les campanyes: Vot exterior, El teu Consolat, Viatja Segur/Segur i Informació sobre la Llei de Memòria Democràtica.

L'experiència adquirida durant aquests processos ha estat compartida amb els socis europeus a través de la Xarxa Europea de Cooperació Electoral i el Sistema d'Alerta Ràpida amb l'objectiu d'intercanviar millors pràctiques amb vista a les eleccions al Parlament Europeu de 2024, davant les quals existeix una preocupació creixent per la possible ingerència i manipulació estrangera de la informació. En aquest context, la UE segueix treballant a favor d'un ecosistema de la informació transparent, com es desprèn de la proposta de reglament sobre Transparència i segmentació de la publicitat política. (Figura 7.2)

Font: Elaboració del DSN

Figura 7.2: Països en els quals se celebren eleccions en 2024

Un altre dels objectius comuns de les campanyes de desinformació són les missions militars i civils desplegades a l'estranger. En aquesta línia, els contingents militars espanyols que operen en l'exterior estan exposats a campanyes estrangeres de desinformació durant el desenvolupament de les seves missions. Això ha motivat que les Forces Armades estiguin desenvolupant una estructura conjunta per detectar, identificar i mitigar la desinformació estrangera que pugui afectar a les seves missions.

D'igual forma és necessari abordar els nous reptes associats a les tecnologies de la comunicació i a la intel·ligència artificial (IA). Destaca l'ocupació de deep fakes i de proxies (entitats intermèdies sense vinculació aparent) cada vegada més sofisticats i desvinculats de l'Estat origen de la campanya de desinformació. Això dificulta no solament l'atribució d'un origen estatal de les campanyes, sinó també destriar les motivacions dels propagandistes. A més, obstaculitza la detecció de contingut desinformatiu per part dels usuaris i fa més difícil la moderació de continguts per part de les plataformes digitals.

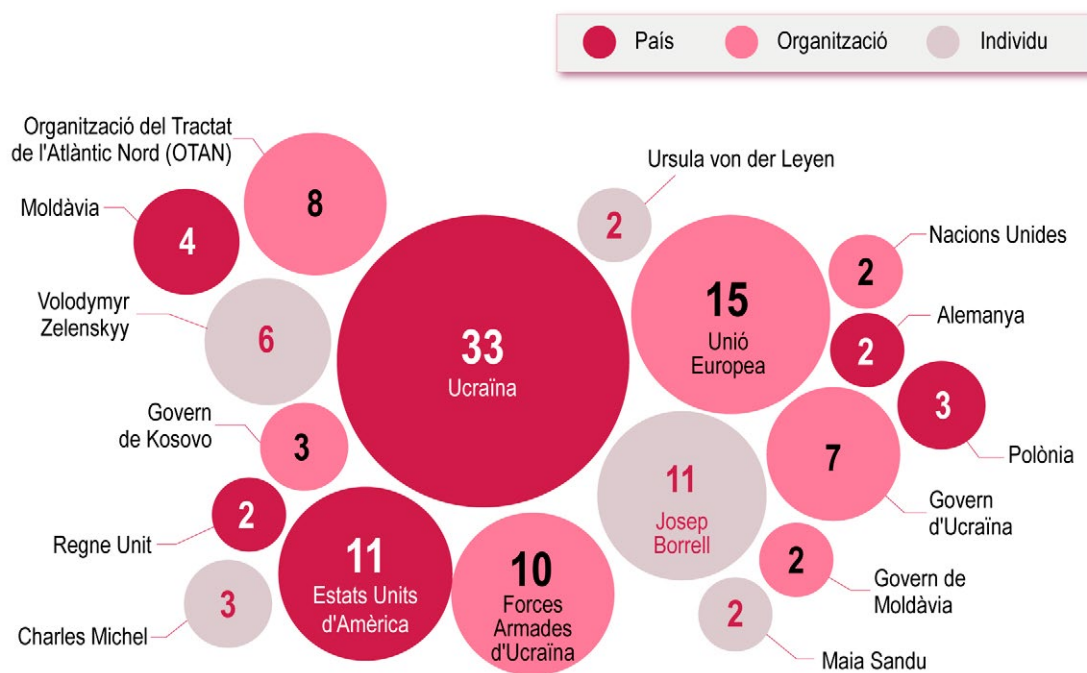
D'altra banda, l'estudi d'algorismes i el desenvolupament de detecció de narratives a través de IA generativa pot permetre automatitzar la detecció de campanyes de desinformació.

Les campanyes de desinformació no coneixen fronteres i en nombroses ocasions es dirigeixen contra diversos estats alhora o contra institucions internacionals de les quals Espanya forma part. Per aquest motiu, la cooperació internacional segueix sent essencial per poder abordar aquesta amenaça.

En aquesta línia, durant la presidència espanyola del Consell de la UE, el Consell Europeu va establir la Caixa d'eines contra la Ingerència i manipulació estrangera de la informació (FIMI toolbox), seguint el mandat de la Brúixola Estratègica de la UE, aprovada el març de 2022. Aquesta caixa d'eines permet aglutinar i reforçar els instruments existents per lluitar contra les campanyes de desinformació d'actors estrangers, per respondre de forma més coordinada i àgil en el si de la UE.

Garantir una cooperació fluida requereix establir protocols i metodologies comunes que permetin respondre de forma conjunta i àgil enfront d'aquestes amenaces. Per aquest motiu, durant 2023 els organismes espanyols han desenvolupat jornades formatives sobre recopilació i anàlisi d'evidències sobre campanyes d'Ingerència i manipulació estrangera de la informació (FIMI), en col·laboració amb el Servei Europeu d'Acció Exterior, per incrementar les seves capacitats de coordinació i intercanvi d'informació, tant a escala nacional com amb les Institucions de la UE i els Estats membres.

L'avanç en l'establiment d'aquestes metodologies comunes de recopilació i anàlisi d'evidències sobre campanyes de desinformació són una de les recomanacions del Pla d'Acció per a la Democràcia Europea i el potencial del seu ús pot veure's reflectit en els dos primers Informes elaborats pel Servei Europeu d'Acció Exterior sobre l'amenaça de la Ingerència i manipulació estrangera de la informació (FIMI), que analitzen incidents de desinformació aplicant aquestes metodologies d'anàlisi. (Figures 7.3 i 7.4)

Font: Primer informe elaborat pel SAE sobre interferència i manipulació estrangera de la informació (FIMI)

Figura 7.3: Principals objectius de campanyes de desinformació i nombre de vegades abordats (anàlisi basada en el període entre l'1 octubre de 2022 i el 5 de desembre 2022)

Les conclusions del cim UE-Estats Units d'octubre de 2023 van recollir en el seu comunicat conjunt el compromís d'abordar aquesta amenaça “ampliant la col·laboració basada en principis comuns, com el desenvolupament d'estratègies específiques, i estructures organitzatives internes, i l'impuls de la capacitat, la societat civil i el compromís multilateral”.

Així mateix, Espanya recolza plenament els esforços de Nacions Unides respecte al pròxim Cim del Futur el setembre de 2024, on a més d'aprovar el Pacte Digital Mundial es presentarà un Codi de Conducta per a la Integritat de la Informació en Plataformes Digitals. Aquesta proposta inclouria un compromís de governs, companyies tecnològiques i altres actors per lluitar contra la desinformació i el discurs d'odi, a més de garantir un ecosistema mediàtic plural, independent i segur per als periodistes.

La promoció de l'alfabetització mediàtica i la conscienciació sobre aquesta amenaça és essencial. Actualment, es desenvolupen nombroses iniciatives, destacant algunes amb participació pública: “(In)forma't”, una iniciativa de Google, Fundació FAD Joventut i el Govern d'Espanya, que compta amb el suport d'alguns mitjans de comunicació; “Educlip”, una iniciativa impulsada per la Xarxa ALFAMED, l'Agència Estatal de Recerca del Ministeri de Ciència i Innovació i RTVE; o el “Programa COMUNICA”, un programa per a la innovació educativa, impulsat per la Conselleria d'Educació i Esport de la Junta d'Andalusia.

En els últims anys ha incrementat la preocupació entre els experts en seguretat pública pel potencial que determinades campanyes de desinformació tenen per fomentar la radicalització violenta. Per aquest motiu, des del Ministeri de l'Interior s'ha recolzat a la Xarxa de Sensibilització de la Radicalització (RAN) de la Comissió Europea per a la conscienciació sobre la desinformació i diferents metodologies de treball. A més, des del Centre d'Intel·ligència contra el Terrorisme i el Crim Organitzat (CITCO), es col·labora en el nou projecte de la Fundació Joves i Desenvolupament denominat “EnREdate per la interculturalitat: Ciutadania transformadora promovent comunitats educatives justes, pacífiques i inclusives pel 2030”. Aquest projecte dona continuïtat a la labor realitzada i als objectius que es perseguien en el projecte “#Som Més, contra l'odi i el radicalisme” en el qual ja va participar de forma activa dit Centre, especialment en l'assessorament de polítiques de comunicació estratègica.

Al llarg de l'any 2023 s'ha posat en funcionament el “Conveni d'actuació en matèria de ciberseguretat entre la Secretaria d'Estat de Seguretat i l'Entitat pública empresarial Red.es”, que ha articulat l'intercanvi sobre el registre de dominis.

En el marc de la capacitat en l'Administració pública, el programa acadèmic dels diferents cursos que des de l'Escola Diplomàtica s'imparteixen per a personal del Ministeri d'Affers exteriors, Unió Europea i Cooperació inclou un mòdul dedicat específicament a la formació en lluita contra la desinformació, formació que posteriorment despleguen en destinació els funcionaris habilitats.

El desembre de 2023, l'Oficina de Ciència i Tecnologia del Congrés dels Diputats, en col·laboració amb la Fundació Espanyola per a la Ciència i la Tecnologia (FECYT), dependent del Ministeri de Ciència i Innovació, va publicar un informe titulat “Desinformació en l'era digital: Una amenaça complexa per a les democràcies”. Aquest informe, elaborat amb

l'assessorament de personal expert, científic i investigador, reflecteix una anàlisi exhaustiva i detallat sobre la desinformació. S'enfoca en les democràcies i explora possibles solucions i respostes per guiar la labor legislativa per abordar aquesta amenaça.

A més, conscients de l'impacte que les campanyes de desinformació tenen en determinades regions, el Ministeri d'Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació va organitzar, els passats 25 i 26 de setembre, un encontre entre periodistes i experts en desinformació del continent africà i d'Espanya per discutir les diferents estratègies i narratives que es difonen als seus territoris.

També s'ha promogut la conscienciació i el debat en el si de la comunitat policial internacional. D'una banda, la Policia Nacional, va organitzar en el marc de la Presidència espanyola del Consell de la Unió Europea, el seminari "L'impacte del terrorisme i les ciberamenaces en la Seguretat Nacional", que va incloure la ponència "La desinformació com a vector desestabilitzador", i que va congrega a personalitats de l'àmbit militar, acadèmic i sector privat, així com a membres de les Forces de Seguretat de diferents països i d'organismes de cooperació policial com Europol. D'altra banda, la Guàrdia Civil va presidir a Doha, la Comissió d'Assumptes Internacionals de l'Associació Internacional de Gendarmeria i Cossos Policials amb Estatut Militar (FIEP), dedicada a la lluita contra la desinformació que pugui afectar a les institucions públiques relacionades amb la seguretat davant el sorgiment d'un conflicte regional.

En 2023 l'Agència Estatal de Recerca ha finançat onze projectes contra les campanyes de desinformació, amb una ajuda d'1.975.182 euros. Així mateix, el Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC) continua els seus esforços en suport a la lluita contra les campanyes de desinformació amb el desenvolupament de projectes com el de "IA explicable per a desinformació i detecció de conspiració durant infodèmies (XAIDisInfodemics)".

Dins del marc de Compra Pública Innovadora que desenvolupa INCIBE, s'estan desenvolupant eines per a la detecció de campanyes de desinformació amb la col·laboració de l'Oficina de Coordinació de Ciberseguretat (OCC) del Ministeri de l'Interior.

Un altre dels pilars fonamentals en la lluita contra les campanyes de desinformació és la cooperació publicoprivada, ja que solament mitjançant la participació multidisciplinària de tots els actors rellevants de la societat es pot obtenir un coneixement complet d'aquesta amenaça i els seus efectes i es pot avançar en les estratègies per fer-li front. Amb aquest objectiu va néixer en 2022 el Fòrum contra les Campanyes de Desinformació en l'àmbit de la Seguretat Nacional. Durant 2023 més de 90 experts de diferents sectors de la societat civil, l'acadèmia, el sector privat i l'Administració pública han estat treballant de forma conjunta. Els resultats d'aquesta col·laboració han estat recollits en un llibre que aborda temes com l'ús de les operacions d'informació per part de Rússia, els riscos i oportunitats de la IA en aquest camp o la importància de la comunicació estratègica per limitar els efectes de la desinformació, entre altres. (Figura 7.5)

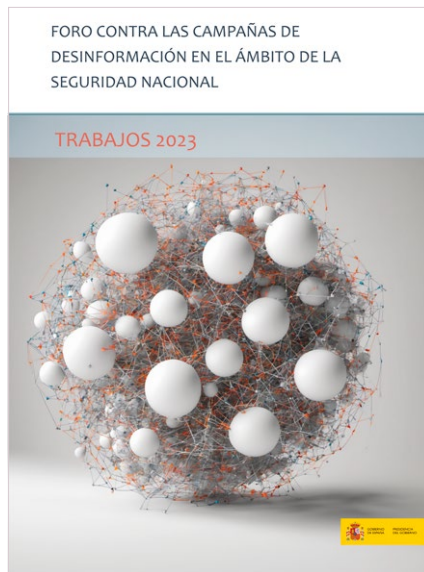

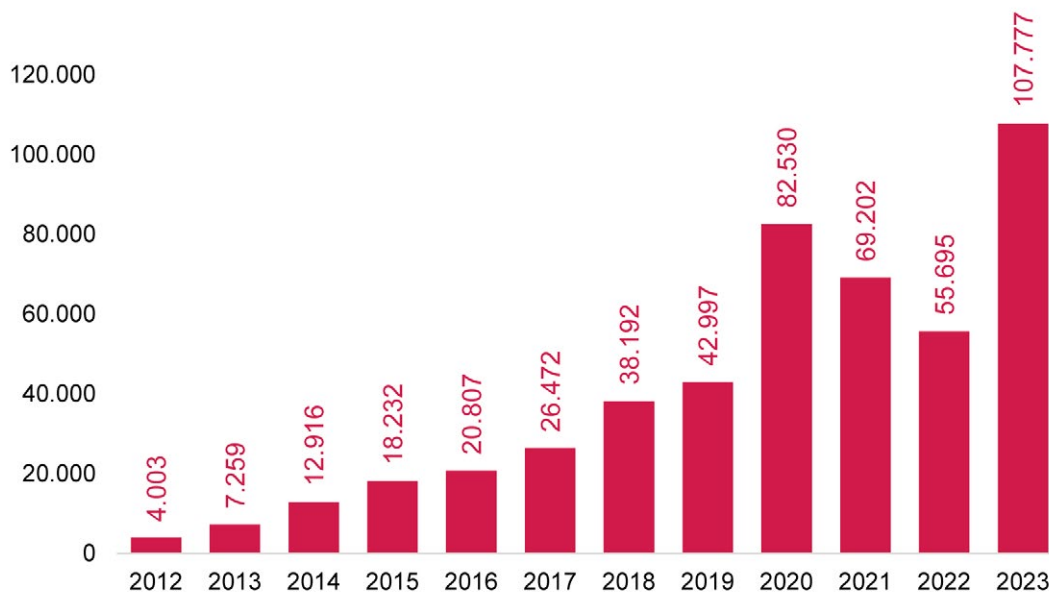
Figura 7.5: Portada del llibre Fòrum contra les campanyes de desinformació en l'àmbit de la Seguretat Nacional: Treballs 2023.

Finalment, un dels avanços legislatius més rellevants en aquesta matèria en els últims anys és el Reglament de Serveis Digitals (DSA, de les seves sigles en anglès), que entrarà plenament en vigor en 2024. La DSA pot tenir un impacte significatiu en la lluita contra la desinformació a Espanya en dificultar que les plataformes en línia siguin utilitzades per difondre desinformació i per mitigar els seus efectes en els usuaris. Aquesta llei obligarà a les plataformes en línia a adoptar mesures més proactives per identificar i eliminar contingut i patrons desinformatius. Les plataformes digitals també hauran de ser més transparents sobre com funcionen els seus algorismes, els seus sistemes de recomanació i les seves pràctiques de moderació de contingut. Aquesta major transparència també ajudarà els organismes públics a avaluar el compliment de la llei per part de les plataformes en línia. No obstant això, és important que aquestes mesures s'apliquin de manera proporcional, justa i no discriminatòria, de manera que no siguin utilitzades de forma abusiva per restringir la llibertat d'expressió i el dret a la llibertat d'informació.

L'adaptació d'aquest Reglament comunitari a Espanya es realitzarà mitjançant modificacions a la Llei 34/2002 de Serveis de la Societat de la Informació per ajustar la nostra legislació a les noves disposicions sobre la retirada de contingut il·legal i les ordres de sol·licitud d'informació; per designar a Espanya el Coordinador de Serveis Digitals, i altres autoritats competents, per assignar-los les noves funcions relacionades amb la DSA; i per incloure el règim sancionador. La Secretaria d'Estat de Digitalització i Intel·ligència Artificial (SEDIA) treballarà per a això amb l'Agència Espanyola de Protecció de Dades.

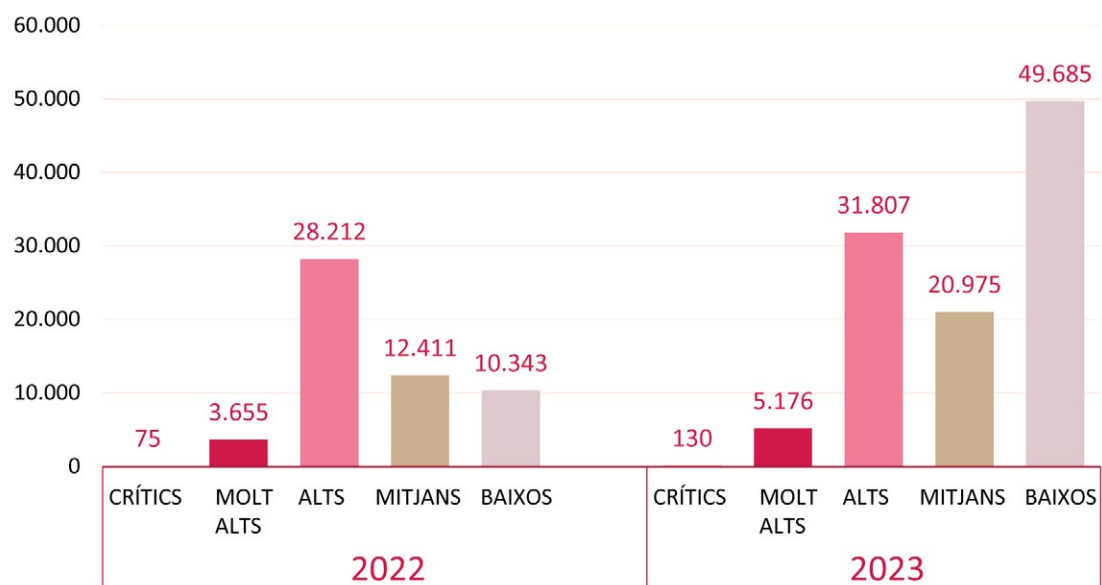
VULNERABILITAT DEL CIBERESPAI

En 2023 s'ha constatat un augment en el nombre, freqüència, sofisticació i severitat d'impacte dels ciberatacs. Els atacants cada vegada tenen majors capacitats tècniques i operatives i s'aprofiten de l'alta dependència de la societat de les tecnologies de la informació i les comunicacions, així com de la gran interconnectivitat entre sistemes i actors, per explotar vulnerabilitats tant de caràcter tècnic com a humà. En 2023 el CCN-CERT ha gestionat 107.777 incidents, l'INCIBE- CERT 83.517 i l'ESDF-CERT 1.480. (Figures 8.1-8. 6)

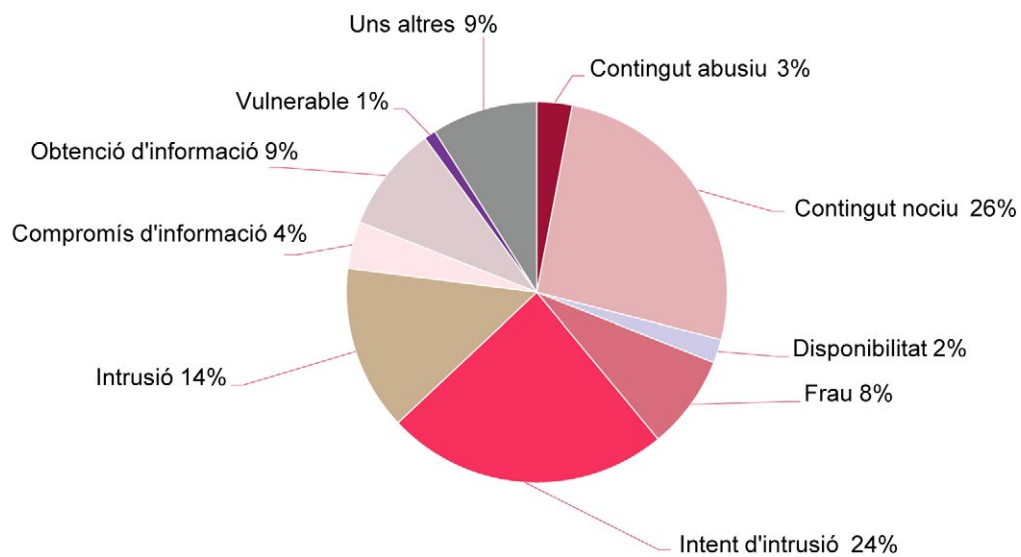
Font: Centre Criptològic Nacional

Figura 8.1: Nombre de ciberincidències enregistrats pel CCN-CERT

Font: Centre Criptològic Nacional

Figura 8.2: Criticitat dels ciberincidents enregistrats pel CCN-CERT

Font: Centre Criptològic Nacional

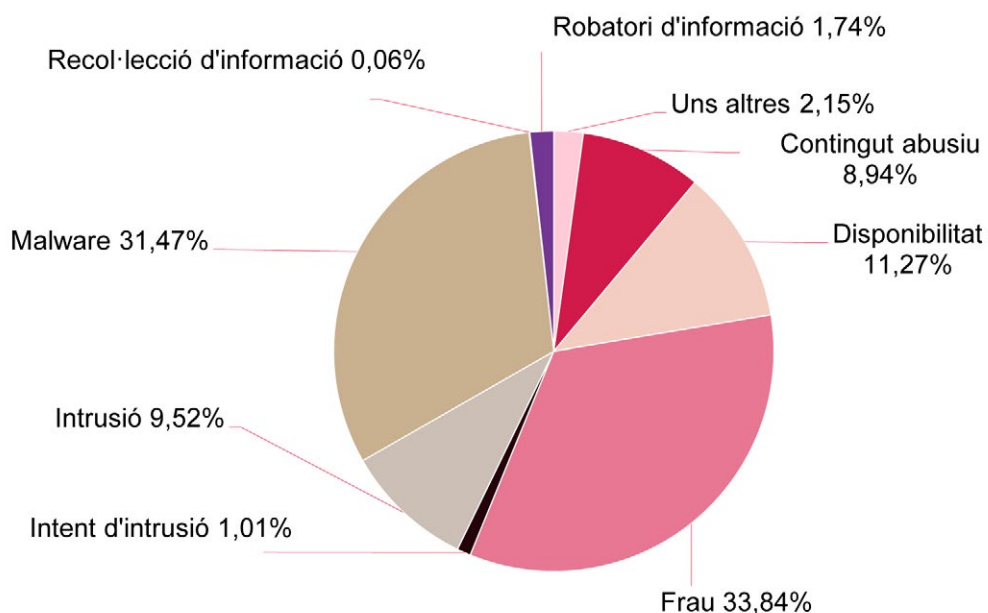
Figura 8.3: Tipologia dels ciberincidents enregistrats pel CCN-CERT

Figura 8.4: Nombre de ciberincidents per públic objectiu gestionats per INCIBE-CERT

Públic objectiu	TOTAL	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Ciutadans i empreses	81.607	4.776	13.554	6.354	4.902	8.298	6.257	5.312	6.818	7.526	5.894	5.741	6.175
Xarxa Acadèmica (RedIRIS)	1.673	112	140	127	87	88	78	96	513	109	123	108	92
Operadors Crítics y Essencials (OCC/OOEE)	237	7	40	22	5	15	7	16	25	14	7	16	63
TOTAL	83.517	4.895	13.734	6.503	4.994	8.401	6.342	5.424	7.356	7.649	6.024	5.865	6.330

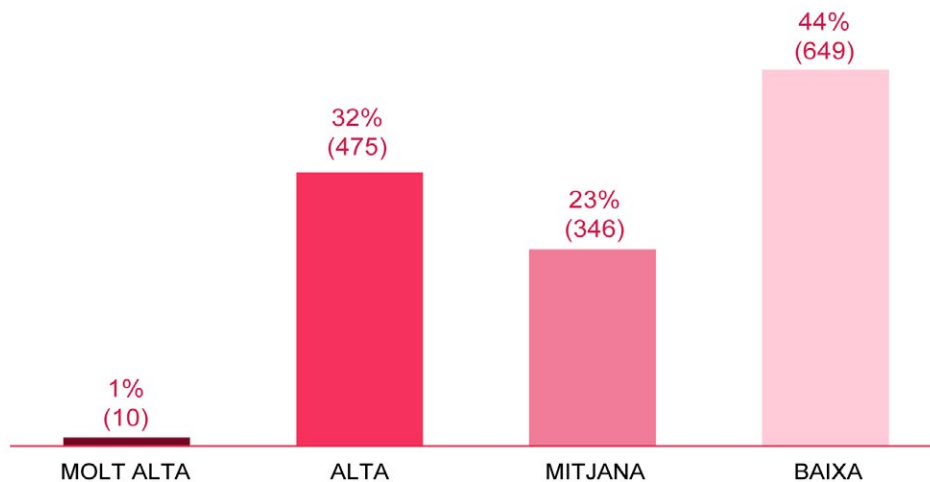
*No inclosos 183.077 sistemes vulnerables detectats i notificats

Font: INCIBE

Font: INCIBE

Figura 8.5: Tipologia de ciberincidents gestionats per INCIBE-CERT en 2023

Font: Ministeri de Defensa

Figura 8.6: Perillositat de ciberincidències gestionats per ESDEF-CERT en 2023

Durant l'any s'ha produït un increment del nombre de ciberatacs a través del compromís de connexions autoritzades, ja sigui amb proveïdors, organismes de l'administració o empreses privades. En aquest sentit, el possible compromís d'informació sensible i robatori massiu de dades personals s'hauria produït en operacions no solament de ciberespionatge, sinó també destructives i de manipulació. Els canals d'exfiltració de dades robades s'han diversificat i ampliat mitjançant la utilització de xarxes socials i serveis en núvol legítims, a més de la compra de credencials robades en la dark web, que ha incrementat exponencialment. També han augmentat els grups d'atac focalitzats en la contractació i manipulació d'usuaris legítims autoritzats perquè actuïn com a porta d'entrada a organismes i empreses.

Quant als incidents registrats en els Operadors de Serveis Essencials, la majoria es deuen a accions malicioses, encara que també es detecten casos provocats per fallades en sistemes i errors humans. Els sectors de l'energia, TIC, transport i financer són els que major volum d'incidentes han registrat, seguint la tendència d'anys anteriors.

També s'ha detectat un increment en l'explotació de vulnerabilitats dia zero (desconegudes pel fabricant) sobre serveis de correu, sistemes de gestió de telèfons mòbils, sistemes de virtualització, navegadors i especialment en sistemes d'accés remot. Arran de l'exposició que suposen els serveis d'accés remot, els atacants continuen focalitzant els seus esforços en la consecució de les oportunitats que ha brindat el teletreball.

En el marc de la crisi d'Ucraïna, s'ha produït un augment de l'activitat de grups hacktivistes. Els ciberatacs més comuns utilitzats per aquests grups són denegacions de servei de pàgines web, desfiguracions de llocs web i extracció d'informació. Així, el grup hacktivista prorús "Noname056" i els seus aliats van assenyalar a Espanya com a objectiu de les seves accions, publicant en repetides ocasions la realització de possibles atacs DDoS (*Distributed Denial of Service* o Atac distribuït de denegació de servei) i filtració d'informació a objectius espanyols centrats en general en empreses i organismes.

També s'ha constatat un increment de ciberatacs a infraestructures crítiques contra països de l'OTAN i aliats per part d'actors prorrusos.

D'altra banda, en els comicis celebrats a Espanya durant 2023, es van produir ciberincidents, que en la seva majoria van ser de tipus DDoS i filtracions de dades de credencials d'usuaris, principalment de diferents entitats proveïdores del procés electoral, partits polítics i mitjans de comunicació.

Un dels majors reptes segueix sent la detecció d'atacs d'alt nivell tècnic i tecnològic realitzats per part de grups APTs (*advanced persistent threats*). En relació amb el ciberespionatge s'ha detectat un increment d'activitat vinculada a grups com APT28, APT29, Turla i altres grups d'origen xinès amb interès en informació sensible d'organismes públics.

En aquest sentit, el Sistema d'Alerta Primerenca (SAT) del Centre Criptològic Nacional (CCN) ha tingut un paper destacat en la detecció d'incidents i anomalies en els sistemes del sector públic, empreses i organitzacions d'interès estratègic per al país. A través del SAT, el CCN ha pogut detectar i evitar l'expansió d'atacs, i respondre de forma ràpida davant l'incident detectat.

Per al funcionament d'aquest Sistema d'Alerta Primerenca, durant 2023 el CCN ha desplegat 406 sondes en l'Administració pública que monitoren el tràfic que flueix entre la xarxa interna de l'organisme i internet (SAT-INET) i 47 sondes per a la detecció d'amenaces a les xarxes de control i supervisió industrial.

Els ciberdelictes també estan augmentant. Els Informes anuals sobre l'evolució de la cibercriminalitat publicats pel Ministeri de l'Interior posen de manifest la creixent importància dels ciberdelictes en relació amb el conjunt de la criminalitat. Això s'observa de manera molt significativa des de 2016, sobretot en un fort increment de les estafes comeses per mitjans informàtics. (Figura 8.7)

Figura 8.7: Infraccions penals comeses en/per mitjà ciber

	2023	Variació % 2023/2022
TOTAL NACIONAL		
CIBERCRIMINALITAT (Infraccions penals comeses en/per mitjà ciber)	470.388	25,5%
Estafes informàtiques	426.744	27,0%
Altres ciberdelictes	43.644	12,7%

(*) Es computen dades provinents de la Policia Nacional, Guàrdia Civil, Polícies Autonòmiques i Polícies Locals que proporcionen dades al Sistema Estadístic de Criminalitat.

Font: Ministeri de l'Interior

En aquest sentit, d'un total d'1.826.911 infraccions penals registrades en el període de gener a setembre de 2023, un 18,5% dels fets es corresponen amb la categoria de cibercriminalitat, la qual cosa suposa un increment del 21,5% sobre 2022.

Entre les tendències ciberdelictives es poden destacar les estafes de suport tècnic i inversions; els delictes contra la llibertat sexual i intimitat dels menors; els atacs al correu electrònic corporatiu empresarial (*Business Email Compromise*, BEC), així com les campanyes massives de *phishing*, i, cada vegada més, de *smishing*.

Segueixen augmentant els atacs de *ransomware*, especialment els dirigits a sectors crítics. El *phishing* i altres atacs d'enginyeria social també són omnipresents, aprofitant-se de la informació personal disponible en xarxes socials, les noves capacitats que proporcionen les eines com la intel·ligència artificial (IA), i l'ús de dades personals robades per personalitzar els missatges fraudulents i augmentar així la seva efectivitat.

Els ciberdelinqüents s'aprofiten de l'internet fosc, que escapa gairebé íntegrament al control policial, fiscal o d'un altre tipus, sent una de les seves manifestacions més rellevants els atacs als sistemes informàtics, registres i base de dades d'institucions públiques i privades que, en no poques ocasions, afecten milions d'usuaris i/o clients.

L'augment del nombre de ciberdelictes està acompanyat de l'adveniment d'inèdites formes de lesió de béns jurídics necessitats de protecció penal, com les comeses contra béns personalíssims com la intimitat o la llibertat i seguretat.

Igual que en anys precedents, el volum més elevat de procediments judicials per ciberdelictes correspon als incoats per fets enquadrables en la categoria d'estafes i defraudacions.

D'altra banda, en 2023 s'ha estès l'ús de la intel·ligència artificial gràcies a la irrupció d'eines en línia que posen aquesta tecnologia a la disposició dels ciutadans de manera gratuïta. La IA pot ser utilitzada per generar contingut fals, frau o desinformació de manera ràpida i convincent. Es poden crear notícies falses, articles o vídeos que aparentin ser reals, la qual cosa dificulta que les persones distingeixin entre informació veritable i falsa. Això ha comportat, a més dels avantatges del seu ús responsable, un augment de denúncies relacionades amb el seu ús maliciós fins i tot derivant en casos de 'sextorsión' mitjançant la generació de vídeos o fotografies falsos.

Les ciutats intel·ligents (Smart Cities) i la Internet de les Coses (IoT) estan tenint un impacte profund en la ciberseguretat. A mesura que les ciutats es tornen més connectades, la quantitat i varietat de dispositius IoT en ús augmenten, creant una xarxa extensa i complexa de punts de dades i sistemes interconnectats. Aquesta connectivitat ofereix nombrosos beneficis en termes d'eficiència i comoditat, però també planteja riscos significatius de seguretat. La naturalesa distribuïda de les xarxes IoT i la diversitat de dispositius, molts dels quals tenen limitacions quant a capacitat de processament i seguretat, fan que la protecció contra atacs cibernètics sigui un desafiament.

En 2023, el núvol està influint significativament en la ciberseguretat. La migració al núvol ha portat amb si desafiaments únics en la gestió de la seguretat, ja que les dades ja no estan confinats a un entorn físic controlat. No obstant això, també ofereix oportunitats per enfortir la seguretat a través de solucions centralitzades i escalables. El núvol també facilita una millor col·laboració en ciberseguretat, permetent a les organitzacions compartir informació sobre amenaces i defenses de manera més efectiva.

La Secretaria General d'Administració Digital ha publicat l' "Estratègia de Serveis en el núvol híbrid per a les Administracions Públiques" que persegueix proporcionar una adreça estratègica per a la implementació i control de les solucions en el núvol per part de l'Administració pública. Aquesta Estratègia tracta el potencial dels serveis en el núvol per a l'Administració pública, els desafiaments que planteja l'adopció d'aquests serveis, els objectius perseguits i els pilars corresponents. L'Estratègia planteja la necessitat de disposar d'autonomia tecnològica que eviti els riscos derivats de decisions unilaterals per part dels proveïdors o del marc jurídic que els pugui resultar d'aplicació.

Així, l'autonomia i sobirania digital en el que concerneix la computació en el núvol ha de ser considerat cada vegada més un factor crític pels riscos que l'adopció massiva d'aquests serveis comporta. En aquest sentit, des de l'Administració, amb la participació d'operadors privats, s'està impulsant la coordinació i autonomia estratègica oberta en el núvol. Per la seva banda, ENISA, l'Agència Europea per a la Ciberseguretat, va publicar el març de 2023 la primera anàlisi del mercat de ciberseguretat del núvol. En l'informe es mostra que la percepció sobre les amenaces a la ciberseguretat més rellevants se centra especialment en la falta d'una arquitectura i estratègia de seguretat en el núvol, les violacions de dades, l'abús de la mala configuració i el control inadequat dels canvis.

La Secretaria d'Estat de Digitalització i Intel·ligència Artificial (SEDIA) del Ministeri per a la Transformació Digital realitza la vigilància dels proveïdors dels serveis digitals com a autoritat competent en matèria de seguretat de les xarxes i sistemes d'informació. Aquestes entitats

supervisades inclouen les referides als serveis de computació en núvol, els mercats en línia i als motors de cerca. Per la seva banda, rep, a través de l'INCIBE les notificacions dels incidents significatius i supervisa i audita la ciberseguretat de les seves operacions.

Per fer front a aquestes amenaces, la Comissió Europea va llançar tres noves propostes: el Reglament de Cibersolidaritat de la UE; la modificació de la Llei de Ciberseguretat de la UE; i l'Acadèmia de Competències en Ciberseguretat.

- La proposta de *Reglament del Parlament Europeu i del Consell pel qual s'estableixen mesures destinades a reforçar la solidaritat i les capacitats en la Unió a fi de detectar amenaces i incidents de ciberseguretat, preparar-se i respondre a ells*, conegut com a Reglament de cibersolidaritat de la UE, proposa la creació d'un ciberescut europeu, mitjançant la designació d'un centre nacional d'operacions de seguretat en cada Estat membre i el funcionament de centres fronterers d'operacions de seguretat integrats per almenys tres Estats; la creació d'un mecanisme de ciberemergència per ajudar els Estats membres a augmentar la preparació i el funcionament de les capacitats de resposta davant ciberincidents; i un mecanisme de revisió d'incidents de ciberseguretat per examinar i avaluar incidents significatius o a gran escala. Durant la Presidència espanyola del Consell es va aconseguir, el 20 de desembre de 2023, una posició comuna que permetrà a la Presidència belga entaular negociacions amb el Parlament Europeu sobre la versió definitiva de l'acte legislatiu proposat.
- La modificació de la Llei de la Ciberseguretat de la UE de 2019, que el seu objectiu era el reforç de l'Agència de la UE per a la ciberseguretat, ENISA, i l'establiment d'un marc de certificació de la ciberseguretat per a productes, serveis i processos, que permeti afegir a aquesta llista els "serveis de seguretat gestionats", a la vista que alguns Estats membres ja han començat a adoptar els seus propis esquemes de certificació en aquest àmbit, i existeix el risc que les incoherències entre els diferents esquemes existents en la Unió portin a la fragmentació del mercat. El 15 de novembre de 2023 es va aconseguir un acord que va permetre a la Presidència espanyola del Consell de la UE començar a entaular negociacions amb el Parlament Europeu sobre la versió definitiva de l'acte legislatiu proposat.
- L'Acadèmia de Competències en Ciberseguretat, va ser presentada en el marc de l'Any Europeu de Competències en Ciberseguretat 2023, amb la finalitat de garantir un enfocament més coordinat per ajudar a eliminar la bretxa de talent en ciberseguretat. L'Acadèmia reunirà diverses iniciatives existents destinades a promoure les competències en ciberseguretat i les posarà a disposició en una plataforma en línia, augmentant així la seva visibilitat i impulsant el nombre de professionals qualificats en ciberseguretat en la UE.

El novembre de 2023 la Presidència espanyola del Consell de la Unió Europea va culminar amb èxit la negociació del Reglament d'Identitat Digital Europea, (Reglament eIDAS2), que substituirà al vigent *Reglament 910/2014 per a la identificació electrònica i serveis de confiança en transaccions electròniques* (reglament eIDAS1). La SEDIA, com a autoritat competent per als serveis de confiança ha dut a terme el procés legislatiu d'aquest Reglament en les institucions europees. La SEDIA, a més, supervisa i regula els serveis de confiança, que

inclouen la creació, verificació i validació de signatures electròniques, segells electrònics o segells de temps electrònics, serveis d'entrega electrònica certificada i certificats relatius a aquests serveis, i la creació, verificació i validació de certificats per a l'autenticació de llocs web.

Amb l'aprovació del Reglament d'Identitat Digital Europea es farà un pas fonamental perquè els ciutadans puguin disposar d'una identitat digital europea única i segura/segura, que podrà ser utilitzada tant en les relacions amb les administracions públiques com amb el sector privat. Els Estats membres estaran obligats a emetre dins dels 24 mesos posteriors a la seva entrada en vigor almenys una cartera d'identitat digital europea (*European Digital Identity Wallet*), que serà voluntària per als ciutadans i empreses en forma d'aplicacions mòbils. Aquestes carteres digitals permetran a ciutadans identificar-se digitalment, emmagatzemar i compartir dades identificatives, credencials i atributs d'identitat, tals com el permís de circulació, titulacions acadèmiques, comptes bancaris o receptes mèdiques. També permetrà la signatura digital i controlar amb qui i en quines condicions es comparteix aquesta informació personal.

Pel que fa a garantir la seguretat de l'*European Digital Identity Wallet*, l'Organisme de Certificació del CCN participa en el "eIDAS Certification Subgroup" promogut per la Comissió de l'EU responsable d'eIDAS per definir l'estratègia de certificació d'aquest tipus de productes a escala europea.

En el marc de la Presidència Espanyola del Consell de la UE, el 30 de novembre de 2023 també es va aconseguir un acord entre el Consell i el Parlament Europeu sobre el Reglament de Ciberresiliència (Reglament CRA), que estableix requisits horitzontals de ciberseguretat per als productes amb elements digitals. La SEDIA i la Secretaria d'Estat de Telecomunicacions i Infraestructures Digitals (SETELECO) del Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública han dut a terme conjuntament el procés legislatiu del Reglament CRA en les institucions europees. La proposta cerca millorar la ciberseguretat en el disseny i desenvolupament de maquinari i programari connectats, establint normes per a la seva comercialització, control de mercat i vigilància de compliment.

A més, i també sota la Presidència Espanyola del Consell de la UE, el 9 de desembre de 2023, el Consell i el Parlament van aconseguir un acord en matèria d'intel·ligència artificial. Es tracta d'una iniciativa legislativa emblemàtica que té el potencial de fomentar el desenvolupament i l'adopció d'una IA segura/segura i fiable en tot el mercat únic de la UE, tant per part dels agents públics com dels privats. En ser la primera proposta legislativa d'aquest tipus al món, pot establir un referent mundial per regular la IA en altres jurisdiccions, com va fer el Reglament General de Protecció de Dades (RGPD), promovent així l'enfocament europeu de la regulació tecnològica en l'escena mundial.

Amb vista a l'adopció d'aquest projecte de Reglament de la UE sobre Intel·ligència Artificial, ENISA està avaluant si la IA podria ser objecte de certificació en matèria de ciberseguretat i de quina manera, així com la manera en què podrien reutilitzar-se els esquemes en curs d'elaboració.

En l'àmbit nacional, el 2023 es va crear l'Agència Espanyola de Supervisió d'Intel·ligència Artificial, mitjançant el Reial decret 729/2023, de 22 d'agost. La Corunya va ser la candidatura

triada per albergar la seu de l'Agència, que s'encarregarà de supervisar l'aplicació i execució del que es disposa en la Llei Europea d'Intel·ligència Artificial, coordinar les activitats encomanades, actuar com el punt de contacte únic per a la Comissió, i representar Espanya davant el Comitè Europeu d'Intel·ligència Artificial.

Per afrontar el repte de l'aplicació de la Llei Europea d'Intel·ligència Artificial, es va publicar el *Reial decret 817/2023, de 8 de novembre, que estableix un entorn controlat de proves per a l'assaig del seu compliment, en particular, per a sistemes d'intel·ligència artificial que puguin suposar riscos per a la seguretat, la salut i els drets fonamentals de les persones, com els sistemes de IA destinats a utilitzar-se per avaluar la solvència de persones físiques o establir la seva qualificació creditícia.*

Des del punt de vista dels continguts, i en el marc del Reglament (UE) 2022/2065 relatiu al mercat únic de serveis digitals, la Comissió Europea va identificar, l'abril de 2023, 17 plataformes en línia i 2 motors de cerca en línia de molta grandària. El Mecanisme de Resposta a les Crisis que inclou el Reglament permetrà analitzar com afecten les crisis a les activitats d'aquestes plataformes i motors de cerca en línia, amb més de 45 milions d'usuaris mensuals, i decidir mesures per garantir que es respectin els drets fonamentals. Aquest mecanisme es va afegir al text del Reglament en el context de la guerra a Ucraïna i de les seves conseqüències en relació amb la manipulació d'informació en línia.

D'altra banda, el Reglament (UE) 2022/868 relatiu a la governança europea de dades és aplicable des del 24 de setembre de 2023. El Reglament persegueix fomentar l'intercanvi de dades entre sectors i entre Estats membres de la Unió, reforçant la confiança, para, així, impulsar el mercat interior de les dades i fomentar una economia i societat de les dades que beneficiï a ciutadans i empreses.

Finalment, en relació amb el finançament europeu, el 18 de desembre de 2023 la Comissió va publicar una sèrie de noves convocatòries per al programa Europa Digital, amb un pressupost específic de 84 milions d'euros per a activitats de suport als centres d'operacions de seguretat amb noves aplicacions de IA i altres tecnologies facilitadores, per a l'aplicació de la legislació de la UE en matèria de ciberseguretat, com la Llei de Ciberresiliència, així com per a la transició europea a la criptografia posquàntica.

L'àmbit regulador a Espanya en matèria de ciberseguretat té un dels seus principals reptes en la transposició de la coneguda com a directiva NIS2 (*Directiva UE 2022/2555 del Parlament Europeu i del Consell de 14 de desembre de 2022 relativa a les mesures destinades a garantir un elevat nivell comú de ciberseguretat en tota la Unió*). Els treballs de transposició van començar en 2023 i en ells intervenen representants de les diferents autoritats competents, CSIRTs de referència i altres actors rellevants. L'aplicació de la Directiva canviarà de manera substancial el panorama de ciberseguretat a Espanya amb l'ampliació de l'àmbit d'aplicació a totes les mitjanes i grans empreses dels sectors afectats i el consegüent repte de la supervisió de les mesures de seguretat implementades per part de les autoritats competents. A més, es reforçaran els mecanismes de notificació de ciberincidents i la gestió de crisi de ciberseguretat.

La data límit per a la transposició de la directiva NIS2 és el 17 d'octubre de 2024, igual que per a la Directiva CER (*Directiva UE 2022/2557 del Parlament Europeu i del Consell de 14 de desembre de 2022 relativa a la resiliència de les entitats crítiques*).

En l'àmbit financer, el 17 de gener del 2023 va entrar en vigor el reglament DAURA (*Reglament 2022/2554 del Parlament Europeu i del Consell de 14 de desembre de 2022 sobre la resiliència operativa digital del sector financer*), que serà aplicable a Espanya i en la resta dels Estats membres a partir del 17 de gener de 2025.

Adicionalment, a escala nacional s'ha aprovat estendre certes obligacions en matèria de ciberresiliència del Reglament DAURA a determinades empreses participants en la cadena de valor dels pagaments. Si ben el Reglament DAURA no inclou en el seu àmbit d'aplicació els sistemes i processadors de pagaments, si afirma que els Estats membres podrien inspirar-se en el seu contingut en cas que decidissin cobrir sota normativa de ciberseguretat a les infraestructures de pagaments. Aquests agents són clau tant per a l'economia real com a financera. Així, el Reial decret llei 8/2023 estén les obligacions contingudes en el Reglament DAURA als operadors de sistemes, esquemes i acords de pagaments, als processadors de pagaments i a altres proveïdors de serveis tècnics. El Banc d'Espanya ha estat designat com a autoritat competent per a la supervisió i sanció d'aquestes obligacions. Igual que DAURA, aquestes empreses de pagaments hauran de complir amb aquestes obligacions a partir del 17 de gener de 2025.

Els nous riscos específics de seguretat que presenten les comunicacions mòbils 5G, es van abordar regulatòriament a través del Reial decret llei 7/2022, de 29 de març, que incorpora en tota la seva extensió les Recomanacions de la Comissió Europea, sobre la ciberseguretat de les xarxes 5G i el seu desplegament segur a través de l'aplicació de la caixa d'eines proposada. Aquest reial decret ha estat modificat en 2023 pel Reial decret llei 6/2023, de 19 de desembre, pel qual s'aproven mesures urgents per a l'execució del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència en matèria de servei públic de justícia, funció pública, règim local i mecenatge.

Entre les noves mesures introduïdes, es defineixen quins són els elements crítics d'una xarxa 5G, s'obliga als subjectes obligats a fer una anàlisi i gestió dels riscos, s'habilita al Consell de Seguretat Nacional, previ informe del Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública, per determinar les ubicacions, àrees i centres en les quals no es podran instal·lar equips de subministradors qualificats d'alt risc (que podran ser declarats pel Consell de Ministres) i es requereix que operadors 5G sol·licitin autorització al Ministeri per a la instal·lació, modificació o adaptació d'estacions radioelèctriques que proporcionin cobertura a les ubicacions, àrees i centres en les quals no es podran instal·lar equips de subministradors qualificats d'alt risc. A més, s'assenyalen els supòsits i el procediment mitjançant el qual el Ministeri de Transformació Digital pot modificar l'estratègia de diversificació en la cadena de subministrament d'un operador 5G. Abans del termini fixat, d'1 de novembre de 2022, els operadors 5G han remès les seves estratègies de diversificació en la cadena de subministrament.

En el marc del que es disposa en el citat Reial decret llei, els operadors 5G han donat compliment a les seves obligacions d'informació, remetent al Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública les anàlisis de riscos de les seves xarxes i serveis 5G o dels quals vagin a

desplegar en els dos anys vinents i els seus informes sobre mesures tècniques i organitzatives dissenyades i aplicades per gestionar i mitigar aquests riscos.

Finalment, en compliment de l'establert en el Reial decret llei, el Ministeri de Transformació Digital està tramitant l'elaboració d'una nova norma que aprovi l'Esquema Nacional de Seguretat de Xarxes i Serveis 5G (ENS5G).

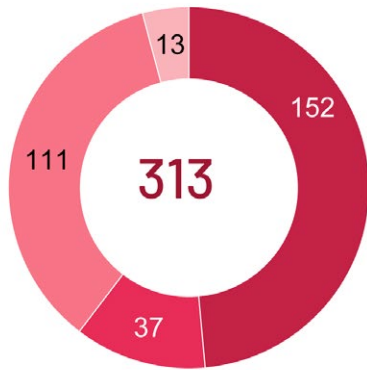
La SETELECO, ha requerit el maig de 2023 als titulars i gestors de cables submarins la informació mínima prevista en la *Llei 11/2022, de 28 de juny, General de Telecomunicacions, sobre els cables submarins que el seu enganxi, accés o interconnexió a xarxes de comunicacions electròniques es produeixi en territori espanyol o en aigües territorials espanyoles*. En aquest sentit, ha participat en el grup de treball a nivell europeu per a la discussió d'assumptes relacionats amb la ciberseguretat, incloent-hi ciberseguretat 5G, infraestructura satel·litària i cables submarins (*NIS Work Stream on 5G/Telecoms cybersecurity*).

En 2023 s'ha actualitzat la normativa de segon nivell de l'Esquema Nacional de Seguretat (ENS), possibilitant una implementació pràctica de l'esquema i facilitant la certificació de conformitat amb aquest esquema de les diferents entitats. A més, s'ha assentat la relació entre la certificació i qualificació de productes i serveis de seguretat i els instruments de contractació, particularment, els Sistemes Dinàmics d'Adquisició (SDA).

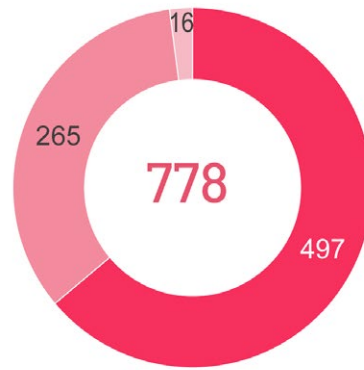
Segons determina l'Esquema Nacional de Seguretat, els productes i serveis de seguretat desplegats en els sistemes sota l'àmbit d'aplicació de l'ENS han d'haver estat satisfactòriament avaluats i inclosos al Catàleg de Productes i Serveis de Seguretat TIC (CPSTIC) del Centre Criptològic Nacional. Per poder oferir una resposta al mandat de l'ENS, el CPSTIC ha presentat un notable creixement en els últims anys, arribant a disposar de més de 300 productes i serveis STIC a la fi de 2023.

El CCN ha publicat més de 120 Procediments d'Ocupació Segura/Segura, que detallen les configuracions de seguretat i procediments operatius que han de ser aplicats en els productes i serveis inclosos en el CPSTIC. A més, ha desenvolupat noves metodologies d'avaluació per donar resposta a necessitats tecnològiques (ex.: serveis en el núvol, biometria) i procediments per garantir l'adequat manteniment del CPSTIC, amb l'objectiu final d'assegurar la seva usabilitat i poder cobrir les necessitats transmeses pel Sector Públic. La convergència entre el CPSTIC i els SDA constitueix un avanç notable que ha de contribuir a entorns més segurs/segurs en les entitats en l'àmbit d'aplicació de l'ENS. (Figura 8.8 i 8.9)

SECTOR PÚBLIC

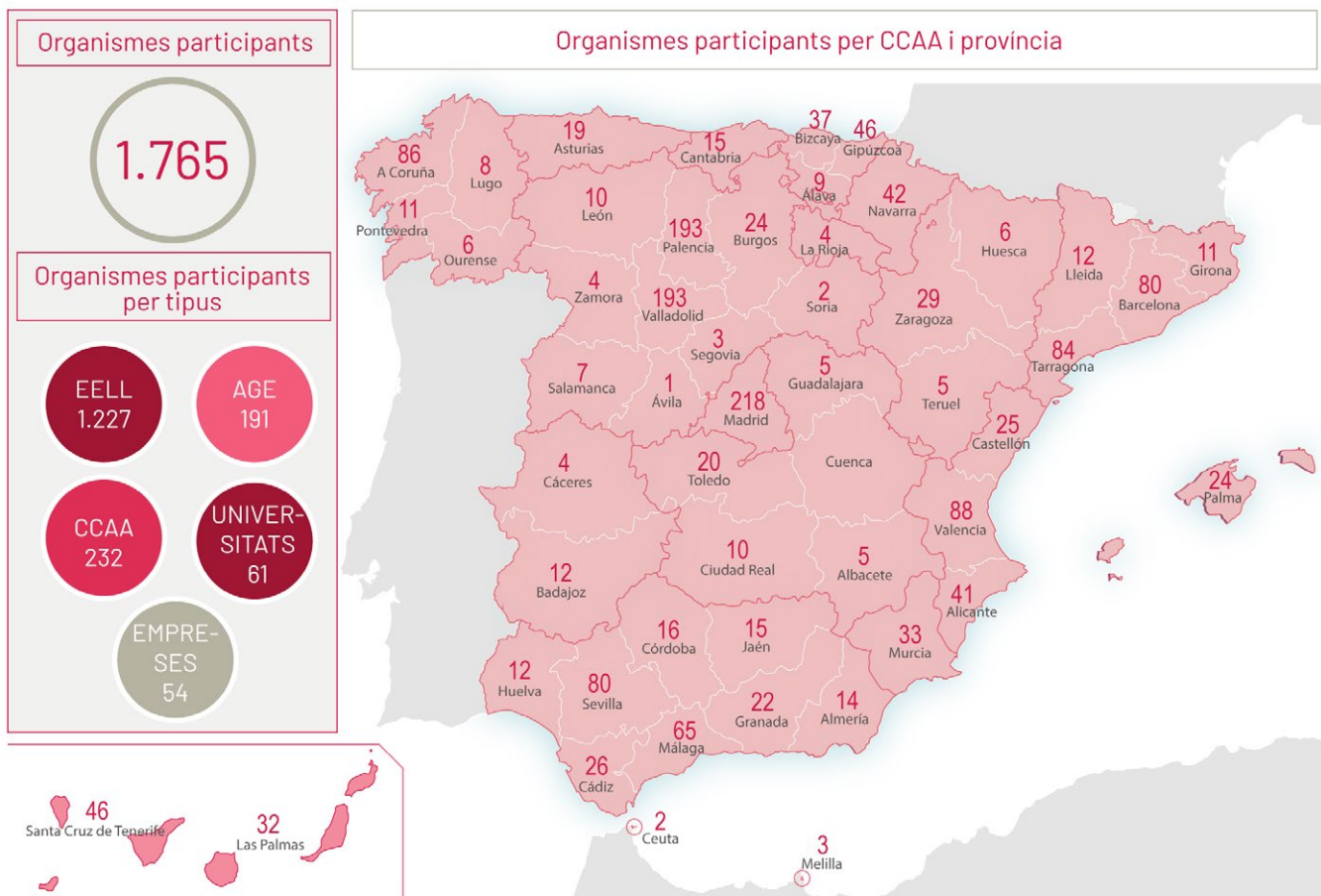

EMPRESSES CERTIFICADES

Font: Centre Criptològic Nacional

Figura 8.8: Organismes i empreses certificades en l'ENS en 2023

Font: Centre Criptològic Nacional

Figura 8.9: Organismes participants en l'Esquema Nacional de Seguretat

En matèria de prevenció, cal destacar la labor del CCN per millorar la formació, conscienciació i sensibilització de professionals del sector de les amenaces i tendències del ciberespai. Així, ha format a més de 32.900 professionals del sector públic a través de diferents accions, entre les quals es troben els 37 cursos STIC desenvolupats mitjançant l'acord de formació en ciberseguretat que es manté amb l'Institut Nacional d'Administració pública (INAP), el suport a més de 40 organitzacions per formar al personal de la seva plantilla en matèries concretes de ciberseguretat, o el desenvolupament de més de 36 cursos en línia i seminaris web a través d'ÀNGELES, el portal de formació i capacitació del CCN.

Al desembre es van celebrar les Jornades STIC, que van reunir a més de 13.000 professionals de la ciberseguretat de 37 països diferents per exposar i compartir recerques i projectes des de diferents perspectives de la ciberseguretat. La dissetena edició d'aquestes Jornades STIC va servir d'escenari per a l'organització de reunions celebrades en el marc de la presidència espanyola del Consell de la UE. A més dels encontres de la xarxa CyClone i del Grup de Cooperació NIS, aquestes Jornades han aconseguit un fet històric sota la presidència espanyola: la primera reunió conjunta del grup de Cooperació NIS i del grup de Resiliència d'Entitats Crítiques.

Com a complement a les activitats formatives, i en compliment de la seva missió, el CCN ha executat una important activitat en 2023 en l'elaboració i publicació de més de 60 guies de seguretat de les tecnologies de la informació i la comunicació (Guies CCN-STIC), 42 informes d'amenaces, més de 85 informes tècnics, 9 informes de codi nociu, i 16 informes de bones pràctiques per mantenir la seguretat de les TIC.

L'any 2023 ha servit per consolidar la Xarxa Nacional de SOC (centres d'operacions de seguretat), liderada pel Centre Criptològic Nacional, com a iniciativa pionera a nivell nacional i internacional en matèria de col·laboració i intercanvi d'informació en temps real sobre ciberamenaces. Aquesta xarxa que compta amb 158 entitats adscrites, de les quals 101 són entitats públiques i 57 són proveïdores de serveis, ha intercanviat de forma diària més de 30 incidents de ciberseguretat. El principal actiu de la RNS és la informació que es comparteix sobre indicadors d'atac i de compromís no identificats dins de la comunitat, per alertar i promoure les accions preventives necessàries. Des de la seva engegada, la Xarxa Nacional de SOC ha rebut més de 5.000 esdeveniments de ciberseguretat.

La implantació del Centre d'Operacions de Ciberseguretat de l'Administració General de l'Estat i els seus Organismes Públics, responsabilitat de la Secretaria General d'Administració Digital (SGAD), amb el suport del CCN, ha progressat durant 2023, tant en l'assentament del catàleg de serveis com en la integració al voltant de 120 entitats de l'Administració General de l'Estat. Aquesta acció s'acompanya del desplegament de l'agent de seguretat de punt final en 150.000 llocs de l'Administració.

El Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública, a través d'INCIBE, desenvolupa un servei de Vigilància Digital que ha emès durant 2023, 4.683 avisos i alertes d'incidents i amenaces de ciberseguretat. Els tipus més freqüents d'avisos notificats continuen sent els esdeveniments d'allotjament de llocs web de phishing, representant un 63% de tots els esdeveniments notificats.

Durant 2023, el servei d'Alerta Primerenca d'INCIBE-CERT ha difós 46 avisos de seguretat per a ciutadans, 65 avisos de seguretat per a empreses, 259 avisos de seguretat per a professionals

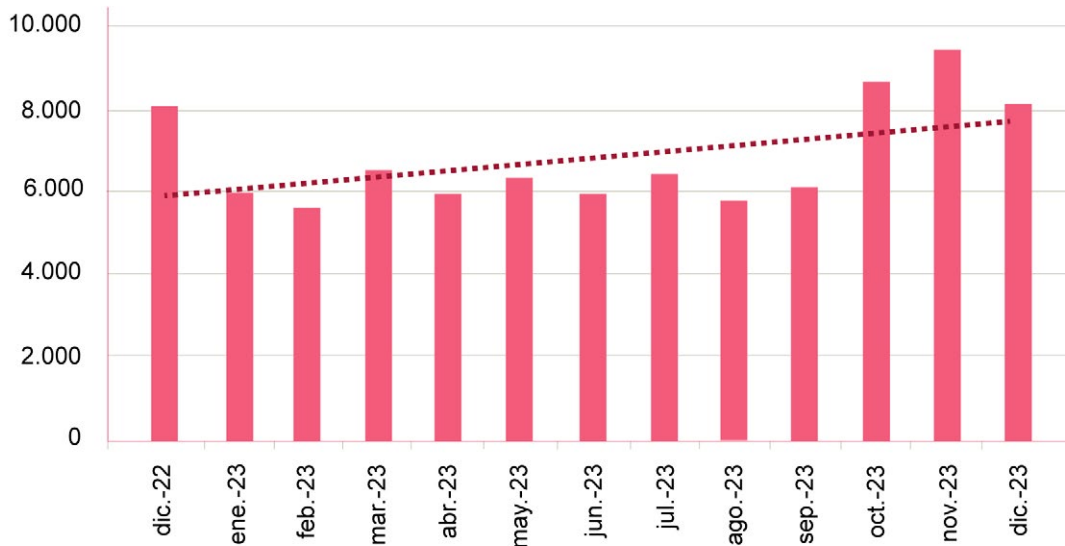
IT i 316 avisos de seguretat per a professionals en SCI (Sistemes de Control Industrial). A més, s'han generat 14 notificacions ad hoc davant amenaces d'especial rellevància per a operadors i entitats estratègiques espanyoles.

Quant al servei antibotnet, INCIBE-CERT en col·laboració amb Proveïdors de Serveis d'Internet (ISP) desenvolupa i implementa mecanismes per identificar ciberincidents relacionats amb botnets i altres amenaces de programari maliciós en els dispositius dels usuaris. Al llarg de 2023, s'han proporcionat un total 790.089 evidències a l'ISP amb el qual col·labora actualment, qui ha notificat d'una possible infecció a un total de més de 10.076 usuaris únics (31.831 usuaris si es comptabilitzen les notificacions reiterades).

INCIBE-CERT proporciona diferents serveis per ampliar les capacitats d'Operadors de Serveis Essencials i empreses estratègiques:

- Servei de Tirèsies : Durant el 2023 porta remesos 1.596 informes d'exposició, donant servei a 139 entitats estratègiques sobre el seu grau d'exposició actual i visibilitat a la xarxa;
- Servei ICARO: d'intercanvi de ciberamenaces que compta amb 61.530 esdeveniments d'informació i dona servei a 81 entitats espanyoles.
- Servei d'Indicadors per a la Millora de la Ciberresiliència (IMC): Es duu a terme al costat de l'OCC. En el mesurament realitzat en 2023 es conclou que el 70,9% dels operadors de serveis essencials compten amb una maduresa acceptable.
- Servei de CyberEx Espanya: exercicis de ciberseguretat nacionals organitzats junt l'OCC. Durant 2023 s'ha continuat amb la fase post-execució del ciberexercici, fent un seguiment de les lliçons apreses i millores extretes de l'execució pels participants.
- International CyberEx: en 2023 s'ha realitzat una nova edició de l'exercici en la qual han participat 80 equips, dels quals 13 eren espanyols.

En relació amb les activitats dirigides a empreses i a ciutadans, INCIBE-CERT presta el servei de Línia d'Ajuda en Ciberseguretat, de caràcter gratuït i confidencial. Al llarg de 2023 s'han atès 80.920 consultes a través dels diferents canals d'accés disponibles: telefonia mitjançant 017, formularis web, WhatsApp, Telegram i atenció presencial. En relació amb la tipologia de les consultes rebudes, principalment s'han centrat en la sol·licitud d'assessorament sobre la recepció de *phishing* i les seves variants *smishing* i *vishing*. També hi ha hagut consultes relacionades amb compres en línia fraudulentament, suplantació d'identitat i com configurar la privadesa i reputació en els seus perfils, en general, com protegir-se davant els diferents fraus en línia que es poden trobar en el seu moment a dia. A aquestes tipologies, en el públic de menors també han destacat les consultes sobre ciberassetjament i en empreses, les consultes sobre fraus BEC/CEO (BEC: *Business Email Compromise* o Atacs al correu electrònic corporatiu empresarial; CEO: és el frau de *phishing* al *Chief Executive Officer*), denegació d'accés i *ransomware*, així com la sol·licitud d'assessorament per a la implantació de la seguretat en les seves organitzacions. (Figura 8.10)

Font: INCIBE

Figura 8.10: Consultes ateses pel servei Línia d'Ajuda en Ciberseguretat en 2023

Dins del servei de MOOC (*Massive Open Online Course*, cursos en línia massius i oberts) per FCSE i Fiscals, durant 2023, INCIBE ha realitzat: dues convocatòries del curs bàsic en ciberseguretat per FCSE, amb la participació de 180 alumnes en la primera i 317 alumnes en la segona, i una convocatòria del curs avançat per FCSE, amb la participació de 158 alumnes. En col·laboració amb el Consell General del Poder Judicial, s'ha realitzat una convocatòria del curs avançat per a la carrera judicial, amb la participació de 140 alumnes i, en col·laboració amb la Fiscalia General de l'Estat, una convocatòria del curs avançat per a la carrera fiscal amb la participació de 64 alumnes.

Des del punt de vista de la defensa, s'ha subscrit un acord entre el Centre Nacional d'Intel·ligència i l'Estat Major de la Defensa per establir les àrees de col·laboració entre el Centre Criptològic Nacional i el Comandament Conjunt del Ciberespai. A més de la col·laboració en la resposta a incidents, amb l'acord subscrit s'impulsen les capacitats del Centre d'Operacions de Ciberseguretat del Ministeri de Defensa i s'estableix la col·laboració entre tots dos organismes per a la realització d'inspeccions i auditories de seguretat de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Entre les actuacions que s'estan duent a terme en aquesta operació, cal destacar la vigilància del ciberespai per detectar campanyes malicioses, tan específiques com a genèriques o globals, que poguessin afectar a l'operació; les activitats de conscienciació en Ciberdefensa als usuaris de sistemes CIS; i el desenvolupament d'un programa d'inspeccions i auditories de seguretat de xarxes i sistemes en territori nacional i fora d'ell.

A més, es continua participant activament en les activitats i projectes per a la plena implantació i engegada de la Xarxa de CERTs Militars de la Unió Europea (MICNET). En l'últim any, s'ha realitzat el tercer exercici, en el qual el Comandament Conjunt del Ciberespai va actuar d'amfitrió i s'ha iniciat un Programa de Categoria A de l'Agència Europea de Defensa.

El Ministeri de Defensa ha participat en més de 50 conferències divulgatives en universitats, fòrums, think tanks, que tenen com a objectiu la conscienciació. D'altra banda, s'han impartit conferències en fòrums de Recerca com RENIC (Xarxa d'Excel·lència Nacional de Recerca en Ciberseguretat) i en NAT STC (NAT Science and Technology Organization), així com en universitats, cursos o activitats i exercicis del Centre d'Excel·lència de Ciberdefensa de l'OTAN i de l'Agència Europea de Defensa.

En relació amb la R+D+i, el Comandament Conjunt del Ciberespai ha aportat l'adreça tecnològica en 7 projectes relacionats amb la de Ciberdefensa tant en l'àmbit nacional com en l'àmbit de la Unió Europea. Així mateix, duu a terme la cerca, contacte i seguiment de petites empreses i investigadors per a la identificació de projectes disruptius o de desenvolupament nacional que permetin seguir mantenint la independència tecnològica.

Per la seva banda, el Ministeri de l'Interior continua implementat el Pla Estratègic contra la Cibercriminalitat que es desenvolupa en l'àmbit de la Policia Nacional i la Guàrdia Civil a través dels seus respectius plans d'actuació. El seu objectiu principal és potenciar les capacitats del Ministeri de l'Interior per detectar, prevenir, protegir, respondre i perseguir la cibercriminalitat, de manera que permeti la convergència entre els àmbits cibernètic i físic. Es continua treballant en les eines i solucions tecnològiques de recerca i anàlisi forense, per al rastreig de criptovalor, la indexació i monitoratge de la darknet o l'anàlisi de programari maliciós.

El Ministeri de l'Interior i les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat desenvolupen nombroses iniciatives amb la finalitat d'impulsar la cultura de la ciberseguretat i conscienciar tant a la societat en general com a diferents comunitats dels riscos de seguretat que comporten les tecnologies de la informació i les comunicacions mitjançant accions formatives, seminaris, guies, exposicions i vídeos, entre altres. La nova Instrucció nº 6/2023 de la Secretaria d'Estat de Seguretat, que actualitza el "Pla director per a la convivència i millora de la seguretat als centres educatius i els seus entorns", incideix en la conscienciació dels riscos de seguretat que comporten les tecnologies de la informació i les comunicacions, tenint com a destinació tanta a l'alumnat i la comunitat educativa.

En relació amb la formació, destaca el "Curs Universitari en Competències Digitals Docents" impartit pel Centre Universitari de la Guàrdia Civil (CUGC), i el "Màster Universitari en Tecnologia Educativa i Competències Digitals" impartit per la Universitat Internacional de La Rioja (UNIR) a partir d'un conveni subscrit amb la Guàrdia Civil. Aquestes accions formatives, a data actual, ja compten amb un total de 2.195 persones formades i 3.332 en procés de formació.

La Guàrdia Civil, en l'àmbit de la cooperació públicoprivada juntament amb socis internacionals, està participant en 2023 el projecte CYCLOPES. Finançant per H2020, pel

qual es construirà i mantindrà una xarxa basada en la innovació per a serveis de seguretat contra la ciberdelinqüència, mitjançant la creació de sinergies entre els serveis de seguretat, la indústria i la comunitat científica.

Les FCSE participen activament en els fòrums de cooperació policial internacional, tant en l'àmbit operatiu com en l'àmbit forense, de formació o d'assessorament estratègic, que inclouen: el Centre contra la Ciberdelinqüència d'EUROPOL (EC3), els grups de treball EMPACT derivats del Cicle Polític de la UE, el Comitè de Revisió del Conveni de Ciberdelinqüència de Budapest (T-CY), els treballs per a l'avantprojecte de la Directiva de la Comissió Europea sobre Child Sexual Exploitation (CSE) i les accions de l'Estratègia contra la Ciberdelinqüència d'INTERPOL

L'Oficina de Coordinació de Ciberseguretat (OCC) del Ministeri de l'Interior, és membre de la Iniciativa Internacional contra el *Ransomware*, llançada pels Estats Units en 2021, on treballa en un projecte de recerca sobre models de col·laboració públic-privada en la lluita contra el *ransomware*, els resultats del qual s'esperen per 2024.

En el marc de la Presidència Espanyola del Consell de la UE, l'OCC va organitzar una conferència europea sobre la situació actual de la xarxa 24/7 de la Directiva 2013/40/UE relativa als atacs contra els sistemes d'informació i altres formes d'intercanvi internacional d'informació sobre ciberdelinqüència a la qual van acudir 62 d'assistents pertanyents a diversos Estats membres i institucions de la Unió Europea (ENISA, EUROPOL i DG CONNECT), així com representants de les FCSE, Fiscalia i Poder Judicial.

Per la seva banda, el CSIC continua la seva col·laboració amb organismes nacionals de seguretat i la indústria espanyola a través de la signatura de convenis i contractes amb la finalitat de transferir a la societat els resultats de les seves recerques en ciberseguretat. A més, el CSIC pertany a la Fundació Cercle de Tecnologies per a la Defensa i la Seguretat, on duu a terme una labor activa permanent, col·laborant en les jornades i fòrums que organitza, mitjançant la participació dels seus investigadors i tècnics.

El CSIC, a través d'Institut de Tecnologies Físiques i de la Informació (ITEFI), segueix desenvolupant tres projectes que tenen com a objectiu comú contribuir a la millora de la ciberseguretat. El projecte P2QProMeTe desenvolupa algorismes i protocols criptogràfics relacionats amb les criptografies lleugeres, prequàntica i postquàntica. El projecte internacional ORACLE segueix els seus treballs en el camp de les xarxes orgànicament segures/segures. Finalment, el projecte europeu SPIRS està obtingut resultats rellevants en el disseny complet d'una plataforma que integra una arrel de confiança dedicada de maquinari i un nucli de processador amb la capacitat d'oferir un conjunt complet de serveis de seguretat.

D'altra banda, el Centre Nacional de Microelectrònica del CSIC i els tres instituts que ho componen (Microelectrònica de Barcelona, Microelectrònica de Sevilla i de Micro i Nanotecnologia de Madrid) participen de forma activa en el PERTE de microelectrònica i semiconductors (més conegut com a PERTE XIP).

L'ITEFI del CSIC ha començat a treballar recentment en dues línies de recerca en relació amb la IA: l'ús dels models de la IA per a la identificació d'usuaris, així com per a la generació de claus criptogràfiques atemporals; i l'ús de les eines de la IA per a l'estudi i disseny d'atacs per canal lateral contra els dispositius físics que executen algorismes criptogràfics (targetes d'identificació, passaports, etc.).

L'ITEFI també està treballant en dos projectes amb l'objectiu de potenciar els resultats tangibles de les comunicacions quàntiques i la seva relació amb la criptografia postquàntica, i inclou el desenvolupament de nodes de comunicació quàntica a Madrid i Barcelona.

El CSIC, a través de l'Institut de Ciències Matemàtiques (ICMAT), està desenvolupant un projecte que aborda el repte de l'electrificació i automatització de vehicles, que té com a objectiu que la mobilitat del futur no solament estigui lliure d'emissions, sinó també d'accidents i ofereixi una seguretat contra possibles ciberatacs.

En el plànol estratègic, el Consell Nacional de Ciberseguretat (CNCS) es va reunir en dues ocasions en 2023: el 2 de febrer i el 14 de juliol. Entre altres temes es van tractar les iniciatives previstes en l'àmbit de la ciberseguretat amb vista a Presidència espanyola del Consell de la UE en el segon semestre del 2023, la transposició a l'ordenament jurídic nacional de la Directiva NIS 2, el balanç de ciberincidents de l'any 2022, les actuacions del Grup de Treball de Ciberseguretat constituït en el si del Comitè de Situació en ocasió de la invasió russa d'Ucraïna, el projecte d'indicadors del Sistema de Seguretat Nacional, la xarxa nacional i la xarxa europea de SOCs, i l'estat dels treballs del Fòrum Nacional de Ciberseguretat.

La Comissió Permanent de Ciberseguretat, grup de treball del CNCS presidit pel Departament de Seguretat Nacional, ha mantingut una comunicació periòdica i s'ha reunit en 2 ocasions durant 2023 per tractar assumptes de caràcter més operacional.

Continua la implementació de l'Estratègia Nacional de Ciberseguretat a través de l'execució del Pla Nacional de Ciberseguretat, aprovat pel Consell de Ministres el 29 de març de 2022. Entre altres actuacions, en l'àmbit de l'Administració pública s'està treballant en pilots i proves de concepte que permetin una ràpida passada a l'explotació de mesures de ciberdefensa activa; un servei de caça de l'amenaça, plataformes que permetin mesurar la superfície d'atac i alertar de les vulnerabilitats detectades i altres mesures que permetin protegir tecnologies i serveis horitzontals.

El Fòrum Nacional de Ciberseguretat, creat el juliol de 2020 amb l'objectiu de proposar iniciatives per desenvolupar l'Estratègia Nacional de Ciberseguretat a través de la col·laboració publicoprivada, continua la seva activitat a través de cinc grups de treball: cultura de la ciberseguretat, impuls a la R+D+I; formació capaciació i talent; indústria de la ciberdefensa; i sobre regulació.

Els treballs desenvolupats en la primera etapa del Fòrum van sortir a la llum el febrer de 2022. El juliol de 2023 es van publicar els treballs de la segona etapa centrats en la ciberseguretat del ciutadà, la responsabilitat social corporativa, l'impuls a la indústria i a la R+D+I, la formació especialitzada en ciberseguretat, així com en les necessitats de ciberdefensa. (Figura 8.11)

Font: Departament de Seguretat Nacional

Figura 8.11 Portada del llibre sobre el Fòrum Nacional de Ciberseguretat en 2023

En l'àmbit internacional, Espanya contribueix a garantir el desenvolupament d'un ciberespai obert, lliure i segur a nivell global a través de la seva participació en fòrums internacionals com el Grup de Composició Oberta de la Primera Comissió de Nacions Unides sobre el comportament responsable dels Estats en el ciberespai, la Unió Internacional de Telecomunicacions, l'OSCE o el Consell d'Europa.

Espanya també està present i col·labora amb el Centre Europeu d'Excel·lència per contrarestar les Amenaces Híbrides (Hybrid CoE de l'anglès: *European Centri of Excellence for Countering Hybrid Threats*), així com al Centre d'Excel·lència de Ciberdefensa Cooperativa de l'OTAN (CCD CoE, de l'anglès: *Cooperative Cyber Defence Center of Excellence*); el Cyber Commanders Forum; la Iniciativa 5+5; el Fòrum Iberoamericà de Ciberdefensa; l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) en suport als treballs en el marc de la Seguretat Digital, així com amb el Fòrum Global d'Experts en Ciberseguretat (GFCE) i la Coalició per la Llibertat en Internet (FOC, de l'anglès: *Freedom online Coalition*). A més, participa intensament en diferents òrgans de govern i grups de treball de l'Organització Europea de Ciberseguretat (ECSO, de l'anglès: *European Cyber Security Organisation*).

VULNERABILITAT DE L'ESPAI MARÍTIM

En 2023 el transport marítim ha reprès la senda de creixement, després de la crisi generada per la pandèmia de la Covid-19 i els seus efectes sobre la cadena global de subministrament. Els costos de transport marítim també han recuperat els nivells pre-pandèmics i s'han mantingut per sota dels 2000 dòlars en l'índex global Freightos Baltic Index. (Figura 9.1)

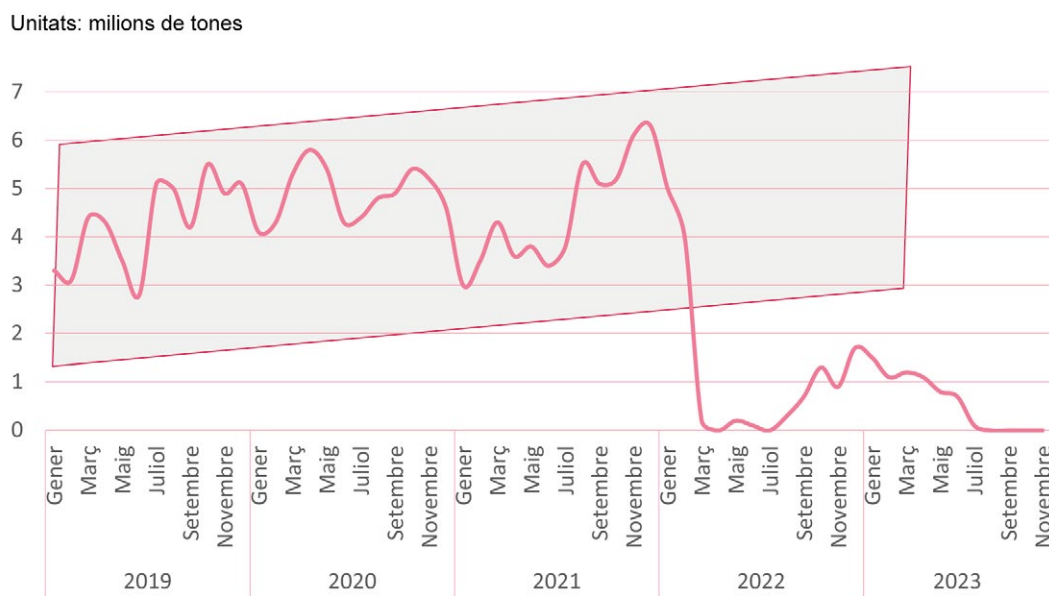
Font: Elaboració del DSN amb dades del Freightos Baltic Index (FBX)

Figura 9.1: Índex mundial de tarifes de noli de contenidors (2019-2023)

Però els riscos i la incertesa segueixen sent elevats. A l'efecte de la invasió d'Ucraïna sobre el tràfic marítim s'ha unit el conflicte a la franja de Gaza, que projecta un elevat grau d'inestabilitat a Orient Mitjà. A la regió d'Àsia-Pacífic persisteixen els incidents en el mar del Sud de la Xina i en l'estret de Taiwan. La pirateria i el robatori a mà armada en el Golfo de Guinea continuen sent un focus de preocupació per als interessos nacionals. Les infraestructures marítimes, tals com a gasoductes i cables submarins de telecomunicacions, són actius que requereixen cada vegada major protecció, donat el context híbrid de seguretat actual. Addicionalment, és necessari destacar els efectes del canvi climàtic, que aquest any han estat especialment visibles en un punt d'especial rellevància com és el canal de Panamà.

La invasió d'Ucraïna per part de la Federació Russa el 24 de febrer de 2022 ha tingut serioses conseqüències per a la seguretat marítima. La Secretaria d'Estat de Seguretat en l'exercici de les competències atribuïdes al Ministeri de l'Interior en el Reial decret 1617/2007, de 7 de desembre, sobre mesures per a la millora de la protecció dels ports i del transport marítim, i a conseqüència del conflicte en Orient Mitjà, va elevar a nivell 2 el nivell de protecció marítima, que es manté per a tots els bucs de pavelló espanyol que naveguin en aigües del mar Negre. A principis de 2023, al voltant de 60 bucs mercants encara estaven atrapats, sense poder sortir dels ports ucraïnesos per travessar el mar Negre.

La iniciativa *Black Sea Grain* ha permès alleujar les exportacions de gra, però només de forma temporal. Després d'un any de funcionament, el 17 de juliol de 2023, la iniciativa es va cancel·lar, amb la consegüent caiguda de les exportacions. Aquesta qüestió planteja serioses preocupacions en matèria de seguretat alimentària. (Figura 9.2)

Font: elaboració del DSN amb dades de la OECD, procedents de Clarkson Research Services Limited

Figura 9.2: Tonatge brut de bucs mercants en ports ucraïnesos (2019-2023)

Les sancions internacionals contra Rússia tenen un fort enfocament marítim. Els bucs amb vincles amb Rússia estan en el punt de mira de les sancions aplicades per la majoria dels països de l'OCDE. Al febrer, la Unió Europea va prohibir a tots els bucs russos l'accés als ports de la UE. Un nombre significatiu de companyies occidentals de transport marítim de contenidors han interromput les reserves cap a i des de Rússia.

A conseqüència de la guerra i després del Cim de Vínnius de 2023, l'OTAN ha intensificat les seves activitats de vigilància, inclosa una major presència de forces navals aliades en els mars Bàltic, Adriàtic i Mediterrani. Espanya ha continuat la seva participació en els Grups Navals permanents, com a força dissuasiva multinacional per defensar davant qualsevol adversari potencial i contribuir a la gestió de crisi i a la seguretat marítima.

Les tensions a Orient Pròxim i el progressiu desplaçament del centre geopolític i geoeconòmic global des de l'Atlàntic cap al Pacífic, fan revaloritzar el paper del Mediterrani oriental i el mar Rojo com a gots connectors entre Europa i l'Oceà Índic i les grans economies del sud-est asiàtic.

En el plànol nacional cal destacar el desplegament en el Mediterrani del grup amfibi aeronaval expedicionari Dédalo-23 en 2023 en suport a de la dissuasió i defensa de l'OTAN i de la seguretat marítima europea. Aquest desplegament d'un grup de combat amb diferents unitats ha permès col·laborar en la mar amb els pocs països que tenen la capacitat de desplegar aquest tipus de grups i proporcionar gran flexibilitat per dur a terme múltiples comeses, entre els quals va destacar el trasllat a les costes de Turquia per dur a terme tasques d'ajuda als damnificats amb motiu dels dos terratrèmols en el mes de febrer. (Figura 9.3)

Desplegament Dédalo-2023

fites més importants de l'activitat desenvolupada a Turquia

- Suport als rescatadors en la cerca de supervivents en els enderrocs
- Agilitació del flux d'ajuda humanitària. Per a això:
 - Es va col·laborar en la descàrrega d'avions, càrrega de camions i transport de material.
 - Es van descarregar vaixells d'ajuda humanitària en el port de Limak.
 - Es van muntar 5 campaments per a damnificats.
 - Es van distribuir fins a 200 tones de queviures i 200 d'aigua.
 - Es va dur a terme suport i contacte diari amb els 22 equips de rescat i ONG espanyoles desplegades per la regió.

Font: Elaboració del DSN amb dades del Ministeri de Defensa

Figura 9.3: Desplegament Dédalo-2023

La guerra entre Israel i Hamàs està causant gran inestabilitat a Orient Pròxim, en particular al canal de Suez, un dels passos marítims de major importància estratègica a nivell global, emprat per més de 25.000 bucs a l'any (70 bucs al dia) que connecta el mar Mediterrani amb el Mar Roig. El 10% del comerç internacional global, xifra en la qual s'inclou el transport de recursos energètics procedents del Golfo Pèrsic, i béns importats des de la Xina, travessa el canal de Suez per accedir al continent europeu.

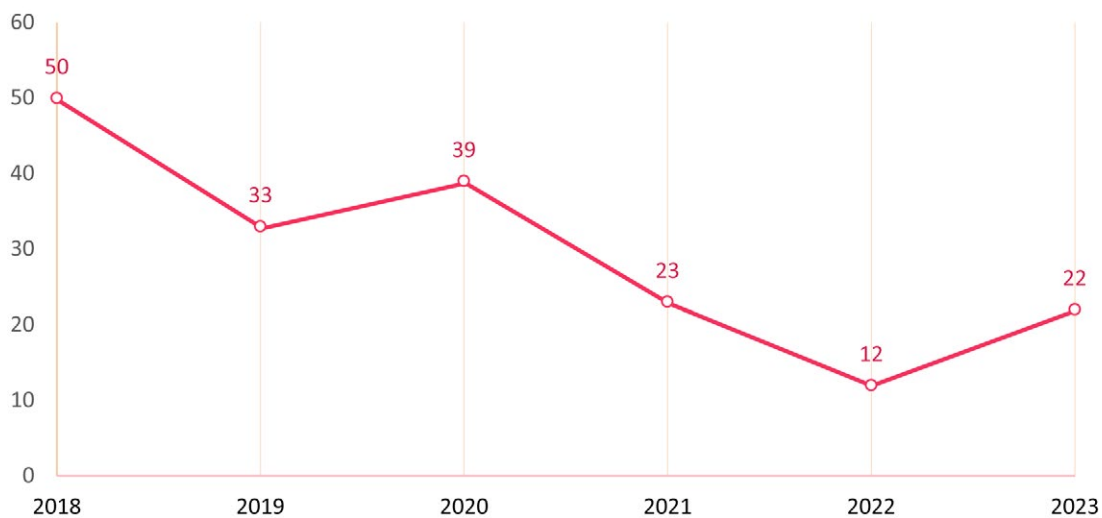
Des de l'atac de Hamàs a Israel el 7 d'octubre de 2023, el pas marítim pel Golf d'Aden, l'estret de Bab el Mandeb, i la Mar Roja, s'ha convertit en un dels escenaris de major preocupació a mundial. El 19 de novembre, el buc mercant Galaxy Leader, va ser abordat des d'un helicòpter per un grup d'huthis, i posteriorment segrestat. Des de llavors, els atacs que s'han succeït representen una seriosa amenaça per al comerç internacional i el trànsit marítim.

Davant l'augment d'incidents, han estat nombroses les empreses que han suspès el seu pas per aquesta travessia, desviant la ruta pel sud d'Àfrica, amb el consegüent repunt, tant dels preus del petroli com de les tarifes de noli de contenidors.

Espanya ha elevat al nivell 2 la protecció marítima per als bucs de pavelló espanyol que naveguin en les aigües territorials de Djibouti i Iemen, així com en les aigües territorials d'Israel en el Mediterrani, en les 12 milles nàutiques de la Franja de Gaza, a més d'en el Mar Roig i en el Golf d'Àqaba.

Pel que fa a la Banya d'Àfrica, la situació de seguretat ha experimentat un increment de la pirateria en els últims mesos, amb vuit esdeveniments pirates confirmats. En aquest sentit, l'operació Atalanta, en la qual Espanya té un paper rellevant, es consolida com un proveïdor global de seguretat marítima.

El Golf de Guinea és una regió de gran rellevància per al trànsit de petroli cru, gas natural i mercaderies des de i cap a Àfrica meridional. Espanya participa d'aquest tràfic i a més compta amb una flota d'atuners en alta mar a la zona. En relació amb la pirateria, després de diversos anys amb una tendència a la baixa, l'any 2023 s'ha produït un repunt d'incidents. (Figura 9.4)

Font: Elaboració del DSN amb dades de ICC International Maritime Bureau

Figura 9.4: Atacs de pirateria en el Golf de Guinea

A més, el Golf de Guinea és una zona on operen organitzacions criminals procedents del Sahel, amb importants xarxes de comerç il·lícit i migracions cap a Espanya i Europa.

Per contribuir a l'estabilitat d'aquesta zona d'Àfrica occidental es duen a terme activitats de seguretat cooperativa i seguretat i defensa. En concret, la UE va adoptar l'11 de desembre una Decisió per la qual s'engega la Iniciativa de seguretat i defensa de la UE en suport dels països d'Àfrica Occidental del Golf de Guinea, per una durada inicial de dos anys. També va aprovar els plans d'operacions i missions per als pilars militar i civil de la iniciativa, respectivament. Aquesta iniciativa forma part de l'enfocament integrat de la UE a la regió i ajudarà a Costa d'Ivori, Ghana, Togo i Benín a fer front als problemes d'inestabilitat i inseguretat. Ho farà reforçant les capacitats de les forces de seguretat i defensa dels quatre països d'Àfrica Occidental per contenir i respondre a la pressió exercida pels grups armats terroristes a les seves regions septentrionals. A més, Espanya està coordinant les seves activitats navals a la zona amb altres potències europees a través del mecanisme de Presències Marítimes Coordinades. L'Armada materialitza aquest esforç amb l'aportació d'un buc d'acció marítima durant 8 mesos desplegats en el Golf de Guinea i la costa atlàntica africana, de gener a juny i de setembre a desembre.

Per la seva banda, la Guàrdia Civil ha liderat el projecte de la UE Recolzo a la seguretat marítima a Mauritània, iniciativa dedicada a la millora del control fronterer i la seguretat marítima en aquest país i que va concloure, després de dos anys i mig, en el mes de febrer de 2023.

Les amenaces híbrides en l'entorn marí, com les recents accions escomeses contra infraestructures marítimes tendides en el fons marí, són un focus de preocupació creixent. Igualment, els bucs comercials i els ports són susceptibles a agressions en forma de sabotatge, suplantació de la navegació, o ciberatacs. Aquestes amenaces de naturalesa híbrida poden arribar a provocar la pèrdua o interrupció de la càrrega o la denegació d'accés a les instal·lacions portuàries crítiques. Les activitats marítimes comercials i militars depenen més que mai de les capacitats cibernètiques, ja que els sistemes de navegació i els sistemes d'informació portuària són vulnerables a ciberatacs.

A Espanya els ports més rellevants del sector del transport són considerats infraestructures crítiques. En concret, són 17 dels 46 ports d'interès general que existeixen a Espanya i allotgen dins de les instal·lacions portuàries infraestructures crítiques que afecten altres sectors com l'energètic i el químic.

Per a la seva protecció, les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, incideixen en la necessitat de recollir les amenaces híbrides en les anàlisis de risc dels informes d'Avaluacions i en els Planes de Protecció dels ports d'interès general i aquells d'administració autonòmica subjectes a codi PBIP (Codi internacional per a la protecció dels bucs i de les instal·lacions portuàries).

En relació amb els efectes del canvi climàtic per al trànsit marítim, en 2023 l'Autoritat del canal de Panamà s'ha vist obligada a reduir els trànsits diaris a aproximadament la meitat del seu nivell normal a causa de la sequera. Això ha portat a una capacitat reduïda i tarifes més altes per al comerç internacional marítim. Fins i tot, alguns bucs voregen tot el continent americà pel Sud, a través de l'Estret de Magallanes, per evitar el pas pel canal.

Per abordar alguns dels desafiaments als quals s'enfronta la conservació del medi marí, el 19 de juny de 2023, es va adoptar, en el marc de la Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar, l'Acord relatiu a la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica marina de les zones situades fora de la jurisdicció nacional. Aquestes zones abasten gairebé dos terços dels oceans del món i al voltant del 95% del seu volum, i inclouen l'alta mar i els fons marins internacionals. El seu objectiu és assegurar la conservació i l'ús sostenible de la diversitat biològica marina de les zones situades fora de la jurisdicció nacional mitjançant la implementació efectiva de les disposicions pertinents de la Convenció i d'una major cooperació i coordinació internacionals.

Aquest acord aborda la regulació dels recursos genètics marins, incloses les qüestions relatives a la participació en els beneficis; la creació de mecanismes de gestió per àrees, incloses les àrees marines protegides, dirigits a la conservació i l'ús sostenible d'àrees que requereixen protecció; i la realització d'avaluacions d'impacte ambiental i la creació de capacitat i transferència de tecnologia marina amb la fi facilitar el compliment dels objectius de l'Acord.

Un dels reptes per al sector marítim és el procés de transformació cap a la descarbonització. En aquest sentit, cal recordar que les noves normes obligatòries de l'Organització Marítima

Internacional per a la reducció de les emissions del transport marítim han començat a aplicar-se a partir de l'1 de gener de 2023.

A Espanya, les diferents demarcacions marines són objecte de monitoratge mediambiental permanent. En 2023 no hi ha hagut cap abocament d'hidrocarbur de magnitud considerable. No obstant això, la freqüència amb la qual se succeeixen, tant de caràcter deliberat com a accidental, fa que aquest tipus d'esdeveniments sigui considerat com un risc per al bon estat de les aigües i el litoral espanyol. D'altra banda, ha de tenir-se en compte la possibilitat d'altres possibles contaminants, com ha estat el cas de la contaminació per pelles causada pel buc "Toconao", el desembre de 2023, i que ha acabat afectant Galícia, Principat d'Astúries i Cantàbria.

El 4 de març de 2023 es va publicar en el B.O.I. el *Reial decret 150/2023, de 28 de febrer, pel qual s'aproven els plans d'ordenació de l'espai marítim de les cinc demarcacions marines espanyoles*. Amb aquest reial decret s'han publicat en B.O.I., sempre amb el vistiplau previ del Ministeri d'Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació, una sèrie de mapes cartogràfics en els quals es mostren les aigües espanyoles. Com a novetat, s'ha pogut representar també l'entorn de Ceuta i Melilla, que no s'havia recollit ni tan sols en els mapes no oficials tècnics que s'anaven utilitzant per a estratègies marines. Els Planes d'Ordenació de l'Espai Marítim estan recollits en l'Estratègia de Seguretat Marítima Nacional, actualitzada en 2023.

Una àrea d'especial preocupació pel nivell de deterioració mediambiental de les seves aigües és el Mar Menor. L'engedada de les actuacions incloses en el marc d'Actuacions Prioritàries per al Mar Menor suposa un valor de 96,9 milions d'euros, on s'inclouen projectes de regeneració tant en la Mar Menor, com en l'entorn litoral que envolta a la costa. Una de les àrees de major incidència és la corresponent a la desconexió i cessament del subministrament en 6.679 hectàrees de regadiu il·legal, de les quals 4.732 han estat de forma voluntària.

L'Institut Español d'Oceanografia manté des de l'erupció submarina a l'illa del Ferro l'any 2011, el programa Vulcana, de monitoratge i seguiment del vulcanisme submarí a les illes Canàries i la seva afecció a l'ecosistema marí. Durant l'any 2023 s'han realitzat dues campanyes de recerca oceanogràfica centrades a cartografiar l'evolució dels fons marins a la zona d'erupció del volcà submarí Tagoro (El Ferro) i a la zona de deltes submarins de l'illa de la Palma. A més, s'ha analitzat la qualitat de les aigües i avaluat l'estat dels ecosistemes marins a les zones submarines afectades. Addicionalment, s'han realitzat dues campanyes de recerca mitjançant busseig científic per analitzar l'estat de regeneració i conservació dels ecosistemes marins en La Palma i El Ferro.

En el marc del Pla Nacional de Recuperació, Transformació i Resiliència s'han executat diferents actuacions. La primera d'elles, enfocada a la lluita contra la pesca il·legal i a la millora de la vigilància de l'activitat pesquera, ha estat la posada en funcionament de quatre patrullers de nova construcció per ser operades per la Guàrdia Civil (Riu Sil; Riu Guadiato; Ric Lluna; i riu Riaza) i l'inici de les obres de modernització dels tres patrullers operades per l'Armada (Alborán, Arnomendi i Tarifa). El pressupost d'aquestes inversions ha estat de 44 milions d'euros. La segona actuació ha estat dirigida a la digitalització. S'han millorat les tecnologies d'informació i de comunicacions, augmentant la capacitat i la seguretat informàtiques del

sistema, engegant així mateix un servei de vigilància remota de les captures de bucs pesquers majors de 24 metres (vigilància pesquera) i un altre amb dron. Finalment, s'ha desenvolupat una aplicació per a la geolocalització i comunicació de captures des de dispositius mòbils. Tot això ha suposat una inversió d'un milió d'euros.

Per la seva banda, el SEPRONA de la Guàrdia Civil continua participant activament en el Pla Anual de Control Integral d'Activitats Pesqueres, efectuant el seguiment i control del compliment de la normativa pesquera en terra, respecte de les arts i captures, la tinença d'espècies amb talles inferiors a les reglamentàries o la verificació en qualsevol dels elements que constitueixen la cadena de distribució i comercialització. En aquest context, fins a setembre del 2023, el SEPRONA ha interposat 2.596 infraccions administratives en matèria de legislació pesquera.

La protecció del patrimoni arqueològic subaquàtic enfront de possibles espolis forma part així mateix de les activitats permanents que s'enquadren en l'àmbit de la seguretat marítima.

Al llarg dels últims anys, Espanya s'ha consolidat com l'Estat amfitrió de diverses de les operacions conjuntes que duu a terme l'Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes (FRONTEX), com l'operació Indalo, que es desenvolupa en l'Estret i en el Mar d'Alborán, o les operacions Themis, Poseidon, Opal Coast i Terra 2023, fora del territori nacional. A més, la Policia Nacional i la Guàrdia Civil participen en el Projecte de cooperació portuària SEACOP V, finançat per la Comissió Europea, que el seu objectiu és recolzar la lluita contra el trànsit marítim il·lícit (substàncies estupefaents, especialment cocaïna) i les xarxes criminals internacionals en països d'Àfrica occidental i meridional, així com Amèrica Llatina i el Carib.

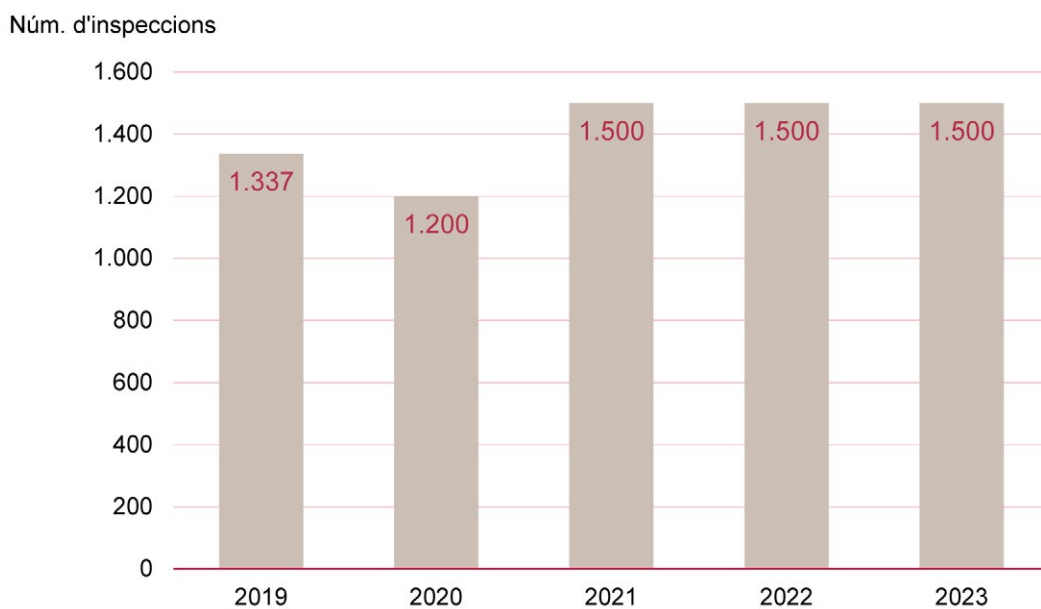
En matèria de lluita contra el narcotràfic, la Guàrdia Civil ha participat activament en la campanya naval contra el narcotràfic ORIÓN (edició 2023 Orión XI), que consisteix en operacions combinades desenvolupades contra el trànsit de drogues per via marítima i fluvial, tant a la regió del Carib i Pacífic, com en l'Atlàntic. En la mateixa participen 103 Institucions (agències, Forces Armades, forces policials, serveis de duana, guardacostes, fiscalia i instàncies judicials) de 41 països.

Així mateix, Vigilància Duanera ha participat en l'Operació "WHITE SIGUI III", per a l'ensinistrament de les Duanes d'Europa en l'àmbit dels abordatges en la mar. Pel que es refereix a la cooperació internacional amb altres Estats membres de la Unió Europea, Vigilància Duanera participa en el projecte europeu Connector, de col·laboració a través de la Xarxa CISE amb la Duana de Moldàvia, Guàrdia de Fronteres de Romania, Guardacostes de Grècia, Guardacostes de Moldàvia, Guardacostes de Bulgària i la Policia de Grècia.

En relació amb la seguretat marítima i salvament de la vida en el mar, el Govern ha aprovat en 2023 el Reglament d'Ordenació de la Navegació Marítima. Aquest reglament modernitza el règim de la navegació dels bucs que transiten pels espais marítims en els quals Espanya exerceix sobirania, drets sobirans o jurisdicció, amb l'objectiu de millorar la seguretat marítima i la protecció del medi ambient, a més de voler simplificar la burocràcia mitjançant l'ús d'aplicacions electròniques que faciliten els tràmits exigits a les navilieres per dur a terme la seva activitat al mar. A tal fi, el nou Reglament d'Ordenació de la Navegació Marítima

regula l'autorització d'entrada i estada de bucs i embarcacions als espais marítics espanyols i les operacions fora de límit. Segons aquesta norma, els bucs que transportin mercaderies perilloses, o que estiguin avariats, així com aquells que sol·licitin assistència o refugi, necessitaran una autorització expressa per navegar per les nostres aigües.

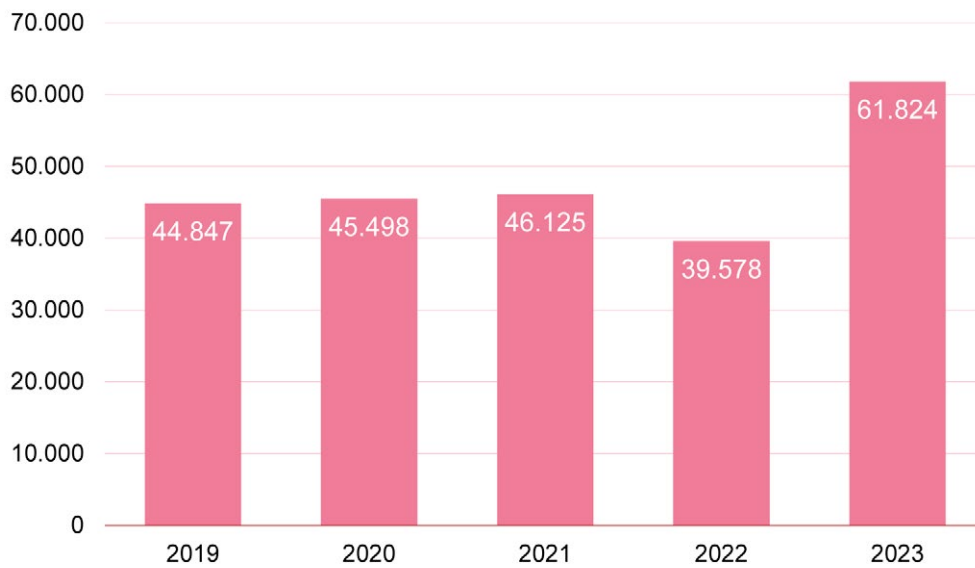
El Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible, a través de la Direcció general de la Marina Mercant, va realitzar en 2023 més de 1.500 inspeccions a bucs estrangers sota l'àmbit del Memoràndum de París. En aquestes inspeccions, es van produir 40 detencions per incompliment dels requisits establerts en els convenis internacionals respecte a la seguretat marítima, protecció marítima, protecció del medi ambient marí i/o condicions de vida i treball a bord. (Figura 9.5)

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible

Figura 9.5: Nombre d'inspeccions a bucs estrangers a Espanya

La Societat Espanyola de Salvament Marítim (SASEMAR), ha coordinat en 2023, el rescat, assistència i cerca de 61.824 persones (una mitjana de 169 persones al dia), de les quals 27.158 van ser rescatades per les unitats pròpies de la Societat. (Figura 9.6)

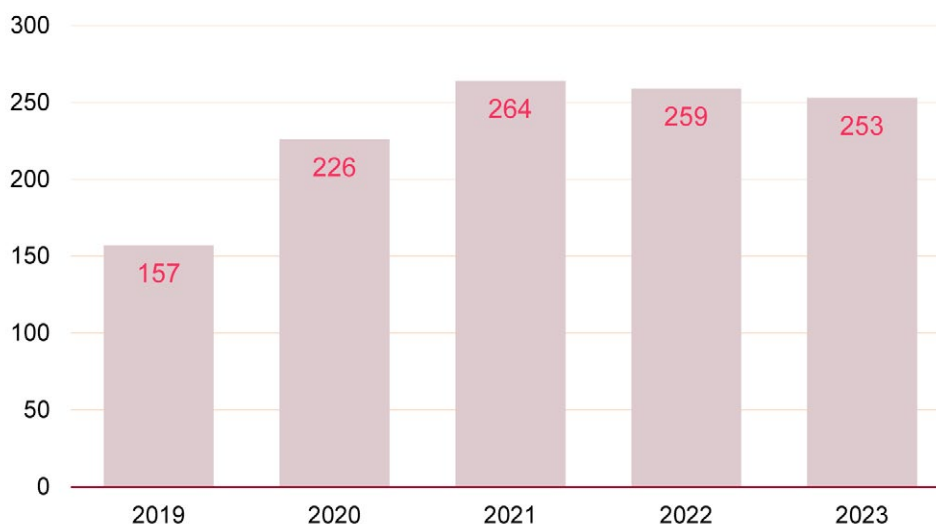

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat sostenible

Figura 9.6: Persones ateses per Salvament Marítim

D'altra banda, Salvament Marítim vigila intensament la superfície marina mitjançant avions i satèl·lits a fi de prevenir possibles contaminacions procedents de vaixells. En 2023, s'ha vigilat una superfície igual a 253 milions de km², equivalent a 499 vegades el territori nacional. (Figura 9.7)

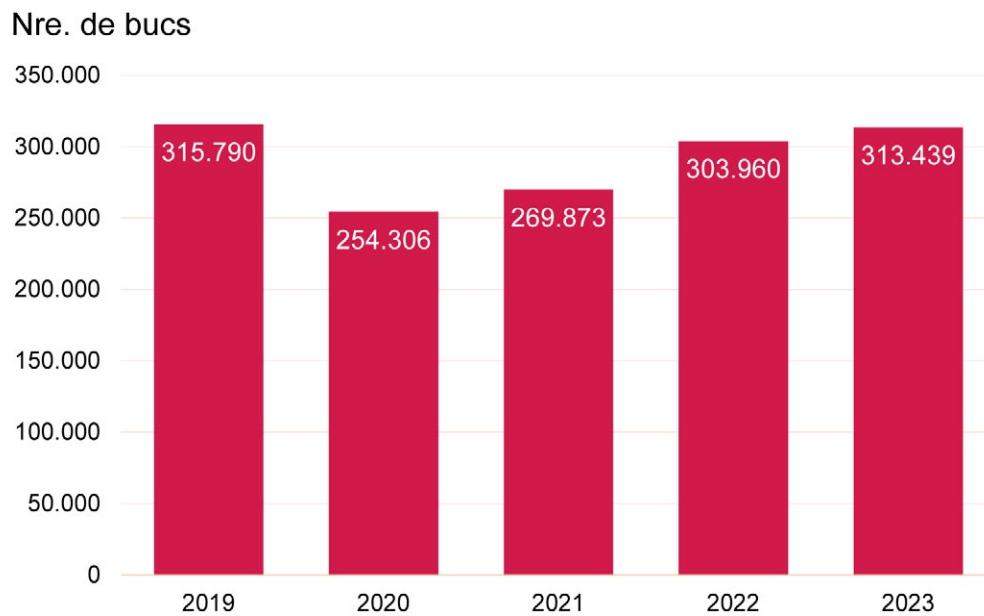
Unitats: milions de quilòmetres quadrats

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat sostenible

Figura 9.7: Superfície marina vigilada

Així mateix, amb la finalitat d'incrementar la seguretat marítima, Salvament Marítim va supervisar en 2023 el tràfic de 313.439 bucs tant en els dispositius de separació de tràfic com a les zones portuàries. (Figura 9.8)

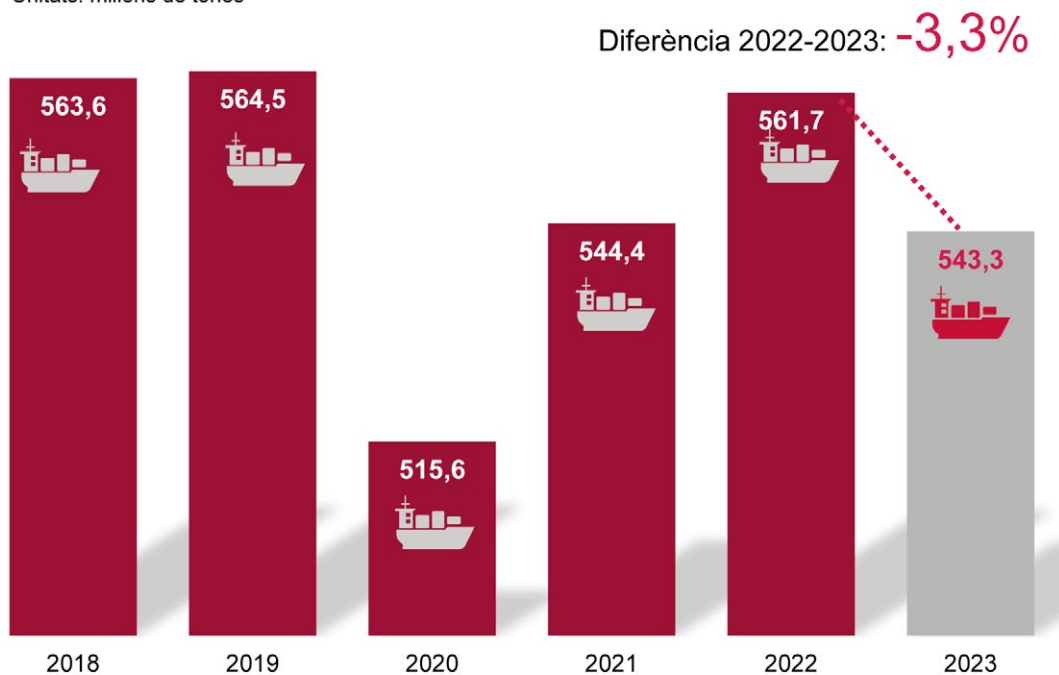

Font: Ministeri de Transports i Mobilitat sostenible

Figura 9.8: Control del tràfic marítim a Espanya

En 2023, el tràfic total dels 46 ports d'interès general de l'Estat entre gener i octubre ha estat de 543 milions de tones. Aquesta xifra reflecteix un descens del 3,3%, descens que es reflecteix així mateix en la disminució del moviment de mercaderies en contenidor. (Figures 9.9 i 9.10)

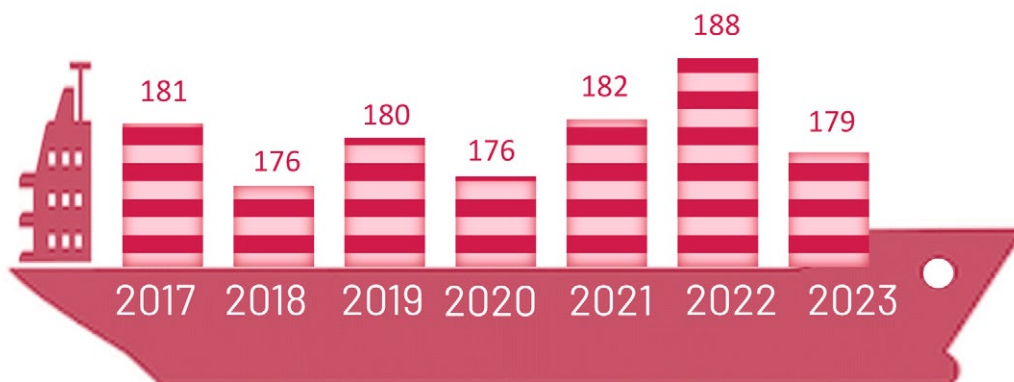
Unitats: milions de tones

Font: Elaboració del DSN amb dades procedents de Ports de l'Estat

Figura 9.9: Evolució en el tràfic portuari a Espanya

Unitats: milions de tones*

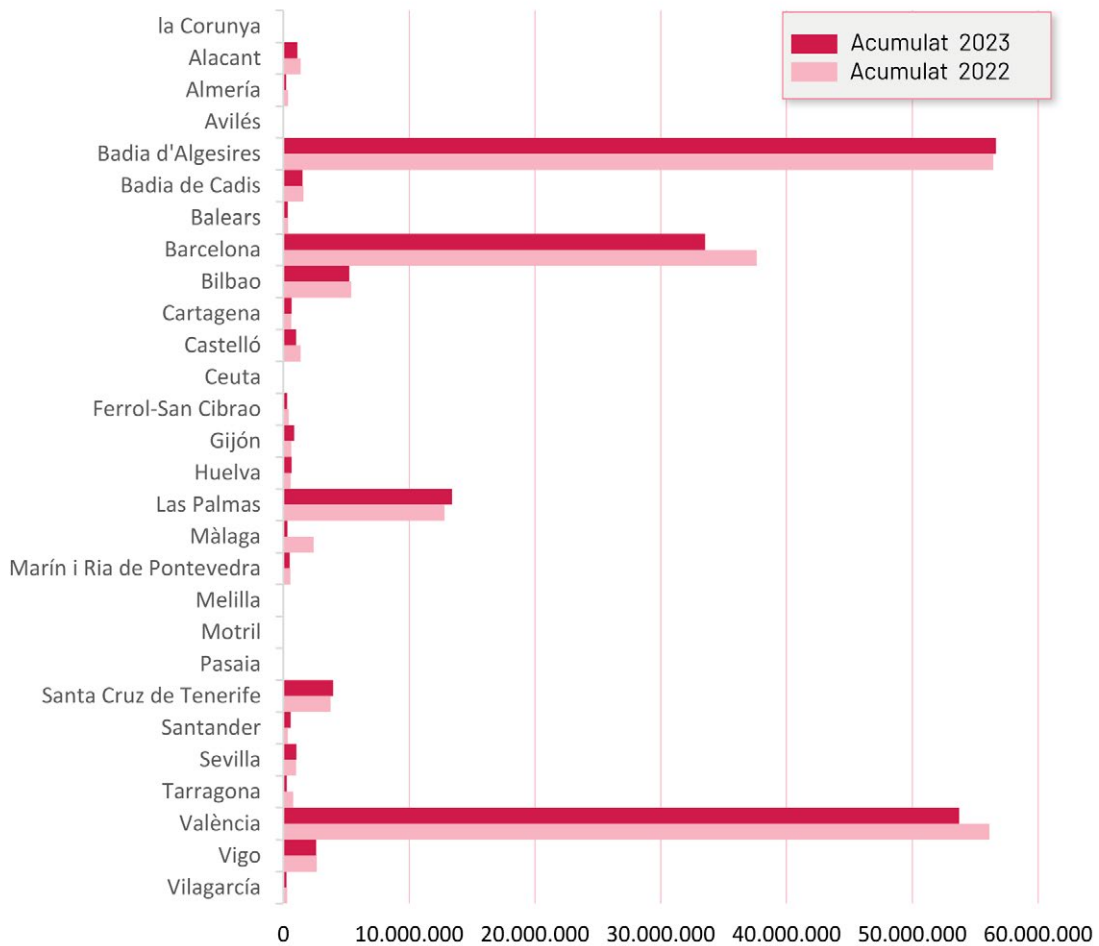
*Inclou càrregues, descàrregues, trànsits i transbords

Font: Elaboració del DSN amb dades procedents de Ports de l'Estat

Figura 9.10: Evolució en el tràfic de contenidors a Espanya

Són quatre els ports que destaquen en funció del volum gestionat de contenidors: Algesires, València, Barcelona i Las Palmas. Amb relació a València, les actuacions per a l'ampliació del port i la construcció d'una nova terminal pública de contenidors, infraestructura que porta aparellada la seva corresponent connexió ferroviària, superaran els 1.600 milions d'euros d'inversió, quantitat que suposa la major inversió privada de la història del sistema portuari espanyol. Aquesta nova terminal pública de contenidors permetrà operar als bucs d'última generació MEGAMAX, de fins a 430 metres d'eslora i més de 24.000 TEUs (contenidors equivalents de 20 peus), convertint-se en un referent per al trànsit marítim de contenidors a escala europea. (Figura 9.11)

actualitzat 26/1/2024

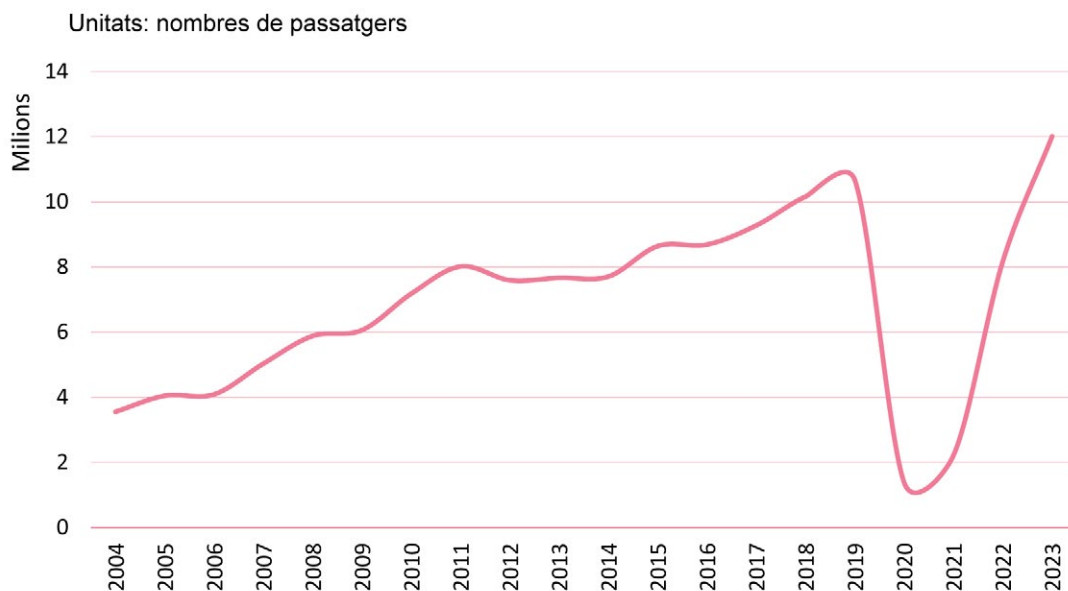

Inclou càrregues, descàrregues, trànsit, transbord i tares

Font: Elaboració del DSN amb dades procedents de Ports de l'Estat

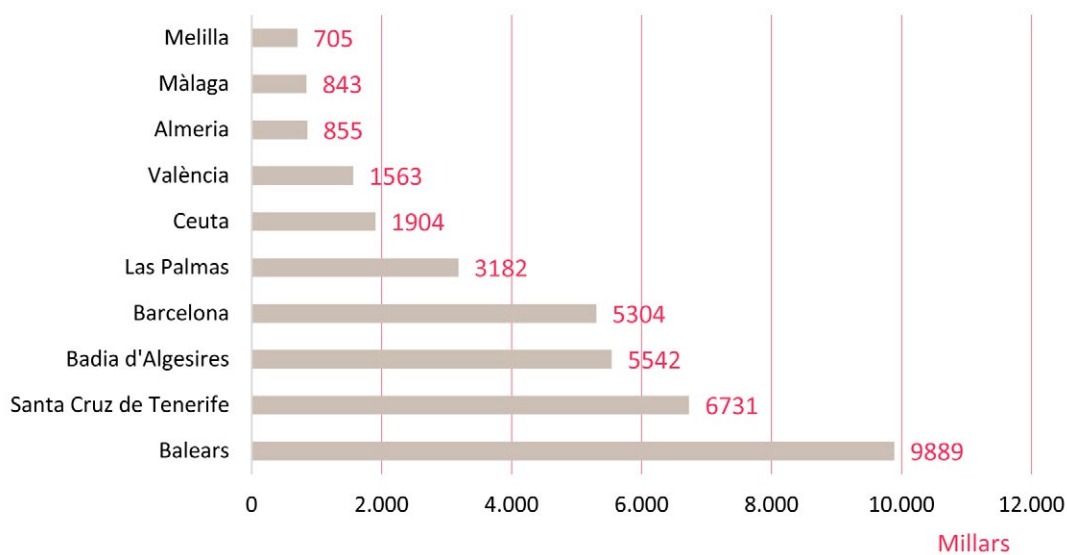
Figura 9.11: Comparativa 2022-2023 del tràfic de contenidors a Espanya

Quant al tràfic de passatgers en règim de transport i creuer, en 2023 van transitar pels ports espanyols aproximadament 12 milions de passatgers, xifra que consolida la tendència a l'alça després de la crisi de la Covid-19. El port espanyol de major volum de passatgers és Palma de Mallorca. (Figures 9.12 i 9.13)

Font: Elaboració del DSN amb dades procedents de Ports de l'Estat

Figura 9.12: Evolució del nombre de passatgers en règim de transport i creuer a Espanya

Font: Elaboració del DSN amb dades procedents de Ports de l'Estat

Figura 9.13: Els 10 ports espanyols amb major volum de passatgers en 2023

El Ministeri de l'Interior participa en el “Grup de Treball per abordar les vulnerabilitats als centres logístics de grans ports”, iniciativa llançada pels Països Baixos, en la qual col·laboren França, Austràlia, Itàlia, Regne Unit i Estats Units, que el seu objectiu és millorar la lluita contra el narcotràfic als centres logístics portuaris, promovent el treball conjunt amb l'associació mundial de companyies navilieres (*World Shipping Council*, WSC).

La Guàrdia Civil ha dut a terme entre els mesos de juliol i setembre de 2023 l' “Operació Ports Segurs/Segurs” en els ports de passatgers de l'Estret de Gibraltar, orientada als riscos d'entrada o sortida de mercaderies i mitjans de transport sense haver estat sotmesos a inspecció fronterera.

En 2023 s'ha adoptat l'Estratègia de Seguretat Marítima de la UE. El nou text actualitza l'anterior estratègia, aprovada en 2014. L'anàlisi dels principals riscos i amenaces per a la seguretat marítima europea recull aspectes tradicionals, tals com la pirateria, el robatori a mà armada en el mar, el tràfic il·lícit de migrants, armes i estupefaents, el tràfic d'éssers humans o el terrorisme, al costat de noves amenaces, com l'augment de la competència geopolítica, el canvi climàtic i la degradació del medi marí, i els atacs híbrids i cibernètics. (Figura 9.14)

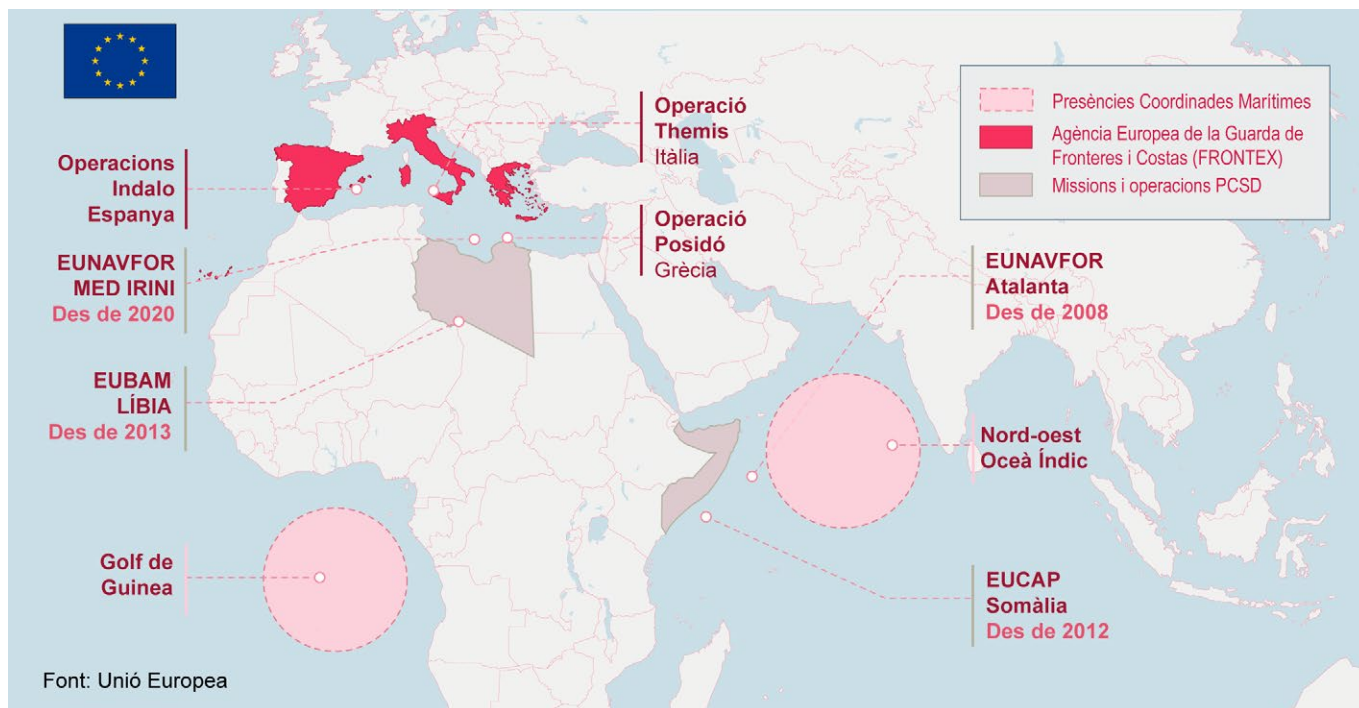

Figura 9.14: Seguretat Marítima de la UE al món

La nova Estratègia de Seguretat Marítima de la UE estableix sis objectius:

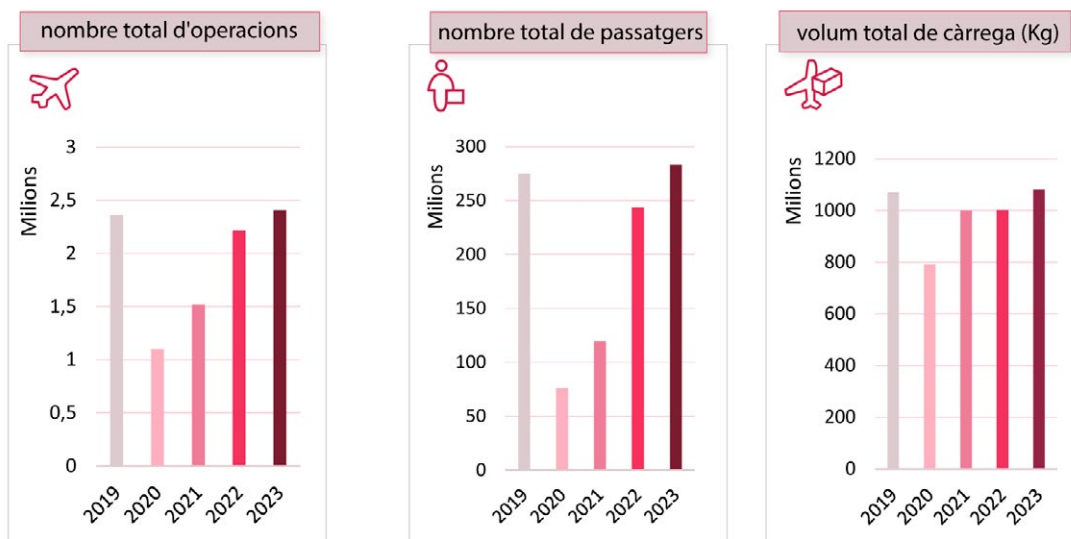
- **Intensificar les activitats en el mar.** Abasta mesures com l'organització d'exercicis navals a escala de la UE, el desenvolupament de noves operacions de guardacostes en les conques marítimes europees, la designació de noves zones marítimes d'interès per a l'aplicació del concepte de presències marítimes coordinades (una eina per millorar la coordinació dels mitjans navals i aeris dels Estats membres presents en determinades zones marítimes) i el reforç de les inspeccions de seguretat en els ports de la UE.
- **Cooperar amb els socis.** Inclou mesures com l'aprofundiment de la cooperació UE-OTAN i la intensificació de la cooperació amb tots els socis internacionals pertinents per defensar l'ordre marítim basat en normes, en particular la Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar.
- **Liderar la consciència situacional marítima.** Amb mesures com el reforç de la vigilància dels bucs patrullers de costa i d'altura, així com l'enfortiment de l'Entorn Comú d'Intercanvi d'Informació. Amb això es pretén garantir que les 300 autoritats nacionals i de la UE implicades puguin intercanviar informació de manera segura/segura.
- **Gestionar els riscos i les amenaces.** Contempla mesures com la realització periòdica d'exercicis marítics reals en els quals participin agents civils i militars, el seguiment i la protecció de les infraestructures marítimes crítiques i dels bucs (inclosos els bucs de passatge) enfront de les amenaces físiques i cibernètiques, així com la lluita contra els artefactes no fets explotar i les mines en el mar.
- **Impulsar les capacitats.** Abasta mesures com el desenvolupament de requisits comuns per a les tecnologies de defensa en l'àmbit marítim, la intensificació del treball en projectes com el de la Corbeta Europea de Patrulla (una nova classe de nau de guerra) i la millora de les nostres capacitats antisubmarines.
- **Educar i formar** impulsant les qualificacions híbrides i de ciberseguretat, especialment en el vessant civil, i duent a terme programes de formació oberts a socis no pertanyents a la UE.

De forma paral·lela, en 2023 s'ha actualitzat l'Estratègia de Seguretat Marítima Nacional 2013 a Espanya. L'òrgan responsable d'aquest projecte és el Consell Nacional de Seguretat Marítima.

VULNERABILITAT AEROESPACIAL

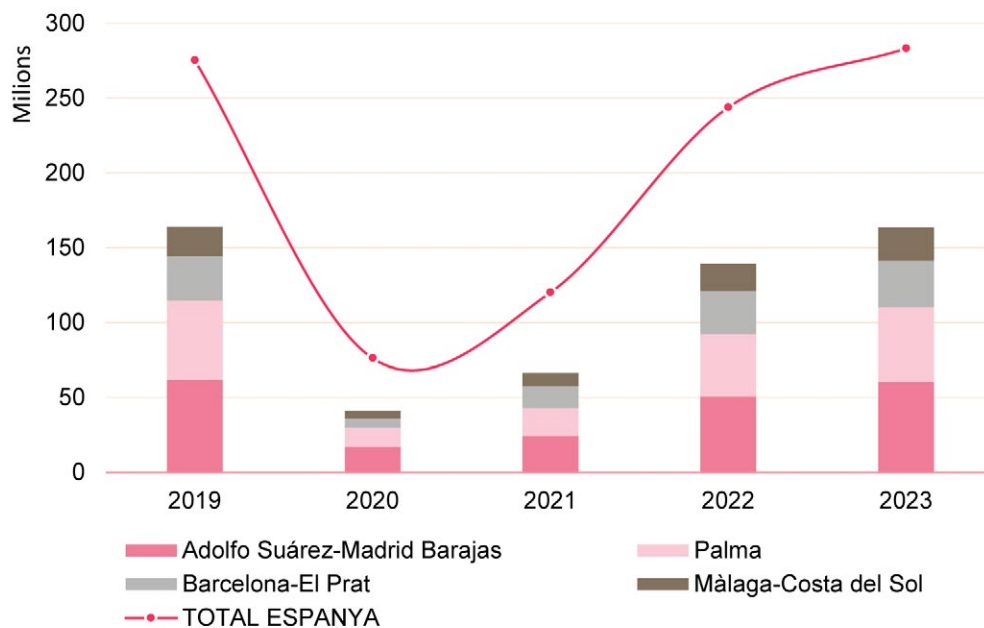
En 2023 les xifres de trànsit aeri finalment han recuperat els nivells de 2019. Així, respecte a la situació en 2019, s'assenyalen les següents comparatives del trànsit aeri en data de 31 de desembre de 2023:

- Tràfic de passatgers: se situa en un +2.9% en relació amb 2019.
- Nombre d'operacions: se situa en un +1,8% en relació amb 2019.
- Volum de mercaderies: se situa en un +0,9% en relació amb 2019. (Figures 10.1, 10.2 i 10.3)

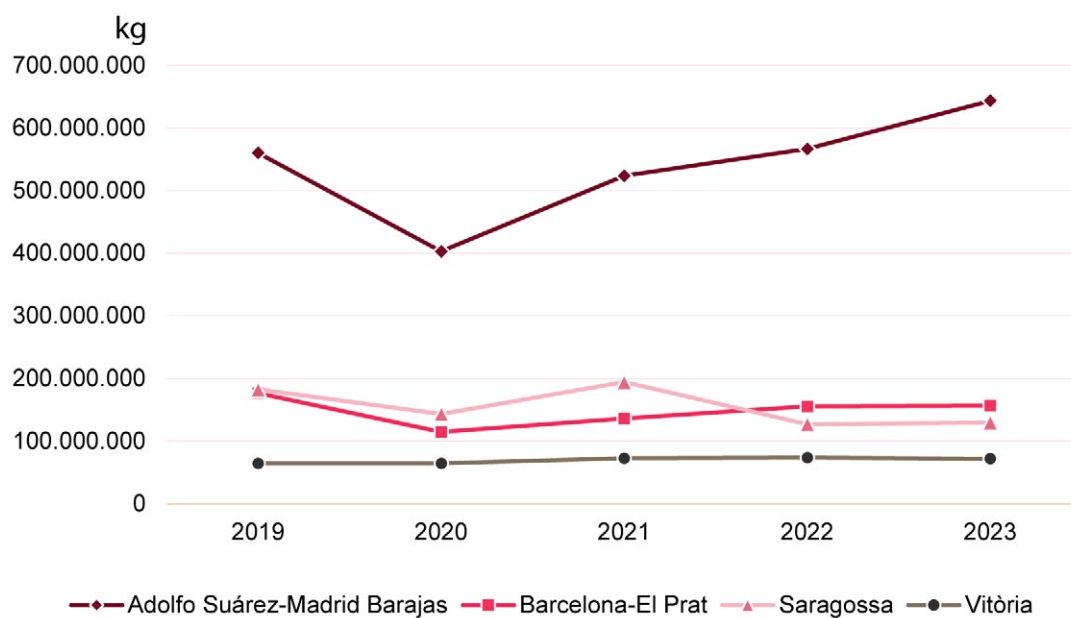
Font: Elaboració del DSN amb dades d'AENA

Figura 10.1: Evolució del nombre d'operacions, passatgers i volum de càrrega en els aeroports espanyols en els últims cinc anys

Font: Elaboració del DSN amb dades d'AENA

Figura 10.2: Nombre de passatgers en els principals aeroports d'Espanya

Font: Elaboració del DSN amb dades d'AENA

Figura 10.3: Volum de mercaderies gestionades en aeroports espanyols

Entre les possibles amenaces a l'espai aeri es troben les accions contra l'aviació comercial i els sistemes de control de navegació, així com l'ocupació del transport aeri per a tràfic il·lícit i contraban de mercaderies o el tràfic de persones i el tràfic d'éssers humans. Els drons generen riscos i amenaces addicionals en facilitar l'espionatge, la comissió d'atemptats i riscos per a la seguretat ciutadana, física i patrimonial. El mitjà aeri pot ser compromès tant per part d'actors estatals com no estatals i continua sent un espai propici per a les activitats de grups criminals organitzats.

Alguns dels desafiaments addicionals a la seguretat aeroespacial que s'han manifestat al llarg de 2023 han estat esdeveniments de llançaments de satèl·lits comercials des de plataformes aèries amb encreuament d'espai aeri controlat, esdeveniments de reentrada en l'atmosfera terrestre de restes de llançadors de satèl·lits, sobrevolo de globus aerostàtics sense control i l'increment de sobrevols de drons sobre bases militars.

Per fer front a les amenaces que tenen a veure amb la seguretat en el transport aeri i infraestructures aeroportuàries, els Equips Ícar (Identificació del Comportament Anòmal i Reacció Operativa) de la Guàrdia Civil, analitzen comportaments per a la millora de la seguretat en aeroports. Així mateix, durant l'any 2023 s'ha consolidat la Unitat Nacional d'Escortes de Seguretat en Vol (UNSEV) de la Guàrdia Civil, que ha desplegat les seves capacitats en aeronaus espanyoles, tant en vols domèstics com a internacionals, amb la finalitat de donar una resposta policial en cas d'amenaces a la seguretat en vol. Opera amb totes les companyies de referència espanyoles i el seu establiment s'ha inclòs al Programa Nacional de Seguretat d'Aviació Civil on es fixa que Espanya disposa d'aquest programa. Per la seva banda, la Policia Nacional està treballant per crear una estructura d'agents de seguretat en vol, tant en vols domèstics com a internacionals.

El cas particular dels sistemes d'aeronaus no tripulades (UAS) segueix sent motiu de preocupació donades les complexitats de la seva inevitable integració a l'espai aeri. La tecnologia dels UAS està evolucionant a un ritme ràpid, fent-los més petits i més assequibles, amb la capacitat de transportar càrregues útils més pesades. El seu baix cost i facilitat de maneig fa que estiguin a l'abast de qualsevol usuari. A més de poder causar accidents i situacions potencialment perilloses a causa d'un ús imprudent, poden ser utilitzats per actors estatals i no estatals amb finalitats hostils o maliciosos, incloent-hi contra infraestructures crítiques.

L'ocupació d'aquests mitjans també ha evolucionat per l'ús de sensors més avançats, sistemes autònoms (sense enllaç per al control de l'UAS LSS), menys emissions electròniques (menys detectabilitat i possibilitats de neutralització electrònica), tecnologies furtives "stealth" i control a través de tecnologia 5G que fa que siguin més difícils de discriminar i detectar. Els UAS de petita grandària, que volen a baixa altura i velocitat (*Low Slow Small*, LSS), suposen una particular amenaça, en ser difícils de detectar, identificar i neutralitzar.

En concret, ha continuat l'increment, en nombre i capacitat, dels drons Classe I, considerats "de petita grandària" (classificació militar Classe I, subclasse Micro i Mini; fins a 15 Kg). Cal destacar els següents aspectes sobre aquests drons:

- Han ampliat de manera molt substancial el seu envolupant vol, podent aconseguir velocitats de fins a 400 km/h a altures entre 0 i 18.000 ft.
- Han augmentat de forma molt notable la seva càrrega de pagament, (fins a 100 kg) podent efectuar operacions complexes de diversa índole.
- Han evolucionat cap a sistemes de control, sistemes de navegació i sistemes de protecció capaços de fer front amb rotund èxit als més moderns sistemes antidron existents al mercat.

La protecció dels actius de l'aviació civil contra interferències i/o atacs que pretenguin causar greus danys, serà primordial durant els pròxims anys tant en l'entorn aeroportuari com d'altres infraestructures crítiques. L'Agència Estatal de Seguretat Aèria (AESA) continua treballant en la regulació de l'ús de l'espai aeri per part dels vehicles aeris amb el desenvolupament dels entorns O-Space per a un major control d'aquests.

Per part del gestor aeroportuari AENA s'han realitzat diversos vols de dron en entorn aeroportuari per a verificació del procediment i la normativa d'aplicació en aquest entorn, així com per verificar diferents casos d'ús. També es troba en marxa el projecte ASPRID (*Airport System Protection From Intruding Dron*) dins del programa Horitzó 2020 de la UE, que té com a objectiu fer front al problema de protegir les operacions de l'aeroport contra la intrusió de dron, així com l'execució de dos projectes (OPERA i EUREKA) en el marc del programa SESAR 3 per estudiar i analitzar la integració de vertipuertots i Mobilitat Aèria Avançada en l'entorn aeroportuari.

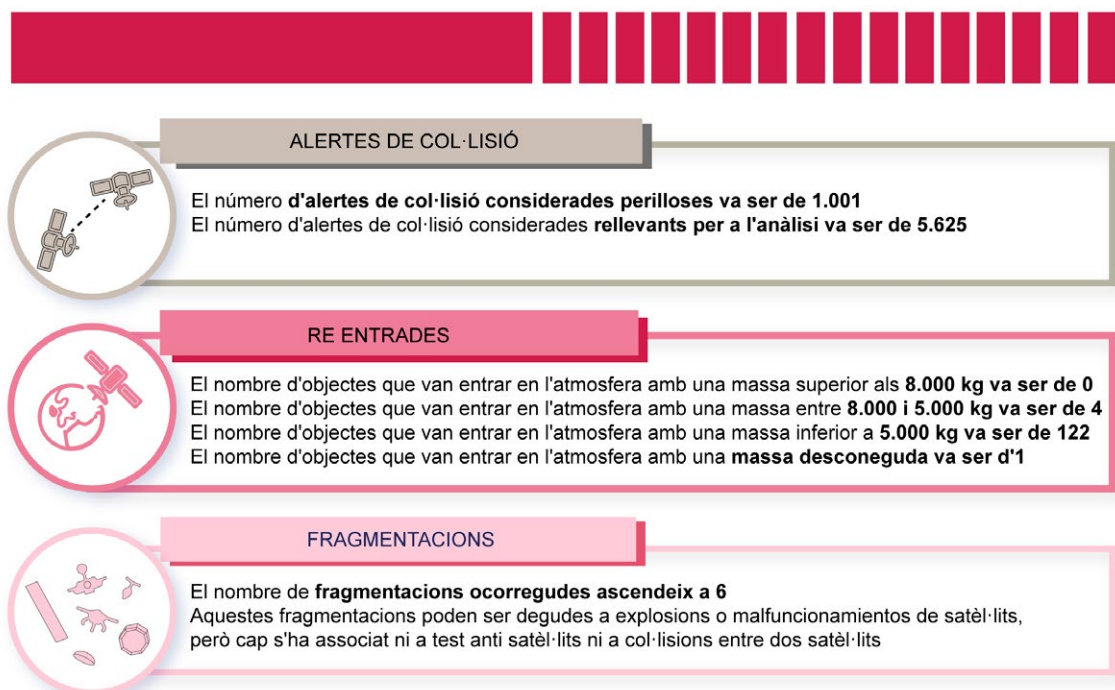
Per la seva banda, el Ministeri de l'Interior i les FCSE compten amb el Sistema SEGLE CD per a la detecció remota d'UAVs, la seva identificació i si escau neutralització. Així mateix, es controla la compravenda d'UAS i alguns components de la seva fabricació. Les Unitats de Seguretat i Protecció Aèria de la Policia Nacional i dels "Equips Pegàs" de la Guàrdia Civil són les encarregades del control de l'aviació lleugera i les aeronaus pilotades per control remot. Per a això duen a terme labors de policia aeronàutica de seguretat i administrativa de l'aire, mitjançant el control i supervisió de l'activitat amb dron autoritzats o la detecció i neutralització dels il·lícits, especialment entorn d'infraestructures crítiques, esdeveniments amb gran afluència de persones o davant la celebració d'esdeveniments institucionals o de rellevància internacional, sent essencial la col·laboració amb el Ministeri de l'Interior d'unitats del Ministeri de Defensa especialitzades en lluita C-UAS en els esdeveniments d'alta visibilitat.

L'Exèrcit de l'Aire i de l'Espai realitza el monitoratge continu de l'espai aeri de responsabilitat nacional, emprant per a això els recursos humans i materials del Sistema de Vigilància i Control Aeroespacial (SVICA), els avions de reacció ràpida (QRA, per les seves sigles en anglès, *Quick Reaction Alert*) i els sistemes de comunicació que permeten el compliment de la missió. Aquest esforç, realitzat 24 hores al dia, tots els dies de l'any, empra diàriament més de

5000 persones i gran part de les infraestructures de l'EA. Entre altres amenaces, la defensa aèria protegeix el territori nacional contra accions terroristes realitzades amb aeronaus civils (renegade). En aquest sentit, cal destacar el dispositiu desplegat a fi de la reunió informal de caps d'Estat celebrada en Granada mes d'octubre.

En la seva aportació a la seguretat aeroespacial, durant l'any 2023 l'Exèrcit de l'Aire i de l'Espai ha continuat la seva missió permanent de proporcionar el servei Cerca i Salvament Aeri (SAR) para tota l'aviació, no solament la militar. La prestació d'aquest servei en tot l'espai aeri de responsabilitat nacional, a la qual està obligada l'Estat espanyol per la seva pertinença a l'Organització d'Aviació Civil Internacional (OACI), durant aquest any s'ha materialitzat en la realització de diverses missions de cerca i rescat d'embarcacions i aeronaus desaparegudes, així com la col·laboració amb altres organismes en el rescat de migrants irregulars.

L'espai ultraterrestre és susceptible tant a amenaces deliberades com a omissions negligents que poden comportar un risc de col·lisió entre satèl·lits o amb escombraries espacials. A la fi de 2023, el nombre d'objectes catalogats s'apropava als 40.000, dels quals 9.100 eren satèl·lits actius. Això suposa un augment del 23 % respecte a l'any 2022, que va ser, al seu torn, un 10% major que el de 2021, i s'espera que segueixi creixent en els anys vinents. (Figura 10.4)

Font: Agència Espacial Espanyola (AEE)

Figura 10.4: Nombre d'esdeveniments de potencials col·lisions, reentrades i fragmentacions detectats per EU SST en 2023

El Programa Espacial de la Unió Europea desenvolupa activitats en els camps de l'Observació de la Terra, navegació per satèl·lit, comunicacions segures/segures i vigilància espacial. A més, fomenta i recolza la innovació i la competitivitat a través d'inversions en infraestructures crítiques i tecnologies disruptives. Es basa en cinc components:

- Galileu: sistema global de navegació i posicionament per satèl·lit (GNSS).
- EGNOS (European Geostationary Navigation Overlay Service): permet l'ús de senyals GNSS per a aplicacions de seguretat humana en l'aviació.
- Copèrnic: observació de la Terra i seguiment basat en dades satel·litàries i no espacials.
- GOVSATCOM: comunicacions segures/segures per satèl·lit per als agents de seguretat de la UE.
- SSA (Space Situational Awareness): proporciona tant coneixements com una comprensió integral sobre els perills espacials. (Figura 10.5)

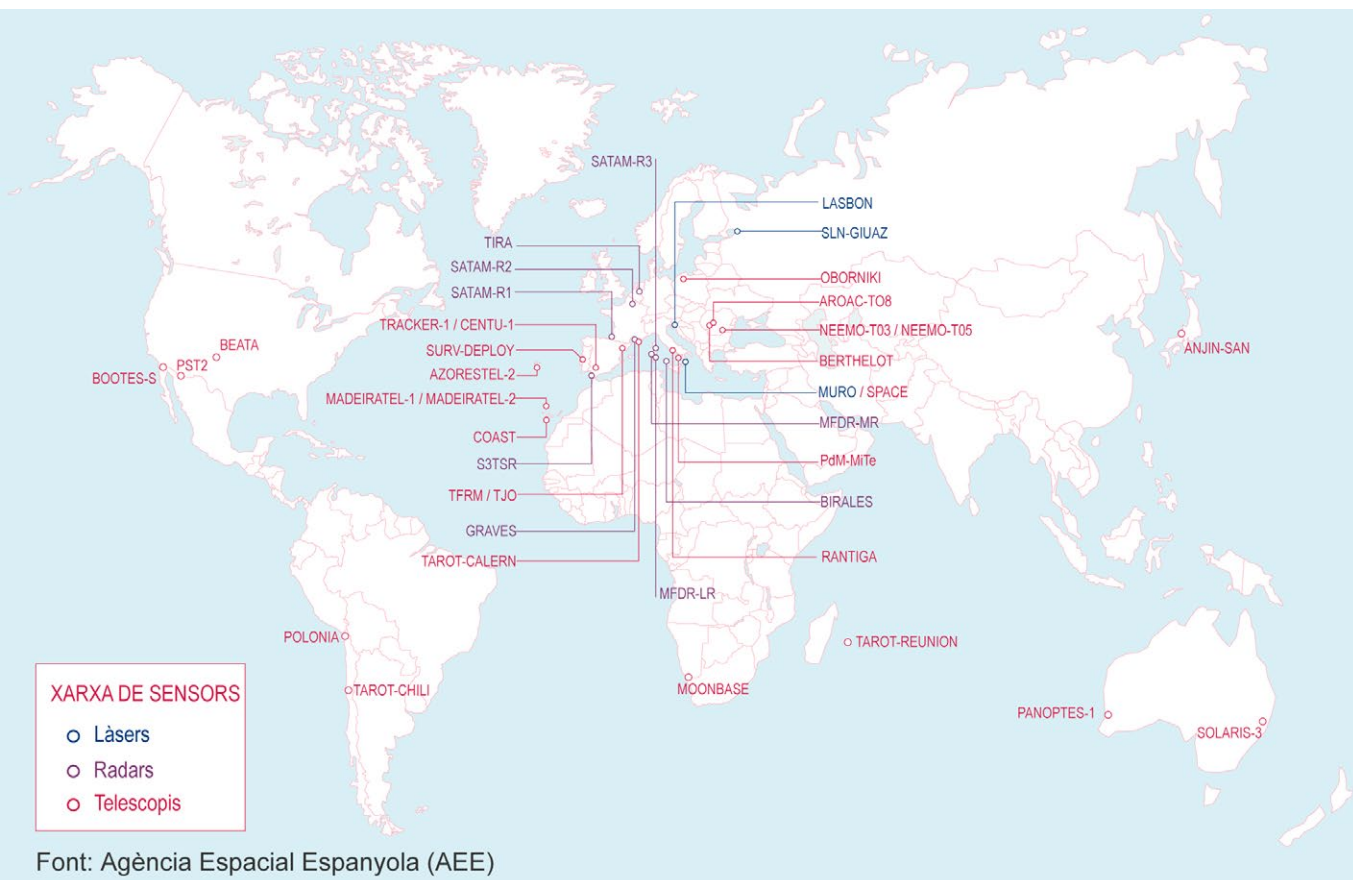

Figura 10.5: Xarxa de sensors que contribueixen a l'EU SST

El component SSA de la UE i la seva subcomponent SST, van començar un nou marc de finançament l'1 de juliol de 2023 en el qual per primera vegada l'Agència Espacial Espanyola adquireix responsabilitats en matèria de vigilància i seguiment espacial després de l'adopció de les competències d'espai.

El març de 2023, es va publicar la comunicació conjunta de la Comissió Europea i l'Alt Representant de la Unió per a afers exteriors i Política de Seguretat sobre l'Estratègia Espacial de la Unió Europea per a la Seguretat i la Defensa. El document s'emmarca dins de l'anomenada Brúixola Estratègica i reafirma el caràcter estratègic de l'espai.

El 13 de novembre el Consell d'Afers exteriors de la Unió Europea va aprovar les Conclusions del *Consell sobre l'Estratègia Espacial de la Unió Europea per a la Seguretat i la Defensa*. El document inclou totes les prioritats espanyoles. El Consell ha reiterat el caràcter estratègic de l'espai i la necessitat que la UE, com a potència espacial mundial, abordi els reptes actuals i futurs en matèria de seguretat lligada a la recent intensificació de comportaments irresponsables i hostils en l'àmbit espacial.

El Consell ha acollit amb satisfacció la nova Estratègia, ha donat suport les seves principals vies i proposat les següents mesures:

- millorar la comprensió per part de la UE de les amenaces espacials a través d'una anàlisi anual classificada i del reforç dels serveis d'intel·ligència militar i civil en matèria de seguretat espacial;
- millorar la resiliència i la protecció dels sistemes i serveis espacials prenent constància de la intenció de la Comissió de proposar una legislació espacial de la UE;
- respondre millor a les amenaces espacials a través d'informació relativa al coneixement de l'àmbit espacial, d'un conjunt d'instruments específic per a les respostes conjuntes de la UE i del desenvolupament d'exercicis;
- millorar l'ús de l'espai amb finalitats de seguretat i defensa, augmentant la integració de la dimensió espacial a la planificació i execució de les missions i operacions de la política comuna de seguretat i defensa, reforçant el Centre de Satèl·lits de la UE (Satcen) i desenvolupant serveis espacials d'ús governamental a nivell de la UE, en particular sobre la base d'un projecte pilot proposat per la Comissió d'un nou servei governamental d'observació de la Terra en l'àmbit de la UE.

L'Estratègia reconeix les infraestructures espacials com a serveis essencials que han de protegir-se adequadament contra les amenaces actuals i previstes i ser resilents. Propugna així mateix el desenvolupament de competències en l'Administració pública, en els serveis de defensa i intel·ligència i en la indústria.

Finalment, el Consell ha reafirmat el compromís de la UE de fer front a aquests reptes a l'espai ultraterrestre mitjançant la cooperació i la col·laboració internacionals, inclosa la possibilitat de celebrar nous diàlegs sobre seguretat espacial.

El Consell farà un seguiment de l'aplicació d'aquesta nova Estratègia per part de l'Alt Representant i de la Comissió.

En aquesta Estratègia es reconeixen les sinergies entre el coneixement de l'àmbit espacial (SDA) i el sistema de vigilància i seguiment espacial de la UE (Programa EU SST), del que Espanya és membre fundador des que es va iniciar en 2015. L'Estratègia destaca que la cooperació i la cerca de complementaritats augmentaran les capacitats de la vigilància civil-militars i s'optimitzaran els recursos disponibles. (Figura 10.6)

EU SST Partnership:

15 Estats membres de la UE

- Àustria, República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, França, Alemanya, Grècia, Itàlia, Letònia, Països Baixos, Polònia, Portugal, Romania, Espanya, Suècia

En cooperació amb el **SatCen** com Front Desk

Des de juliol 2023 **EUSPA** com Front Desk

Supervisats per la **Comissió Europea**

Font: Agència Espacial Espanyola (AEE)

Figura 10.6: Programa EU SST

En l'últim semestre de 2023, sota la Presidència espanyola del Consell de la UE, s'han celebrat reunions per definir el procés d'implementació de l'Estratègia, que es fonamentarà, quan s'aprovi, en la nova Llei Espacial de la UE, la creació d'una plataforma d'intercanvi d'informació basada en xarxa (SIAC, *Information Sharing and Analysis Centri*), canvis per millorar la gestió de l'arquitectura de resposta de la UE davant amenaces espacials (STRA, *Space Threat Response Architecture*), i els projectes pilot sobre Observació de la Terra i Consciència del Domini Espacial (SDA, *Space Domain Awareness*).

Per la seva banda, el Consell de Competitivitat de la UE del 8 de desembre va adoptar les conclusions sobre la gestió del trànsit espacial. Les conclusions, titulades “Gestió del trànsit espacial: situació actual”, aborden els desafiaments d’un espai orbital cada vegada més congestionat i destaquen la urgència de desenvolupar un enfocament de gestió del trànsit espacial (STM) de la UE per contribuir a la seguretat, la sostenibilitat i la protecció de l’espai.

També destaquen la importància de tenir en compte les necessitats de gestió del trànsit espacial tant civil com a militar. Per a això demanen a la Comissió, al Servei Europeu d’Acció Exterior i a l’Agència Europea de Defensa treballar amb els Estats membres per garantir que es presti la deguda atenció als aspectes de defensa i seguretat, destacant el caràcter civil dels programes espacials de la UE.

La manca d’un sistema de gestió del trànsit espacial global va ser identificada com una de les vulnerabilitats de l’àmbit aeroespacial en l’Estratègia de Seguretat Nacional 2021. En aquesta línia el Consell Nacional de Seguretat Aeroespacial (CNSA) va formar un Grup de Treball Interministerial per a l’elaboració d’un document amb la posició nacional respecte a la gestió del trànsit espacial. En la seva 11a reunió el CNSA va fer seu aquest document.

En aquest document s’insta a desenvolupar la normativa i regulació, estructura institucional i sistemes tècnics adequats per disposar d’una consciència situacional espacial (SSA) i d’una capacitat de gestió del trànsit espacial (STM) eficaços i independents, en el marc d’un sistema de gestió aeroespacial que garanteixi la interoperabilitat amb la gestió del trànsit aeri, incrementant la recerca i desenvolupament necessaris a aquest fi, incorporant els requisits que disposin els organismes garants de la seguretat nacional, promovent el creixement de la seva indústria espacial i l’aprofitament de la geografia espanyola a Europa com a emplaçament privilegiat per a l’operació d’artefactes espacials.

D’altra banda, el 15 de març, es va publicar el *Reglament (UE) 2023/588 del Parlament Europeu i del Consell pel qual s’estableix el Programa de Connectivitat Segura de la Unió per al període 2023-2027*. Aquest Programa té per objecte desplegar la constel·lació de satèl·lits IRIS2 (Infraestructura per a la Resiliència, la Interconnectivitat i la Seguretat per Satèl·lit). IRIS2 és el tercer programa emblemàtic espacial de la UE, després de Galileu i Copèrnicus i proporcionarà una infraestructura de comunicació per satèl·lit i multiorbital per a ús governamental, integrant i complementant al mateix temps les capacitats nacionals i europees existents i futures en el marc del component GOVSATCOM del Programa Espacial de la Unió.

En l’àmbit nacional, les capacitats de vigilància i seguiment espacial es basen en l’esquema nacional de vigilància i seguiment espacial, de doble vessant, civil i militar. Per la part civil es compta amb el S3TOC (Centre Español per a la Vigilància i Seguiment Espacial), controlat operacionalment per l’Agència Espacial Espanyola (AEE) i per la part militar, l’Exèrcit de l’Aire i de l’Espai exerceix la seva missió a través del COVE (Centre d’Operacions de Vigilància Espacial).

Tots dos centres cooperen per a la protecció d’actius nacionals PAZ i HISDESAT operats per SPAINSAT. El S3TOC proporciona serveis d’alerta de col·lisió basats en diferents fonts d’informació, com les dades del radar de vigilància espacial S3TSR operat i mantingut pel

COVE. A més, el COVE és el garant d'un acord de compartició de dades amb Estats Units que és essencial per a la protecció d'aquests actius.

Les activitats més destacades del S3TOC en 2023 van ser:

- Un servei d'alerta de prevenció de col·lisions a més de 55 usuaris i més de 400 satèl·lits de la comunitat internacional.
- La gestió de més de 350 esdeveniments d'alt interès per a la prevenció d'alerta de col·lisions, proporcionant recomanacions de maniobra i gestionant la coordinació de satèl·lits actius. En 2023, es va recomanar l'execució de gairebé 50 maniobres d'evitació d'una col·lisió, duent-se a terme 35 d'elles.
- La participació en la coordinació d'operacions espacials per assegurar la seguretat en vol de les aeronaus de la comunitat internacional.
- La participació i lideratge de la prevenció de col·lisions en les diferents fases de vol, llançaments, LEOP i orbitat de satèl·lits.

L'esquema nacional de SST, constituït pel S3TOC i el COVE, té accés a dades de vigilància i seguiment espacial d'una xarxa de més de 50 sensors, que compta amb 2 radars de vigilància, 7 radars de tracking i 44 telescopis distribuïts al llarg del món i que proporcionen una cobertura que garanteix a una autonomia parcial en aquest domini.

En l'àmbit de la seguretat i defensa espacial, la publicació de l'Ordre DEF/1110/2023 de 04 d'octubre que modifica l'organització bàsica de l'Estat Major de la Defensa assigna al Comandament de l'Espai, entre altres, l'adreça, planejament, organització i coordinació de les funcions que possibilitin la vigilància, control i operació a l'espai. Aquest Comandament constitueix el nucli orgànic essencial que permetrà aportar a l'estructura operativa de les FAS la capacitat d'explotar l'espai de manera segura/segura, eficient i coordinada.

En 2023 s'han iniciat els treballs per a la millora del radar de vigilància espacial S3TSR localitzat a la base aèria de Morón i operat pel Ministeri de Defensa que permetran duplicar la capacitat de detecció i observar el doble d'objectes dels quals observa la versió inicial del radar.

També continua la fase de desenvolupament, fabricació, assemblatge i proves dels satèl·lits de comunicació SPAINSAT NG I i II, que renovaran i ampliaran les capacitats de comunicacions segures/segures per les FAS, a través del model de col·laboració públic-privada entre el Ministeri de Defensa i HISDESAT.

Al març es va aprovar l'Estatut de l'Agència Espacial Espanyola i al juny, el seu Consell Rector va aprovar el nomenament de l'equip directiu, la qual cosa suposa un pas avanci en la gestió i cooperació nacional per apropar postures i afrontar projectes nacionals i internacionals que, donada la seva transversalitat i dualitat civil-militar, revesteixen de gran complexitat.

En matèria d'indústria aeroespacial nacional, alguns dels desafiaments que es presenten són:

- Centralitzar de manera coordinada les activitats que es duen a terme en diversos fòrums europeus (EUSST, EDF, EDA, etc) para així posicionar de manera adequada a la indústria espanyola i que segueixin sent líders a l'àrea SST.
- Fomentar les capacitats industrials potenciant la participació en la cobertura de les necessitats de SST a nivell UE, obtenint l'adequada tornada de la inversió nacional en els seus mitjans propis.
- Fomentar la cooperació internacional en matèria de regulació i estandardització, fent que Europa es converteixi en un referent internacional i Espanya sigui capaç d'estar al capdavant.

El Programa S3T és el programa d'R+D+I nacional en matèria de vigilància i seguiment espacial, que es gestiona a través d'un acord de tercers amb l'Agència Espacial Europea (AQUESTA). El programa S3T porta invertit fins avui 36 milions d'euros. La fase 3 i 4 està en marxa des de 2022 i realitza inversions en l'àmbit de la seguretat espacial per assegurar la capacitat tecnològica que permet a Espanya participar, amb un cert nivell d'autonomia, en aquells contextos de cooperació que es precisin para, complementant amb les capacitats nacionals, obtenir un grau d'autonomia estratègic competitiu, enfront del context de competitivitat global en què es desembolica aquest àmbit de vigilància i seguiment espacial. (Figura 10.7)

S3T Programa SST nacional: S3T
S3T Spanish Space Surveillance and Tracking System

Desenvolupat a través d'un programa

Gestionat per   **AGENCIA ESPACIAL ESPAÑOLA**

Operacions finançades per

Contribuint a

Font: Agència Espacial Espanyola (AEE)

Figura 10.7: Programa Nacional: S3T

Així mateix, l'EU SST està apostant pel desenvolupament de la indústria de la Unió, a través de diverses iniciatives com són l'establiment d'un fòrum d'indústria i empreses emergents que suposa un punt d'encontre i de debat per l'EU SST, la CE i tota la indústria europea en matèria SST. Aquest fòrum d'empreses està compost per tres grups de treballs i Espanya lidera el grup relatiu a serveis SST.

Si bé existeixen grans indústries referents especialitzades en totes les àrees de vigilància i seguiment espacial que han exportat els productes comercials desenvolupats sota els programes d'R+D+i S3T i el programa europeu EU SST, és necessari seguir realitzant inversions en aquest camp, ja que l'entorn s'ha tornat molt competitiu i hi ha una clara aposta a Europa per les empreses emergents i empreses de nova creació.

L'Estratègia Industrial de Defensa, ETID 2023, constitueix la guia de referència del sector industrial, proporcionant criteris i directrius que permetin prioritzar les capacitats estratègiques i definir l'estructura industrial dels programes de defensa. Se sustenta en tres pilars:

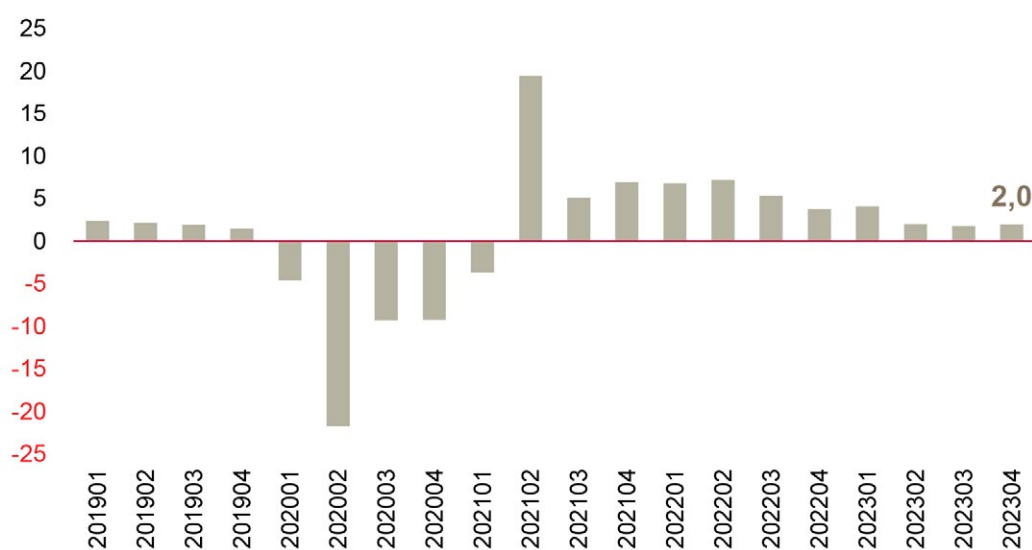
- Augmentar l'autonomia estratègica en material industrial.
- Contribuir a l'Europa de la Defensa.
- Consolidar una Base Industrial i Tecnològica de la Defensa (BITD) competitiva i sostenible.

En l'àmbit aeroespacial s'estan impulsant projectes relacionats amb sistemes satel·litaris d'observació i comunicacions, guerra electrònica, municions guiades i míssils, sistemes de navegació i control, vehicles no tripulats, sistemes contra vehicles no tripulats, plataformes aèries (inclosa la seva integració i certificació), ciberdefensa, comunicacions tàctiques i núvol de combat.

Per la seva banda, les FCSE han participat activament en el desenvolupament del sector industrial aeroespacial nacional, fomentant els contactes amb representants de les empreses nacionals del sector de l'aviació i aeronàutic en general, i específicament amb el sector de sistemes UAS i C-UAS, així com l'assistència a fòrums especialitzats (UNVEX, EXPODRÓNICA, SEDEXPO, etc.) participant activament en la seva organització

INESTABILITAT ECONÒMICA I FINANCERA

L'economia espanyola ha mantingut un creixement estable després de l'inici de la recuperació post pandèmica en 2021. El producte interior brut (PIB) en el tercer trimestre de 2023 s'ha situat un 2,9% per sobre del nivell previ a la pandèmia, amb un creixement en el quart trimestre de 2023 del 2,0%". (Figura 11.1 i 11.2)

Font: Institut Nacional d'Estadística

Figura 11.1 Evolució del PIB real (% de variació interanual)

Figura 11.2 Previsions PIB (% de variació interanual)

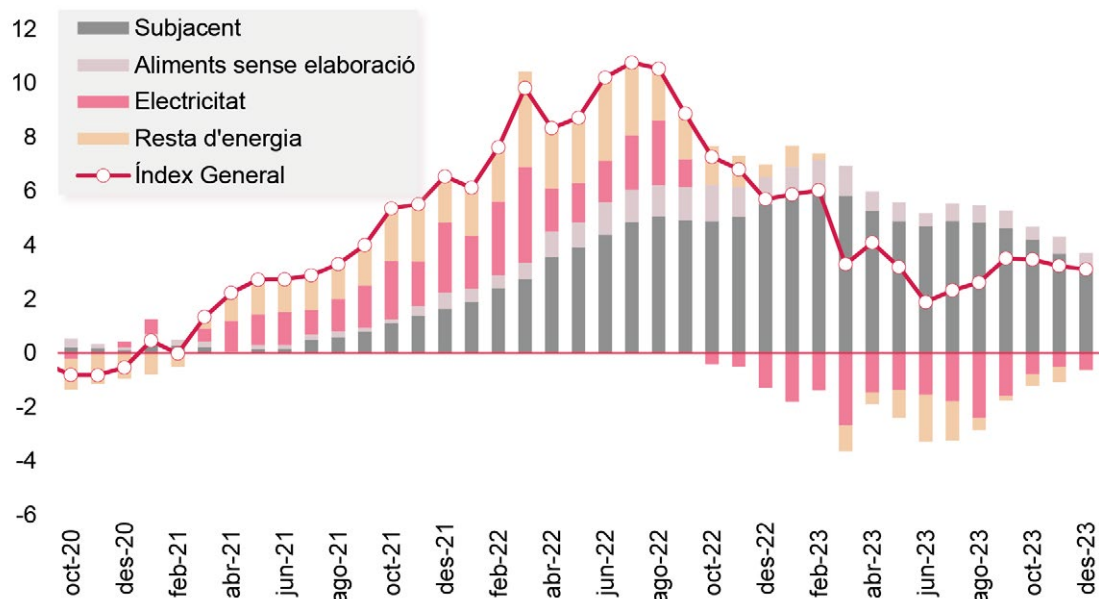
Previsions PIB (% variació interanual)	2023	2024
OCDE (2/2024)	2,5	1,5
FMI (1/2024)	2,4	1,5
Comissió Europea (11/2023)	2,5	1,7
Pla Pressupuestari 2024 (10/2023)	2,4	2,0

Últimes dades disponibles a 12/02/2024

Font: Elaboració del Ministeri d'Economia, Comerç i Empresa amb informació procedent de la Comissió Europea, el Fons Monetari Internacional, l'OCDE, el Pla Pressupuestari 2024

El recent període d'inflació ha mostrat ser més persistent de l'esperat inicialment, la qual cosa ha portat els bancs centrals a elevar els tipus d'interès directors de manera agressiva en un curt període de temps amb la finalitat de contenir l'increment de preus i amb especial èmfasi a evitar un dessancatge de les expectatives d'inflació dels agents econòmics. L'estabilitat de preus és clau per reduir la inestabilitat econòmica i garantir un creixement equilibrat de l'economia. No obstant això, aquest cicle d'enduriment monetari es produeix després d'un llarg període de tipus d'interès oficials pròxims a zero, o negatius en el cas de la zona de l'euro, la qual cosa genera una incertesa sobre possibles canvis en els mecanismes de transmissió al sector financer i al conjunt de l'economia enfront de cicles anteriors, podent generar riscos per a l'estabilitat financera.

La inflació s'ha moderat des de mitjan 2022 i al llarg de 2023 després dels forts increments registrats des de 2021. Aquesta caiguda de la inflació es justifica essencialment per l'evolució del component energètic, la contribució del qual a la inflació general a la fi d'any era negativa, a conseqüència de la progressiva disminució dels preus de l'energia, mentre que la subjacent presenta una major persistència. No obstant això, la incertesa de l'actual context geopolític internacional, amb escenaris com la guerra a Ucraïna i el conflicte entre Israel i Hamàs, amenaça amb una nova pujada dels preus de l'energia, encara que de moment l'impacte als mercats internacionals ha estat relativament lleu. A això s'uneixen nous riscos de repunts en el preu del petroli, resultat de la retallada de la producció de l'OPEP+ i la recuperació de la Xina i, en grau més baix, del gas. En aquest sentit, una pujada dels preus podria conduir a un augment en els costos de les empreses, i una nova translació als preus finals, retardant la volta de la inflació a l'objectiu de mitjà termini i allargant l'horitzó d'alts tipus d'interès. (Figura 11.3)

Font: Institut Nacional d'Estadística

Figura 11.3: Variació de l'IPC (% de variació interanual)

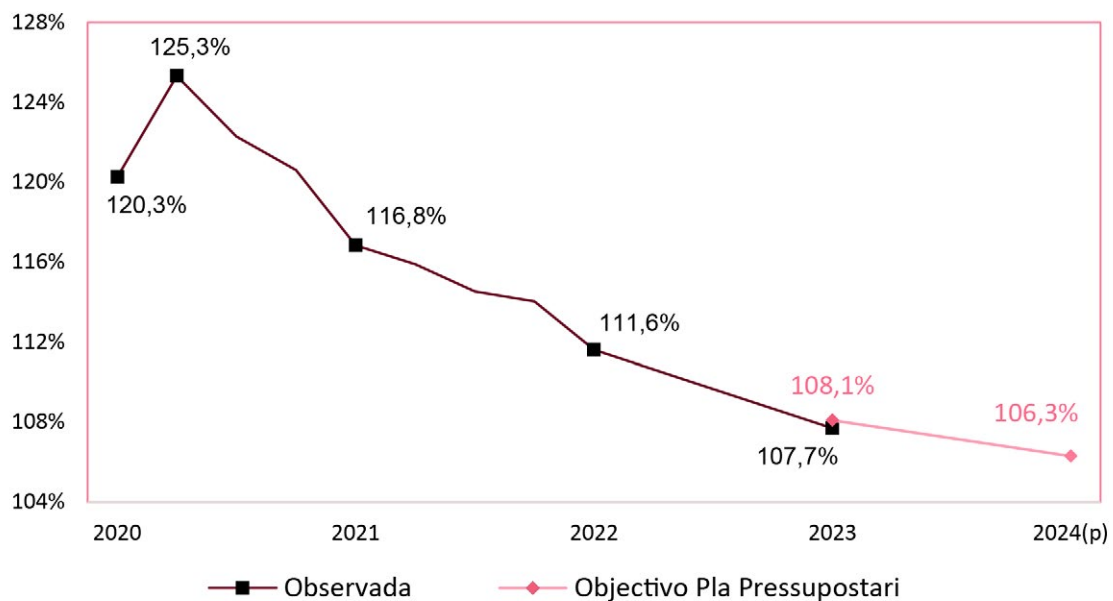
Actualment, els principals riscos que les autoritats monetàries identifiquen són: 1) nous xocs econòmics en un escenari geopolític incert, 2) els efectes a mitjà termini del manteniment de condicions financeres i de crèdit restrictives sobre famílies, empreses i emissors públics i 3) la sostenibilitat en el temps del creixement de la rendibilitat i els beneficis que fins ara han experimentat les entitats de crèdit. Existeix també una percepció creixent de la rellevància dels riscos operatius i els relacionats amb la ciberseguretat.

Com a factors mitigants, s'assenyalen la fortalesa del mercat de treball i la millor posició financera de partida de famílies i empreses després d'una dècada de reducció de les taxes d'endeutament, que hauria permès atenuar els efectes de l'actual cycle de contracció monetària sobre les decisions de consum de llars i empreses. Així, l'economia espanyola està mantenint una major resiliència al xoc monetari que altres països, encara que la pujada de tipus d'interès afecta més aquells agents endeutats a tipus variable, sent est el cas d'una part important del sector privat espanyol.

D'altra banda, durant l'última dècada, Espanya ha consolidat el seu superàvit per compte corrent. Això ha permès reduir l'endeutament exterior, una de les principals vulnerabilitats històriques del país, del 97,7 al 54,7% del PIB en l'última dècada. No obstant això, si la desacceleració europea s'aguditza, podria afectar negativament a la demanda externa de béns i serveis espanyols, a causa de l'elevada elasticitat de les exportacions espanyoles al PIB europeu en els principals productes d'exportació: automòbils i serveis turístics. No obstant això, aquest canvi estructural i la diversificació de la cistella d'exportacions, podrien dotar a l'economia espanyola d'una major resiliència enfront d'una desacceleració o contracció

econòmica a la zona euro. En concret, la despesa turística dels estrangers en 2023, ha augmentat un 24,7% fins als 108.662 milions, molt per sobre dels nivells prepandèmia.

La ràtio deute públic/PIB s'ha reduït de forma substancial des de l'esclat de la pandèmia, passant del 125,3% del PIB en el primer trimestre de 2021 al 107,7% en el quart trimestre de 2023. La bona marxa de l'economia ha permès seguir reduint la ràtio, tancant 2023 per sota del 108,1% previst. En 2024 s'espera que segueixi disminuint fins al 106,3%, la qual cosa suposaria una reducció de gairebé 20 punts del PIB en tot just quatre anys. (Figura 11.4)

Font: Banc d'Espanya

Figura 11.4: Deute públic

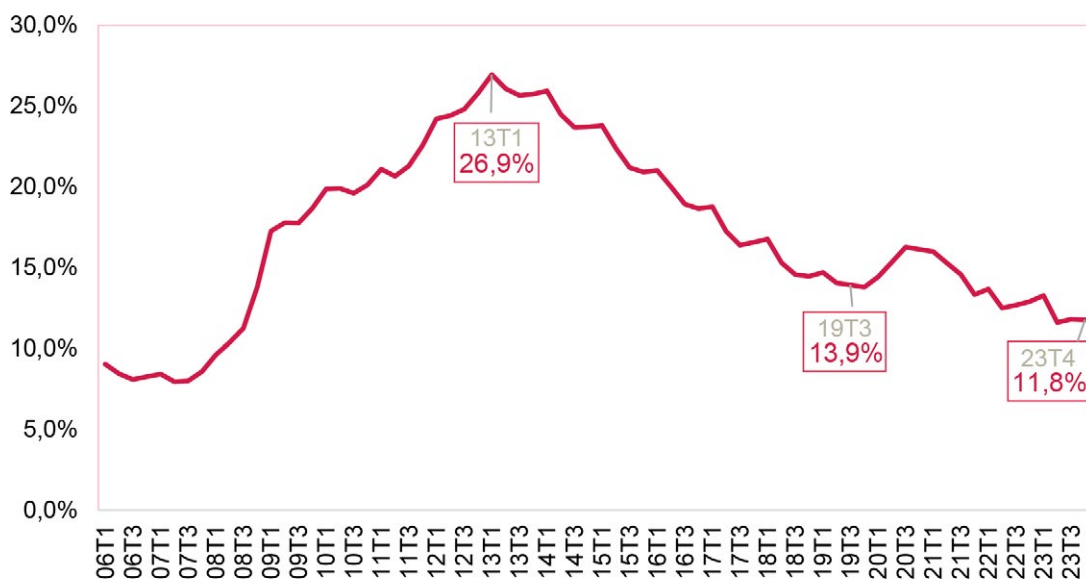
Així i tot, Espanya continua presentant un nivell de deute públic elevat, sent una de les sis economies de la zona euro amb un nivell de deute superior al 100%, la qual cosa podria suposar un risc en un context d'enduriment monetari que comportarà una major despesa en interessos.

No obstant això, cal destacar que l'allargament de la vida mitjana de la cartera de deute durant els últims anys ha permès mantenir el cost mitjà de finançament del Tresor en nivells continguts, malgrat la forta pujada dels tipus d'interès per part del Banc Central Europeu.

En el seu conjunt, els reptes per continuar amb la consolidació fiscal persisteixen, com la inflació, el manteniment dels tipus d'interès en nivells elevats durant més temps de l'inicialment esperat, o les tensions geopolítiques.

La taxa d'atur se situa en mínims des de 2008 en el quart trimestre de 2023 (11,8%) i l'afiliació se situa en màxims històrics (per sobre dels 20 milions). Aquestes caigudes en la taxa d'atur estan arribant també als col·lectius més vulnerables, com són els aturats de llarga durada, la desocupació juvenil i femenina.

No obstant això, la taxa d'atur i, en particular, la taxa d'atur juvenil, romanen en nivells elevats (28,3% en el quart trimestre de 2023) i per sobre de la mitjana de la UE (14,3% en el segon trimestre de 2023) i de la zona euro (14% en el segon trimestre de 2023). A més, encara que les condicions laborals dels joves han millorat, continuen concentrant-se en llocs de treball de pitjor qualitat, amb major percentatge de contractes temporals (en 2022, el 60% dels joves tenien un contracte temporal) i jornades de treball irregulars. Entre els riscos d'aquesta elevada taxa d'atur juvenil estructural trobem, a mitjà termini, una erosió del capital humà, que podria posar en risc l'evolució futura de la productivitat. (Figura 11.5)

Font: Institut Nacional d'Estadística

Figura 11.5: Taxa de desocupació (% població activa)

Les polítiques actives del mercat de treball engloben totes les actuacions dirigides a incrementar l'ocupabilitat dels aturats i a incentivar la creació de llocs de treball, especialment, entre col·lectius amb majors dificultats d'inserció laboral com a aturats de llarga durada o joves.

El març de 2023 va entrar en vigor la nova Llei 3/2023, de 28 de febrer, d'Ocupació, que té per objectiu millorar l'actuació i coordinació del Sistema Nacional d'Ocupació (SEPE) i els seus instruments. Així, cal destacar les següents novetats: i) l'actual organisme autònom del SEPE es transformarà en l'Agència Espanyola d'Ocupació, ii) s'estableix un sistema de mesurament de la millora de l'ocupabilitat basat en taxes d'ocupabilitat, intermediació i cobertura, iii) es reforça la dimensió local, iv) es redefeixen i amplien el nombre de col·lectius d'atenció prioritària, v) les empreses comunicaran les vacants als serveis d'ocupació.

En relació al Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, s'avança a bon ritme en l'execució de les mesures. Prova d'això és que Espanya ja ha rebut tres desemborsaments de fons per un total de 37.036 milions d'euros, quantitat que representa més de la meitat de les transferències inicialment assignades. Aquests recursos s'han obtingut en virtut de l'adequat compliment de 121 fites i objectius, vinculats a mesures de reforma i inversió que comprenen un ampli ventall d'àmbits, i no solament impulsen el creixement de l'economia sinó també la seva transformació estructural, reforçant la competitivitat i sostenibilitat, eliminant febleses i desequilibris, modernitzant les administracions públiques i millorant la cobertura i qualitat dels serveis públics.

El pla aprovat el juliol de 2021 ha estat revisat i ampliat amb la incorporació de recursos i mesures addicionals, de reforma i inversió, que, a més d'aprofundir en la consecució dels objectius plantejats per a la primera fase del Pla, contribuiran a reforçar l'autonomia estratègica d'Espanya i de la Unió Europea en les seves dimensions de seguretat energètica, alimentària, industrial, tecnològica i digital, donant resposta als desafiaments i riscos plantejats en el nou escenari geopolític. Així, l'Addenda d'ampliació del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència (aprovada el 17 d'octubre de 2023) suposarà la mobilització de més de 93.000 milions d'euros addicionals (dels quals 10.000 milions es reben en forma de transferències no reemborsables i 83.000 en forma de préstecs reemborsables). Aquests recursos seran canalitzats per al desplegament d'inversions a través de diverses fórmules, on destaquen les mesures per avançar en la transició verda i la transformació digital.

Entre les mesures incorporades a través de l'Addenda cal esmentar l'actualització de l'Esquema Nacional de Seguretat, la creació de l'Instrument de Ciberresiliència i Seguretat, dotat amb 2.200 milions d'euros per potenciar el Pla Nacional de Ciberseguretat i facilitar l'adaptació de les capacitats públiques i del sector privat en seguretat, defensa, aeronàutica i espai en un entorn de major complexitat geopolítica i de creixents ciberamenaces, i el reforç de la dotació del PERTE XIP.

També es contemplen múltiples actuacions alineades amb la resposta de la Comissió Europea a la crisi generada per la invasió russa d'Ucraïna i els objectius de la iniciativa REPowerEU (incloent-hi l'acceleració del desplegament de les energies renovables i de les interconnexions energètiques). Aquest capítol inclou una reforma i vuit inversions per un import total de 6.917 milions d'euros.

Així mateix, es reforcen els mecanismes de seguiment i control de l'execució de les mesures contingudes en el Pla, millorant les eines de prevenció, detecció i correcció del conflicte d'interessos i del frau.

En definitiva, el Pla de Recuperació, reforçat amb l'Addenda, constitueix una palanca clau per incrementar la transformació estructural, la cohesió i la resiliència econòmica, social i institucional del país, i per tant el benestar dels ciutadans, contribuint així a reforçar la seguretat.

Amb motiu de la presidència espanyola del Consell de la Unió Europea durant el segon semestre de 2023, l'autonomia estratègica oberta, una de les prioritats d'Espanya, va ser presentada en la reunió informal de caps d'Estat o de Govern celebrada a Granada el 5 i 6 d'octubre.

El concepte d'autonomia estratègica oberta es desenvolupa en l'informe titulat Resilient EU2030, en l'elaboració del qual han participat més de 250 experts i 80 ministeris dels 27 Estats membres, així com nombrosos acadèmics i líders del sector privat. Aquest document planteja tres línies principals d'actuació. La primera és enfortir i assegurar les capacitats de producció internes de la UE de forma estratègica. La segona línia d'acció planteja diferents mesures per a una major sostenibilitat mediambiental i eficiència econòmica, com és el cas de l'economia circular. La tercera línia d'actuació advoca per llançar una nova expansió comercial dirigida a garantir i diversificar les fonts de subministrament, que revitalitzi les relacions existents i explori altres noves.

L'autonomia estratègica com a eix de les polítiques europees s'assenta en la importància de l'obertura i el compromís ple de la UE amb un comerç obert i equitatiu amb cadenes de valor mundials diversificades, resilients, sostenibles i que funcionin correctament. El risc més que enfrontem en termes de política comercial en el context actual és que es desencadenin i generalitzin mesures proteccionistes que ens portarien a una situació de reculada econòmica i social.

Així, l'autonomia estratègica oberta, especialment en el context europeu, no implica aïllacionisme, sinó la capacitat de prendre decisions i actuar independentment en àrees crítiques. Això requereix un enfortiment de les capacitats industrials internes i una major diversificació de les fonts de subministrament, assegurant que Europa i Espanya puguin mantenir la seva sobirania en decisions estratègiques sense ser excessivament vulnerables a pressions externes. Entre els reptes estructurals per a una implementació efectiva es troben la complexitat de les cadenes de subministrament globals i la dificultat d'acordar i implementar legislació adaptada a aquest model estratègic.

Les cadenes de subministrament globals, intrínsecament interconnectades, representen un doble tall per a Espanya i Europa. Si bé faciliten un accés a recursos i tecnologies amb innombrables beneficis, també generen significatives dependències econòmiques i estratègiques de tercers països que, en alguns casos, actuen manifestament en contra dels nostres valors i principis. Aquestes dependències es tornen crítiques quan afecten recursos essencials i limiten la capacitat de resposta autònoma de la Unió Europea i els seus Estats membre davant crisi i desafiaments geopolítics. Les asimetries comercials exposen les

febleses internes i afavoreixen les divisions i la inestabilitat econòmica europea i nacional. La gestió d'aquestes cadenes de subministrament és fonamental per mitigar riscos i garantir la seguretat econòmica, i la sobirania industrial i tecnològica europea i nacional. Al mateix temps, l'obertura i la cooperació internacional basada en regles han de ser part essencial dels esforços per reforçar la seguretat econòmica, que ha de cercar maximitzar els beneficis de l'obertura al mateix temps que es minimitzen els riscos que les dependències poden implicar en un entorn geopolític cada vegada més difícil.

La crisi de la Covid-19 va posar de manifest que la Unió Europea, i particularment Espanya, eren dependents de tercers països per a la provisió de determinats béns i equipaments que resultaven essencials per lluitar contra la pandèmia. Aquesta indesitjable dependència va superar ràpidament l'àmbit de la lluita contra la Covid-19, arran de la ruptura de determinades cadenes de subministrament en sectors i àmbits que es consideraven essencials per garantir el creixement econòmic (per exemple, en el sector de l'automoció o en l'execució d'obra pública). En aquest context, van sorgir les primeres iniciatives que demandaven que en la UE es desenvolupés una política industrial pròpia que la dotés d'autonomia enfront de possibles xocs exògens.

La política industrial d'Espanya reflecteix aquest canvi de paradigma que s'orienta a l'equilibri entre l'obertura econòmica i la garantia del subministrament de recursos essencials i estratègics com un repte a la Seguretat Nacional. A més d'una major eficiència i creixement econòmic, també es pretén millorar la sostenibilitat, la resiliència i l'autosuficiència en certs recursos crítics. Això implica una inversió en R+D, la promoció industrial de certs sectors estratègics, i la integració d'aquestes polítiques en un marc europeu més ampli per garantir una autonomia estratègica coherent i efectiva, sense danyar la perspectiva multilateral defensada per Espanya i la Unió Europea.

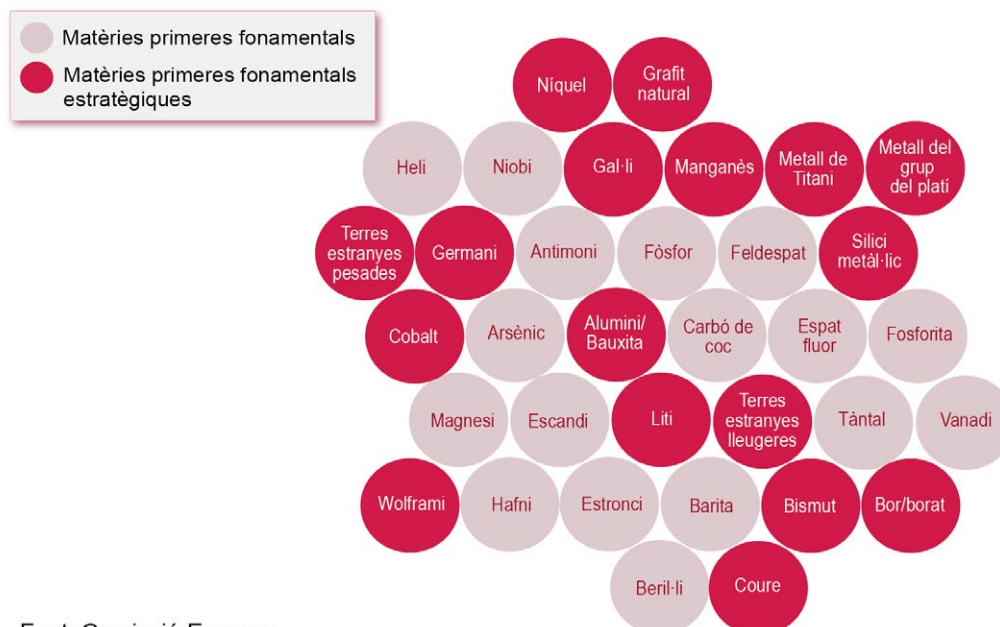
Al llarg de 2023 ha tingut lloc una normalització de les cadenes de subministrament (tal com reflecteix l'índex de colls d'ampolla en l'oferta -SBI- que publica el Banc d'Espanya), després dels colls d'ampolla experimentats en les cadenes globals entre 2021 i 2022. No obstant això, el context geopolític internacional podria donar lloc a nous riscos de col·lapse en les cadenes de subministrament. S'identifiquen tres factors principals: una nova escalada en la guerra d'Ucraïna, que podria conduir a nous problemes de proveïment de matèries primeres; l'extensió del conflicte entre Israel i Hamàs, amb afecció a la ruta marítimes de comerç internacional que connecta Europa amb Àsia; i l'aprofundiment de la crisi immobiliària a la Xina, que redundaria en un major debilitament de l'economia xinesa i podria posar en risc el subministrament d'alguns productes essencials.

La progressiva divergència de posicions entre els països del denominat "sud global" i els països occidentals enfront dels principals reptes internacionals podria perfilar un eventual escenari de fragmentació. La Xina, que és l'actor de major predomini en la cadena de subministrament global d'alguns productes i components que són essencials per a la transició ecològica, empra la dependència econòmica com una palanca de pressió diplomàtica. A més, des d'una òptica interna, Pequín està tractant de fonamentar la seva autosuficiència econòmica i tecnològica, disminuint la dependència dels països occidentals. La prioritització de la seguretat nacional per sobre dels objectius econòmics està produint una abundant legislació a la Xina que genera un clima cada vegada més advers per a les empreses estrangeres.

La transició verda també comporta desafiaments associats a la cadena de subministrament. Per exemple, l'ampliació d'abast del MTS de la UE (*EU Emission Trade System*) al sector marítim ha de considerar mesures complementàries que evitin pràctiques evasives com la variació de les rutes marítimes per part de les navilieres cap a ports extracomunitaris, amb l'objectiu d'evitar els costos derivats de l'aplicació de la nova normativa europea, evitant així un augment de la dependència econòmica de tercers Estats, com Marroc o Egipte. Des d'Espanya, se segueix treballant per garantir la implementació efectiva de la mesura, la vigilància exhaustiva de pràctiques evasives i una adaptació eficient a la mesura per part de les companyies navilieres.

En aquest sentit, cal assenyalar l'aprovació per part de la Unió Europea del nou Instrument Anticoerció, eina que permetrà respondre a la coerció econòmica i, per tant, defensar millor els seus interessos i els dels seus Estats membres en l'escenari mundial. Aquest mecanisme està dissenyat per actuar com a element dissuasiu enfront de qualsevol possible coerció econòmica de tercers països. L'Instrument Anticoerció inclou un marc legal perquè la Unió Europea pugui sol·licitar al tercer país reparar el dany causat per la seva coacció econòmica.

A més, la necessitat de reducció del risc de la cadena de subministrament és un element essencial de l'Estratègia Europea de Seguretat Econòmica a través d'iniciatives europees actualment en negociació com el Reglament sobre Matèries Primeres Crítics (CRMA) i la seva Comunicació. Aquest Reglament identifica trenta-quatre matèries primeres fonamentals, de les quals, disset són considerades matèries primeres fonamentals estratègiques, com per exemple el liti, el cobalt o el silici. El seu objecte és augmentar i diversificar el subministrament de matèries primeres fonamentals de la UE; reforçar la circularitat, en particular el reciclat; i recolzar la recerca i la innovació en l'ús eficient dels recursos i el desenvolupament de substituïts. (Figura 11.6)

Font: Comissió Europea

Figura 11.6: Matèries primeres crítiques

En relació amb la nova Estratègia Europea de Seguretat Econòmica, la Comissió Europea va emetre el 3 d'octubre de 2023 una recomanació estratègica centrada en l'avaluació de riscos en àrees de tecnologies crítiques per a la seguretat econòmica de la Unió Europea. En aquest context, s'han identificat 10 àrees tecnològiques crítiques basant-se en tres criteris principals: la naturalesa transformadora de la tecnologia, el risc d'ús dual civil i militar, i el risc d'ús en violació dels drets humans. (Figura 11.7)

Figura 11.7: Llista de les deu tecnologies crítiques per a la seguretat econòmica de la Unió Europea

Àrea Tecnològica	Tecnologies
Tecnologies de l'espai i propulsió	<ul style="list-style-type: none"> • Tecnologies específiques per a l'espai, des de components fins a sistemes • Vigilància espacial i observació de la Terra • Posicionament, navegació i temporització espacials (PNT) • Comunicacions segures/segures, inclosa la connectivitat baixa (LEO) • Tecnologies de propulsió, inclosa la hipersònica i components d'ús militar
Tecnologies de l'energia	<ul style="list-style-type: none"> • Tecnologies de fusió nuclear, reactors i generació d'energia, tecnologies de conversió / enriquiment / reciclat radiològic • Hidrogen i nous combustibles • Tecnologies de balanç zero, inclosa la fotovoltaica • Xarxes intel·ligents i emmagatzematge d'energia, bateries
Tecnologies d'intel·ligència artificial	<ul style="list-style-type: none"> • Computació d'alt rendiment • Computació en el núvol i de bord (edge) • Tecnologies d'anàlisi de dades • Visió per ordinador, processament del llenguatge, reconeixement d'objectes
Tecnologies de detecció avançades	<ul style="list-style-type: none"> • Electroòptica, radar, química, biològica, radiació i detecció distribuïda • Magnetòmetres, gradiòmetres magnètics • Sensors de camps elèctrics submarins • Gravímetres i gradiòmetres
Tecnologies quàntiques	<ul style="list-style-type: none"> • Computació quàntica • Criptografia quàntica • Comunicacions quàntiques • Detecció quàntica

Àrea Tecnològica	Tecnologies
Tecnologies avançades de semiconductors	<ul style="list-style-type: none"> • Microelectrònica, inclosos els processadors • Fotònica (inclòs el làser d'alta energia) • Xips d'alta freqüència • Equips de fabricació de semiconductors avançats
Robòtica i sistemes autònoms	<ul style="list-style-type: none"> • Dron i vehicles (aeris, terrestres, de superfície i submarins) • Robots i sistemes de precisió controlats per robots • Exoesquelets • Sistemes amb IA
Materials avançats, fabricació i tecnologies de reciclatge	<ul style="list-style-type: none"> • Tecnologies per nanomaterials, materials intel·ligents, materials ceràmics avançats, materials furtius o d'invisibilitat, materials segurs/segurs i sostenibles per disseny • Fabricació additiva, fins i tot en el camp • Fabricació de microprecisió controlada digitalment i mecanitzat/soldadura per làser a petita escala • Tecnologies d'extracció, transformació i reciclatge de matèries primeres crítiques (incloent-hi extracció hidrometal·lúrgica, biolixiviació, filtració basada en nanotecnologia, processament electroquímic i massa negra)
Connectivitat avançada, navegació i tecnologies digitals	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicacions i connectivitat digitals segures/segures, com RAN i Open RAN (xarxa d'accés Network) i 6G • Tecnologies de ciberseguretat, inclosos sistemes de cibervigilància, seguretat i intrusió • Anàlisi forense digital • Internet de les Coses i realitat virtual • Tecnologies de llibre major distribuït (distributed ledger) i identitats digitals • Tecnologies de guiat, navegació i control inclosa l'aviònica i el posicionament marítim
Biotecnologies	<ul style="list-style-type: none"> • Tècniques de modificació genètica • Noves tècniques genòmiques • Genètica dirigida • Biologia sintètica

Font: Elaboració del DSN amb informació de la Comissió Europea

Entre les mesures europees orientades a millorar la resiliència de la cadena de subministrament calen esmentar així mateix el Reglament sobre la Indústria de Zero Emissions Netes (NZIA), encara en fase de negociacions, i el Reglament de l'ecosistema europeu de semiconductors (Xips) ja en vigor, que té per objecte crear les condicions necessàries per al desenvolupament d'una base industrial europea en l'àmbit dels semiconductors, atreure inversions, promoure la recerca i la innovació i preparar a Europa per fer front a possibles crisis del subministrament de xips en el futur. El programa ha de mobilitzar 43.000 milions d'euros en inversió pública i privada (3.300 milions d'euros amb càrrec al pressupost de la Unió Europea) amb l'objectiu de duplicar la quota de mercat a escala mundial de la UE en el sector dels semiconductors, és a dir, passar del 10% a, com a mínim, el 20% en 2030.

El gener de 2024 la Comissió va adoptar cinc iniciatives per reforçar la seguretat econòmica de la UE i destinades a: 1) seguir reforçant la protecció de la seguretat i l'ordre públic de la UE mitjançant la millora del control de la inversió estrangera en la UE; 2) estimular els debats i les accions en favor d'una major coordinació europea en l'àmbit del control de les exportacions, respectant plenament els règims multilaterals existents i les prerrogatives dels Estats membres; 3) establir consultes amb els Estats membres i les parts interessades per detectar els possibles riscos derivats de les inversions sortints en un conjunt restringit de tecnologies; 4) promoure nous debats sobre com recolzar millor la recerca i el desenvolupament que impliquin el recurs a tecnologies amb potencial de doble ús; i 5) proposar que el Consell recomani mesures destinades a augmentar la seguretat de la recerca nacional i sectorialment.

La protecció de sectors clau com la salut, la tecnologia, les matèries primeres i la defensa és fonamental per a la Seguretat Nacional i l'autonomia estratègica d'Espanya. Amb anterioritat a l'inici de la pandèmia de la Covid-19 ja s'observava com empreses de tercers països, tan públiques com privades, obtenien subvencions dels seus governs, i actuaven posteriorment als mercats europeus en condicions més avantatjoses derivades del suport nacional que rebien. Tot això podia generar que determinats sectors estratègics de l'economia europea acabessin dominats per operadors dependents de tercers països, que no havien aconseguit aquesta posició de domini per la seva competitivitat sinó pel suport econòmic rebut.

En aquest context, és important evitar mesures de cort proteccionista i aprovar iniciatives orientades a garantir el *level playing field* del mercat interior. Per tot això, la UE ha aprovat i desenvolupat en els últims anys eines per fer front a aquestes situacions, com és el cas del reglament de subvencions estrangeres. Amb aquestes iniciatives la Unió Europea pretén garantir que l'economia europea sigui més competitiva i resiliència i que sigui capaç d'actuar de forma més autònoma quan sigui necessari, bé com a resposta a xocs exògens que afectin l'economia o en casos on existeix una competència deslleial per part de tercers països.

En línia amb la promoció per part de la Unió Europea de l'autonomia en àrees com els semiconductors, les matèries primeres, o les tecnologies de descarbonització, Espanya està desenvolupant un projecte interministerial, liderat pel Ministeri d'Indústria i Turisme i el Departament de Seguretat Nacional, amb el suport de la Comissió Europea, per impulsar la resiliència i competitivitat industrial en aquests sectors. El projecte de Reserva Estratègica de Capacitats de Producció Industrial (RECAPI) i la creació d'un organisme de gestió d'aquestes capacitats (Centre de Coordinació i Promoció de la Indústria Estratègica, CECOPIE) són passos

clau cap a aquest objectiu, garantint la disponibilitat de recursos crítics en moments de crisi, així com informació clau sobre dependències i vulnerabilitats necessària per emprendre polítiques de resiliència.

En 2023 s'ha produït un augment de l'interès d'inversors internacionals en les empreses estratègiques nacionals. És el cas de l'adquisició d'una participació del 9,9% en Telefònica S.A. per part del grup empresarial stc. Group. La inversió anunciada el setembre de 2023, s'ha realitzat mitjançant l'adquisició d'accions representatives del 4,9% del capital social de Telefònica i d'instruments financers que confereixen una exposició econòmica sobre un altre 5,0% del capital social de Telefònica. Cal recordar la naturalesa estratègica de Telefònica, una de les principals companyies del país, líder en el sector de les telecomunicacions i que proporciona els serveis i infraestructures de telecomunicacions de la infraestructura integral d'informació per a la Defensa en territori nacional i en operacions militars en l'exterior. A més, Telefònica compta amb un ampli desplegament d'infraestructures de telecomunicacions que garanteixen la connectivitat i serveis digitals a ciutadans i empreses espanyoles i que són considerades d'importància per a la seguretat.

En 2023 s'han adoptat mesures normatives addicionals per a la protecció d'infraestructures claus per a la Seguretat Nacional, com és el cas de les xarxes 5G. En concret, en el Consell de Ministres de 19 de desembre de 2023 es va aprovar la modificació del Reial decret llei 7/2022, de 29 de març, sobre requisits per garantir la seguretat de les xarxes i serveis de comunicacions electròniques de cinquena generació, mitjançant la incorporació d'una sèrie d'obligacions addicionals als operadors 5G que siguin titulars o explotin elements crítics d'una xarxa pública 5G, entre les quals es troben el disseny d'estratègies de diversificació en la cadena de subministrament d'equips de telecomunicacions, o la prohibició d'utilitzar a les xarxes públiques 5G equips i sistemes que hagin estat determinats d'alt risc, previ informe del Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública.

En relació amb les criptomonedes, la Unió Europea ha avançat en la normativa que regula aquesta matèria. En particular, el 31 de maig de 2023 es va promulgar el Reglament (UE) 2023/1114 del Parlament Europeu i del Consell, relatiu als mercats de criptoactius, la primera normativa a nivell mundial que regula de forma específica aquest fenomen, amb obligacions per als participants d'aquests mercats per garantir l'estabilitat econòmica i financera.

A més, el 24 d'octubre es va publicar la Directiva (UE) 2023/2226 del Consell de 17 d'octubre de 2023 per la qual es modifica la Directiva 2011/16/UE relativa a la cooperació administrativa en l'àmbit de la fiscalitat, amb l'objecte d'incloure els diners electrònics i els criptoactius en l'intercanvi d'informació. L'intercanvi internacional d'aquesta informació tindrà lloc l'any 2027.

En el plànol nacional, per garantir la protecció de l'inversor, s'han atorgat potestats específiques a la Comissió Nacional del Mercat de Valors per supervisar la publicitat sobre criptoactius. Així mateix, en el plànol nacional, les actuacions de control sobre les monedes virtuals s'inclouen expressament en les directrius generals del Pla Anual de Control Tributari i Duaner de 2023, aprovades per Resolució de 6 de febrer de 2023, de la Direcció general de l'Agència Estatal d'Administració Tributària. També cal destacar l'aprovació el 4 d'abril

del Reial decret 249/2023, que introdueix l'obligació d'informar sobre saldos en monedes virtuals, així com sobre les operacions amb monedes virtuals, tant a Espanya com les situades a l'estranger.

Per la seva banda, el 10 de novembre de 2023, un total de 48 països i jurisdiccions de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), entre els quals es troba Espanya, es van comprometre a treballar per a l'aplicació del nou estàndard internacional d'intercanvi automàtic d'informació entre autoritats fiscals competents sobre criptoactius després de l'aprovació, en 2022, de la Crypto-Asset Reporting Framework (CARF), nou marc d'intercanvi automàtic d'informació sobre criptoactius que estableix les obligacions de comunicació d'informació i de diligència deguda.

En 2023, l'Agència Tributària ha fet públics els resultats de les seves actuacions de control tributari efectuades en 2022. A conseqüència de la seva labor en la prevenció i lluita contra el frau, en 2022 l'Agència Tributària va obtenir uns resultats recaptatoris de 16.675 milions en total (15.362 milions d'euros en termes homogenis), un 2,7% més que l'any anterior. En 2022 va desenvolupar gairebé 1,9 milions d'actuacions de control de tributs interns, entorn de/ entorn d'un 5,2% més que l'any anterior.

Així mateix, continua l'esforç de millora en l'intercanvi d'informació internacional com a eina per a la prevenció i la lluita contra el frau fiscal, així com la incorporació de nous intercanvis automàtics en matèria fiscal en línia amb l'establert en la Directiva 2011/16/UE del Consell, de 15 de febrer de 2011, relativa a la cooperació administrativa en l'àmbit de la fiscalitat i per la qual es deroga la Directiva 77/799/CEE, i els impulsats en el sí de l'OCDE.

En l'àmbit particular de la lluita contra l'ús de programari d'ocultació de vendes (salis supression programari), s'ha aprovat el Reial decret 1007/2023, de 5 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament que estableix els requisits que han d'adoptar els sistemes i programes informàtics o electrònics que suportin els processos de facturació d'empresaris i professionals, i l'estandardització de formats dels registres de facturació. Amb la seva aprovació, s'assegura que els sistemes que produeixen les factures dels contribuents se sotmetin a determinades regles per garantir la integritat, conservació, accessibilitat, llegibilitat, traçabilitat i inalterabilitat dels registres.

A més, per reforçar la lluita contra el frau a Espanya, en 2023 s'han constituït dos nous òrgans, el Comitè Antifrau del Ministeri d'Assumptes Econòmics i Transformació Digital i el Consell Assessor de Prevenció i Lluita contra el Fraus als interessos financers de la Unió Europea. Per part del Ministeri de l'Interior, cal destacar la promulgació del Pla estratègic de lluita contra l'enriquiment il·lícit en les organitzacions criminals i els delinqüents (PELCEIL 2023-2025), document que va ser presentat en el Consell de Seguretat Nacional.

Entre les actuacions desenvolupades per les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat (FCSE) per a la lluita contra el frau i la delinqüència econòmica a nivell internacional, destaquen:

- Participació activa en l'elaboració del primer Informe d'Avaluació de l'Amenaça dels Delictes Econòmics i Financers -EFECTA 2023-, publicat el setembre de 2023

per EUROPOL, document que ofereix una avaluació exhaustiva i en profunditat de les amenaces que plantegen els delictes financers i econòmics en l'àmbit de la UE.

- Les FCSE han liderat i s'han implicat de manera activa als programes de la Plataforma Europea Multidisciplinària contra les Amenaces Criminals (EMPACT per les seves sigles en anglès) del Cicle Polític de la Unió Europea. En 2023 s'ha participat, principalment, en els EMPACT de Finances Criminals, Blanqueig de Capitals i Recuperació d'Actius (CF-MLAR), d'Impostos Especials (EXCISE) i Impostos Intracomunitaris (MTIC).
- Creació d'una xarxa de punts de contacte per a recerques amb competència de la Fiscalia Europea (EPPO, European Public Prosecutor Office) i l'establiment de nous procediments processals d'actuació, com pot ser la Guia de Procediment Tècnic "Fiscalia Europea: Procediment d'actuació en la recerca de fraus als interessos financers de la Unió Europea" de la Guàrdia Civil.

El comerç nacional constitueix igualment un sector estratègic per a l'economia. Per protegir-ho, les FCSE estableixen plans i dispositius especials orientats per proporcionar un entorn més segur/segur a comerciants i els seus potencials clients, la protecció dels productes amb denominació i origen protegida i la lluita contra les falsificacions. Entre ells es pot citar el "Pla comerç segur", dissenyat per donar protecció al sector del comerç i als seus clients durant tot l'any, i que es reforça en determinades dates.

Finalment, el turisme conforma un dels sectors de major pes específic per l'economia espanyola. A fi de contribuir a l'assoliment d'una major competitivitat d'aquest sector, facilitant valor afegit mitjançant un entorn segur per a turistes i visitants, el Ministeri de l'Interior-Secretaria d'Estat de Seguretat ha consolidat el "Pla Turisme Segur/Segur" que es desenvolupa de forma permanent en tot el territori nacional així com una nova edició l'any 2023 de l' "Operació Estiu" desenvolupada durant el període estival.

CRIM ORGANITZAT I DELINQÜÈNCIA GREU

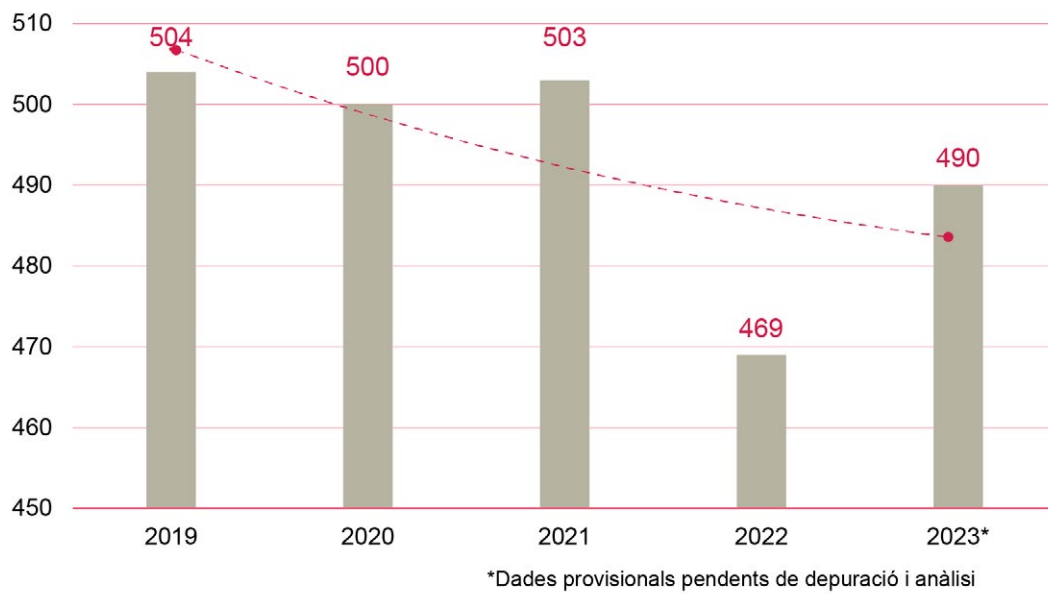
El tràfic d'estupefaents segueix sent la principal activitat del crim organitzat, seguit de les activitats delictives relatives al patrimoni i a l'ordre socioeconòmic, a més dels tràfics il·lícits de (armes lleugeres, municions i les seves peces, productes falsificats, medicaments, espècies protegides, patrimoni històric i cultural, vehicles, tabac, etc.).

La intel·ligència obtinguda fruit dels esforços realitzats recentment contra la delinqüència greu i organitzada, especialment a través de l'accés a la informació d'algunes de les plataformes d'intercanvi de missatges encriptats utilitzats habitualment pels delinqüents, ha facilitat noves dades sobre el funcionament i l'organització de les xarxes delictives. L'estructura d'aquestes xarxes pot ser més o menys jerarquitzada, però totes compten amb individus específics per a la realització de determinades funcions clau. En aquest sentit, la diversificació d'individus implicats en la delinqüència organitzada és molt més gran del que s'entenia fins ara.

La complexitat i flexibilitat de les xarxes delictives és evident quan s'avaluen les responsabilitats específiques dels individus clau de la xarxa. Les funcions inclouen líders, comandaments intermedis, intermediaris, proveïdors de serveis de blanqueig de capitals, assessors jurídics i financers, facilitadors, falsificadors de documents, proveïdors de transport i logística, experts tècnics, testaferros, inversors, assassins a sou i uns altres. Entre ells, és possible identificar funcions crítiques i persones que constitueixen objectius d'alt valor, amb papers fonamentals dins de les xarxes.

Referent a això, tal com recullen els informes europeus, la delinqüència com a servei (*crime as a service*) ha experimentat un auge en els últims anys. En aquest sentit, s'està expandint una indústria de serveis delictius que dona suport/dona suport en el procés de funcionament intern de moltes àrees criminals i contribueix a majors nivells d'especialització. Algunes xarxes delictives altament especialitzades se centren en una única etapa del procés com, per exemple, el subministrament de matèries primeres i equips per engegar l'activitat il·legal. Això abasta des de productes químics per a la producció o extracció de drogues, (pre) precursors o equips per a plantes de producció de drogues sintètiques, fins a vehicles amb compartiments ocults per al tràfic de mercaderies i petites embarcacions per organitzar el contraban d'immigrants, i fins i tot el subministrament d'eines tècniques i coneixements especialitzats en ciberdelinqüència.

Les xarxes delictives operen a escala internacional i consideren les fronteres internacionals com a oportunitats més que com a barreres. Per això, alguns dels objectius d'alt valor dirigeixen les seves operacions en la UE des de països situats fora de la seva jurisdicció. (Figura 12.1)

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 12.1: Grups de crim organitzat amb activitat a Espanya 2019-2023

Quant al tràfic de drogues, el nombre de procediments per aquest delictes segueix incrementant anualment, passant dels 18.923 en 2019, 19.996 en 2020 i 20.890 en 2021 a 21.740 en 2022, un 4,07 % més que l'any anterior.

El tràfic de cocaïna continua representant un dels desafiaments fonamentals per a les autoritats a Espanya. La xifra de confiscacions per part de les FCSE i Vigilància Duanera de l'Agència Tributària (AEAT) en 2023 aconseguix els 141.765 kg, representant un increment del 142% respecte a 2022 (dades provisionals sense consolidar).

La principal via d'entrada és el contenidor marítim a través dels ports de València, Barcelona, Algesires, Màlaga i Tenerife. València és el tercer port d'entrada a Europa darrere dels d'Anvers i Rotterdam. S'han confiscat 44 tones per aquest mitjà. A més, continua l'entrada de cocaïna ocultada en càrrega legal, sobre el que cal ressenyar la confiscació en el port d'Algesires de 9,5 Tn de cocaïna l'agost de 2023 ocultada entre plàtans, la partida més gran de contraban de cocaïna intervingut a Espanya fins al moment. En aquest context, Equador s'ha convertit en un dels principals països d'origen.

La segona via d'entrada és l'ús d'embarcacions que travessen l'Atlàntic. Destaquen actuacions en les quals van aconseguir localitzar i abordar dues embarcacions, BLUME i ORION V, que transportaven 4.560 i 4.242 kg d'estupefaents respectivament.

Resulta d'interès la consolidació de la ruta marítima de trasllat de cocaïna des del continent americà cap al Golfo de Guinea, constituint-se com una àrea d'especial sensibilitat, amb un increment de trànsit i descàrrega de drogues als països del seu entorn.

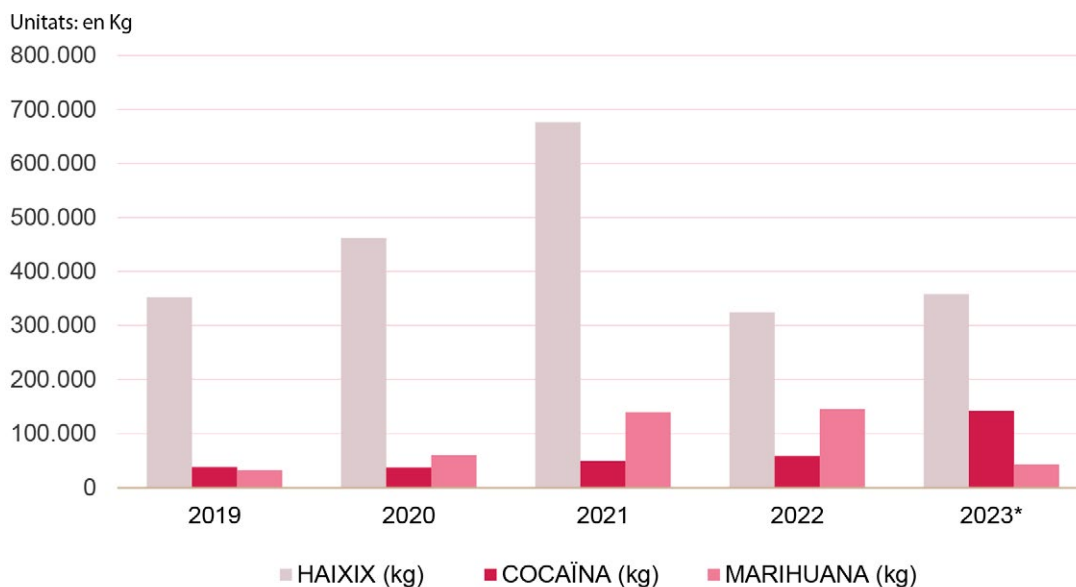
A més de la via marítima, destaca també el transport de cocaïna en vehicles, siguin camions o particulars, a través de llocs fronterers com el de Melilla. Així mateix, continuen les confiscacions de quantitats anormalment altes en recintes aeroportuaris, ocultes en equipatges facturats de passatgers procedents d'Amèrica Llatina.

D'altra banda, Espanya és el primer productor de cànnabis de la Unió Europea. Destaquen els cultius de marihuana en la modalitat indoor, que se solen combinar amb el tràfic d'altres estupefaents com l'haixix i la destinació final del qual és la resta d'Europa. El cultiu i tràfic de marihuana constitueix sovint un mitjà de finançament d'altres activitats de crim organitzat, especialment d'altres tràfic de drogues. L'escassa inversió necessària per al seu cultiu, els ràpids beneficis i les condicions geogràfiques i meteorològiques adequades han fet que en el sud i aquest del país proliferin aquest tipus d'instal·lacions. S'ha constatat un nivell de violència anormalment elevat entre els diferents grups criminals, donats els enfrontaments i intents d'apropiació d'aquestes collites. Segons dades provisionals, durant 2023 s'ha confiscat per part de les FCSE i Vigilància Duanera 43.061 kg. En relació amb l'haixix, s'han aprehès 357.510 kg, un 11% més que l'any anterior.

La costa meridional de la Península Ibèrica i, de forma destacada, la zona de l'Estret de Gibraltar és l'àrea marítima on el narcotràfic es manifesta amb més gran intensitat i virulència. Les xarxes de crim organitzat aprofiten l'alta velocitat de les narcollanxes per al tràfic

d'estupefaents per via marítima. En aquest sentit, el Pla Especial de Seguretat per al Camp de Gibraltar ha anat incrementant el territori d'actuació.

Les rutes de distribució d'haixix des del Marroc cap a Espanya s'han desviat cap a la costa valenciana, balear i catalana, per evitar l'acció policial. (Figura 12.2)

*Dades de les FCSE i Vigilància Duanera provisionals sense consolidar

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 12.2: Evolució de la droga confiscada a Espanya 2019-2023

Pel que es refereix a l'heroïna, segons informes de l'Oficina de Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC), des de 2022 s'ha detectat una reducció superior al 80% de la superfície de cultiu d'opi en Afganistan a conseqüència de la prohibició del govern talibà del cultiu i tràfic de tota mena de drogues. De moment, les confiscacions d'heroïna en la "Ruta dels Balcans", tradicional porta d'entrada de l'heroïna afganesa cap a Europa, continuen sent altes. Tanmateix, això es deuria al fet que s'estaria traficant l'heroïna excedent dels anys previs a l'arribada del nou govern a Afganistan; però segons aquests informes, en un futur pròxim podria disminuir en pro de l'augment del tràfic de metamfetamina.

D'altra banda, ha augmentat el tràfic d'heroïna a través de la "Ruta del Sud-est" o "Ruta Africana", que trasllada l'heroïna afganesa cap a l'est d'Àfrica, embarcada en els ports de l'Iran i Pakistan, per posteriorment ser transportada per via terrestre al llarg del continent cap a Europa. En 2023 els organismes internacionals alerten d'un augment de tràfic d'heroïna a través del Canal de Suez, reflex del creixent nombre de confiscacions als països pròxims.

L'augment de confiscacions de metamfetamina i la previsió del seu possible tràfic creixent des d'Afganistan, que se sumaran al tradicional des de Mèxic cap a la UE a través de rutes atlàntiques consolidades, constitueixen els punts de major interès per a la Delegació del Govern per al Pla Nacional Sobre les Drogues (DGPNSD) del Ministeri de Sanitat. Aquesta preocupació es basa en l'entitat dels efectes secundaris després del seu consum, en la gran degradació física que provoca en els consumidors crònics i en la seva alta additivitat. Malgrat que encara no existeixen proves clares a Europa sobre la importació o producció il·legal de fentanil, s'ha d'estar molt pendent a possibles tendències emergents a Europa en aquest sentit.

El mercat de les noves substàncies psicoactives està en auge. Cada any s'identifiquen prop de 50 noves substàncies dissenyades en laboratori per eludir les llistes internacionals de fiscalització. El risc que representen és doble: d'una banda, l'amenaça per a la salut pública, a causa que la constant innovació i falta d'informació sobre aquestes substàncies fa molt difícil poder afrontar casos d'abús en l'àmbit sanitari; i per un altre, gràcies al seu caràcter nou, els procediments penals han de basar-se en preceptes genèrics del Codi Penal el retret del qual no està d'acord amb els riscos i amenaces que aquestes substàncies suposen.

A Espanya, en comparació dels països de centre d'Europa i els països bàltics i escandinaus, no es consumeixen grans quantitats de drogues sintètiques, a excepció del MDMA. Preocupa la seva combinació amb altres drogues com la ketamina o e'LSD les quantitats confiscades del qual augmenten a Espanya.

Es manté el nivell d'alerta i col·laboració, tant amb l'Observatori Europeu per a les Drogues i les Toxicomanies (EMCDDA), com especialment amb la Junta Internacional de Fiscalització d'Estupefaents (JIFE), en el seguiment dels nombrosos enviaments de ketamina (droga no fiscalitzada a nivell internacional, però sí a Espanya) i de codeïna des del nostre país als Estats Units, Regne Unit i Austràlia. També es manté el focus d'atenció en l'augment de l'oferta d'òxid nítrós perquè, tal com alerten la majoria de països europeus, el consum d'aquesta droga entre els joves ha augmentat exponencialment en l'últim any.

Quant a la problemàtica general del tràfic de drogues, tal com s'ha demostrat amb la prioritat de la Presidència espanyola del Consell de la UE, presentada i debatuda en el marc del Grup Horitzontal de Drogues, relativa a les àrees europees altament afectades pel narcotràfic (HIENES - *Highly Impacted European Narcotics Areas*) i en les jornades celebrades al novembre a Sevilla, sobre "Planes regionals especials per combatre el narcotràfic en zones intensament afectades", a Europa existeixen zones geogràfiques, que amb les seves pròpies particularitats, presenten una problemàtica similar a la del Camp de Gibraltar. En totes aquestes zones també es detecta un augment de l'ús de la violència i una confiscació creixent d'armes de foc cada vegada de major entitat, amb el consegüent impacte en la percepció de la seguretat i la degradació socioeconòmica.

També s'ha evidenciat una tendència molt a l'alça del nombre d'enviaments de paqueteria o postals per a la distribució de droga intervinguts en les duanes. En 2023 van ser interceptats 1.572 enviaments, un increment del 85 % respecte a 2022.

En la lluita contra el contraban de tabac, cal destacar l'entrada en vigor del *Reial decret 12/2023, de 17 de gener, pel qual s'aprova el Reglament que desenvolupa les normes de control sobre el tabac cru i el seu règim sancionador*, que ve a completar les mesures legals per fer front a la proliferació de fàbriques clandestines de tabac a Espanya i posar fre, així, a un fenomen en expansió en tota Europa. En l'àmbit operatiu, durant 2023 s'ha produït el desmantellament de diverses fàbriques il·legals de cigarrets i la intervenció del material relacionat per part de Vigilància Duanera de l'Agència Tributària i de les FCSE.

Així mateix, s'han produït nombroses intervencions en matèria de productes falsificats com a medicaments, va venir, vodka, rodaments i peces de recanvi per a automòbils, roba, calçat i marroquineria de reconegudes marques, milers de productes requisats per la seva amenaça als consumidors, a la salut, la seguretat, l'economia i altres interessos de caràcter públic.

El tràfic d'armes de foc és impulsat per la demanda de les xarxes criminals, i constitueix un facilitador clau per al desenvolupament de determinades activitats delictives. L'existència d'una més gran disponibilitat d'armes de foc al mercat il·lícit pot provocar una escalada en el comerç il·legal d'armes de foc, que pot generar una major violència armada. Els conflictes armats constitueixen un risc important a mitjà i llarg termini, especialment pel que fa a l'augment de la disponibilitat d'armes de foc i el seu possible desviament cap al comerç il·legal d'armes de foc.

En aquest sentit, a conseqüència de la guerra a Ucraïna, a Espanya no s'han detectat grans canvis en les dinàmiques de les xarxes criminals que operen al país. No obstant això, es monitoren factors de preocupació que poden arribar a configurar-se com a amenaces per a la Seguretat Nacional, com per exemple les estafes en la xarxa relacionades amb falses prestacions a col·lectius afectats per la invasió, o el trasllat de delinqüents de màfies russes a Espanya. L'augment dels conflictes armats planteja així mateix la possibilitat que es desviïn armes de foc cap al comerç il·legal i els mercats negres i armament.

Els ciberdelictes són un problema creixent, a mesura que l'activitat delictiva es desplaça a l'entorn virtual. Els successius Informes anuals sobre l'evolució de la cibercriminalitat publicats pel Ministeri de l'Interior posen de manifest l'increment d'aquesta modalitat, tendència observada també en l'àmbit internacional, i que evidencia la creixent importància dels ciberdelictes en relació amb el conjunt de la criminalitat. Prenent com a referència el nombre de causes per ciberdelictes, la Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de l'any 2022 assenyala que s'ha produït un increment d'una mica més del 87% pel que fa a l'any 2019 i un 269% pel que fa a l'any 2017, mantenint-se una clara tendència alcista.

Entre les tendències detectades en aquest camp destaquen els delictes contra la llibertat sexual i intimitat dels menors; els fraus i estafes de suport tècnic i inversions; els atacs amb ransomware en els sectors sanitari, financer i educatiu; el Business Email Compromise (BEC), així com les campanyes massives de phishing i de smishing. S'adverteix, d'altra banda, un creixent ús de les Tics per a la comissió de delictes contra la dona, sobretot els delictes contra la intimitat, els delictes d'assetjament o fustigació, els delictes d'amenaques, vexacions i injúries o els delictes contra la llibertat sexual. L'anonimat i la dificultat probatòria que acompanyen a les noves tecnologies les converteixen una especial amenaça.

En atenció al nombre de procediments judicials incoats en relació amb aquests delictes, segons la Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de l'any 2022, destaquen: els delictes d'estafes comeses a través de Tics (20.111 = 81,68% del total dels considerats delictes informàtics), els delictes d'amenaques o coaccions a través de les Tics (1.248 = 5,07%), els delictes relacionats amb pornografia infantil o de persones amb discapacitat (832 = 3,38%), altres delictes contra la llibertat sexual a través de les Tics (492 = 2%) i els delictes de descobriment i revelació de secrets a través de les Tics (399, 1,62%).

Una de les amenaces més destacades està relacionada amb la Intel·ligència Artificial (IA) generadora d'imatge, àudio i vídeo. La creació d'imatges pot incidir no només en els mètodes delictius, sinó també en la mateixa persecució i enjudiciament criminal, ja que poden veure's afectats tant els mitjans de prova com la valoració de les proves incriminatòries en l'àmbit del Dret Penal, a través de la necessitat d'acreditar la seva exactitud, integritat, realitat, etc. La col·laboració de diferents agències d'aplicació de la llei, així com d'autoritats de repressió i organismes judicials es fa necessària per combatre aquesta potencial amenaça. Les Xarxes Adversàries Generatives (GAN), juntament amb altres tecnologies avançades poden ajudar a les agències d'aplicació de la llei i a les autoritats judicials a combatre-la de forma eficient.

Com a resposta a aquesta amenaça, destaquen les iniciatives legislatives en l'àmbit de la Unió Europea, com el Reglament sobre Intel·ligència Artificial, la Directiva NIS 2 (Directiva UE 2022/2555, del Parlament Europeu i del Consell de 14 de desembre de 2022) o el Reglament de Serveis Digitals (Reglamento UE 2022/2065 del Parlament Europeu i del Consell de 19 d'octubre de 2022). Són rellevants, així mateix, altres iniciatives com el Reglament i-Evidence sobre conservació de dades informàtiques a l'efecte de prova electrònica en processos penals, el Reglament i-Privacy sobre la privadesa i les comunicacions electròniques i el Reglament contra l'abús sexual de menors en línia. A Espanya, l'Estratègia Nacional contra el Crim Organitzat i la Delinqüència Greu 2019-2023 contempla aquesta tipificació i assenyala la seva tendència alça. Està prevista l'actualització d'aquesta Estratègia per part del Consell de Seguretat Nacional en el cicle 2024-2025.

El blanqueig de capitals constitueix una activitat transversal, present en totes les activitats del crim organitzat. En els últims anys s'ha experimentat un rellevant increment en el nombre d'organitzacions especialitzades a facilitar aquest servei a altres grups de delinqüents.

Els mitjans més destacats per blanquejar diners continuen sent la compra i venda de béns immobles; la utilització de complexes xarxes d'empreses i instruments jurídics (establerts amb l'ajuda de facilitadors professionals); l'explotació del sector dels serveis de transferència de diners o valors; i l'ús de cash couriers (missatgeria/transporti de diners en efectiu). En aquest sentit, s'ha detectat una major presència de ciutadans ucraïnesos introduint efectiu d'origen no justificat a Espanya. L'ús de criptoactius presenta un risc creixent per la facilitació de l'anonimat, principalment vinculat a frauds i estafes en l'activitat cripto, seguida de l'evasió de sancions financeres, tal com s'assenyala en l'Anàlisi Sectorial de Risc de cripto aprovat aquest any pel Comitè d'Intel·ligència financera.

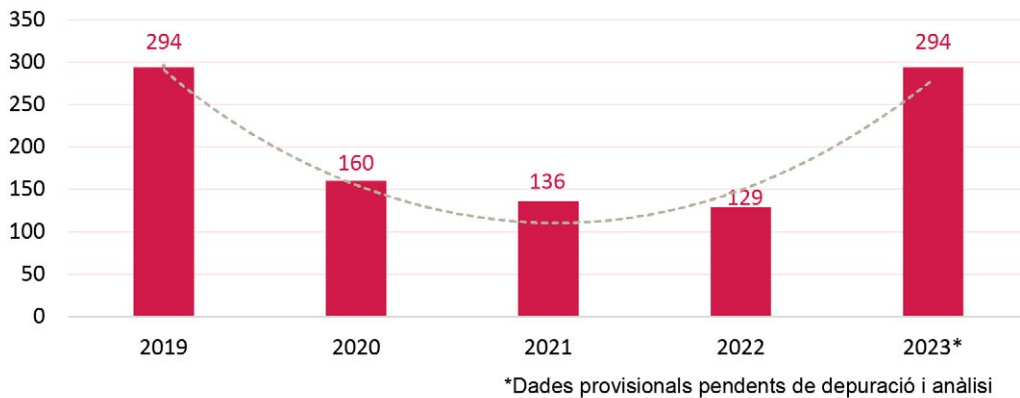
Al llarg de l'any 2023 s'han investigat per blanqueig de capitals diverses organitzacions criminals vinculades no només al contraban i al narcotràfic o al frau fiscal, sinó també a

delictes d'una altra índole com a corrupció i frau en contractació d'obra pública, tracta sexual, o compravenda d'or i joies, entre altres. En 2023 s'ha produït l'aprovació de diferents models de declaracions informatives sobre operacions i saldos tant a Espanya com a l'estranger de criptoactius i monedes virtuals, que permetran avanços en la recerca del blanqueig de capitals que es produeix a través d'aquests mitjans.

Així mateix, s'ha aprovat el Pla Estratègic Nacional contra l'enriquiment il·lícit de les organitzacions criminals i els delinqüents (PELCEIL) 2023-2025, que inclou mesures sobre el blanqueig de capitals i la recuperació i localització d'actius.

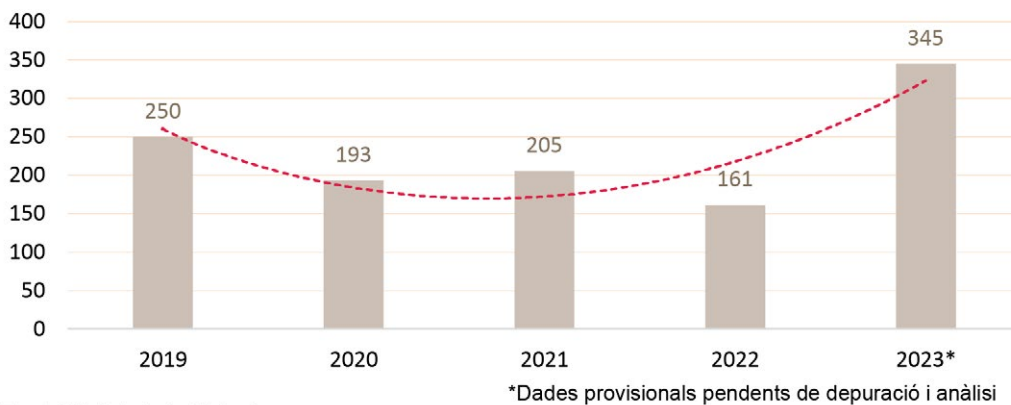
Els delictes contra la Hisenda Pública comesos per grups organitzats mitjançant la defraudació de l'impost sobre el valor afegit (IVA), són una constant des de la implementació d'aquest impost i constitueixen un intolerable atac contra el sistema tributari, així com contra la lliure competència, en alterar els preus dels mercats. Es tracta d'un frau transnacional, d'especial complexitat, difícil acreditació i que suposa un extraordinari perjudici per a les arques públiques. En els últims anys s'han detectat importants vinculacions entre les organitzacions criminals especialitzades en la comissió d'aquesta tipologia de delicte amb les organitzacions criminals dedicades al blanqueig de capitals. La Fiscalia Europea, que va començar a funcionar l'1 de juny de 2021, ha demostrat ser una via efectiva per a la recerca i repressió del frau a l'IVA transnacional, en ser competent per investigar i exercir l'acció penal d'aquells delictes contra la Hisenda Pública en matèria d'IVA transfronterer, que afectin dos o més Estats membres i suposin un perjudici d'almenys 10 milions d'euros.

La delinqüència greu adquireix especial rellevància quan afecta els àmbits o aspectes socialment més sensibles i a les persones més vulnerables (dones que sofreixen violència sexual o de gènere, menors víctimes de producció i distribució de material d'abús sexual infantil, persones majors, persones amb capacitats diferents, víctimes de tràfic d'éssers humans, del tràfic de persones o de l'explotació, etc.). Les polítiques públiques de seguretat desenvolupades pel Ministeri de l'Interior han continuat desenvolupant iniciatives basades en el concepte de "seguretat humana", que es basa en una preocupació real i constant per la vida i la dignitat i que situa a les persones, especialment a aquelles que més sofreixen o són potencialment més vulnerables com a receptor prioritari de les seves capacitats. Aquesta visió de la seguretat ha resultat essencial per al Ministeri de l'Interior per a l'orientació estratègica de les activitats que ha organitzat i coordinat durant la Presidència Espanyola de la UE. (Figures 12.3 - 12.5)

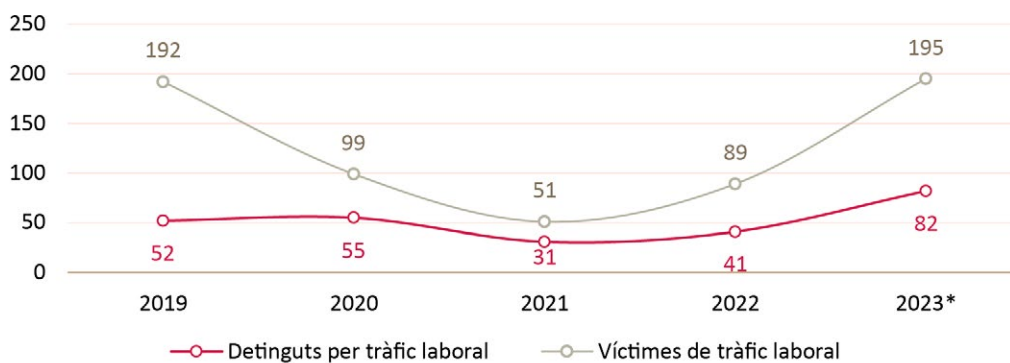
Font: Ministeri de l'Interior

Figura 12.3: Víctimes de tràfic sexual 2019-2023

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 12.4: Detinguts per tràfic sexual 2019-2023

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 12.5: Víctimes i detinguts per tràfic laboral 2019-2023

En relació amb el tràfic d'éssers humans, cal destacar l'ús de les noves tecnologies i les eines en línia que faciliten als tractants la comissió d'aquest delictes. El seu ús garanteix un major anonimats i, per tant, dificulta la identificació dels criminals; així mateix, obstaculitza la recopilació de proves, que en estar digitalitzades presenten una major volatilitat. Es produeix, a més, una invisibilització de les víctimes, complicant la seva identificació i protecció. Addicionalment, amb la utilització d'Internet es produeix una deslocalització del delictes, trobant-se els servidors, en moltes ocasions, en tercers països amb els quals de vegades és difícil la cooperació.

Si bé l'ús de les tecnologies es dona en totes les fases de la tràfic, destaca en la fase de captació, sobresortint l'ús d'aplicacions i xarxes socials, mitjançant les quals els tractants es valen dels xats privats per contactar amb les víctimes, la qual cosa obstaculitza la seva detecció. D'igual forma, en la fase d'explotació també s'empren les tecnologies, que, a vegades, es materialitzen mitjançant retransmissions en "temps real stream" o mitjançant xats, la qual cosa suposa un repte per a les forces i cossos de seguretat, en poder desaparèixer del servidor la informació una vegada que acaben aquestes interaccions.

Cal tenir molt present, també, que els menors tenen un risc més elevat de convertir-se en víctimes. Els nens i els joves són especialment vulnerables i sovint els tractants s'aprofiten de la falta d'una consciència del risc a les xarxes per enganyar-los i portar-los a situacions d'explotació, emprant per a això les xarxes socials i aplicacions de gaming que disposen de xats privats.

D'igual forma, cal subratllar l'incipient ús de la IA que planteja una significativa amenaça emergent en la generació de material d'explotació sexual infantil i amb implicacions en el tràfic de persones que són encara difícils de determinar, qüestions que són plantejades en el Pla Estratègic Nacional contra la Tracta i l'Explotació d'Éssers humans (PENRA) 2021-2023.

El discurs i els delictes d'odi, entesos com aquells de prejudici comesos contra una determinada persona o col·lectiu per posseir o presentar certes característiques, reals o percebudes, conformen una amenaça present en la societat, que, a vegades, és impulsada amb l'objecte de polaritzar a la societat o desenvolupar operacions d'influència. Constitueixen un atac frontal i directe als principis de llibertat, respecte a la dignitat de les persones i als drets que constitueixen el fonament de l'Estat social i democràtic de dret.

A Espanya els delictes comesos per racisme i xenofòbia són els més nombrosos, seguits d'atacs a l'orientació sexual i identitat de gènere i dels relacionats amb la ideologia. Les xarxes socials conformen un dels factors que més afavoreixen la propagació dels discursos d'odi fins a convertir-los en una de les principals amenaces per a la pau social.

En resposta, el Ministeri de l'Interior, a través de l'Oficina Nacional contra els Delictes d'Odi (ONDOD), ha continuat desenvolupant l'II Pla d'Acció de Lluita contra els Delictes d'Odi 2022-2024.

En el marc de la presidència espanyola de la Unió Europea, l'ONDOD va organitzar un esdeveniment internacional titulat “Discurs d’odi: Ús de la intel·ligència artificial per fer front als delictes d’odi, amb especial atenció als algorismes de detecció de discurs d’odi i eines de contra narrativa” en el qual van participar la Comissió Europea, la Unesco, l’OSCE, l’Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA), la Fiscalia General de l’Estat, el Departament de Seguretat Nacional del Gabinet de la Presidència del Govern, la Policia Nacional i la Guàrdia Civil, així com de diferents associacions del tercer sector.

La cooperació internacional és clau per fer front als riscos associats a l’activitat delictiva, tant en l’àmbit de la prevenció com en el de la repressió, amb l’objectiu d’evitar la seva escalada i consolidació.

Per a això, les FCSE treballen de forma permanent en el sí de les institucions de cooperació policial internacional com INTERPOL, EUROPOL o AMERIPOL o de manera bilateral amb les agències i cossos dels països socis i aliats.

A més, es participa en projectes de cooperació policial internacional en el marc operatiu del Cicle Polític de la UE 2022 – 2025 (EMPACT 2022+) i en programes de cooperació de la UE dirigits a l’enfortiment institucional i a la formació i capacitació de les forces de seguretat d’Estats de diferents àrees geogràfiques en matèria de lluita contra el crim organitzat (Amèrica Llatina i Carib, Albània, Bolívia o Nigèria).

Altres iniciatives impulsades de forma especial l’any 2023 són:

- La “Coalició de països europeus contra el crim organitzat”, en la qual participen Alemanya, Bèlgica, Espanya, França, Itàlia i Països Baixos. El Ministeri de l’Interior codirigeix dues de les accions recollides en el Pla d’Acció Multianual de la Coalició.
- L’Equip Operatiu Europeu-European Operational Team (EOT), finançat amb fons de la Comissió Europea, liderat per la Policia Nacional i del que formen part representants de 20 països i agències, està desplegat en la Costa del Sol i s’orienta a intensificar l’acció contra les organitzacions criminals de caràcter transnacional.
- La Xarxa Global d’Intel·ligència contra el tràfic de drogues (Global Drug Intelligence Network - GDIN), liderada per la Guàrdia Civil, implica als principals països productors i de trànsit de cocaïna cap al nostre país (l’Equador, el Brasil, Colòmbia, Costa Rica, la República Dominicana i Panamà), països europeus, com Espanya i Portugal, i Dubai.

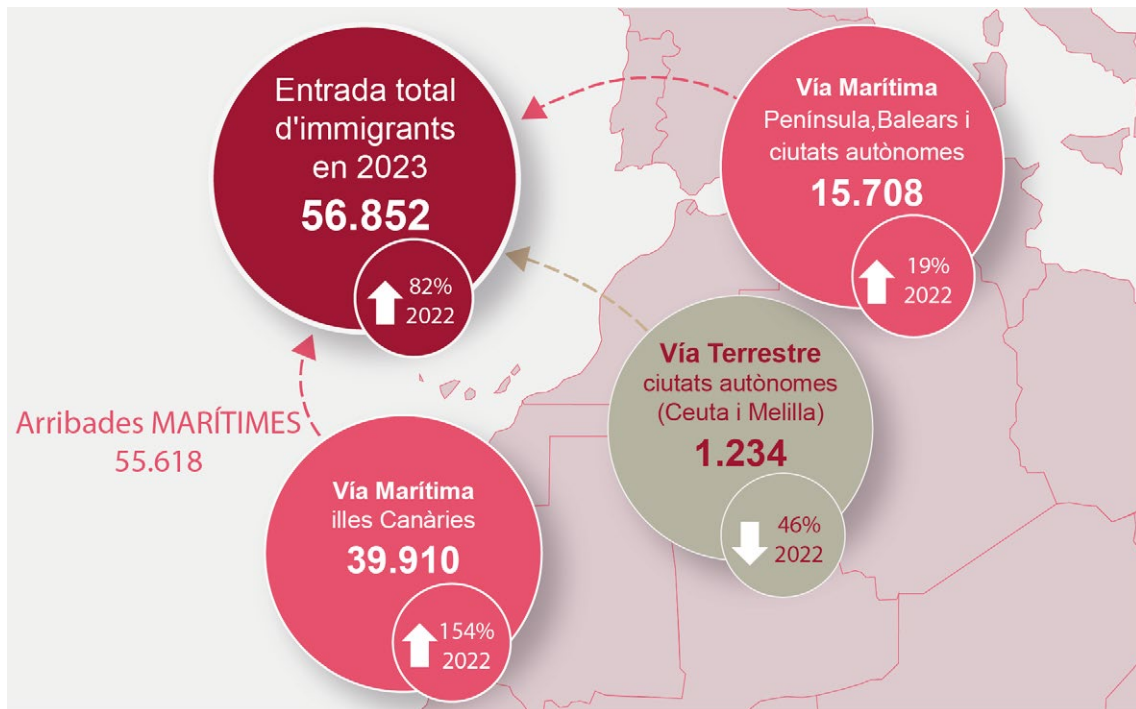
FLUXOS MIGRATORIS IRREGULARS

El fenomen de la migració contemporània –global, complex i multidimensional– tendeix a difuminar les distincions tradicionals entre països d’origen, destinació i trànsit. Els factors econòmics, socials i mediambientals, així com la inestabilitat política, la pobresa i els conflictes, seguiran influïent en les tendències migratòries mundials. Així mateix, la multiplicació de les opcions de comunicació i desplaçament afavoreixen una nova era de mobilitat humana. Al costat d’oportunitats, els moviments migratoris seguiran generant reptes –inclosos els de caràcter securitari en sentit ampli– que cal gestionar.

Espanya no és aliena a aquesta realitat de la migració contemporània, donades determinades característiques pròpies, com són la seva posició geogràfica; la seva situació com a frontera d’Europa amb Àfrica; la seva pertinença a la UE, que li fa ser plataforma de pas per a altres Estats membres; i el seu llaç cultural amb els països d’Amèrica Llatina.

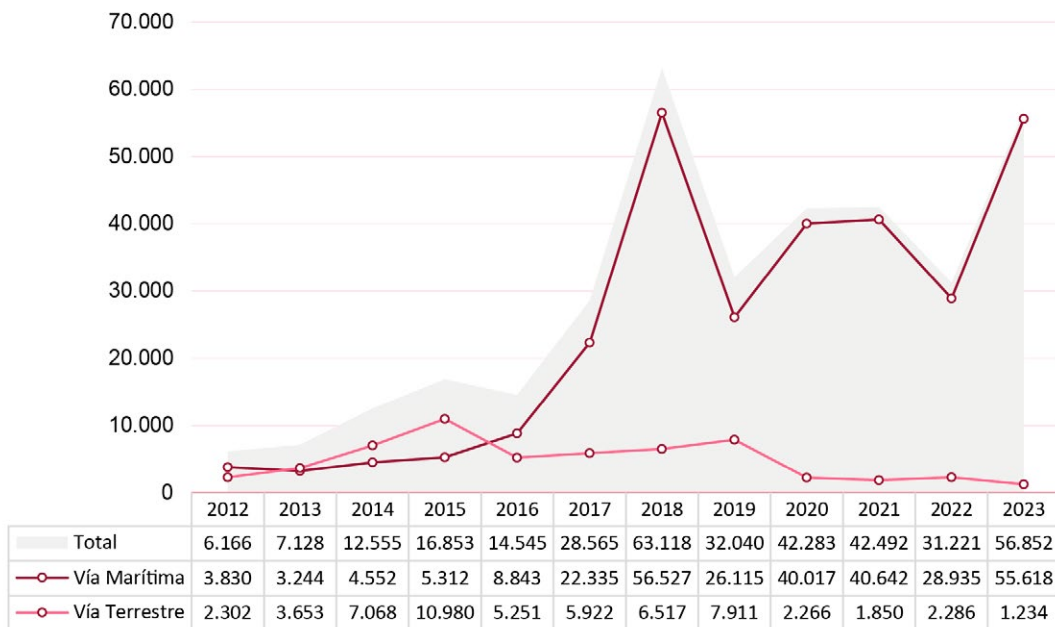
En 2023, les dades de fluxos migratoris irregulars d’entrada (56.039 immigrants) van registrar un augment del 95 % respecte a l’any anterior. Les arribades per via marítima a Espanya van augmentar un 91%. Referent a això, cal tenir en compte que existeix una immigració irregular per via aèria o a través de països Schengen que no és possible comptabilitzar. (Figura 13.1)

Dels 10 últims anys, 2023 ha estat el segon amb major nombre d’arribades, només superat per 2018. En 2023, destaca octubre, com el mes amb major nombre d’arribades, amb un total de 17.328 immigrants, la major part d’ells arribats a les illes Canàries procedents del Sahel. (Figura 13.2)

Font: Ministeri de l'Interior

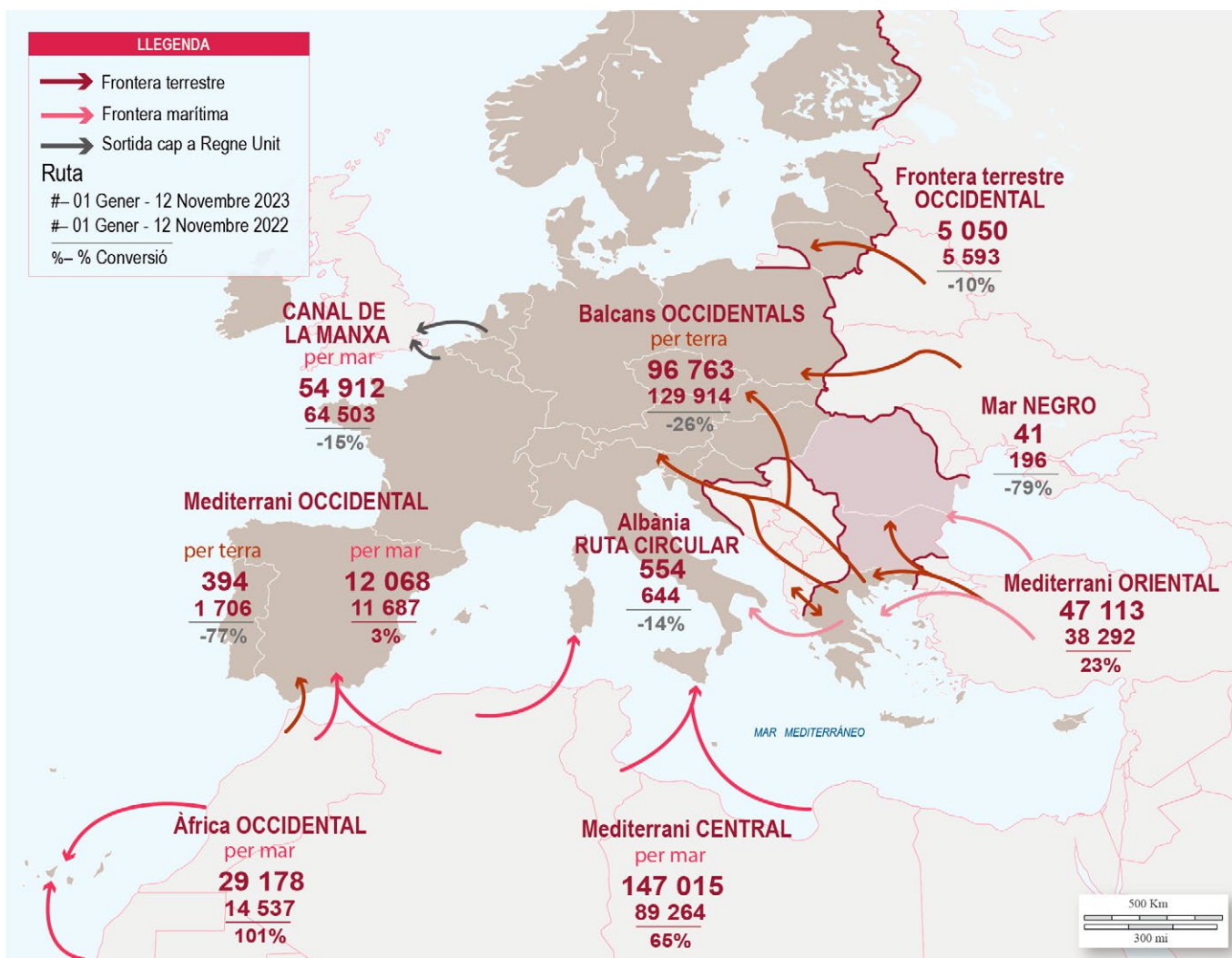
Figura 13.1: Entrades irregulars d'immigrants a Espanya en 2023 per ruta d'entrada

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 13.2: Evolució anual d'entrades irregulars a Espanya per via d'entrada (2012-2023)

En l'àmbit europeu, també ha augmentat el nombre d'arribades d'immigrants irregulars fins a aconseguir, aproximadament, 380.000, el nivell més alt des de 2016 i un 17% més que en 2022. En concret, va augmentar el nombre d'arribades en la ruta atlàntica, de la Mediterrani occidental, central i oriental. Per contra, va disminuir el nombre d'immigrants que van accedir a les ciutats autònòmiques de Ceuta i Melilla o els Balcans com a vies d'entrada a la UE. (Figures 13.3 i 13.4)

Font: Informe ISAA de la Comissió Europea (16 de novembre 2023). FRONTEX

Figura 13.3: Entrades irregulars a la UE per via d'entrada

Figura 13.4: Dades d'entrades irregulars a la UE per rutes

		RUTES	TOTAL
ANY 2023		MEDITERRANI ORIENTAL	60.073
		MEDITERRANI CENTRAL	157.479
		MEDITERRANI OCCIDENTAL	16.915
		ÀFRICA OCCIDENTAL	40.403
		BALCANS OCCIDENTALS	99.068
		ALTRES RUTES	5.608

Font: FRONTEX

Quant a l'origen de les arribades a Espanya en 2023, la pressió migratòria va provenir principalment del Marroc, el Senegal i Algèria, a més de subsaharians no identificats (probablement de Mali, Guinea o Gàmbia). A 31 de desembre havien arribat per la ruta atlàntica 40.403 emigrants irregulars (+161%). D'ells, un 44% sense identificació de nacionalitat, un 17% del Senegal, un 14% del Marroc i un 6% de Mali.

La situació d'inestabilitat i la deterioració de la seguretat en Mali ha generat un increment notable del nombre de desplaçats a les zones més estables del país i en Estats limítrofs com Mauritània. La ruta de trànsit migratori cap a Algèria segueix sent la més emprada, malgrat el major blindatge de la seva frontera sud. No obstant això, també continua activa la ruta mauritana, que ha guanyat atractiu després de la reobertura de la frontera el juny de 2022 i ha permès a la major part dels candidats creuar legalment a Mauritània.

Durant l'any, destaquen dues àrees d'origen que, per la quantitat d'arribades gestionades, han suposat un repte en si mateixes: el Sahel i Ucraïna.

Les arribades des del Sahel per via marítima han tingut un gran impacte en la gestió migratòria durant 2023. El Sahel reuneix una sèrie de factors que contribueixen a l'emigració: inestabilitat social, tensió política, augment de l'activitat terrorista i unes condicions econòmiques deficitàries. Un exemple és el Senegal, on el 63% de la població és menor de 25 anys, més de 300.000 joves accedeixen anualment a un mercat laboral que no està preparat per a la seva absorció i la situació política és tibant, amb vista a les properes eleccions, previstes pel 2024.

L'augment d'arribades des del Sahel en 2023, encara que no va aconseguir els nivells de 2018, sí que va suposar un repte per a la gestió migratòria. En concret, octubre va ser el mes amb major nombre d'arribades irregulars per via marítima a Espanya.

Després del cop d'estat de Níger, la persistència en el temps de la paralització de les ajudes financeres i els projectes de cooperació en matèria de seguretat de la UE pot fer que el control dels fluxos migratoris decaigui en importància dins de l'agenda política del nou

Govern. Es descarta que el país vagi a convertir-se en territori d'origen d'immigració il·legal amb destinació a Europa. No obstant això, els canvis de la situació política nigerina sí que poden fer que es modifiquin els itineraris terrestres dels trànsits de migrants procedents del Golfo de Guinea a través del continent africà.

En el cas específic d'Ucraïna, després de la invasió russa el febrer de 2022, la UE va establir que els ucraïnesos, i nacionals d'altres països, que residissin a Ucraïna abans del començament del conflicte podrien sol·licitar la protecció temporal. A Espanya, 33.928 ucraïnesos van rebre protecció temporal.

Per fer front a la gestió dels fluxos migratoris irregulars, Espanya utilitza diferents eines, que es poden dividir en tres grups: l'atenció als immigrants en territori espanyol; la vigilància i control de fronteres nacional; i la cooperació amb països d'origen i trànsit.

Respecte al primer grup, existeixen dos programes per a l'atenció dels immigrants que arriben al nostre país. D'una banda, està el programa d'atenció humanitària i, per un altre, el de protecció internacional.

El programa d'atenció humanitària, va sofrir el seu major nivell d'estrès en el mes d'octubre, a causa de la, ja esmentada, arribada d'immigrants procedents del Sahel a les illes Canàries. Per aquesta raó, es va establir una "Declaració d'Emergència" que va permetre dotar al sistema de més de 6.000 places extra, de manera que s'han aconseguit més de 12.000 places de contingència de les quals 11.519 ja estan plenament disponibles. (Figura 13.5)

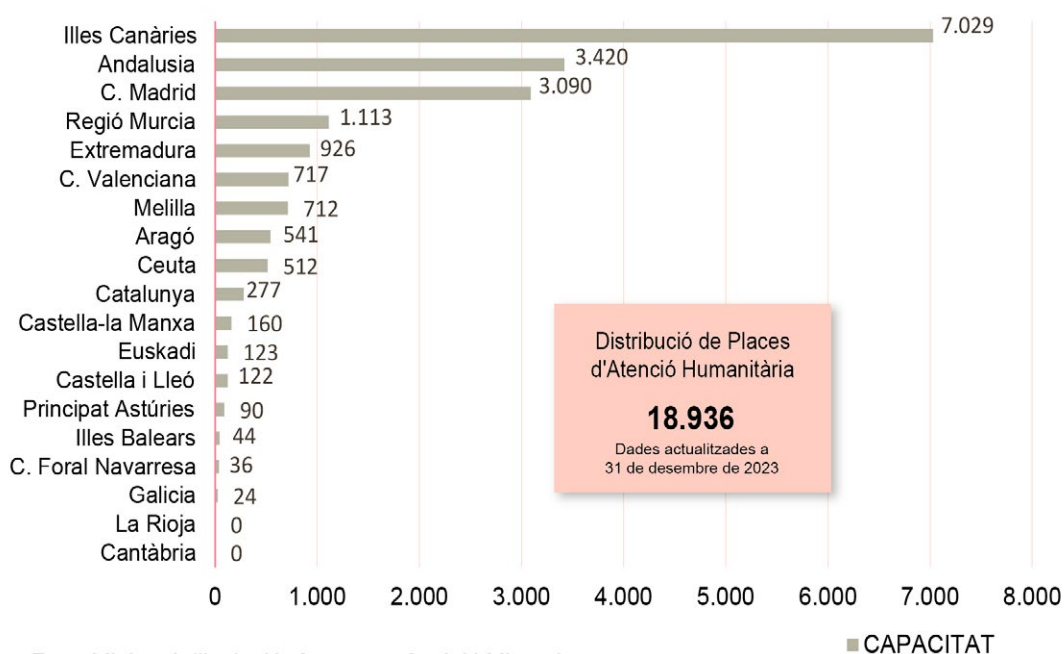

Figura 13.5: Nombre de places i ocupació del programa d'atenció humanitària

En 2023 es reasentaren a Espanya a 1.039 persones, de les quals 933 van ser de nacionalitat siriana. D'elles, 302 van venir des de Turquia, part de les persones afectades pels terratrèmols. La resta dels sirians reasentats a Espanya en 2023 van venir des de Líban.

Respecte al programa de protecció internacional, en 2023, l'Oficina d'Asil i Refugi (OAR) del Ministeri de l'Interior ha rebut 163.218 sol·licituds de protecció internacional, un 37% més que l'any anterior i la xifra més gran des de la creació de l'oficina en 1992. Actualment, Espanya és el tercer país de la UE que més sol·licituds d'asil rep, solament per darrere d'Alemanya i França.

S'han concedit 7.521 estatuts de refugiat, xifra rècord fins avui i que suposa un 26,5 % dels estatuts atorgats per l'OAR des de 2012 (28.232). Les cinc primeres nacionalitats de les persones als qui se'ls ha concedit estatut són Afganistan, Síria, Nicaragua, Colòmbia i Hondures. S'ha tramitat també la protecció subsidiària per 3.850 persones, procedents principalment de Mali. D'acord amb aquestes xifres, la taxa de reconeixement de l'estatut de refugiat i de protecció subsidiària s'ha situat en un 12,23% i la taxa de protecció internacional aconseguix un 56,85%. D'altra banda, 41.487 persones, majoritàriament veneçolanes, han rebut una Autorització per Raons Humanitàries de les regulades en l'art. 125 RLOEX. (Figura 13.6 i 13.7)

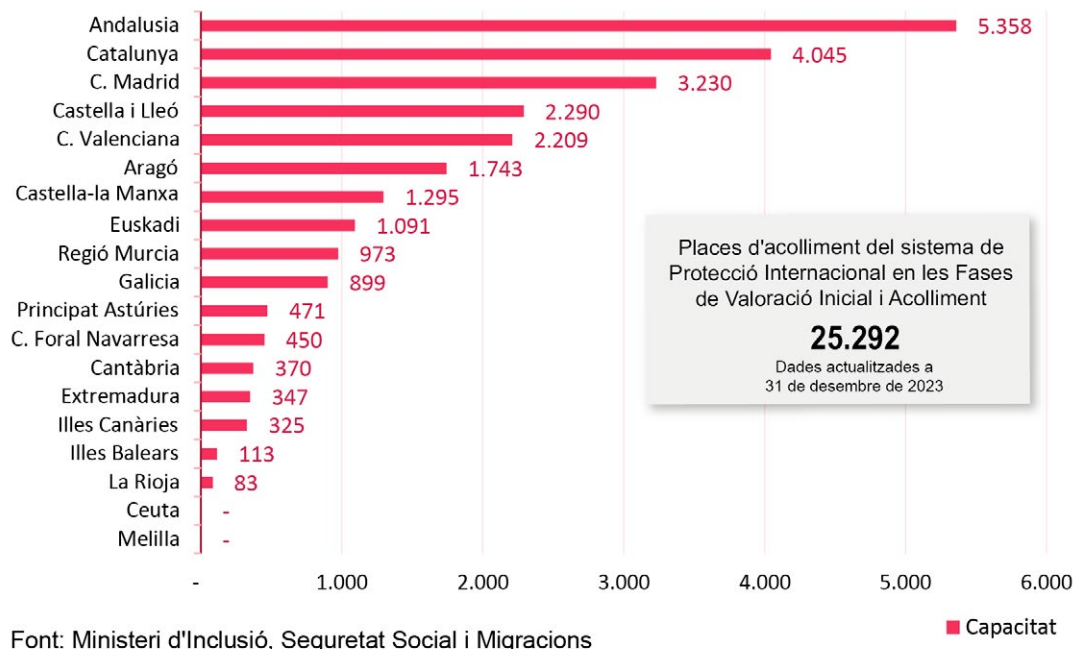
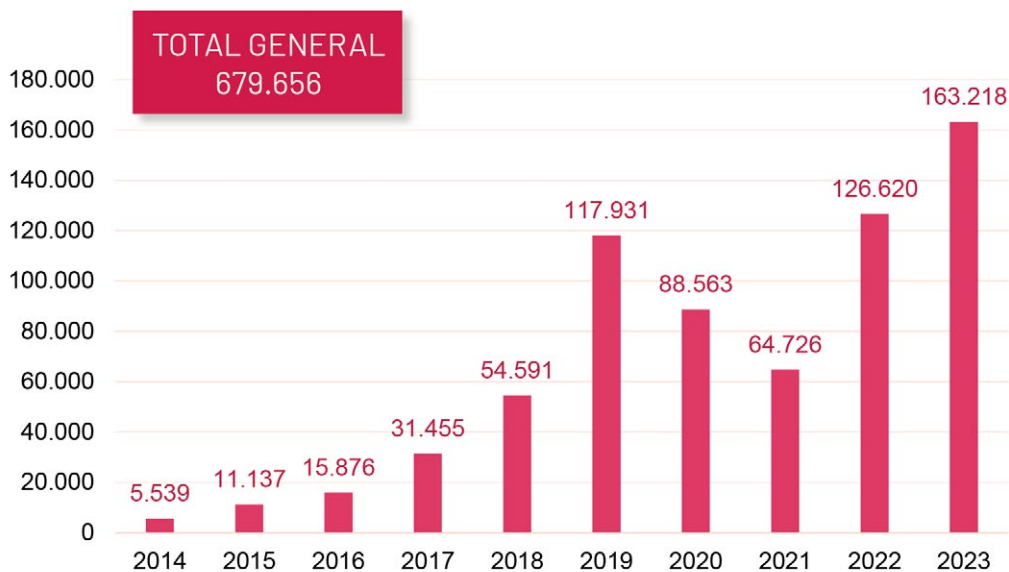

Figura 13.6: Distribució de places de Protecció Internacional en Fase de Valoració Inicial i Acolliment

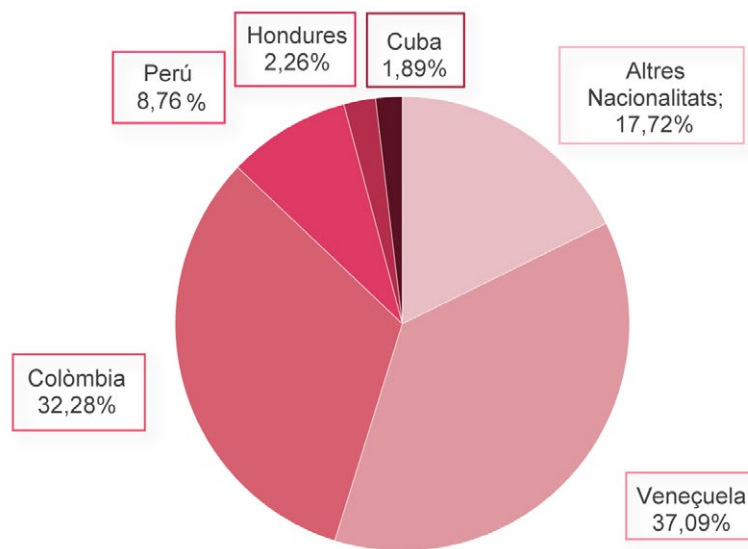
Font: Ministeri de l'Interior

Figura 13.7: Evolució de les sol·licituds de protecció internacional (2014-2023)

Per nacionalitats, el país de procedència amb un nombre més gran de sol·licitants de protecció internacional ha estat Veneçuela, seguit de Colòmbia i Perú. Els tres països concentren el 78,6 % del total dels expedients registrats.

A 31 de desembre de 2023, Espanya ha concedit 188.233 resolucions de protecció temporal. Als Centres de Recepció, Atenció i Derivació (CREADE) del Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions de les províncies de Madrid, Barcelona, Màlaga i Alacant, s'han atès des de la seva obertura a 169.771 persones procedents d'Ucraïna (de les quals un 61% eren dones i un 29% menors d'edat), d'elles 124.601 en 2022, 39.489 en 2023 i 5.681 en els primers mesos de 2024. En correspondència amb la reducció dels fluxos de refugiats ucraïnesos en 2023, el nombre de persones ucraïneses ateses en els CREADE en 2023 va ser d'un 68% respecte a 2022.

Les Forces Armades van proporcionar l'any 2023 suport a altres ministeris, en matèria d'Atenció Humanitària i suport a la gestió de la recepció i acolliment d'immigrants, en ocasió de les crisis provocades pels fluxos migratoris irregulars des del Nord d'Àfrica, o els desplaçats temporals pel terratrèmol a Turquia i Síria, i a la guerra a Ucraïna. (Figura 13.8)

Les dades estan actualitzades a 31 d'octubre

Font: Ministeri de l'Interior

Figura 13.8: Percentatges de sol·licitants d'asil per nacionalitat en 2023

El segon grup d'eines corresponen a la vigilància i control de fronteres, que el seu objectiu és la lluita contra la immigració clandestina i el tràfic d'éssers humans. En 2023, es van modernitzar els sistemes i es va impulsar la implantació del Sistema Nacional d'Anàlisi de Riscos (SiNAR), conforme al Reglament 1896/2019 sobre la Guàrdia Europea de Fronteres i Costes. A més, va destacar la col·laboració de les forces i cossos de seguretat de l'estat (FCSE) i l'agència FRONTEX en diferents matèries relacionades amb la vigilància i control de les fronteres.

En tercer lloc, Espanya coopera amb els països d'origen i trànsit, en la prevenció dels fluxos irregulars.

En aquest sentit, en 2023, van continuar els programes transversals amb les autoritats dels països de partida i de trànsit de les rutes migratòries que tenen com a objecte: prevenir la immigració irregular; lluitar contra les xarxes de tràfic d'éssers humans i el tràfic de persones per a finalitats sexuals i laborals; i incorporar una perspectiva climàtica en l'anàlisi dels fenòmens migratoris. Així, la forta presència de personal d'organismes oficials espanyols als països de la ruta atlàntica per realitzar labors de formació i missions operatives conjuntes han demostrat ser determinants per assegurar la implicació efectiva de les seves institucions.

A més, Espanya participa en projectes finançats per la Unió Europea dirigits a la lluita contra les xarxes d'immigració i el tràfic il·lícit de persones als països d'origen i trànsit. La majoria d'aquestes iniciatives es realitzen als països del Magrib i el Sahel, com són els Equips Conjunts de Recerca (ECI) i els Partenariats Operatius Conjunts (POC).

La Policia Nacional compta amb dues ECIs desplegades a Mauritània —en Nuakchott i en Nouadhibou (aquest últim finançat amb fons propis)— i un altre en Níger. De la mateixa manera, al llarg de 2023, hi ha hagut funcionaris desplegats en els POC a Gàmbia i Mali, així com en el projecte NETCOP (xarxa de Partenariats Operatius Conjunts), amb base a El Senegal —la fi de la qual és la coordinació i posada en comú de la informació obtinguda pels diferents POC i ECI—. Espanya també lidera el projecte “Acció contra el tràfic d'éssers humans i les xarxes d'afavoriment de la immigració irregular” (A-TIPSOM), a Nigèria.

En diferents països del Magrib i el Sahel existeix un desplegament permanent de mitjans aeris, navals i terrestres per millorar el control fronterer. Així la Guàrdia Civil i agents de l'autoritat locals col·laboren a Mauritània, el Senegal, Gàmbia, Cap Verd, Guinea Bissau, Guinea Conakry i Mali.

Amb el Marroc existeix una doble col·laboració: una amb finançament de la UE —el projecte “Recolzo a la gestió integrada de les fronteres i la migració”, en el qual participa la Guàrdia Civil— i una altra bilateral —les patrulles mixtes Guàrdia Civil-Gendarmeria Real Marroquina—.

Quant a les Team Europe Iniciatives (TEIs) migratòries, llançades el desembre de 2022 i liderades per Espanya, França i Itàlia, la seva situació actual és de relatiu estancament, principalment per la inexistència de recursos financers suplementaris. L'actuació de la UE i els seus Estats membres en les diferents rutes segueix emmarcant-se principalment en els diàlegs migratoris que sosté amb diferents grups de països en els Processos de Rabat, Khartum, Praga i Budapest.

A Amèrica Llatina, la Policia Nacional lidera el projecte de la UE “Recolzo a la Gestió Integral de fronteres a Amèrica Llatina”, que el seu objectiu és enfortir les capacitats operatives de les forces policials que s'ocupen de la gestió de les fronteres, fins al moment en quatre fronteres pilot de set països: l'Argentina, Bolívia, el Brasil, Colòmbia, l'Equador, el Paraguai i el Perú.

Per la seva banda, les Forces Armades, mitjançant els mitjans assignats a les operacions permanents, mantenen el suport a les FCSE en aquestes tasques i contribueixen de manera efectiva al seguiment i control dels fluxos migratoris procedents del Nord d'Àfrica. Així mateix, continuen recolzant a països del Nord d'Àfrica realitzant activitats periòdiques de Seguretat Cooperativa i activitats bilaterals de formació i capacitació de les seves Forces Armades. En aquest marc, es realitzen activitats, entre uns altres, amb el Senegal, Cap Verd, Camerun i Ghana.

Pel que fa a les vies per a la migració regular i ordenada que permetin una inserció social i laboral de les persones migrants, cal esmentar els convenis de migració circular, a través del programa denominat Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). Més de 17.400 persones treballadores s'han acollit al programa, en el qual han participat 6 països (ampliat en 2 més respecte a l'any 2022): el Marroc, Colòmbia, Hondures, l' Equador, el Senegal, l'Argentina i l'Uruguai. (Figura 13.9)

Figura 13.9: Programa de Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen

PROGRAMA	TIPOLOGIA	ANY	Nre. DE PERSONES REBUDES	OBSERVACIONS
GECCO - El Marroc	Migració Circular	2023	15.506	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). Amb més de 20 anys d'experiència, campanyes lligades a l'agricultura i eminentment dones.
GECCO - Colòmbia	Migració Circular	2023	1.124	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). Mobilitat concatenada entre Catalunya, Aragó i Balears encara que s'està ampliant amb Huelva. Sector agrícola.
GECCO - Hondures	Migració Circular	2023	525	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). En 2021-22 es va fer un pilot amb 250 treballadors, duplicant la xifra almenys per a les següents campanyes. Sector agrícola campanya Huelva.
GECCO - L'Equador	Migració Circular	2023	114	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). Sector agrícola per a la província d'Huelva.
GECCO - El Senegal	Migració Circular	2023	141	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). En 2023 es fa el primer pilot, sector agrícola a Albacete.
GECCO - L'Argentina / L'Uruguai	Migració Circular	2023	10	Gestió Col·lectiva de Contractacions en Origen (GECCO). Esquiladors per a diverses províncies d'Espanya, nous en 2023.
TOTAL			17.240	

Font: Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions

La Presidència espanyola de la UE 2023 ha realitzat un gran esforç per arribar a un acord entre els Estats membres sobre els textos del Pacte europeu de Migració i Asil que permeti adoptar-los abans que acabi la legislatura del Parlament Europeu (març de 2024).

El Pacte europeu de Migració i Asil està integrat per diferents iniciatives legislatives i no legislatives en procés de negociació. Mitjançant aquest Pacte es pretén aconseguir un acord polític equilibrat que articuli la política migratòria europea. Les discussions se centren en dos plànols. D'una banda, el de la denominada "dimensió interior", que persegueix combinar la gestió migratòria i fronterera amb un adequat funcionament del SECA (sistema europeu comú d'asil); els seus principals expedients es troben en l'actualitat en fase de diàleg amb el Parlament europeu. I, d'altra banda, el de la dimensió exterior orientat al control dels fluxos migratoris en cooperació amb els principals països d'origen i trànsit, seguint un enfocament essencialment operatiu amb vocació preventiva.

Sobresurt un paquet de cinc reglaments que han d'adoptar-se en bloc: (1) Eurodac (sobre tractament de dades biomètriques); (2) Screening (sobre el registre dels immigrants); (3) Gestió d'Asil i Migració, (4) Procediments d'Asil i (5) Crisi i Força Major. D'ells, l'últim ha estat el que ha generat més dificultats. És també del màxim interès per a Espanya, atès que recollirà les derogacions del règim general per als casos de crisis.

Entre alguns dels principals esculls poden citar-se els criteris per determinar la capacitat adequada per fer front a situacions extraordinàries; la durada de la responsabilitat de l'Estat de primera entrada respecte dels migrants irregulars; els mecanismes de compensació a aquells països que afrontin una situació de crisi migratòria (reubicacions en altres Estats Membres o pagament d'una suma a un tant alçat). En suma, es tracta de trobar un equilibri intracomunitari entre solidaritat i responsabilitat. Per a Espanya, la solidaritat ha de ser de naturalesa obligatòria, encara que pot admetre's flexibilitat en la seva execució, sempre dins de certs límits.

Sota la Presidència espanyola, s'ha aconseguit avançar i desbloquejar aquestes negociacions, acordant-se elaborar un nou Reglament de Crisi, l'últim expedient que quedava per tancar per culminar el Pacte i que Espanya havia inclòs com una prioritat per a la seva Presidència de torn en matèria d'Interior. Aquest Reglament estableix el marc legal que permetrà als Estats membres adaptar-se a una situació de crisi en l'àmbit de l'asil i migracions quant al registre de les sol·licituds d'asil i en el procediment d'asil en frontera, i permet a aquests països sol·licitar la solidaritat i les mesures de suport de la UE i els seus Estats membres.

També en el marc de la Presidència espanyola, destaca l'activitat entorn de/entorn de les següents prioritats migratòries: seguiment dels cinc pilars de l'enfocament integral de la migració recollits en el Pla d'Acció Conjunt UE-Àfrica de la Valletta; seguiment de la situació i relació migratòria amb els països socis; contribució de la migració laboral al mercat de treball de la Unió Europea i de les diàspores a Europa als seus països d'origen; lluita contra el tràfic de migrants i la tracta d'éssers humans; finançament de la dimensió exterior de la migració; enfocament de gènere en la migració; i Amèrica Llatina.

L'agenda de treball de la presidència espanyola en el segon semestre de 2023 va tenir entre els seus objectius avançar en les directives de permís únic i la de residència de llarga durada.

L'aprovació de la directiva de permís únic suposa l'harmonització de criteris i reducció de càrregues burocràtiques per a empreses i ciutadans, de manera que es pugui obtenir el permís de treball i residència en un sol acte. Aquesta homogeneïtzació i consolidació de drets és un pas en l'adreça adequada, que a més evita riscos d'abusos i explotació laboral.

Per la seva banda, la directiva de residència de llarga durada és coherent amb la idea de mercat laboral únic a Europa, permetent acumular residència per raons d'ocupació o estudi a diversos països europeu, facilitant la mobilitat de treballadors i estudiants, així com la reagrupació familiar. Beneficia tant als treballadors migrants com les seves famílies, però també als ocupadors, fent més senzill cobrir les seves vacants laborals. Ambdues directives persegueixen millorar les condicions de vida i treball de les persones migrants que estan a Europa.

D'altra banda, Espanya s'ha involucrat a la Xarxa de Diplomàcia del Reassentament (RDN, per les seves sigles en anglès), una iniciativa llançada el setembre de 2022 pels Estats Units. Es tracta d'una plataforma multilateral d'alt nivell centrada a promoure prioritats polítiques comunes amb la finalitat de reforçar el sistema mundial de reassentament i augmentar les vies d'accés dels refugiats a tercers països. La RDN té ja com a membres actius a Austràlia, Nova Zelanda, Regne Unit, Itàlia, Alemanya, el Brasil, Espanya i la Comissió Europea, a més dels mateixos Estats Units.

Espanya –juntament amb Canadà– recolza també la labor de les anomenades Oficines de Mobilitat Segura (SMOs, per les seves sigles en anglès), una altra iniciativa nord-americana operada amb el suport de l'OIM i ACNUR. En l'actualitat hi ha quatre oficines - a Colòmbia, Costa Rica, Equador i Guatemala– que pretenen ajudar a canalitzar fluxos mixts (de refugiats i migrants) que es concentren en aquests països.

En el marc d'aquest acord trilateral, s'ha engegat un projecte pilot per a una nova via laboral complementària al reassentament. En 2023 han arribat a Espanya gairebé un centenar de nicaragüencs, que estan formant-se en una empresa lligada a les energies renovables, concretament dedicada a la instal·lació de panells fotovoltaics, en una zona amb problemes de despoblació com és la província de Valladolid. S'afronta la vulnerabilitat, però també l'ocupabilitat en zones que perden habitants. El criteri d'ocupabilitat no és únicament un factor econòmic, sinó que és un element necessari per garantir que les persones refugiades siguin autònomes en un curt període de temps.

Aquestes persones han estat seleccionades per ACNUR en aquestes oficines. Està previst que puguin arribar fins a 500 persones més al llarg de 2024.

VULNERABILITAT ENERGÈTICA

El context geopolític actual ha situat a la seguretat energètica al centre del debat de la seguretat nacional, amb un impacte directe en els preus de l'energia i en les estructures d'aprovisionament.

La invasió d'Ucraïna va posar de manifest la magnitud del risc que representava la dependència europea del subministrament de gas natural procedent de Rússia. En aquest moment la dependència de la UE de Rússia per a l'aprovisionament energètic era notable. A principis de març, la Unió Europea importava un 26,9% del petroli, un 46,7% del carbó i un 45,3% del gas natural de Rússia. En coincidir a més amb la creixent demanda d'energia després de la fi de la crisi del coronavirus, es va generar una tempesta perfecta i els preus d'energia van experimentar pujades històriques.

La UE ha actuat de forma conjunta amb els països del G7 en l'adopció de nombroses mesures i paquets de sancions. En el context energètic, entre altres aspectes, aquestes mesures prohibeixen o limiten l'exportació d'hidrocarburs per part de Rússia, dificulten els mecanismes per a la seva materialització i estableixen límits de preus per a la seva adquisició.

Així mateix, la UE ha adoptat diverses mesures de resposta que han contribuït a mitigar la crisi energètica. Gràcies a aquestes, els emmagatzematges subterranis de gas natural es troben al 98 % de la seva capacitat i la demanda de gas natural en la UE s'ha reduït en un 18 % en 2023.

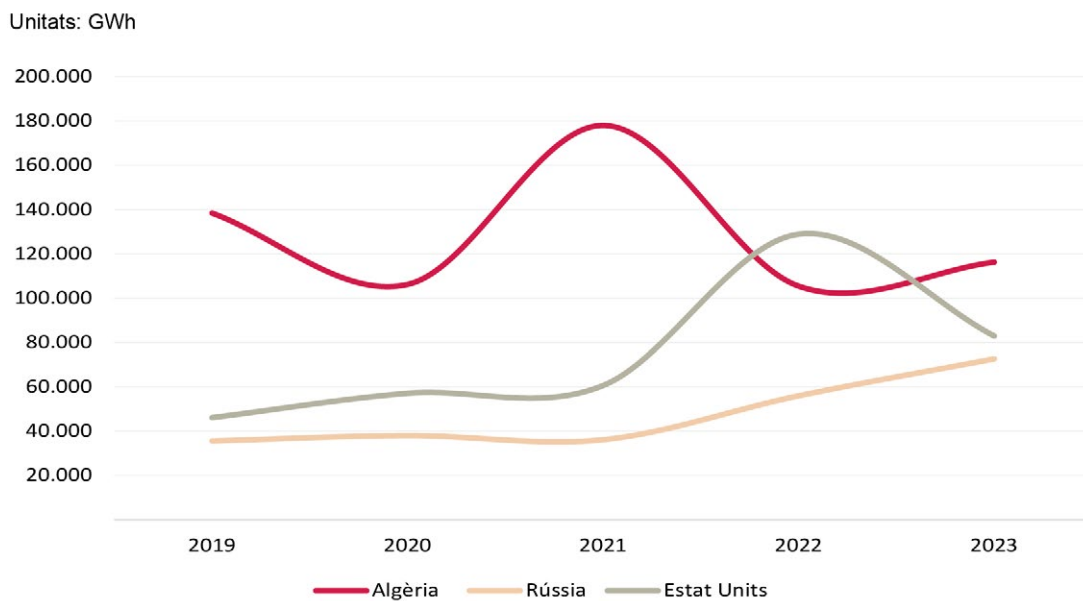
Els Estats membres, per la seva banda, han adoptat també mesures que han reduït la pressió del sistema davant la dràstica caiguda de les importacions de Rússia via gasoducte, tals com la instal·lació de plantes de regasificació, l'acceleració en el desenvolupament d'energies renovables o la reactivació de plantes de carbó.

La interrupció del subministrament energètic no solament pot afectar a la seguretat de les nostres societats sinó també repercutir en les operacions militars en curs. Per això, Espanya comparteix amb la Unió Europea i l'OTAN la necessitat de millorar el coneixement estratègic del sector energètic amb implicacions per a la seguretat, com la protecció de les infraestructures energètiques crítiques a fi de ser més resilients enfront d'amenaques físiques, cibernètiques i híbrides, així com garantir un subministrament fiable i eficient a les Forces Armades.

El Ministeri de l'Interior, a través del centre Nacional de Protecció d'Infraestructures Crítiques (CNPIC) i amb el suport de les FCSE, contribueix a la seguretat de les infraestructures crítiques del sector energètic mitjançant la revisió periòdica dels Plans de Protecció Específics (PPE) i la supervisió dels Plans de Suport Operatiu (PAO) d'aquestes.

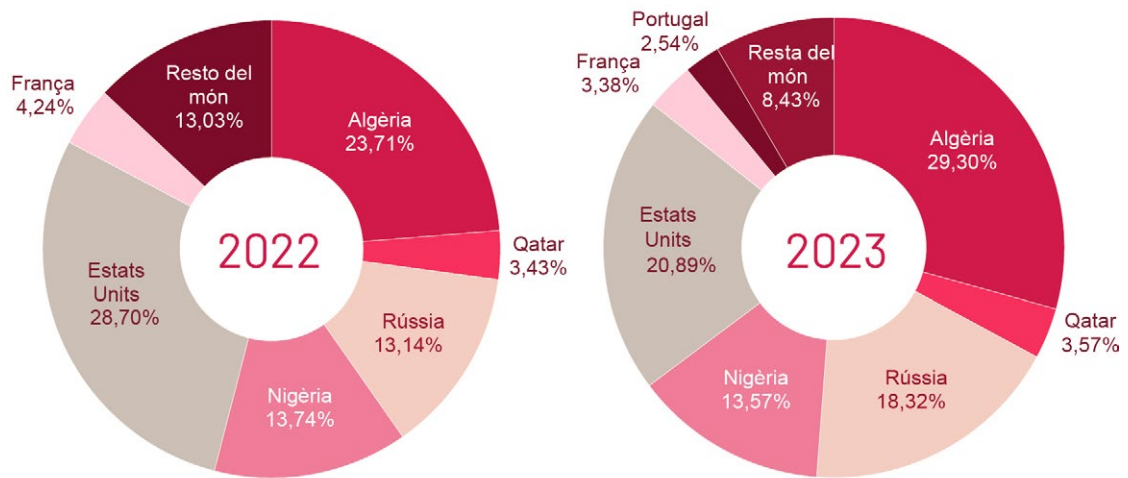
La Guàrdia Civil és l'únic cos policial que té subscrit un acord de col·laboració amb l'Organisme Internacional de l'Energia Atòmica (OIEA), desenvolupant diferents activitats per a l'enfortiment de la seguretat física nuclear dels Estats membres i les missions internacionals d'assessorament a la seguretat nuclear.

La situació d'Espanya és diferent de la del conjunt de la Unió, la dependència de Rússia en l'àmbit energètic és molt menor. La posició geogràfica de la Península Ibèrica, les notables capacitats de regasificació instal·lades i les connexions existents via gasoducte entre Algèria i Espanya, doten al país d'una significativa capacitat d'entrada de gas natural de fonts diferents a Rússia. (Figura 14.1 a 14.4)

Font: Elaboració del DSN amb dades de CORES

Figura 14.1: Evolució de les importacions de gas natural a Espanya des d'Algèria, Estats Units i Rússia 2019-2023

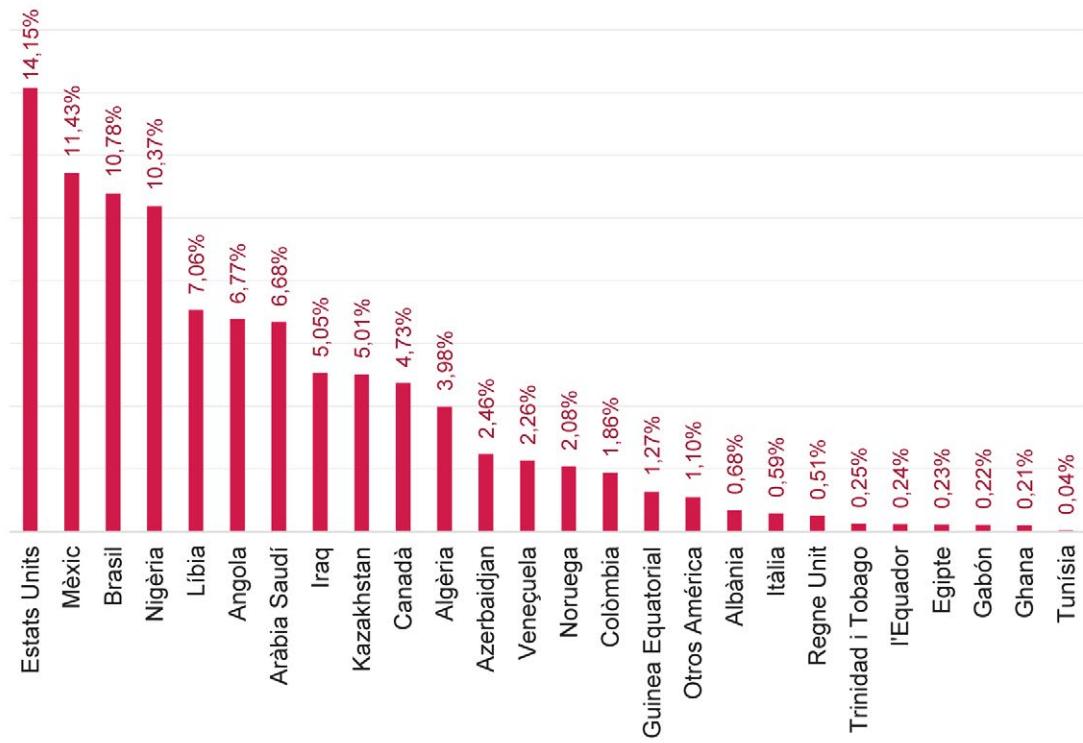
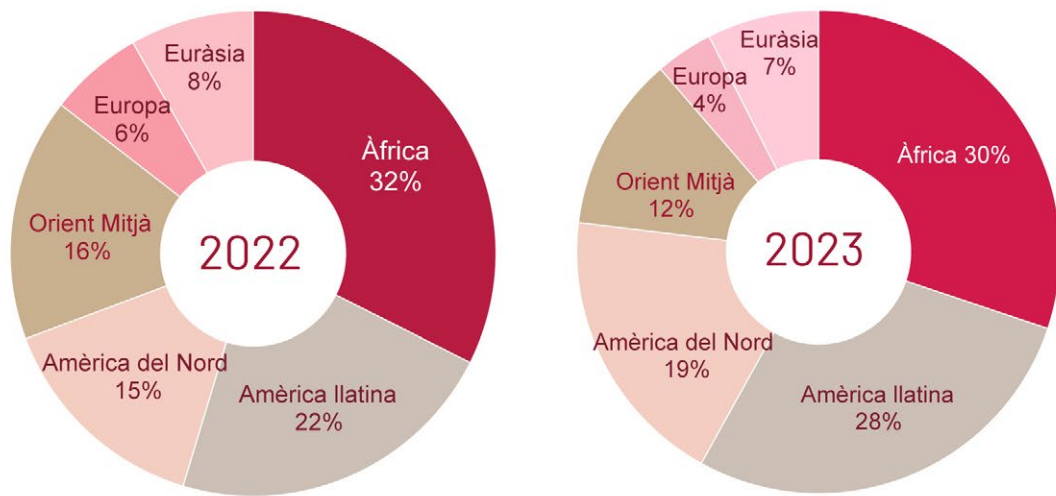
Font: CORES

Figura 14.2: Importacions de gas natural en 2022 i 2023

Font: CORES

Figura 14.3: Importacions de gas natural (mensuals) de Rússia en 2022-2023

Font: CORES

Figura 14.4: Importacions de petroli en 2022-2023

D'altra banda, l'escassa capacitat d'interconnexió entre Espanya i França, tant en termes de gas com d'electricitat, ha dificultat la unió del mercat energètic a nivell europeu i la capacitat d'exportació d'energia des del nostre país a la resta de la UE, perjudicant la seguretat del subministrament de la regió. No obstant això, ha motivat que Espanya es doti d'un robust sistema energètic per mitigar l'impacte de la seva condició d'"illa energètica" i, en els últims anys, està impulsant la instal·lació accelerada de les energies renovables.

A més, les mesures comunitàries referides, juntament amb les adoptades per Espanya; la moderació en el creixement de la demanda xinesa; l'esforç de la Comissió Europea i les diferents companyies energètiques per diversificar els seus proveïdors; i la continuïtat en els fluxos de gas natural líquid a Europa han contribuït al fet que les conseqüències per a la seguretat energètica espanyola de la invasió d'Ucraïna es moderessin en 2023 i hagin pogut contenir-se amb èxit fins al moment.

Després del repunt dels preus de petroli de 2022 causat per la invasió russa d'Ucraïna, el preu del barril de Brent s'ha mantingut en una forqueta d'entre 74 i 96 dòlars (màxim aconseguit el setembre de 2023). L'espiral de violència a la franja de Gaza també ha contribuït a la inestabilitat geopolítica i la volatilitat de preus. El desembre de 2023, davant l'augment del risc d'atac, diverses companyies de transport marítim van decidir que els seus bucs no transitessin pel mar Rojo. No obstant això, les pujades de preu han estat puntuals, sense tenir un impacte significatiu. Si bé el 18 de desembre, els preus del gas van pujar un 12% en un dia, la pujada es va minorar considerablement els dies següents després de l'anunci d'una iniciativa internacional per a la protecció del trànsit marítim en el mar Rojo. (Figura 14.5)

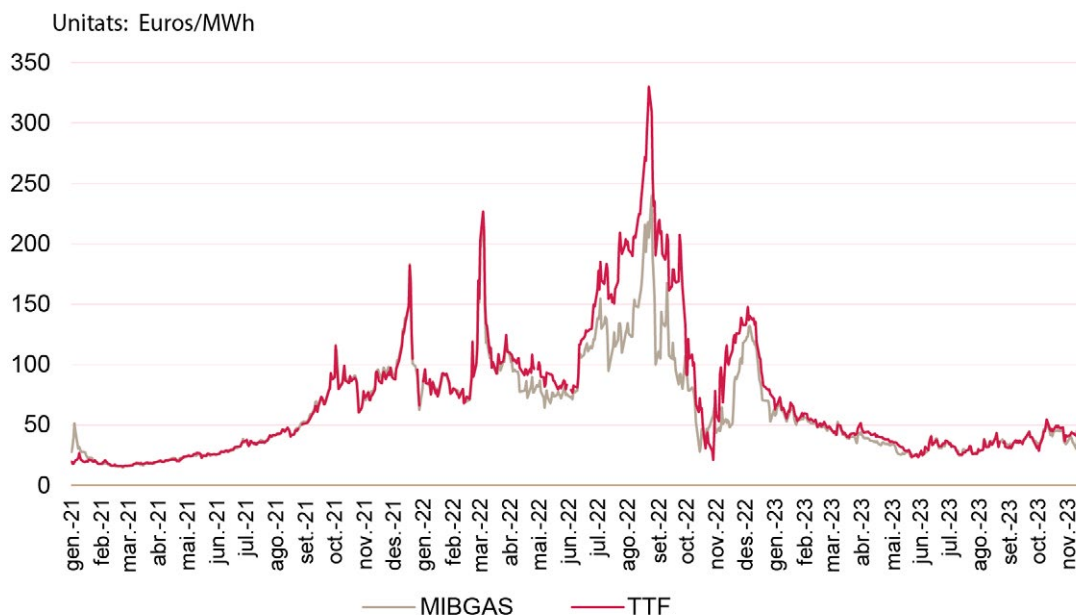
Unitats: dòlars americans per barril

Font: Elaboració del DSN amb dades de l'O.#S. Energy Information Administration

Figura 14.5: Evolució del preu del petroli 2020-2023

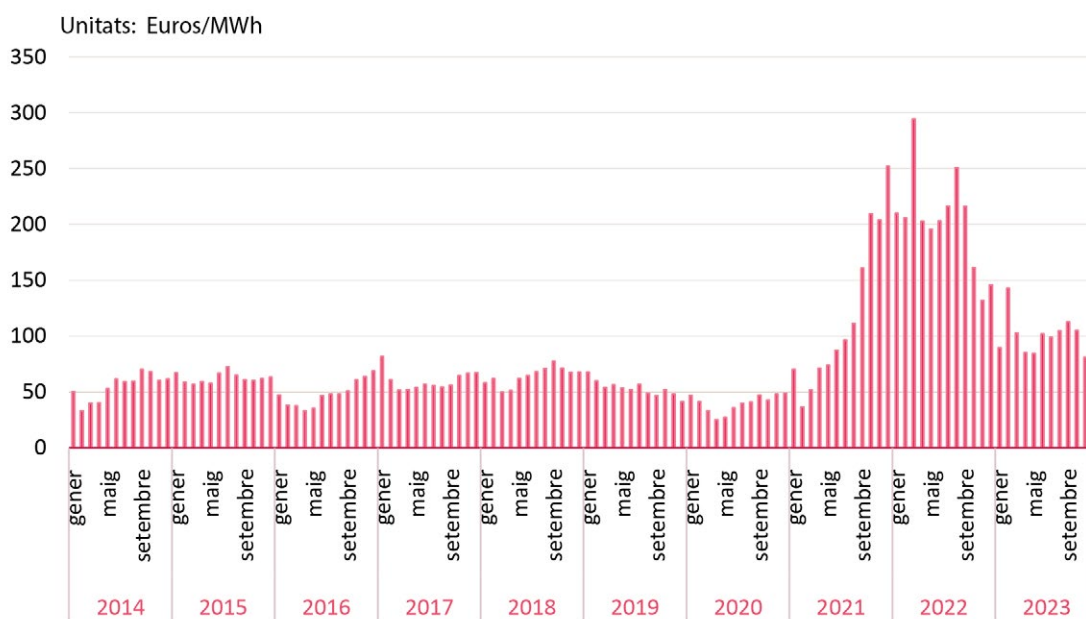
En el cas dels preus del gas natural, al llarg de 2023 també s'observa la mateixa tendència de contenció, amb preus a la baixa després dels màxims aconseguits en el mes de gener, continguts en els nivells dels 50 euros/megawatt-hora en el transcurs de la resta de l'any. (Figura 14.6)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.6: Evolució del preu del gas natural 2021-2023 (MIBGAS i TTF (D+1))

Pel que fa a l'electricitat, la corba d'evolució de la mitjana mensual del component del preu final mitjà de l'energia replica les tendències dels preus del petroli i del gas natural. (Figura 14.7)

Font: Xarxa Elèctrica Espanyola

Figura 14.7: Evolució del component del preu final mitjà de l'energia (mitjana mensual)

Cal destacar la reforma del mercat elèctric europeu, una de les prioritats de la Presidència Espanyola del Consell de la Unió Europea en 2023. Aquest assoliment contribuirà significativament a una major protecció del consumidor a través d'una major estabilitat i predictibilitat dels preus a llarg termini, qüestió que, a més, afavorirà al col·lectiu social més vulnerable. En segon lloc, la reforma del mercat elèctric aportarà una major certitud per a la inversió en energies renovables i la seva integració als mercats energètics. En tercer lloc, es millorarà la resiliència enfront de crisi de naturalesa energètica.

A Espanya, les mesures implementades de forma conjuntural des de l'inici de la crisi de la Covid-19 han estat esteses pel Reial decret llei 8/2023, de 27 de desembre, pel qual s'adopten mesures per afrontar les conseqüències econòmiques i socials derivades dels conflictes a Ucraïna i Orient Pròxim, així com per pal·liar els efectes de la sequera. D'acord amb el que estableix aquest Reial decret llei, aquestes mesures, que han tingut un impacte positiu en els consumidors vulnerables, aniran perdent vigència al llarg de 2024.

Espanya té una alta dependència energètica. L'única alternativa per reduir aquesta dependència és mitjançant mesures de gestió de la demanda, eficiència energètica i la incorporació d'energies renovables als recursos de les quals són autòctons.

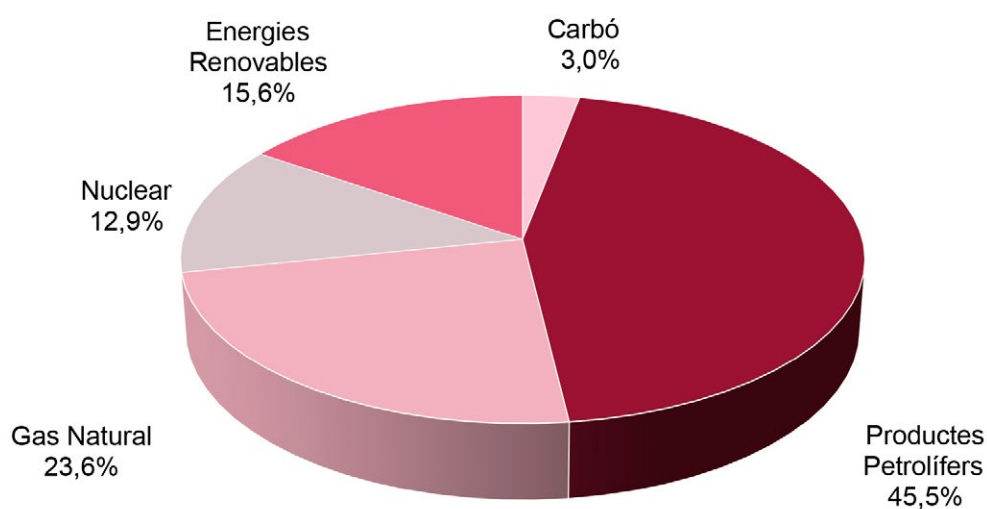
Pel que fa a l'estructura energètica d'Espanya, el principal indicador de vulnerabilitat és la dependència de l'exterior, que se situa en valors propers al 70%. En concret, aquesta xifra va ser del 70,6% en 2022, significativament menys que el 74,3% en 2017, descrivint una tendència positiva cap a l'objectiu de mitjà termini de reduir la dependència de l'exterior a menys del 51% en 2030. (Figura 14.8)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.8: Dependència energètica de l'exterior

Per sectors, cal destacar el desglossament del consum d'energia primària a Espanya per tipus de font, on el 45% és procedent de productes petrolífers, seguit pel gas natural, amb un 23,6%. (Figura 14.9 i 14.10)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

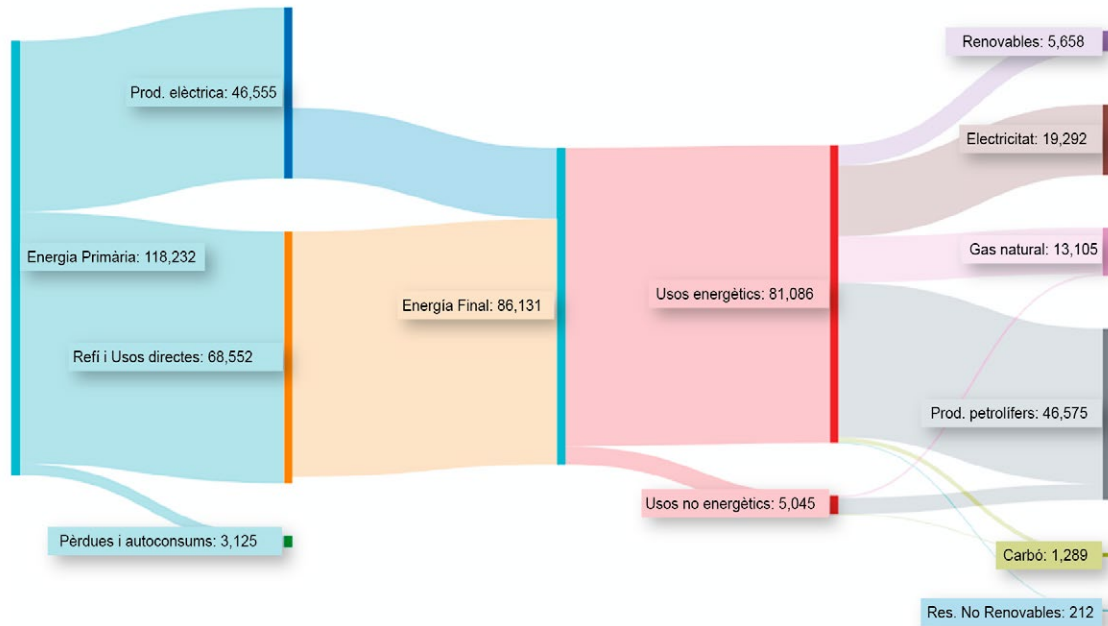
Figura 14.9: Desglossament del consum d'energia primària a Espanya en 2022

Figura 14.10: Consum d'energia primària a Espanya en 2022

	2018	2019	2020	2021	2022
I. Primària (Ktep)	129.530,0	125.984,1	110.831,0	116.853,6	118.231,7
Carbó	11.521,9	5.071,7	3.099,8	3.096,9	3.592,7
Productes Petrolífers	57.512,4	56.162,3	45.689,5	50.270,7	53.836,5
Gas Natural	27.081,0	30.896,8	27.915,4	29.416,8	28.337,3
Renovables	17.434,1	17.519,5	18.130,5	18.753,6	18.400,4
Residus no renovables	547,3	525,8	539,7	517,3	515,1
Nuclear	14.478,8	15.218,0	15.174,0	14.725,0	15.252,3
Saldo elèctric	954,6	590,1	282,0	73,3	-1.702,6

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

L'energia primària consumida en 2022 va ascendir a 118.232 ktep i l'energia final a 86.131 ktep. Aquesta energia final es divideix, al seu torn, en 81.086 ktep destinats a usos energètics i 5.045 ktep destinats a usos no energètics. (Figura 14.11)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

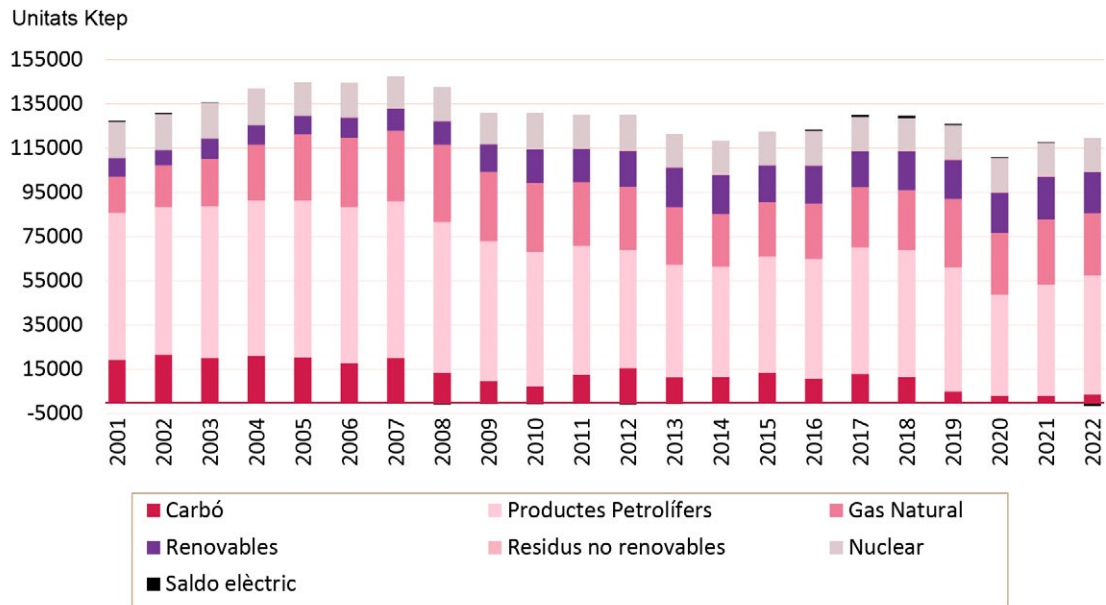
Figura 14.11: Estructura energètica espanyola 2022

El consum d'energia primària a Espanya en 2022 va augmentar un 1,2% respecte a 2021, continuant amb la senda de creixement de la demanda final d'energia després de les mesures de restricció de l'activitat sofertes en 2020.

En relació amb el canvi en l'estructura energètica primària, la participació de les renovables en el mix va descendir lleugerament a un 15,6%. Els productes petrolífers van augmentar la seva contribució des del 42,8% en 2021, al 45% en 2022, tornant a percentatges similars a 2019.

El saldo net importador d'energia elèctrica va ser negatiu, amb un valor rècord de -1.703 GWh en 2022, a causa de les dificultats de subministrament elèctric experimentades a França. Entre els canvis més significatius destaca l'increment de la participació dels productes petrolífers (53.836 ktep) en el consum primari d'energia, que va créixer un 7,1% pel que fa a l'any anterior, tornant a valors previs a les mesures de restricció de la mobilitat de 2020. Per contra, el gas natural va reduir la seva aportació (28.337 ktep) un -3,7% pel que fa a 2021, a causa de la pujada del seu preu de mercat al llarg de 2022. Malgrat això, les dificultats de subministrament elèctric a França en la meitat de l'any 2022 van suposar exportacions rècord d'electricitat i, per tant, un increment en el consum de gas natural per a generació elèctrica en els cicles combinats. Aquest fenomen va suposar també un increment en el consum del

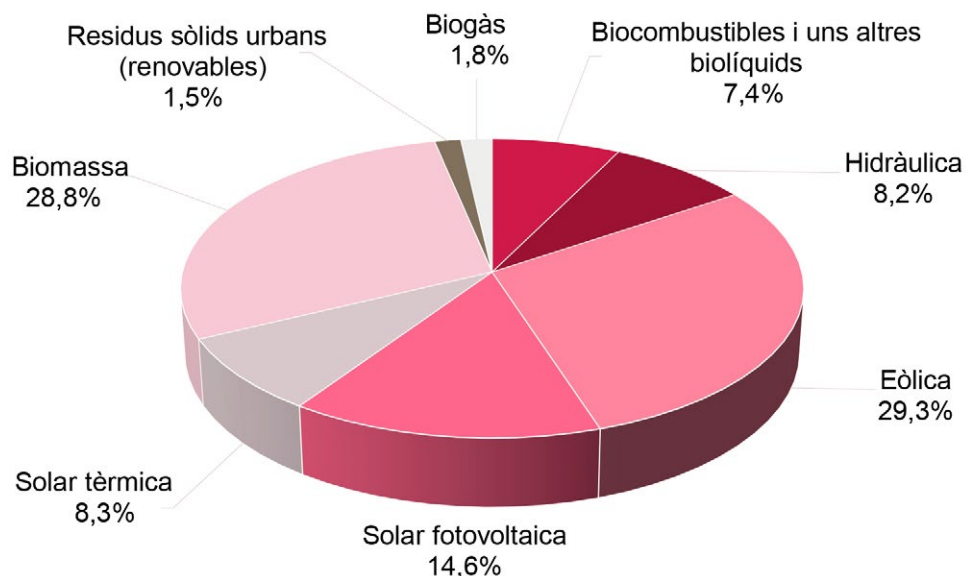
carbó (3.593 ktep) pel que fa a 2021, creixent en un 16,0% a causa del seu ús per a generació elèctrica. (Figura 14.12)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.12: Evolució del consum d'energia primària a Espanya

Pel que fa a les energies renovables, el seu consum d'energia primària de 18.400 ktep va suposar una reducció del -6,5% respecte a 2021, deguda a la gran caiguda de l'energia hidràulica (-40,6%) en ser 2022 un any extraordinàriament sec, encara que va anar parcialment mitigat pel creixement de l'energia eòlica (+1,2%) i solar fotovoltaica (+42,3%). (Figura 14.13)

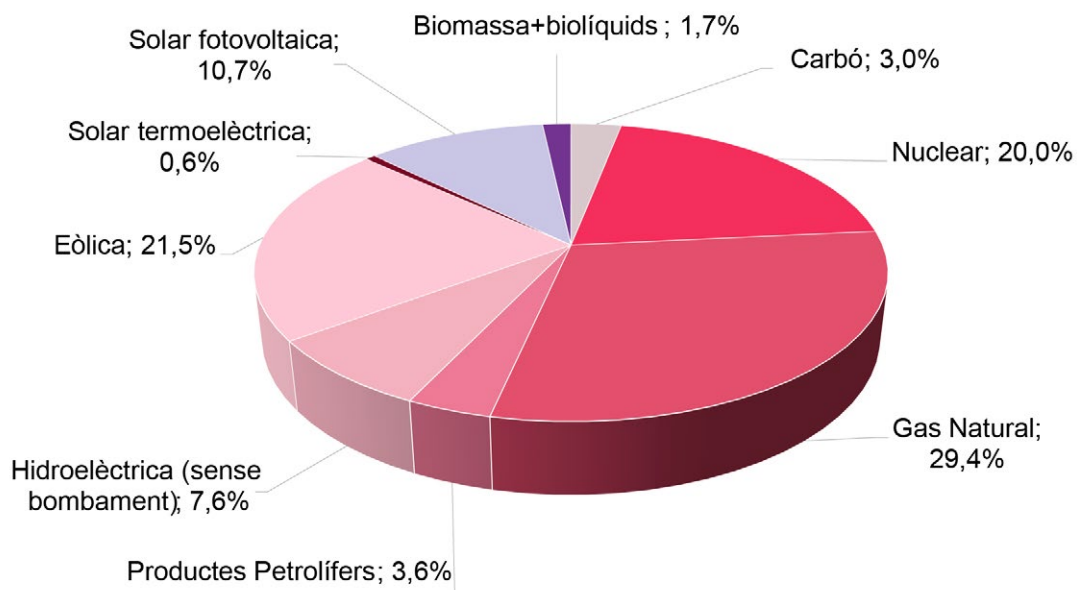

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.13: desglossament del consum per a l'energia renovable en 2022

La generació elèctrica bruta total en 2022, va ascendir a 292.454 GWh, la qual cosa suposa un increment del 6,6% respecte a l'any anterior, influït en bona part per les exportacions rècord a França en 2021, degudes a les interrupcions que aquest país va experimentar en la seva generació elèctrica nuclear.

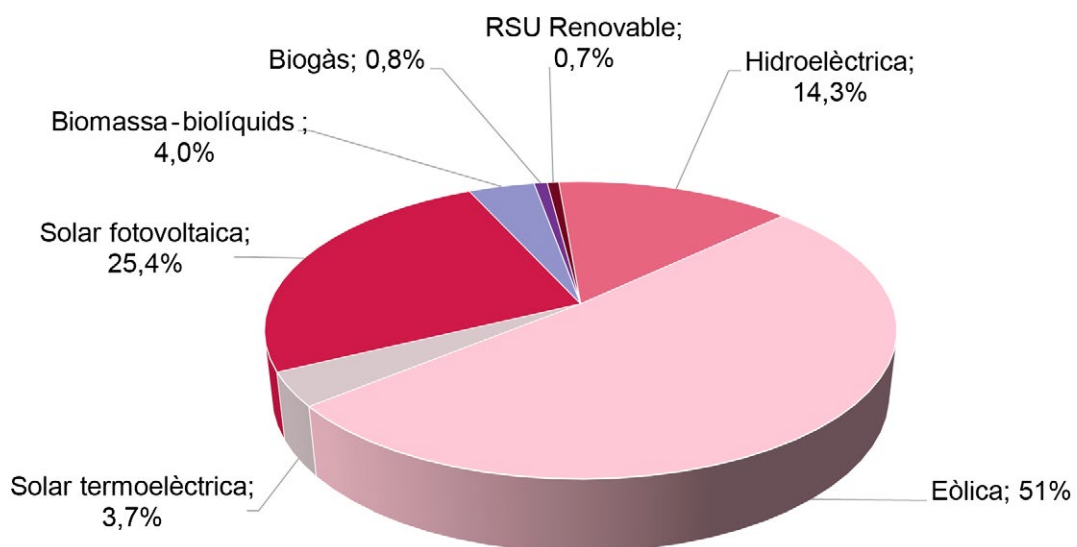
A part de l'augment de la producció elèctrica pel que fa al 2021, el mix energètic ha experimentat variacions: per satisfer aquestes exportacions rècord va créixer la producció amb carbó (+44,6%) així com la generació en cicles combinats (+29,4%). D'altra banda, la producció hidràulica va descendir molt notablement (-40,6%), per ser 2022 u dels anys més secs de la sèrie històrica, mentre que la producció fotovoltaica va créixer sensiblement (+42,3%), per l'increment del parc solar fotovoltaic instal·lat. També es va observar un increment en la producció de l'energia eòlica (+1,2%) i productes petrolífers (+5,4%), mentre que la termosolar (-12,4%) es va reduir pel menor nombre d'hores útils de radiació solar en 2022. (Figura 14.14)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.14: Generació d'electricitat a Espanya en 2022

Les energies renovables, amb 122.919 GWh en 2022 respecte als 125.747 GWh de 2021, van reduir la seva participació en el conjunt de la generació elèctrica fins al 42,0% enfront del 45,8 % de l'any anterior, a causa del descens de la producció hidràulica del -40,6%, si bé l'energia fotovoltaica i eòlica van créixer en un 42,3% i un 1,2%, sent aquesta última la segona font global de generació elèctrica en 2022. (Figura 14.15)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.15: Distribució de l'energia elèctrica d'origen renovable per tecnologia en 2022

L'anàlisi per tecnologies permet concloure que:

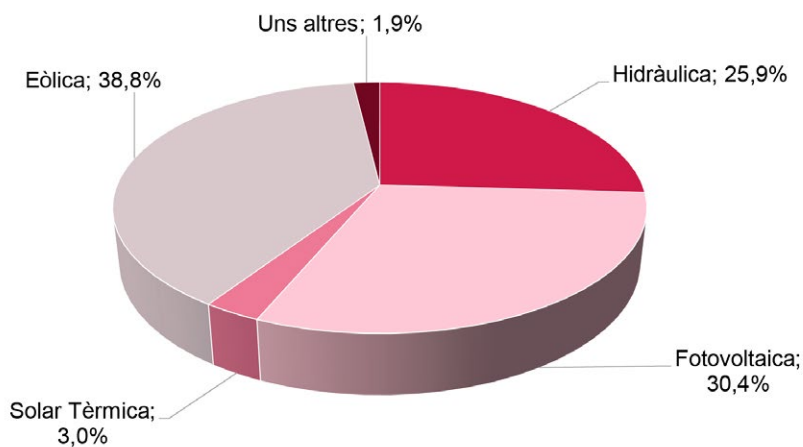
- L'energia hidràulica va experimentar una gran reducció interanual del -40,6%, fruit de l'extraordinària sequera soferta pel país en 2022.
- En l'energia eòlica es va incrementar la potència instal·lada i, per tant, la generació d'energia elèctrica en 2022 (+6,2%).
- L'energia solar fotovoltaica va experimentar un increment del 42,3% en 2022, perquè les plantes fotovoltaïques instal·lades en 2021, així com les instal·lacions d'autoconsum, estaven operatives a plena capacitat en 2022. A més, l'increment de la potència instal·lada al llarg de 2022 va ser també un factor favorable.
- L'energia solar termoelèctrica va descendir un -12,4%, per ser 2022 un any de menor radiació solar que 2021.

La capacitat total de generació elèctrica instal·lada d'origen renovable va ascendir a 77.644,3 MWe en 2022, representant un increment percentual del 14,7% respecte a 2021. (Figures 14.16 i 14.17)

Figura 14.16: Capacitat de generació elèctrica amb fonts renovables en 2021 i 2022

	2021	2022
Capacitat Total (Mwe)	63.095,40	77.644,30
Hidràulica	20.116,59	20.137,09
Geotèrmica	-	-
Fotovoltaica	11.741,01	23.622,63
Solar Tèrmica	2.304,01	2.304,01
Oceans i Ones	4,80	4,80
Eòlica	27.494,39	30.113,76
Residus industrials	49,90	49,90
RSU	241,35	266,93
Biomassa	867,85	867,18
Biogàs	269,08	271,57
Uns altres	6,41	6,41

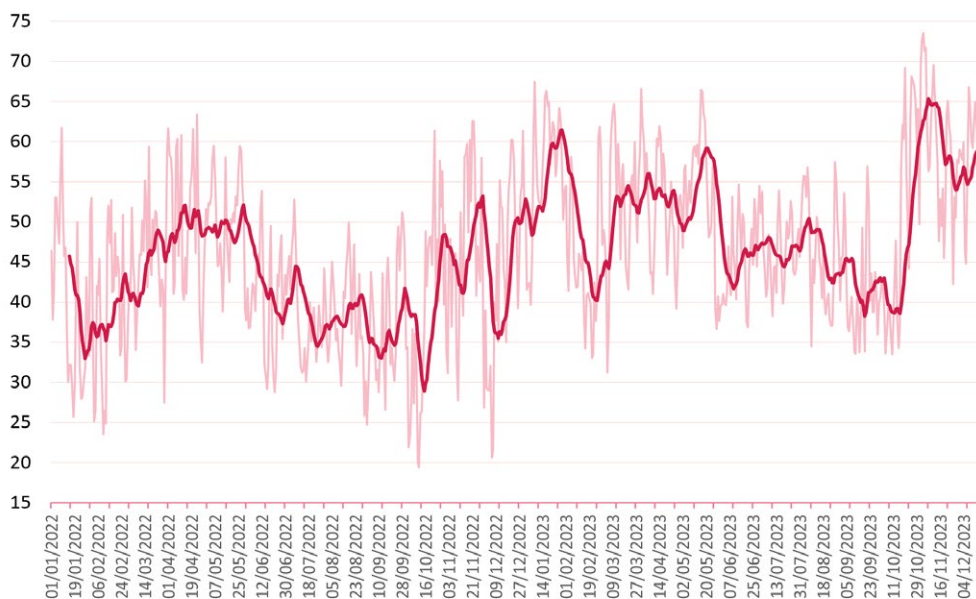
Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.17: Capacitat de generació elèctrica amb fonts renovables en 2022

En 2023, les dades mostren un augment significatiu de la generació elèctrica amb fonts renovables, amb xifres rècord del 50,8%. Aquesta millora de les dades té la seva base, en gran part, en l'aportació de l'energia eòlica, sector que cobreix el 24% de la generació elèctrica a Espanya, xifra que es correspon als 63.700 GWh; i a l'energia fotovoltaica, amb un 14% i una producció de 37.000 GWh, gairebé un 34% més que en l'exercici de 2022. A més, l'energia hidràulica en 2023 ha suposat el 10% de la generació elèctrica. Es tracta d'una xifra superior a l'anotada en 2022, ja que va ser un any especialment sec, circumstància que va comportar a la mínima producció hidràulica des que es tenen registres. Aquestes tres tecnologies, vistes en el seu conjunt, suposen el 48% del total de generació d'energia elèctrica. (Figura 14.18)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 14.18: Generació d'electricitat amb fonts renovables a Espanya. Evolució diària en 2022 i 2023 (mitjana de 15 dies)

El 28 de novembre de 2023, la Comissió Europea va publicar la nova llista de projectes energètics d'interès comú, on 22 projectes espanyols han estat seleccionats d'un total de 166.

Entre aquests projectes destaquen les connexions elèctriques amb Portugal i França. La primera connexió unirà Fontefría amb Vila Nova de Famalicão i Gatica (Portugal) i la localitat francesa de Cubnezais. D'altra banda, les dues restants (conegudes com a Travessia pirinenca 1 i 2), connectaran amb França, una des d'Aragó fins a Marsillón i una altra de Navarra a les Landes.

A més, la Comissió ha inclòs el corredor H2Med per transportar hidrogen verd des de Portugal fins a Alemanya, que passa per Espanya i França. Aquest corredor està format per una connexió entre Celorico da Beira a Portugal i Zamora a Espanya (CelZa) i una connexió marítima entre Barcelona i Marsella (BarMar). La inversió prevista és de 2.500 milions d'euros. CelZa comptarà amb una capacitat màxima de 0,75 milions de tones d'hidrogen renovable, una longitud de 248 quilòmetres i disposarà d'una estació de compressió a Zamora de 24,6 MW; i BarMar disposarà d'una capacitat màxima de dos milions de tones, una longitud de 455 quilòmetres i d'una estació de compressió a Barcelona de 140 MW.

El projecte H2Med es presenta com una de les vies possibles per fomentar el desenvolupament del sector de l'hidrogen verd a Espanya a fi d'atendre els segments no electrificables de l'economia (transport pesat i determinades indústries), així com per potenciar el posicionament del nostre país en el futur com a Estat exportador.

També seran participants dels fons europeus dos projectes d'emmagatzematge d'hidrogen que estan inclosos en el projecte de l'H2Med, un a Cantàbria i un altre al País Basc, coneguts com a H2 Storage North 1 i 2.

En l'àmbit europeu existeix una necessitat compartida d'impulsar el procés de transició del sistema energètic cap a un climàticament neutre i descarbonitzat. En aquest sentit, el Pacte Verd Europeu ha estat seguit per diferents propostes legislatives que han anat incrementant, successivament, el nivell d'ambició en les polítiques de canvi climàtic, materialitzant-se en l'increment del compromís de reducció d'emissions de gasos d'efecte hivernacle en, almenys, un 55 % abans de 2030. Aquesta proposta es va consolidar legislativament amb l'aprovació, el maig de 2021, de la *Llei Europea sobre el Clima i la presentació del paquet de propostes legislatives Objectiu 55*.

La Comissió Europea va presentar, en resposta a les dificultats i a les perturbacions del mercat mundial de l'energia causades per la invasió russa d'Ucraïna, el Pla REPowerEU. El Pla, aprovat el maig de 2022, aposta per la diversificació, l'estalvi energètic i l'acceleració del desenvolupament d'energies netes. En aquest document, la Comissió va proposar incrementar els actuals objectius d'energies renovables per 2030 fins al 42,5% de renovables sobre el consum total d'energia final bruta, amb un complement indicatiu addicional del 2,5% que permetria aconseguir el 45%. A més, destaca que l'estalvi d'energia és la "forma més ràpida i barata de fer front a l'actual crisi energètica" pel que proposa augmentar l'objectiu d'eficiència energètica al 38% i 40,5% de millora de l'eficiència energètica en energia final i primària, respectivament pel que fa a l'escenari de referència 2007.

Adicionalment, la Unió Europea disposa d'un document en el qual es plasma la visió estratègica a llarg termini ("Un planeta net per a tots" COM (2018) 773 final), a fi d'aconseguir una economia pròspera, moderna, competitiva i climàticament neutra en 2050.

A escala nacional, el Marc Estratègic d'Energia i Clima estableix les bases per donar compliment als compromisos internacionals en matèria climàtica i defineix la senda cap a la neutralitat climàtica. Es compon de diverses peces: *la Llei 7/2021, de 20 de maig, de canvi climàtic i transició energètica*, el Pla Nacional Integrat d'Energia i Clima 2021- 2030 (PNIEC) (actualment, en un procés d'actualització que finalitzarà en 2024), l'Estratègia de Descarbonització a llarg termini 2050 (ELP) i l'Estratègia de Transició Justa.

Aquest marc es complementa amb una altra sèrie de documents estratègics, que completen i són coherents amb els citats, i la implementació dels quals és necessària per aconseguir els grans objectius establerts en aquests. Entre altres, cal destacar l'Estratègia Nacional contra la Pobresa Energètica; l'Estratègia del Ministeri de Defensa davant el Repte del Canvi Climàtic; el Full de ruta de l'Hidrogen: una aposta per l'hidrogen renovable, l'Estratègia d'Emmagatzematge Energètic; el Full de ruta per al desenvolupament de l'Eòlica Marina i les Energies del Mar; el Full de ruta del Biogàs; el full de ruta de l'autoconsum i el full de ruta per a la gestió sostenible de les matèries primeres minerals.

En concret, el PNIEC estableix com a objectiu per a l'any 2030 que les energies renovables representin un 42 % del consum d'energia final a Espanya. De forma congruent amb dita objectiva, el pla defineix una sèrie d'objectius intermedis per a la quota de participació de les energies renovables, situant-la en un 30% per a l'any 2025. L'esborrany d'actualització del PNIEC estableix l'objectiu d'energies renovables en 2030 sobre el consum d'energia final en el 48% (32,4% en 2025), així com una generació elèctrica d'origen renovable del 81%, reducció d'emissions GEI respecte a 1990 del 32% i millora de l'eficiència energètica final del 44%. (Figura 14.19)

Figura 14.19: Objectius del PNIEC i de la UE

Objectius	PNIEC 2021-2030	PNIEC 2023-2030	Fit for 55
Reducció d'emissions de GEI a 2030 en comparació a nivells de 1990	23%	32%	55%
Renovables sobre el consum energètic final	42%	48%	42,5%
Renovables en la generació elèctrica	74%	81%	
Millora de l'eficiència energètica	39,5%	44%	40,5%
Dependència energètica	61%	51%	

Font: Elaboració del DSN amb dades del Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic i de la Unió Europea

Per la seva banda, l'ELP defineix la trajectòria per aconseguir la neutralitat climàtica en 2050, reduint les emissions de gasos d'efecte hivernacle un 90% respecte a 1990, aconseguint un sistema elèctric 100% renovable, aconseguint un 97% de quota d'energies renovables sobre el consum final d'energia i reduint la dependència energètica exterior al 13%.

El programa *NextGenerationEU* es concreta a Espanya al Programa de Recuperació, Transformació i Resiliència (PRTR), que incorpora a la seva base la transició ecològica. El PRTR ha permès anticipar i activar de forma més primerenca canvis i mesures estructurals previstes en el PNIEC. Destaca, en particular, l'impacte dels 12 Projectes Estratègics de Recuperació i Transformació de l'Economia (PERTEs) que faciliten, per les seves sinergies i impacte conjunt, accelerar les transformacions necessàries en l'àmbit de la transició energètica.

Durant 2023 s'ha desenvolupat el Pla +ES (Pla Més Seguretat Energètica) aprovat en 2022 per reduir l'impacte de la crisi després de la invasió d'Ucraïna. Fixa com a objectius accelerar la transició energètica; incrementar la protecció a consumidors vulnerables, llars i empreses; reforçar l'autonomia estratègica i energètica; i reforçar la solidaritat amb altres Estats membres. La connexió a la xarxa de transport i distribució de l'elevat contingent de generació renovable previst en el PNIEC, suposa un repte, amb una instal·lació mitjana entorn de/entorn de 6 GW/any, anualment, fins a 2030.

Les matèries primeres crítiques són de gran importància econòmica per a Europa, en ser indispensables per a un ampli conjunt de tecnologies necessàries per a sectors estratègics, com, les energies renovables; al mateix temps que són molt vulnerables a les interrupcions de les cadenes de subministrament. Aquestes matèries primeres crítiques s'enfronten a una creixent demanda mundial, impulsada per la descarbonització de les economies. A l'efecte d'evitar que els esforços de la UE per complir els seus objectius climàtics i digitals es vegin en perill, la Llei Europea de Matèries Primeres Fonamentals constitueix una resposta a aquest desafiament. Entre les matèries incloses es troben el liti, el silici i el cobalt. Es tracta de matèries clau puix que són emprades per produir productes com a bateries o determinats components de tecnologies renovables, com els panells solars.

Aquesta Llei també fixa paràmetres de referència per a les capacitats nacionals al llarg de la cadena estratègica de subministrament de matèries primeres que han d'aconseguir-se en 2030: un 10% de les necessitats anuals de la UE es cobrirà amb l'extracció, un 40% amb transformació i un 15% amb reciclat. Com a màxim, un 65% del consum anual de la UE de cada matèria primera estratègica en qualsevol fase pertinent de la transformació hauria de procedir d'un tercer país determinat.

Per la seva banda, el Centre de Recerques Energètiques, Mediambientals i Tecnològiques (CIEMAT) treballa en el desenvolupament de nous materials alternatius als materials crítics per evitar que una eventual limitació en el subministrament d'algun d'aquests materials pugui posar en perill el procés de descarbonització. També treballa en processos de reciclat que permetin recuperar aquests materials crítics una vegada finalitzada la vida útil de panells fotovoltaics i aerogeneradors.

PROLIFERACIÓ D'ARMES DE DESTRUCCIÓ MASSIVA

Al llarg de 2023 ha augmentat el desgast de l'arquitectura internacional de control d'armament, no proliferació i desarmament. Bona mostra d'això, en el marc de l'actual tensió entre blocs, és la retirada per Rússia de la seva ratificació del Tractat de Prohibició Completa dels Assajos Nuclears (TPCEN), la suspensió de la seva participació en el Tractat Nou START i la seva retirada del Tractat de Forces Armades Convencionals a Europa (FACE). El citat marc de tensió ha provocat que les cites més importants del règim internacional no hagin pogut concloure amb èxit. Així, la V Conferència de Revisió de la Convenció d'Armes Químiques, celebrada el maig de 2023, va acabar sense un document de consens, igual que la Primera Comissió Preparatòria per a la Conferència de Revisió del Tractat de No Proliferació Nuclear.

El paper dels membres permanents del Consell de Seguretat de Nacions Unides (P5), especialment en la seva condició d'Estats dotats d'armes nuclears, és fonamental per aconseguir avanços. No obstant això, i a pesar que el P5 manté lleres de diàleg obertes en l'àmbit nuclear, la dificultat per mantenir el diàleg amb Rússia en les condicions actuals ha provocat la suspensió del diàleg estratègic entre els Estats Units i Rússia, i el fracàs de diferents fòrums al llarg de l'any.

Per la seva banda, la Xina ha intensificat el seu activisme contra els règims de control d'exportacions, que constitueixen un element essencial de l'arquitectura de control d'armament, alhora que segueix resistint-se a participar en negociacions de desarmament efectiu, mentre que incrementa la quantitat i qualitat de la seva indústria militar, especialment, del seu arsenal nuclear. És especialment preocupant el procés d'increment d'aquest arsenal nuclear, així com els desenvolupaments tecnològics. A això s'uneix la falta de transparència, que contribueix a augmentar el risc nuclear. Si bé la Xina ha mantingut tradicionalment una doctrina nuclear basada en el "No First Use" i ha fet crides en el passat a aconseguir un compromís dels Estats posseïdors en aquest sentit, l'evolució dels seus arsenals i els seus vectors de llançament poden arribar a generar dubtes sobre el manteniment d'aquesta doctrina en el futur. Malgrat això, un aspecte positiu ve donat pel diàleg nuclear entre els Estats Units i la Xina que, després de cinc anys sense produir-se, va tenir lloc el novembre de 2023.

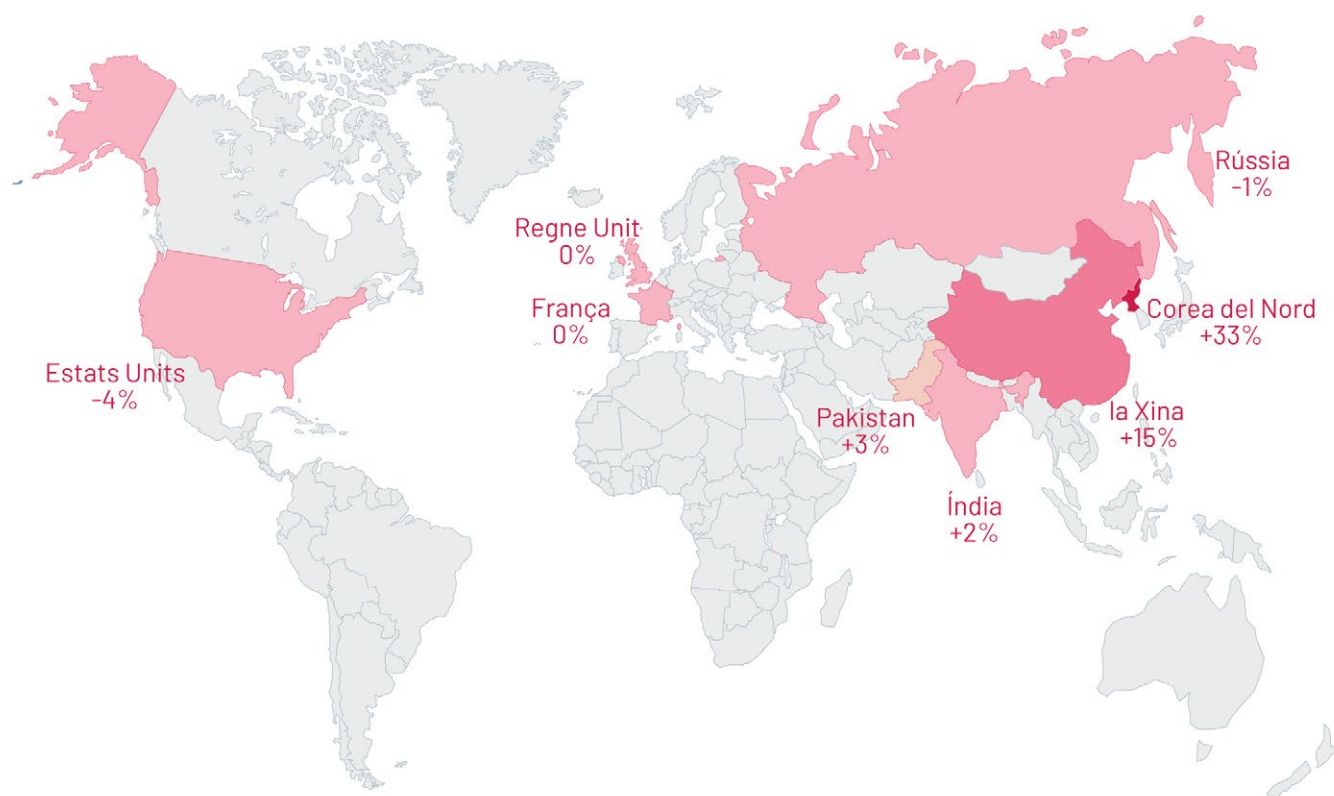
En relació amb l'Iran, les negociacions per a la volta al compliment del Pla d'Acció Integral Conjunt (PAIC) amb prou feines han avançat. El 18 d'octubre de 2023 vencien les mesures restrictives de la UE i sancions de Nacions Unides que prohibien la transferència de míssils balístics i la seva tecnologia a l'Iran. En resposta a les violacions del PAIC per l'Iran, constatades a través dels informes emesos per l'Organisme Internacional d'Energia Atòmica (OIEA) al llarg de 2023, la UE ha mantingut les seves sancions i traslladat les de Nacions Unides al sistema UE. D'altra banda, els avanços tècnics aconseguits per l'Iran en els últims anys, units a la disminució del coneixement del programa nuclear iranià per part de l'OIEA, fan que el PAIC no tingui el mateix valor de no proliferació que al moment de la seva signatura. Malgrat això, existeix alguna esperança que l'Iran i els Estats Units convinguin que el primer limiti les quantitats i nivells d'enriquiment d'urani.

En 2023 han continuat els assajos de míssils de diferents abastos i capacitat de càrrega a Corea del Nord, així com dos intents de posada en òrbita d'un satèl·lit de reconeixement militar, sense èxit fins al moment. Encara que el llançament de míssils té un important component propagandístic, al febrer va presentar el seu míssil de llarg abast Hwasong-18, considerat com un míssil de tecnologia molt avançada, que s'estima que podria superar els 15.000 km d'abast. Corea del Nord hauria dut a terme proves amb aquest míssil en almenys dues ocasions, motiu pel qual es va sol·licitar una reunió pel Consell de Seguretat de l'ONU, davant la qual l'ambaixador nord-coreà va dir que qualsevol assaig formava part del seu dret com a país a l'autodefensa. (Figures 15.1 i 15.2)

Figura 15.1: Inventari estimat de caps nuclears al món el gener de 2023

PAÍS	Desplegades	TOTAL	Total Inventari
EUA	1.770	3.708	5.244
Rússia	1.674	4.489	5.889
Regne Unit	120	225	225
França	280	290	290
la Xina	-	410	410
Índia	-	164	164
Pakistan	-	170	170
Corea del Nord	-	30	30
Israel	-	90	90
TOTAL	3.844	9.576	12.512

Font: Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI)

Font: Elaboració del DSN amb dades de l'Institut Internacional d'Estudis per a la Pau d'Estocolm (SIPRI)

Figura 15.2: Canvi percentual en l'inventari estimat de caps nuclears al món entre 2022 i 2023

Tot això conforma un panorama molt negatiu, malgrat la qual cosa Espanya ha intentat mantenir una posició constructiva, sensible a les diferents visions sobre l'arquitectura internacional de no proliferació, sempre partint de la base dels compromisos com a membre de l'OTAN i la UE, al llarg de la Presidència de la qual les delegacions espanyoles s'han mostrat especialment actives en tots els encontres.

La situació de crisi del multilateralisme i, amb ell, del Règim Internacional de No Proliferació en pràcticament tots els seus vessants, té especial reflex en les tensions que afecten els acords en matèria d'armament nuclear. L'agressió russa sobre Ucraïna ha socavat la confiança entre les principals potències i ressalta la volta al tauler de les declaracions sobre les armes i capacitats nuclears.

En 2023 Rússia va retirar la seva ratificació del Tractat de Prohibició Completa dels Assajos Nuclears (TPCEN), ratificació que ni els Estats Units ni la Xina havien realitzat, i va anunciar

la suspensió de la seva participació en el Tractat Nou START. Amb això, els acords entre les màximes potències són mínims o nuls.

S'ha dut a terme la Primera Comissió de preparació del nou cicle de revisió de Tractat de No Proliferació Nuclear (TNP), que culminarà en la Conferència de Revisió de 2026. Malgrat el treball d'alguns Estats, entre ells Espanya, per establir ponts entre les diferents visions del desarmament i no proliferació nuclear, a través de propostes com la Iniciativa d'Estocolm, l'oposició per part de l'Iran, fins i tot a objectius de mínims, vaticina un desenvolupament complicat de l'actual cicle de revisió.

A més, la paràlisi del P5 s'està veient utilitzada per crear estructures paral·leles, que contribueixen a afeblir el sistema. A títol d'exemple, els països partidaris del Tractat de Prohibició d'Armes Nuclears (TPAN) argumenten amb creixent intensitat que la crisi del TNP té, com a única alternativa, al mateix TPAN. Intents com aquests de crear alternatives al règim actual podrien contribuir, malgrat la seva positiva intenció, cada vegada més a la seva debilitació.

Una novetat positiva procedeix de la 67ª Conferència General de l'OIEA de setembre de 2023, en la qual Espanya va tenir un paper rellevant pel seu paper de presidència rotatòria de la UE i va ser triada per formar part de nou de la Junta de Governadors de l'OIEA. La Conferència va concloure amb resultats positius pel consens aconseguit en les resolucions tècniques i per la consecució d'objectius específics de la UE i d'Espanya, com l'elecció d'Ucraïna com a part de la Junta de Governadors i l'aprovació d'una resolució específica sobre seguretat nuclear i salvaguarda a Ucraïna.

Pel que fa a les actuacions a Espanya per preservar la seguretat nuclear al nostre territori, s'han desenvolupat les activitats rutinàries derivades del compliment del TNP.

També en l'àmbit de competències de la DGPEM, s'ha continuat amb la tramitació dels expedients d'autorització de protecció física i d'aprovació dels Planes de Protecció Física de les instal·lacions nuclears i radioactives i els seus transports. L'objectiu d'aquestes autoritzacions és aprovar el sistema de protecció física de les instal·lacions i les activitats esmentades, que es defineix com el conjunt integrat d'organització, personal, procediments i equips previstos per evitar que un potencial adversari pugui completar amb èxit un acte malintencionat contra la instal·lació, els materials nuclears o les fonts radioactives.

Espanya, com a part de la Convenció d'Armes Químiques (CAQ), continua participant activament en l'Organització per a la Prohibició de les Armes Químiques (OPAQ).

L'OPAQ té un paper important que exercir a l'hora de contribuir a la lluita mundial contra el terrorisme i al desenvolupament d'una cultura de seguretat química més estesa.

La Convenció és un instrument mundial per garantir la seguretat contra les armes químiques, objectiu que persegueix en diferents dimensions relacionades amb el desenvolupament de les capacitats, la millora de l'aplicació nacional de la Convenció, les mesures d'assistència i protecció i també quant a la prevenció del seu ressorgiment. Aquest ressorgiment podria

manifestar-se mitjançant l'adquisició o l'ocupació d'armes químiques per agents no estatals, que podrien explotar la circumstància que aquestes armes poden proporcionar gran visibilitat a un cost relativament reduït. Est, avui dia, és possiblement el major risc per a la Seguretat Nacional dins d'aquest àmbit. Per tant, també són d'importància les disposicions de la Convenció relacionades amb la preparació davant un atemptat amb armes químiques i la resposta corresponent.

En 2023, la inestabilitat ocasionada per la Guerra d'Ucraïna i el conflicte entre Hamàs i Israel ha proporcionat un terreny fèrtil per a la desinformació sobre l'ocupació d'armes químiques. Això s'ha manifestat a través d'acusacions d'ocupació d'armes químiques no verificades per experts de l'OPAQ. La desconfiança entre Estats i la polarització geopolítica han contribuït al fet que aquestes acusacions s'utilitzin com a eines polítiques, la qual cosa complica encara més la situació i afebleix la confiança en el règim de no proliferació d'armes químiques.

L'última Conferència de Revisió de la CAQ va tenir lloc al maig de 2023. En ella es va subratllar l'ampli suport mundial al tractat i l'eliminació reeixida de la pràctica totalitat dels arsenals d'armes químiques declarades, procés culminat amb l'anunci d'Estats Units donant per finalitzada la destrucció de totes les seves reserves d'armament químic al juliol de 2023.

No obstant això, la Conferència va concloure sense text final de consens, reproduint el fracàs de l'anterior conferència en 2018. El bloc liderat per Rússia, al costat de Síria i Aniran i alguns altres Estats, va impedir adoptar cap text. Sí es va presentar un text que va tenir consens en qüestions relacionades amb el règim de verificació, cooperació internacional, terrorisme, abocaments al mar d'armes químiques, i la governança de l'organització, i que per a molts països podria servir de base, com a treballs avançats, en els propers Consells Executius i les Conferències d'Estats parteix.

Un altre de les fites aconseguides durant 2023 va ser la inauguració del Centre ChemTech en Països Baixos, ja que permet una millora important de les capacitats de recerca, operatives, analítiques i de desenvolupament de capacitats de l'OPAQ.

Espanya participa així mateix en el Partenariado Internacional contra la Impunitat per l'Ús d'Armes Químiques, plataforma que agrupa a la UE i una trentena d'Estats.

El nostre país, a més de la participació en aquests fòrums, col·labora a través del Ministeri de Defensa, aportant personal o mitjans, amb organismes i iniciatives internacionals, com les capacitats ofertes a l'OPAQ per a resposta davant incidents; els experts que participen en el Mecanisme del Secretari General de Nacions Unides per investigar el possible ús d'armes químiques (UNSGM); l'organització de cursos per al Grup de països de Llatinoamèrica i Carib (GRULAC), i la disponibilitat del Laboratori de Verificació d'Armes Químiques (LAVEMA) de l'Institut Nacional de Tècnica Aeroespacial (INTA), de referència de l'OPAQ.

L'òrgan encarregat a Espanya d'aplicar la CAQ i centralitzar les activitats derivades de la mateixa sobre qüestions d'inspeccions de caràcter nacional és l'Autoritat Nacional per a la Prohibició de les Armes Químiques (ANPAQ), presidida per la persona titular de la

Sotssecretària del Ministeri d'Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació, i amb una Secretaria General (SGANPAQ), adscrita al Ministeri d'Indústria i Turisme.

Entre les realitzacions aconseguides en 2023 per la SGANPAQ, en compliment a nivell nacional de la CAQ, destaquen: l'entrega dintre del termini i en la forma escaient de la declaració d'activitats industrials relacionats i subjectes obligats, preservant el nivell de confidencialitat adequat, afectant a gairebé 200 instal·lacions industrials; inspeccions a tres instal·lacions de Substàncies Químiques Orgàniques Definides; activitats de divulgació amb les indústries i les associacions industrials, per poder detectar empreses que poguessin desconèixer les obligacions de declaració d'activitats relacionades en la CAQ, amb resultat positiu respecte a incorporació de noves empreses al registre de subjectes obligats; l'increment de les activitats d'assistència i cooperació internacional amb l'OPAQ.

En relació amb els agents biològics i els seus precursors, encara que seria difícil que un Estat declarés l'existència d'un programa de guerra biològica sense que les conseqüències per a aquest Estat no fossin desproporcionadament negatives en comparació dels seus possibles beneficis bèl·lics, es manté vigent el risc d'existència d'aquests programes amb matisos que els poguessin adaptar a noves situacions, abastant no solament els escenaris de conflicte obert, sinó també un marc difús previ a l'enfrontament. A més, l'atribució d'un incident d'aquestes característiques podria quedar oculta mitjançant la utilització d'alguns vectors en un entorn de guerra híbrida.

D'altra banda, encara que les possibilitats del terrorisme biològic són reduïdes, aquest tipus d'accions pot resultar atractiu per determinades organitzacions, grups o individus. Els avanços en biotecnologia han augmentat les possibilitats d'un nou tipus de bioterrorisme, per la qual cosa no es pot descartar aquest risc.

Espanya forma part de la Convenció d'Armes Biològiques i Toxínicas (CABT) i participa activament en els seus òrgans de govern. En la IX Conferència de Revisió d'aquesta Convenció el desembre de 2022, es va decidir la creació d'un Grup de Treball per a l'enfortiment de la Convenció, com a mecanisme entre sessions. Els objectius principals d'aquest Grup de Treball pivoten sobre set àmbits de mesures: en cooperació internacional i assistència; en desenvolupaments rellevants en ciència i tecnologia; en creació de confiança i transparència; en compliment i verificació; en aplicació nacional; en assistència, resposta i capacitats; i en els àmbits d'organització, institucionalització i finances. Es tracta d'avançar i establir les prioritats per als següents cinc anys, entre les quals destaca la creació d'un instrument jurídicament vinculant per enfortir la verificació del compliment de les obligacions que estableix la Convenció, instrument similar a l'existent per a armes químiques i llargament reclamat per molts països.

Espanya a més recolza la labor del Mecanisme del Secretari General de Nacions Unides per a la Recerca de la Presumpta Ocupació d'Armes Químiques, Biològiques o Toxínicas (UNSGM), proporcionant una llista d'experts i de laboratoris, a més de suport financer.

Així mateix, participa en el Partenariat Global contra la Proliferació d'Armes de Destrucció Massiva en l'àmbit del G7, que el seu objectiu és promoure l'adopció, implementació i

enfortiment de tractats multilaterals i altres instruments sobre control de la proliferació d'armes de destrucció massiva, destacant la lluita contra amenaces biològiques.

És també important la participació d'Espanya, a través de l'Institut Nacional de Tècnica Aeroespacial (INTA), en diversos projectes de recerca internacionals que afecten, entre altres, a l'Àrea de Defensa Biològica: MALL CBRN (per a prevenció de l'amenaça NBQ en grans centres comercials), SAFE STADIUM (per a prevenció de l'amenaça NBQ en grans estadis de futbol), i HOTHREAT (per a gestió de l'amenaça NBQ en hotels i sales de convenció).

El Ministeri de l'Interior, la Policia Nacional i la Guàrdia Civil, participen activament en els grups de treball nacionals i internacionals en matèria de no proliferació. Destaca el Projecte europeu JOINT ACTION TERROR, que té com a objectiu enfortir la preparació i resposta davant atacs terroristes d'origen biològic i químic; o el Grup d'Experts de Definició i desenvolupament de Capacitats NRBQ de la Comissió Europea, que té com a objectiu crear reserves estratègiques de material de protecció NRBQ i sanitari per afrontar situacions de crisi en les quals es prevegi el seu ús.

Referent a les activitats per a la protecció del país en aquest àmbit, el Grup de Treball Operatiu de Biocustòdia (GTOB), creat en el si del Comitè Especialitzat de No Proliferació d'Armes de Destrucció Massiva, ha continuat els seus treballs per revisar i actualitzar el Pla Nacional de Biocustòdia, aprovat per Acord del Consell de Seguretat Nacional i publicat per l'Ordre PCI/168/2019 de 22 de febrer de 2019, amb l'objectiu de desenvolupar les mesures necessàries que possibilitin una custòdia efectiva d'agents biològics rellevants, controlant el seu accés i la protecció física de les instal·lacions on es manegin aquests agents, així com el seu transport segur/segur. El mateix Acord del Consell de Seguretat Nacional insta a la creació de la Comissió Nacional de Biocustòdia, encarregada del seguiment del Pla Nacional de Biocustòdia. (Figura 15.3)

Comitè Especialitzat de No Proliferació d'Armes de Destrucció Massiva

Òrgan de Suport al Consell de Seguretat Nacional

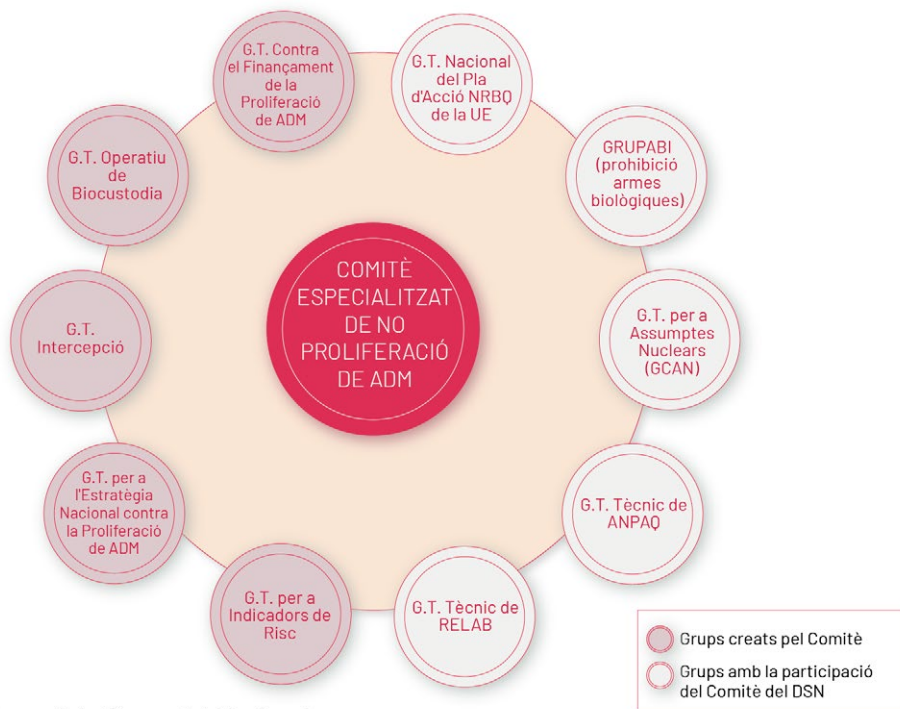

Figura 15.3: Comitè Especialitzat de No Proliferació d'ADM i Grups de Treball relacionats

En aquest marc de la protecció, la Xarxa de Laboratoris d'Alerta Biològica (RE-LAB), dirigida i coordinada per l'Institut de Salut Carlos III, com a òrgan de suport operatiu al Sistema de Seguretat Nacional, ha continuat els seus treballs, atenant en 2023 tres incidents biològics, un d'ells a Madrid que va resultar en alerta desactivada i dos simulacres d'alerta biològica a Canàries.

Els règims de control d'exportacions juguen un paper essencial en relació amb els materials de nou ús. Són productes que poden destinar-se tant a usos civils com a militars, i inclouen el suport lògic (*programari*) i la tecnologia. No obstant això, aquests règims s'estan veient afectats per les mateixes tensions que la resta de l'arquitectura internacional de no proliferació i desarmament. Les amenaces venen per dues vies fonamentals: pel bloqueig al qual es veuen sotmesos per l'obstrucció de la Rússia en aquells dels quals forma part; i pel qüestionament de la Xina a tota l'estructura internacional de control d'exportacions.

Espanya participa activament en els grups de control d'exportacions: l'Arranjament de Wassenaar; el Grup d'Austràlia, que cerca combatre la proliferació d'armes químiques i biològiques; el Grup de Subministradors Nuclears i el Comitè Zangger (armes nuclears); i el MTCR (sigles del règim de control de tecnologia de míssils). En tots aquests grups s'elaboren llistes i actualitzacions de les mateixes per controlar les exportacions de tecnologia de doble ús, susceptible de contribuir a la proliferació d'armes. Per això és fonamental que s'adaptin als desenvolupaments tecnològics.

Quant a les accions dutes a terme per Espanya, per preservar la seguretat nuclear anés del nostre territori, s'han desenvolupat les activitats rutinàries per al control en l'exportació de productes i tecnologies de doble ús per a equips, instal·lacions i materials baix salvaguardes nuclears i el control en l'exportació d'equips industrials, materials i articles addicionals de doble ús.

En el nivell nacional, el principal organisme amb el qual explica Espanya per prevenir el comerç de materials químics, biològics, radioactius, de doble ús o materials militars, i essencial per al control del comerç internacional d'aquests béns estratègics, és la Junta Interministerial Reguladora del Comerç Exterior de Material de Defensa i de Doble Ús (JIMDDU). En aquesta Junta, sota la presidència de la persona titular de la Secretaria d'Estat de Comerç, autoritat de control en l'exportació de productes i tecnologia de defensa i doble ús, participen diferents ministeris amb capacitat en la matèria.

Espanya, com a membre de ple dret de la Unió Europea, participa activament en dos grups de treball del Consell de la Unió Europea:

- Grup de Treball sobre no proliferació i exportació d'armes. En ell, els Estats membres cooperen per promoure la no proliferació d'armes de destrucció massiva i el desarmament, coordinant les posicions de la Unió Europea en els fòrums internacionals i defensant i enfortint tots els acords internacionals rellevants en aquest camp. Igualment, cobreix les activitats relacionades amb els controls d'exportació d'armes convencionals. La seva activitat es desenvolupa mitjançant dos subgrups: No proliferació i desarmament (CONOP), i exportacions d'armes convencionals (COARM).
- Grup de Treball sobre productes de doble ús. S'encarrega dels processos legislatius de la reglamentació de control en l'exportació dels productes de doble ús. Tot això en el marc del règim de la Unió Europea de control de les exportacions, el corretatge, l'assistència tècnica, el trànsit i la transferència de productes de doble ús. Defineix i aprova la llista de control en l'exportació, així com les qüestions relacionades amb la implementació de la regulació. Finalment, s'encarrega de la coordinació de la Unió Europea dins dels règims multilaterals de control d'exportacions.

L'Agència Tributària desenvolupa també un paper important en matèria de control de moviments de materials de doble ús. A més dels controls específics establerts per evitar el desviament d'armes, els seus vectors de llançament i materials, per al seu tràfic il·lícit el Departament de Duanes, treballa coordinadament a escala internacional, participant en el Grup de Subministradors Nuclears (GSN) i al Programa d'Aplicació del Control Estratègic de l'Organització Mundial de Duanes (STCE-Strategic Trade Control Enforcement), l'objecte del qual és la prevenció i detecció del tràfic transfronterer de substàncies NRBQ (Nuclears, Radiològiques, Bacteriològiques i Químiques), així com productes estratègics de doble ús.

El Departament de Duanes segueix desenvolupant projectes d'importància per a la seguretat com són: el projecte de centralització del visionament d'imatges a la sala CESCAN de l'Adreça Adjunta de Vigilància Duanera (DAVA) i la implantació del Sistema MEGAPORT, per a la detecció de material radioactiu. Durant 2023, s'ha produït una alarma per detecció de material radioactiu en el Port de València, considerada de risc baix.

EFFECTES DEL CANVI CLIMÀTIC I DE LA DEGRADACIÓ DEL MITJÀ NATURAL

L'Organització Meteorològica Mundial (OMM) ha confirmat que 2023 ha estat l'any més càlid mai registrat. Segons l'OMM en 2023 la temperatura mitjana anual del planeta va estar $1,45 \pm 0,12$ °C per sobre dels nivells preindustrials, xifra pròxima als límits de l'Acord de París.

El Servei de Canvi Climàtic europeu, Copèrnicus (C3S), va coincidir amb aquesta informació en el seu propi balanç anual el gener de 2024, segons el qual la temperatura mitjana global va ser de $14,98$ °C.

En suma, es pot afirmar que, des de 2015, s'han succeït els anys més càlids dels quals es té constància des de 1850, segons els registres instrumentals. (Figura 16.1)

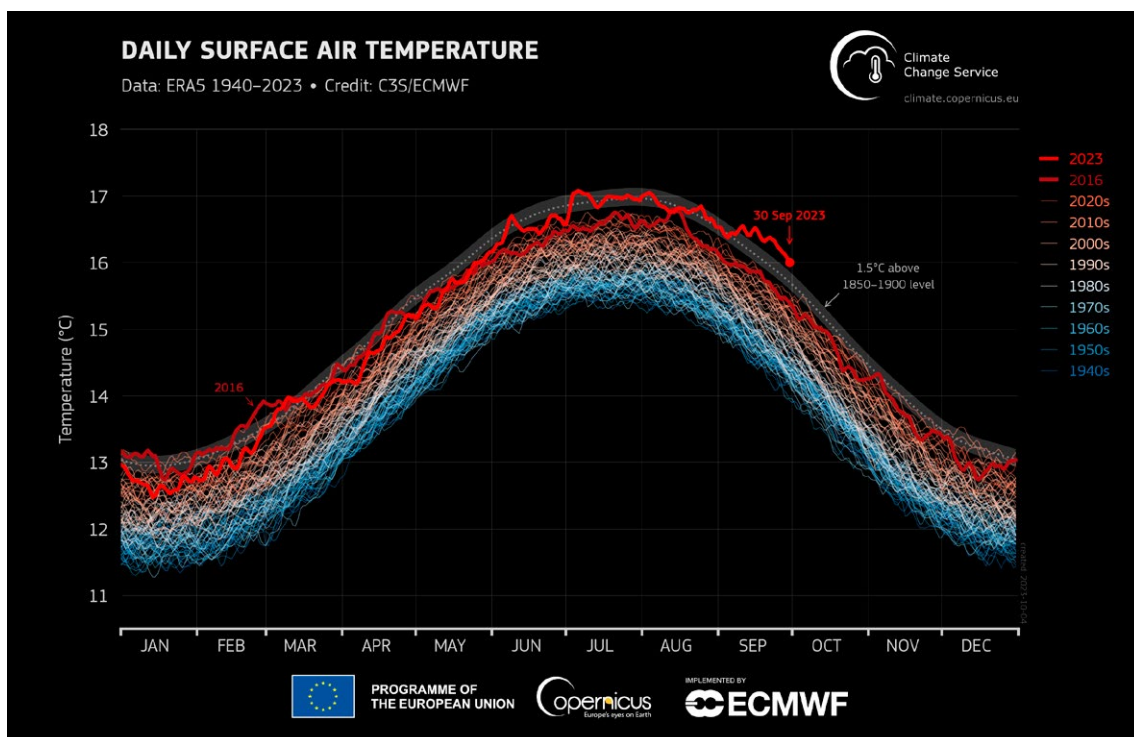
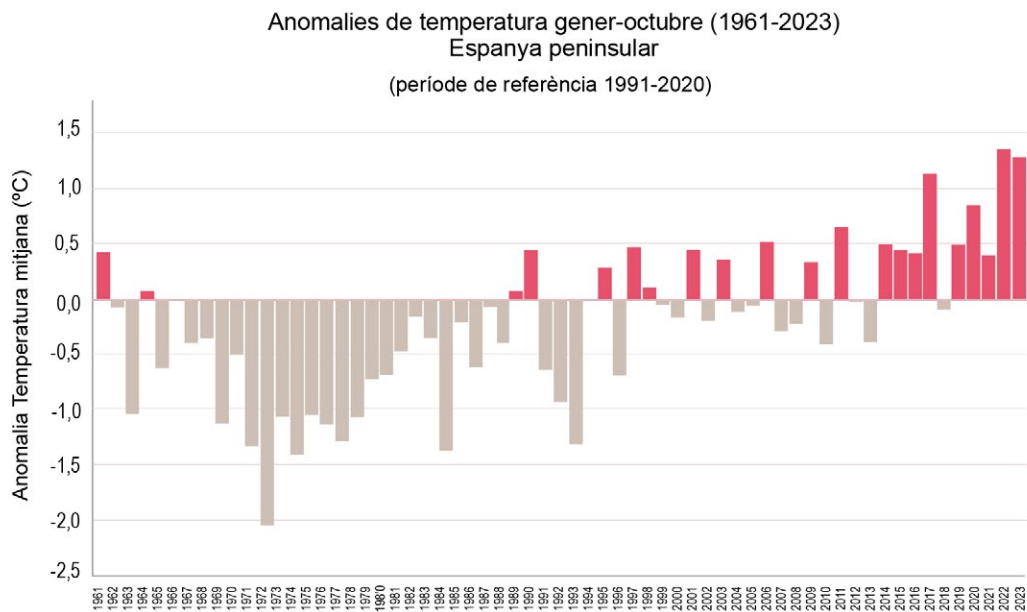

Figura 16.1: Anomalies de temperatura de l'aire a escala global pel que fa al període de referència 1991-2020

A Espanya, la temperatura mitjana del quinquenni 2017-2021 és, aproximadament, 1,7 °C més alta que els valors de referència de la segona meitat del segle XIX. Les últimes anàlisis indiquen que l'escalfament s'ha accelerat en les dècades més recents, amb un increment de la temperatura mitjana des de 1961 a raó de 0,22 °C/decenni. La tendència de la temperatura és major a l'estiu (+0,26 °C/decenni) que a l'hivern (+0,19 °C/decenni), la qual cosa comporta un impacte afegit sobre les ones de calor. (Figura 16.2)

Font: Agència Estatal de Meteorologia

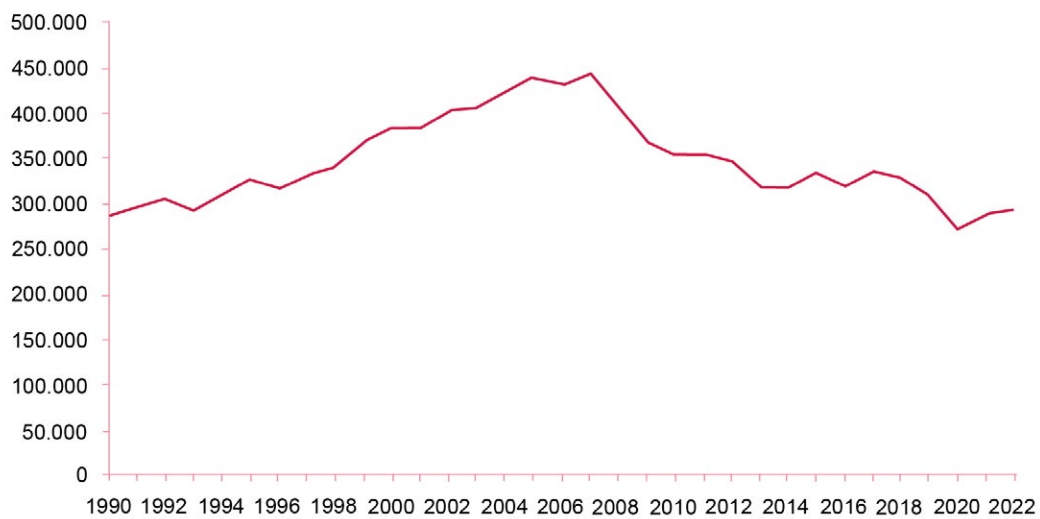
Figura 16.2: Anomalies de temperatura entre gener i octubre en l'Espanya peninsular pel que fa al període de referència 1991-2020

L'increment de les temperatures globals està directament relacionat amb l'augment de la concentració de gasos d'efecte hivernacle (GEI) en l'atmosfera. Segons l'Informe sobre l'Estat del Clima en 2022, les concentracions dels tres principals gasos d'efecte hivernacle —diòxid de carboni, metà i òxid nitrós— van aconseguir màxims històrics en 2021. L'augment anual de la concentració de metà va ser el més alt registrat. D'altra banda, el Butlletí de l'OMM sobre els Gasos d'Efecte Hivernacle, publicat el novembre de 2023, indica que, en 2022, les concentracions de diòxid de carboni van ser de 417,9 parts per milió (ppm), les de metà, de 1923 parts per mil milions (ppmm), i les d'òxid nitrós, de 335,8 ppmm. Aquests valors constitueixen, respectivament, el 150 %, el 264 % i el 124 % dels nivells preindustrials.

La situació a nivell nacional es reflecteix en l'Inventari d'Emissions de GEI que en la seva edició de 2023 mostra la tendència de les emissions brutes totals nacionals (excloent les absorcions que corresponen al sector LULUCF), tant en termes absoluts (quilotonades de CO₂-eq) com en termes de variació temporal, considerant l'any 1990 com a any basi.

Les emissions brutes van aconseguir, en 2021, les 288,8 Mt de CO₂-eq. Això suposa un +4 % respecte a 1990 i un -34,2 % respecte a 2005. L'avanç de les emissions corresponents a 2022 estima unes emissions brutes de 293,8, un +2,1% respecte a 1990 i -33% respecte a 2005. (Figura 16.3 i 16.4)

Evolució emissions GEI, kt CO₂-eq

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 16.3: Evolució de les emissions brutes de gasos d'efecte hivernacle a Espanya 1990-2022 (Avanç d'emissions de GEI corresponents a l'any 2022)

Figura 16.4: Evolució de les emissions brutes de gasos d'efecte hivernacle i variació respecte a 1990 i 2005 (Avanç d'emissions de GEI corresponents a l'any 2022)

EMISSIONS TOTALES BRUTES DE GASOS D'EFECTE HIVERNACLE

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Emissions GEI (kt CO₂-eq)	287.710	327.011	383.276	443.760	354.652	333.623	328.905	309.814	272.244	288.848	293.778
Variació respecte a 1990		+13,7%	+33,2%	+52,5%	+23,3%	+16,0%	+14,3%	+7,7%	-5,4%	+4%	+2,1%
Variació respecte a 2005					-19,2%	-24,0%	-25,0%	-29,4%	-38,0%	-34,2%	-33%

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

També segons l'avanç, sembla confirmar-se que en un context de recuperació econòmica després de la pandèmia de la Covid-19, en 2022 va seguir havent-hi un desacoblament entre les emissions de gasos d'efecte hivernacle i el creixement del PIB. Aquest avanç estima un increment en les emissions de GEI de 4,9 milions de tones de CO₂-eq entre 2021 i 2022.

Les emissions GEI procedents de la generació elèctrica han augmentat un 43,3 % respecte a 2021. Això es deu a diverses causes: la demanda elèctrica total va disminuir en 2022 un 2,4 % respecte a 2021, però la generació total va pujar un 6,3 % (es va exportar a l'exterior un total de 19.802 GWh); en haver estat 2022 un any hidrològic sec, la producció hidràulica en 2022 va descendir un 39,6 % respecte a l'any anterior, la qual cosa va ser compensat amb l'ús d'altres fonts renovables (creixement de la producció eòlica de l'1,1 % respecte al 2021 i de la fotovoltaica amb un 33 %), però també amb l'ús de combustibles fòssils.

D'altra banda, s'estimen reduccions en les emissions de les indústries manufactureres i de la construcció, amb un descens de -13,8 % respecte a 2021. Igualment, el sector d'agricultura i ramaderia mostra una disminució de les emissions de 5,9 %, mentre que el sector de residus augmenta lleugerament les seves emissions de GEI (+0,5 %).

Les emissions del transport continuen sent un repte a nivell europeu i nacional. El sector transporti és el que acumula major percentatge de les emissions nacionals de GEI, aproximadament un 29,6 % (2021).

Enfront d'aquesta realitat, les solucions de transport basades en el ferrocarril contribueixen al fre de l'increment de gasos d'efecte hivernacle, si com en el cas de RENFE es recorre a l'ús massiu d'energia elèctrica renovable amb certificació oficial d'origen.

Sobre la reducció de les emissions dels gasos d'efecte hivernacle del sector marítim s'ha desenvolupat la transposició de la Directiva europea que incorpora el transport marítim al sistema europeu de comerç de drets d'emissió i que entrarà en vigor en 2024. És de destacar el paper que jugarà l'administració marítima espanyola perquè es preveu que sigui l'Autoritat administrativa per més de 500 companyies navilieres.

Per part d'ENAIRE, en línia amb l'estratègia de mobilitat segura/segura, sostenible i connectada, durant 2023 s'han executat actuacions en la millora de l'eficiència de les rutes aèries com proporcionar vols directes al 69% dels vols (fins a octubre) que van operar a l'espai aeri nacional o la realització de descensos continus (CDO) coneguts com a aproximació "verda" en un 35% dels vols (fins a octubre).

Les absorcions derivades de les activitats d'usos del sòl, canvis d'ús del sòl i silvicultura (LULUCF, per les seves sigles en anglès) es van estimar per a l'any 2021 en -44,5 milions de tones de CO₂-eq. Aquestes absorcions, que suposen un 15,4 % de les emissions brutes totals nacionals, van augmentar un 1 % respecte a les benivolgudes per a l'any 2020, degut principalment a la millora en les absorcions en el subsector de terres agrícoles, pel qual

s'observa un augment de les absorcions de +25,6 %. Per al subsector de terres forestals, amb un pes del 89,7 % en el total de LULUCF, s'estima una disminució de les absorcions del -0,9 %.

En matèria de vigilància, és destacable l'actuació del SEPRONA, que ha centrat principalment les seves actuacions a combatre les emissions de gasos fluorats, emprats majoritàriament en el sector de la refrigeració d'infraestructures i vehicles. D'aquesta manera, ha dut a terme 22 actuacions de rellevància penal per l'emissió a l'atmosfera de gasos fluorats d'efecte hivernacle. Però també s'han perseguit grups criminals dedicats a la introducció de gasos refrigerants d'efecte hivernacle il·legals al territori de la Unió Europea i amb destinació a Espanya, eludint el sistema de quotes anuals d'importació i fabricació establert.

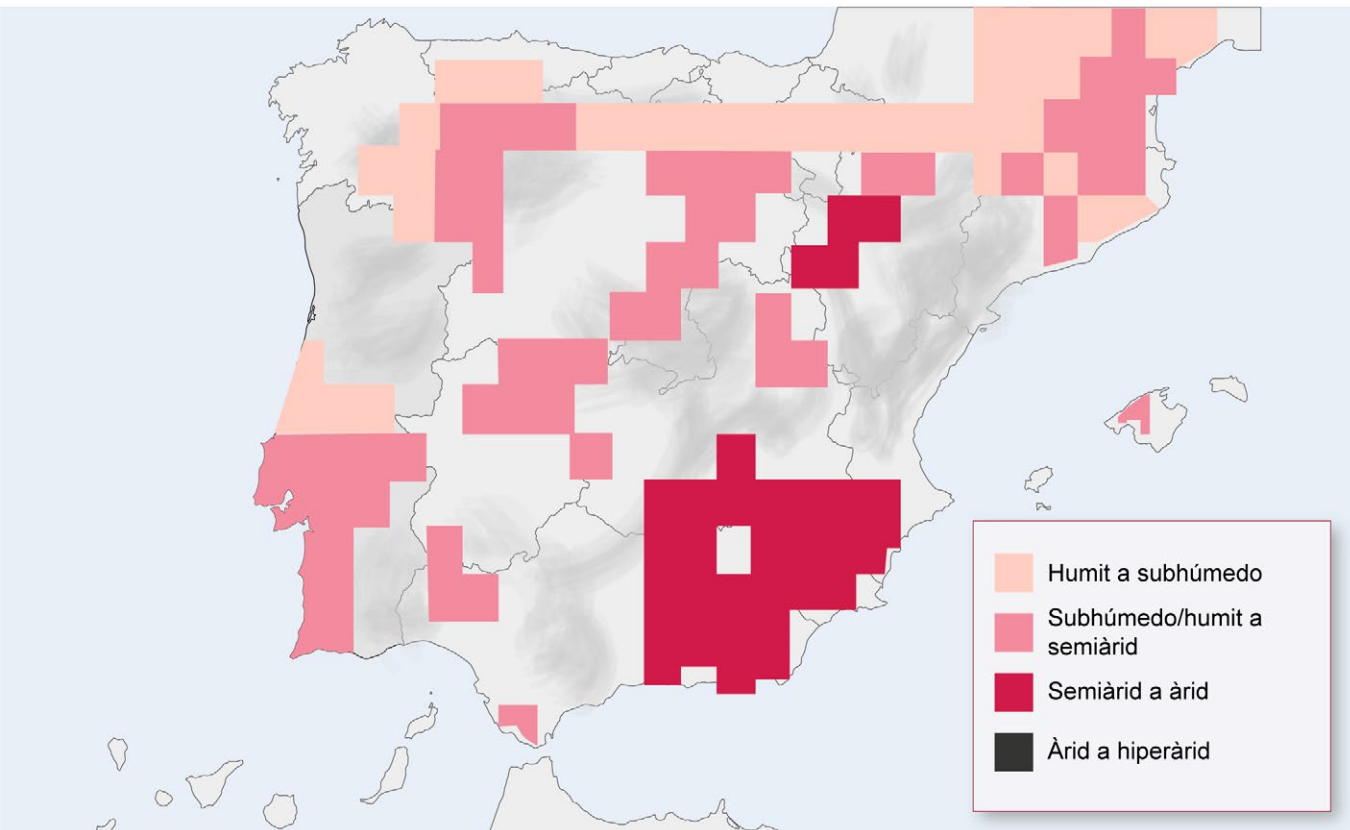
Els serveis de duanes suposen un primer mur de contenció a aquest tipus de tràfic il·lícit. En aquest sentit, cal destacar una recerca d'un grup organitzat dedicat al comerç il·legal de gasos refrigerants fluorats, introduïts en la Unió Europea mitjançant agències de missatgeria. Les quotes defraudades a la Hisenda Pública s'estimen en un mínim de 3 milions d'euros.

Per la seva banda, CIEMAT investiga sobre l'impacte de l'electrificació del transport en emissions de contaminants no regulats o nous contaminants.

Respecte als impactes del canvi climàtic, el Pla Nacional d'Adaptació al Canvi Climàtic (PNACC) 2021-2030 cerca promoure l'acció coordinada i coherent enfront dels efectes del canvi climàtic a Espanya amb la finalitat d'evitar o reduir els danys presents i futurs derivats del canvi climàtic i construir una economia i una societat més resilients. El seu primer programa de treball, en marxa en l'actualitat, proposa una sèrie de mesures per al període 2021-2025 amb la finalitat d'avançar en aquest objectiu.

Tant el sisè informe d'avaluació del Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC), com a estudis realitzats per AEMET, reflecteixen com es van estenent els climes àrids i retrocedeixen els climes freds, que són reemplaçats al seu torn per climes temperats. Els resultats obtinguts sintetitzen els efectes de l'escalfament global observat en les últimes dècades en la distribució dels climes i de la vegetació a Espanya, i són consistents amb els canvis observats a escala global durant el període analitzat. (Figura 16.5)

Canvis en l'aridesa projectats entre els períodes 1981-2010 (observats) i 2071-2100 (RCP 8.5)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 16.5: Canvis en l'aridesa projectats entre els períodes 1981-2010 (observats) i 2071-2100 (RCP 8.5)

Quant als climes àrids, en la delimitació dels quals es té en compte tant la temperatura com la precipitació, es pot concloure que, en el cas d'Espanya, l'avanç observat és degut a, principalment, al significatiu augment experimentat per les temperatures i, en grau més baix, a la lleugera disminució de les precipitacions, si bé aquest descens no resulta estadísticament significatiu i ha de considerar-se amb precaució. L'evaporació més gran que es produeix a conseqüència de l'augment tèrmic, com que no està compensada per un augment de les precipitacions, que fins i tot han descendit lleugerament, dona lloc a la disminució de l'aigua disponible per a les plantes, situació que es tradueix en l'avanç dels climes àrids a costa dels temperats en la classificació de Köppen-Geiger.

Els sectors més afectats es troben en nuclis urbans i zones rurals, espais protegits i zones especialment vulnerables, agricultura i turisme, per la qual cosa es mostra necessària l'engegada urgent de mesures d'adaptació.

L'Estratègia Nacional de Lluita contra la Desertificació, publicada pel Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic en 2022 proposa nombroses mesures per fer front a aquesta amenaça, entre les quals es troben: un augment dels recursos humans i financers dedicats a aquest problema; una millor coordinació i participació de tots els actors; accions de restauració i protecció dels sòls enfront de la degradació i una millora del coneixement sobre aquests.

En 2023 s'han implementat diverses de les accions proposades en l'Estratègia Nacional de Lluita contra la Desertificació. Destaquen l'engegada d'un projecte pilot de metodologia per a un Inventari Nacional de Sòls; l'inici de l'elaboració de l'Atlas de la Desertificació d'Espanya (mitjançant una subvenció de la Fundació Biodiversitat); el reforç de la presència d'Espanya en els fòrums de la Convenció de les Nacions Unides de Lluita contra la Desertificació (CNULD); el suport a la recerca en matèria de desertificació, a través de subvencions de la Fundació Biodiversitat; i el suport d'accions divulgatives.

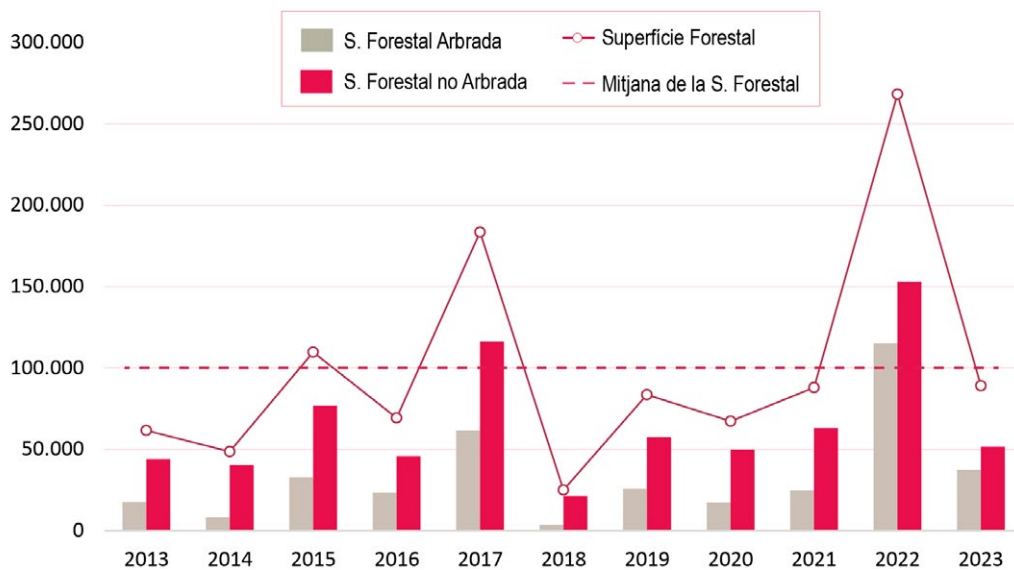
Espanya ha continuat impulsant, en 2023, l'Aliança Internacional per a la Resiliència a la Sequera, iniciativa liderada pels governs d'Espanya i el Senegal i recolzada per la Secretaria de la CNULD.

Així mateix, cal assenyalar que ha continuat operatiu el sistema per a l'actuació urgent per a la restauració de zones forestals afectades per grans incendis forestals.

En 2023, el Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic va iniciar actuacions d'emergència per a la restauració de vuit zones afectades per incendis forestals, amb una inversió prevista de quatre milions d'euros.

Igualment, la conservació dels sòls i la prevenció de la desertificació és un dels objectius del primer Programa de Treball (2021-2025) del Pla Nacional d'Adaptació al Canvi Climàtic (PNACC).

En aquest marc de conservació de sòls juga un paper primordial la coberta vegetal. Per aquest motiu, els incendis forestals, a més d'afectar a la biodiversitat i ser element prioritari a tenir en compte en la gestió forestal, són un element important que afavoreix la desertificació. (Figura 16.6)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 16.6: Evolució de les superfícies forestals afectades per incendis (Dades provisionals segons l'avanç informatiu d'incendis forestals de l'1 de gener al 30 de novembre de 2023)

Quant a la gestió forestal sostenible i reforestació, l'Estratègia Forestal Espanyola horitzó 2050, aprovada el desembre de 2022, estableix les següents metes a aconseguir al nostre país en 2050:

- Incrementar la superfície forestal arbrada mitjançant repoblacions, qualsevol que sigui el seu objectiu en almenys, una xifra de 0,6 milions d'hectàrees repoblades, sent una meta en total concordança amb la taxa de reforestació; objectiu que marca l'Estratègia a llarg termini per la Descarbonització i que es fixa en 20.000 ha/any.
- Incrementar la superfície forestal ordenada com a garantia del foment de la gestió forestal. Aconseguir un increment substancial de la planificació forestal en muntanyes privades (14,1% en 2021), de manera que almenys el 50% d'aquests tinguin aprovat i vigent un pla de gestió forestal.

El Pla Forestal Español 2022-2032 (PFE), desenvolupa l'Estratègia per al pròxim decenni mitjançant el plantejament de 289 mesures repartides en 25 línies d'acció. Les Directrius Bàsiques Comunes de Gestió Forestal Sostenible estableixen el marc per al desenvolupament dels instruments de gestió forestal sostenible en les comunitats autònomes. Les propostes de mesures del PFE han de ser tingudes en compte per les administracions autonòmiques i adaptades a les necessitats del seu territori i el seu sector forestal en la formulació i revisió de la seva planificació forestal estratègica.

El risc d'incendis forestals és una part important de la gestió de les masses forestals. La persecució dels delictes per provocar, intencionadament o no, aquest tipus de catàstrofe natural, és un element important, no solament des del punt de vista punitiu, també des del de la dissuasió. La Guàrdia Civil estableix un dispositiu permanent, al llarg de tot l'any (que es reforça en la campanya estival) amb la finalitat de (al costat de les labors de prevenció i gestió de la catàstrofe des del punt de vista de l'assistència i la seguretat ciutadana), efectuar la recerca de les causes i motivacions de l'incendi forestal.

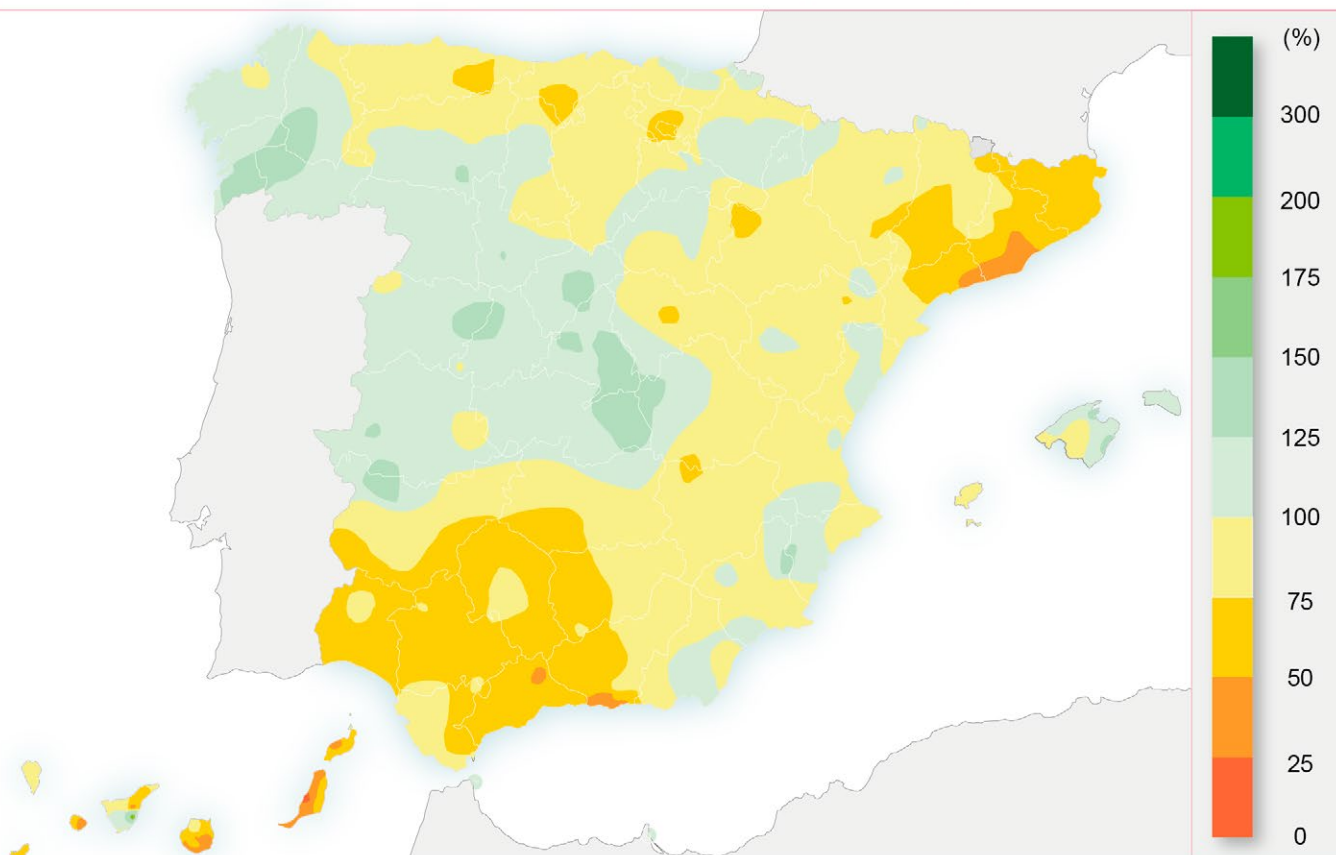
En aquest dispositiu integral, l'esforç principal recau en les unitats del SEPRONA de la Guàrdia Civil, les quals compten amb la col·laboració permanent d'unitats de seguretat ciutadana, de muntanya, de recerca, de tràfic i de reserva. Durant el dispositiu de reforç, s'han practicat les següents actuacions: 2.893 incendis forestals investigats, 745 incendis forestals esclarits, 331 persones detingudes o investigades i 3.234 infraccions administratives o penals tramitades.

La intensitat i freqüència de la sequera i les ones de calor a la zona mediterrània i centre ibèrica, ha estat especialment severa en 2023. La sequera meteorològica perllongada s'ha traduït en sequeres hidrològiques, agronòmiques i operatives o d'escassetat, amb baixos nivells d'aigua en embassaments, però també descensos notables en els nivells piezomètrics en moltes masses d'aigua subterrània.

El seguiment de la situació es realitza a través d'AEMET, que manté el sistema DESEMON (sistema de monitoratge de sequeres meteorològiques), dissenyat per al seguiment, alerta primerenca i avaluació de la sequera meteorològica. Per allò utilitza en temps real la informació climàtica i satel·litària disponible que mostra el desenvolupament de les condicions de sequera meteorològica i la possible evolució d'aquesta.

Segons informes del CSIC, aquesta seqüència climàtica seca dura ja 10 anys hidrològics, 2013/14-2022/23. L'índex de precipitació estandarditzat (SPI) acumulat de 12 mesos (des de l'1 d'octubre de 2022) és negatiu en totes les conques excepte en les conques del Nord i Nord-oest, Duero i Tajo. (Figura 16.7)

PERCENTATGE DE LA PRECIPITACIÓ (normal: 91-20)

Font: Elaboració del DSN amb dades de l'Agència Estatal de Meteorologia (AEMET)

Figura 16.7: Percentatge de la precipitació entre 1 octubre 2022 i 30 setembre 2023

L'any hidrològic 2022-2023 va ser el dècim setè més sec de la sèrie, que comença en 1961, amb una precipitació mitjana en l'Espanya peninsular de 576.5 mm, la qual cosa li dona el caràcter sec en trobar-se les precipitacions a un 90% del seu valor normal del període 1991-2020.

La situació actual confirma aquesta tendència i la gran escassetat d'aigua. L'any 2023 va finalitzar amb els embassaments aproximadament a un 45% de la seva capacitat, sent la mitjana dels últims 10 anys d'un 54%. Això afecta tant el consum com als regs i a la producció d'energia hidroelèctrica. D'especial preocupació és la situació de les conques internes de Catalunya (aproximadament al 16%) i les del Segura, Guadalquivir i Conca Mediterrània Andalus (aproximadament al 19%).

La desfavorable evolució de la situació hidrològica a Espanya en els últims anys ha fet que situacions que anteriorment es consideraven excepcionals hagin anat prenent caràcter de certa normalitat. Per això en 2021 es van renovar les normes d'utilització d'una de les obres de major importància en la Península, el transvasament Tajo-Segura. En aplicació de les noves normes i amb la finalitat de millorar la situació hidrològica en les conques del Segura

i Guadiana, assegurant unes existències necessàries en els pantans de capçalera del Tajo, s'han realitzat transvasaments mensuals per a un total anual de 246,0 hm³. En condicions òptimes, el màxim transvasable hauria estat de 650 hm³ cada any hidrològic.

El canvi climàtic i les sequeres hidrològiques es veuen reflectits en els descensos en els nivells piezomètrics de moltes masses d'aigua subterrània. En algunes especialment significatives, com les de la conca alta del Guadiana, es tradueixen en una disminució important del volum d'aigua subterrània emmagatzemada en el subsol, com ocorre per exemple en la plana manxega, un dels aqüífers més importants d'Espanya.

El problema es veu greument augmentat per l'extracció il·legal i conseqüent sobreexplotació dels aqüífers i pels abocaments il·legals al domini públic hidràulic. El SEPRONA, amb l'objectiu de detectar i prevenir l'extracció il·lícita d'aigües, va realitzar un total de 6.329 actuacions de vigilància de finques rústiques, va efectuar 1.724 inspeccions i va detectar 106 infraccions penals i 2.341 administratives.

Referent als abocaments, durant l'any 2023 s'han incrementat les actuacions del SEPRONA, centrades en abocaments d'aigües residuals urbanes, així com de l'activitat agrícola i ramadera. El pes més gran d'aquestes accions de vigilància s'està duent a terme a la zona del Mar Menor, on conflueixen aquests tres tipus d'abocaments.

El Mar Menor, pel seu gran valor ecològic, es troba protegit per més de deu figures normatives nacionals i internacionals. Malgrat això, fa anys que es va detectar una important deterioració de les condicions ecològiques que s'ha accelerat durant els últims anys, a causa de determinades activitats agràries, urbanes, turístiques o fins i tot mineres. El Mar Menor sofreix episodis d'eutrofització avançada fruit de l'excés de nutrients, principalment nitrats i fosfats.

Per recuperar el Mar Menor, el Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic col·labora amb altres institucions i, en particular, ha desenvolupat des de finals de 2021 un full de ruta amb un conjunt d'actuacions estructurades en 10 línies d'acció amb un pressupost de 484 milions d'euros. En 2023 s'ha executat un 12,48% dels 484 milions pressupostats.

La magnitud de l'impacte econòmic de la sequera en el sector de l'agricultura té el seu reflex en el procediment que va haver d'engegar el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, el juliol de 2023, de 712,7 milions d'euros en ajudes extraordinàries a agricultors i ramaders afectats per la sequera.

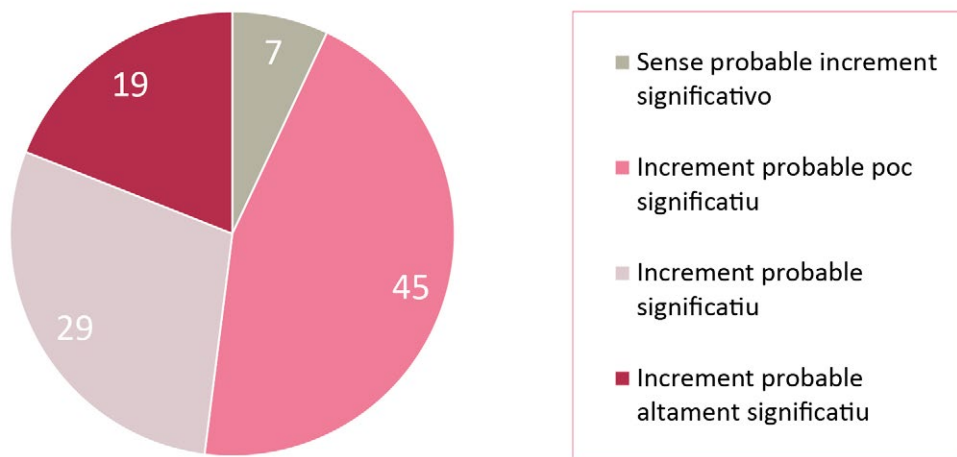
Per això, és fonamental impulsar sistemes de regadius més eficients. En el període 2021-2027 s'invertiran més de 2.130 milions d'euros en obres de modernització de regadius que permetran aconseguir un regadiu sostenible amb sistemes eficients que permetin el màxim estalvi d'aigua, fertilitzants i fitosanitaris, i incorporin energies alternatives i fonts d'aigua no convencionals. La inversió més gran provindrà dels fons del Mecanisme de Recuperació i Resiliència, gràcies als quals, el Pla de modernització de regadius sostenibles ha cofinançat obres en 2023 per valor de 5.705.857,98 euros, actuant en 190.749 ha.

Els esdeveniments climàtics en 2023 han afectat de manera extraordinàriament negativa al sector agrícola i ramader. En 2023, d'acord amb les dades provisionals, la superfície agrícola sinistrada ha estat de 3.446.275 ha. i la previsió d'indemnitzacions és d'1.192,4 milions d'euros. Les indemnitzacions degudes a la sequera estimades per 2023 ascendeixen a 496 milions d'euros, la qual cosa converteix a la sequera de l'actual campanya en la de major sinistralitat en la història del segur/segur agrari, en superar els 210 milions d'euros afrontats en la de 2012 (la més greu fins ara).

El Sistema d'Assegurances Agràries representa un instrument fonamental per a la gestió dels riscos derivats de fenòmens meteorològics i altres riscos naturals en el sector agrari. El Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, a través de l'Entitat Estatal d'Assegurances Agràries O.A. (ENESA), subvenciona fins al 65% del cost de les pòlisses per facilitar la seva contractació. El Govern ha incrementat el pressupost destinat a subvencionar el segur/segur agrari en 2023 fins als 358,21 milions d'euros, la qual cosa suposa un increment del 30% pel que fa a l'any anterior i del 70% respecte a l'aprovat inicialment durant els anys 2016-2020.

D'altra banda, per a la redacció dels nous plans de gestió del risc d'inundació s'han realitzat estudis centrats en l'estimació de freqüències i magnituds de les avingudes i en l'anàlisi dels efectes del canvi climàtic a partir d'episodis climàtics singulars del passat. En aquests treballs s'ha efectuat la identificació de les àrees de risc potencial significatiu d'inundacions (ARSPIS), susceptibles d'incrementar el seu risc a causa del possible efecte del canvi climàtic. (Figura 16.8)

ARSPIS en risc (% ARSPIS intercomunitàries)

Font: Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic

Figura 16.8: Percentatge d'àrees en les quals és esperable un canvi en el nivell de risc per a un escenari RCP 8,5 en un període de tornada de 500 anys

L'augment de fenòmens meteorològics extrems és una altra conseqüència del canvi climàtic. Alguns fenòmens especialment intensos esdevinguts, seguits i catalogats per AEMET, durant 2023 han estat:

- La formació de la borrasca Juliette a l'entorn de les Balears A la fi de febrer va provocar nevades que van ser històriques a les illes, especialment a l'illa de Mallorca.
- Des de la segona meitat de maig, tot juny i fins a primers de juliol les tempestes van ser molt freqüents, sobretot en la meitat aquest i nord peninsular a causa d'una situació atmosfèrica extraordinària per la seva persistència, la qual mantenia a gran part de la conca mediterrània sota una regió depresionaria amb aire fred en altura i escassa circulació. Durant aquests dies es van produir tempestes extraordinàries per les seves elevades intensitats.
- A partir de la segona desena de juliol, les temperatures van experimentar un fort ascens, així, durant l'estiu es van produir en la Península 4 onades de calor. La temperatura més alta d'aquests episodis, 45 °C, es va registrar en l'estació del Magraner (Huelva) el dia 21, destacant també el dia 23 per l'ocurrència de temperatures màximes superiors als 40 °C en àmplies regions de l'interior nord peninsular. En l'arxipèlag canari també es van produir dues onades de calor el mes d'agost.
- A partir de la segona quinzena d'octubre, el desplaçament cap a latituds molt baixes del front polar, va donar origen a la formació de profundes borrasques atlàntiques que van afectar principalment l'oest i nord peninsular. Així, la borrasca Aline, va deixar a la ciutat de Madrid un rècord de precipitació en 24 hores, registrandose en l'estació centenària del Retir una nova efemèride de 114 mm.

Des de finals de l'any 2022 fins a febrer de 2023, en el Mediterrani s'han produït una sèrie de temporals en la costa que han motivat la realització d'actuacions d'emergència necessàries per reparar els danys que van afectar a les platges d'Andalusia, Catalunya i Comunitat Valenciana. Cada vegada són més freqüents aquests fenòmens de temporals que comprometen l'estabilitat de la costa.

L'ascens del nivell del mar és un altre efecte notable del canvi climàtic que requerirà inversions molt importants. Es preveu que l'erosió, les inundacions i els impactes de la salinització siguin especialment greus a causa de les especials condicions de les zones costaneres. L'ascens ha estat especialment notable des de l'any 1993 a l'àrea de l'Estret, en l'arxipèlag canari, així com en la costa atlàntica. No obstant això, existeix una major incertesa quant al nivell mitjà del mar en el Mediterrani per efectes regionals.

L'escalfament global tindrà també un impacte irreversible en ecosistemes vulnerables, amb les consegüents pèrdues de biodiversitat.

El desembre de 2022 es va aprovar, mitjançant Reial decret 1057/2022, de 27 de desembre, el Pla Estratègic Estatal de Patrimoni Natural i Biodiversitat a 2030. Aquest Pla incorpora un diagnòstic de la situació actual i de les tendències del patrimoni natural i la diversitat biològica terrestre i marina, així com una identificació de les principals pressions i amenaces

i de les línies d'actuació prioritàries (en els àmbits de la millora del coneixement, la protecció i conservació de la naturalesa, la recuperació i restauració dels ecosistemes o la reducció de les amenaces) per revertir la situació.

L'última avaluació de l'estat de conservació general dels tipus d'hàbitat d'interès comunitari es reflecteix en l'informe nacional d'aplicació de la Directiva Hàbitats a Espanya per al període 2013-2018. Aquest informe presenta, per a tot el territori nacional i pels 117 tipus d'hàbitat d'interès comunitari presents al territori espanyol, un total de 22 (8,91%) avaluacions (per tipus d'hàbitat d'interès comunitari i per regió biogeogràfica) en estat de conservació favorable (FV), 139 (56,28 %) en estat desfavorable-inadequat (O1), 42 (17,00 %) en estat desfavorable-dolent (O2) i 44 (17,81 %) desconeguts (XX).

Igualment rellevants són els Informes anuals de l'Inventari Espanyol de Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, ja que mostren de manera sintètica l'estat i tendències d'un conjunt d'indicadors relacionats amb aquesta matèria. S'ha publicat l'Informe de 2022, elaborat a partir de les dades de l'Inventari Espanyol del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat i realitzat en col·laboració amb les comunitats autònomes.

Així mateix, la Xarxa de Seguiment del Canvi Global en Parcs Nacionals (RSCG), engegada en 2008, realitza un seguiment dels impactes que es poden generar en aquests parcs a conseqüència del canvi global. El desembre de 2023 va entrar en vigor el nou conveni entre l'Organisme Autònom Parcs Nacionals (OAPN), l'Agència Estatal de Meteorologia (AEMET) i l'Oficina Espanyola de Canvi Climàtic, que dona continuïtat a successius convenis, el primer signat en 2008.

Les estacions la titularitat de les quals va ser assumida per AEMET en el context del tercer conveni han estat revisades, s'ha adequat la instrumentació de sensors, les connexions i el programari necessari per integrar-les en els sistemes d'AEMET, dotant a la Xarxa de Parcs Nacionals d'un robust sistema de seguiment avalat per la seva institució. En l'actualitat, s'estan recollint dades de 33 estacions i 3 boies.

En el sector pesquer, els efectes de l'escalfament global s'estan deixant notar, en aspectes com l'arribada d'espècies invasores de peixos i algues que, a causa de l'escalfament de les aigües, troben condicions idònies per al seu desenvolupament (ja s'està detectant en el Mediterrani). A més, l'increment de la temperatura del mar, juntament amb altres fenòmens meteorològics que podrien atribuir-se a l'escalfament global, estan provocant el desplaçament d'espècies, tant pelàgiques com demersals. Altres estudis també apunten al fet que els augments de temperatura han provocat desplaçaments d'espècies cap al nord.

Gràcies al projecte FISHCLIM dins del conveni signat entre el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, el CSIC i l'Institut Espanyol d'Oceanografia (IEO) i finançat sota el Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, ja es tenen primeres dades d'afectació a espècies tan importants com el lluç i gamba blanca en el Mediterrani o la sardina i l'aladrocs en l'Atlàntic.

També se segueix avançant en la implementació del projecte LIFE IP INTEMARES, en el marc del Pla Nacional d'Adaptació, amb l'engegada de procediments d'avaluació del risc associat al canvi climàtic dels espais marins protegits.

D'altra banda, com a acció d'importància per a la conservació de la flora i fauna aquàtica autòctona, cal assenyalar el compliment de la flota nacional amb l'obligació d'instal·lar equips de tractament de l'aigua de llast que evitin la transferència d'espècies invasores entre diferents ecosistemes marins malgrat les dificultats en els subministraments d'aquests equips per l'alta demanda i les interrupcions en les cadenes de subministrament. La data límit per al compliment d'aquestes obligacions és el 8 de setembre de 2024.

La conservació de la biodiversitat és un dels àmbits que més sofreixen les accions il·legals o irregulars de diferents col·lectius, entitats o persones. Per això, la persecució de les infraccions resulta de rellevància. Durant 2023, a més de les actuacions en l'àmbit administratiu, la Guàrdia Civil ha intervingut en la instrucció de 481 infraccions penals relacionades amb marisqueig il·legal, pesca, caça, tràfic il·legal d'espècies protegides o en perill d'extinció i altres relatius a la protecció de la flora i fauna.

A més, a Espanya, l'ús de verí i altres mitjans no selectius de caça, ha estat una pràctica habitual en l'àmbit rural com a mitjà de control de determinades espècies, especialment destinada a depredadors de bestiar o aquelles considerades perjudicials per a la caça o l'agricultura. Aquesta activitat il·legal redunda negativament en els ecosistemes i en el conjunt de la cadena tròfica, comprometent la supervivència de nombroses espècies i podent suposar un greu risc per a les persones. Per això, la Guàrdia Civil estableix serveis preventius i inspeccions en zones cinegètiques i ramaderes i en establiments d'emmagatzematge i/o venda de productes fitosanitaris tòxics, entre altres. S'ha procedit a instruir actes per 155 infraccions i 98 delictes, amb un total de 50 persones detingudes/investigades.

Un altre dels elements amb important impacte sobre el mitjà natural és l'ús inadequat de productes fitosanitaris. El tràfic transfronterer il·legal dels mateixos és una preocupació en la UE. Per aquest motiu l'European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats, per al cicle 2022-2025 marca la lluita contra aquest tipus de tràfic il·legal com una de les seves prioritats, que a Espanya encapçala la Guàrdia Civil.

Finalment, el tràfic il·legal i el furtivisme internacional d'espècies silvestres suposen una altra amenaça per a les espècies autòctones. Per això, la protecció de la biodiversitat s'alinea amb els objectius i mesures del Pla d'Acció de la UE per combatre el tràfic il·legal i el furtivisme internacional d'espècies silvestres, materialitzat en el context nacional amb la creació del Pla d'Acció Espanyol contra el tràfic il·legal i el furtivisme internacional d'espècies silvestres (Pla TIFIES).

ANÀLISI DE RISCOS 2023

2020

Epidèmies i pandèmies

Campanyes de desinformació
Vulnerabilitat del ciberespai
Inestabilitat econòmica i financera
Espionatge i ingerències des de l'exterior

2021

Epidèmies i pandèmies

Vulnerabilitat del ciberespai
Inestabilitat econòmica i financera
Vulnerabilitat energètica
Fluxos migratoris irregulars

2022

Vulnerabilitat energètica

Vulnerabilitat del ciberespai
Inestabilitat econòmica i financera
Campanyes de desinformació
Tensió estratègica i regional

2023

Campanyes de desinformació

Vulnerabilitat del ciberespai

Fluxos migratoris irregulars
Tensió estratègica y regional
Terrorisme i radicalització violenta

INTRODUCCIÓ

Aquest informe presenta els resultats de l'enquesta de percepció de riscos per a la Seguretat Nacional, elaborada en el transcurs del mes d'octubre de 2023. Es tracta del cinquè informe de riscos que aprova el Consell de Seguretat Nacional, pràctica que es va inaugurar l'any 2019, i que està orientada a oferir un panorama integral dels setze riscos i amenaces per a la Seguretat Nacional.

Els aspectes més destacables d'aquesta edició són els següents:

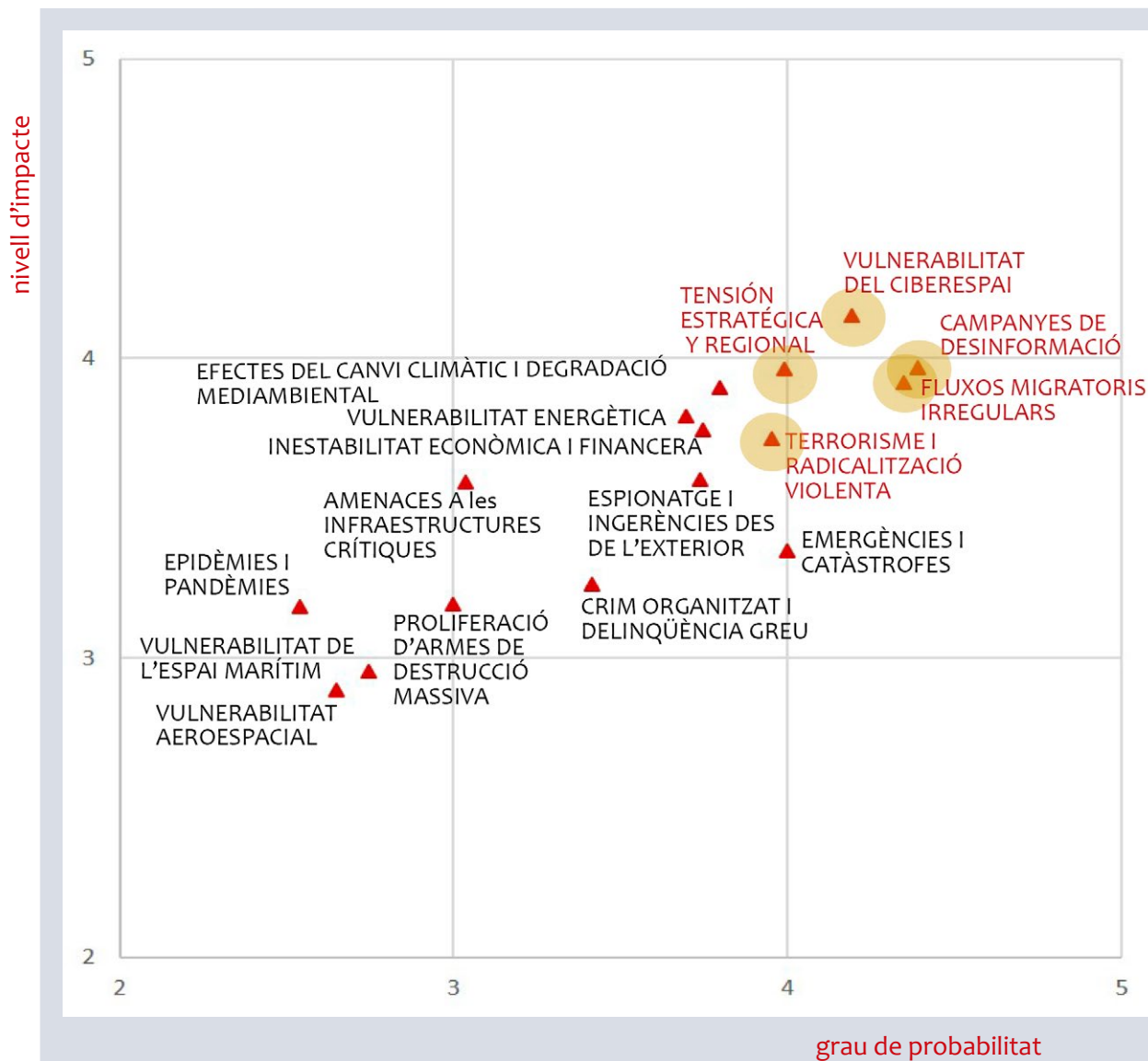
- En primer lloc, cal destacar la preocupació de la societat per les campanyes de desinformació i per l'ocupació del ciberespai per a finalitats irregulars. La capacitat d'influència en l'opinió pública converteix les xarxes socials en un vehicle idoni de propagació que pot ser emprat per determinats agents estatals per explotar vulnerabilitats, en el marc d'una estratègia híbrida. Aquest aspecte cobra especial rellevància, si cap, a la vista de l'intens calendari electoral de 2024, any de celebració d'eleccions en més de 70 països de tot el món i en la Unió Europea.
- En segon lloc, aquest informe també reflecteix el clima de major tensió estratègica, amb dos escenaris que dominen l'agenda internacional: la invasió il·legal i no justificada d'Ucraïna per part de la Federació Russa, conflicte del qual es van complir dos anys el 24 de febrer de 2024; i l'espiral de violència a Gaza, a conseqüència de l'atac terrorista de Hamás el 7 d'octubre de 2023, al costat de les serioses conseqüències per a la seguretat internacional de la regionalització del conflicte
- En tercer lloc, l'increment dels fluxos migratoris irregulars a Espanya al llarg de l'any 2023 és motiu d'especial atenció. Tal com recull l'Informe Anual de Seguretat Nacional 2023, aquest any s'ha registrat un augment del 95% d'arribades a Espanya respecte a l'any anterior (56.039 migrants irregulars), sent la ruta cap a les illes Canàries la de major intensitat.

Finalment, cal agrair la generosa participació de les 253 persones que han contribuït a l'elaboració del present informe a través de l'enquesta de percepció de riscos per a la Seguretat Nacional, així com la desinteressada ajuda rebuda per millorar la seva elaboració any rere any.

Figura A-1

Els cinc riscos i amenaces de major nivell d'intensitat (anys 2020, 2021, 2022 i 2023)

Figura A-2
Mapa de Riscos per a la Seguretat Nacional 2023

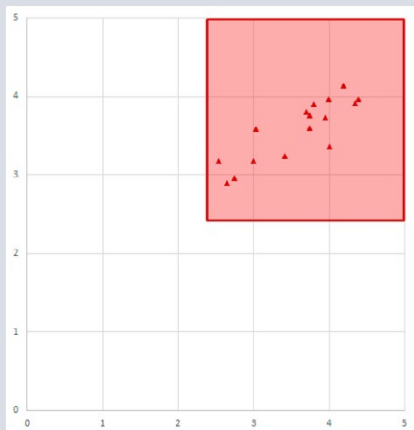

MAPA DE RISCOS

El mapa de riscos representa de forma gràfica els 16 riscos i amenaces per a la Seguretat Nacional segons el seu nivell d'impacte (eix vertical) i el seu grau de probabilitat (eix horitzontal) en una escala de 0 a 5. Dels resultats obtinguts en 2023, calen destacar les següents consideracions:

Amb caràcter general:

- Del conjunt dels 16 riscos i amenaces de l'*Estratègia de Seguretat Nacional 2021*, les campanyes de desinformació, la vulnerabilitat del ciberespai, i els fluxos migratoris irregulars, estan a la zona d'“intensitat molt alta”. A continuació es troben la tensió estratègica i regional, el terrorisme i la radicalització violenta, els efectes del canvi climàtic i la degradació mediambiental, la inestabilitat econòmica i financera, la vulnerabilitat energètica, l'espionatge i les ingerències des de l'exterior, i les emergències i catàstrofes. Tot aquest conjunt, format per set riscos i amenaces, ocupa la zona d'“intensitat alta”. En un tercer bloc, denominat d'“intensitat mitjana”, estan el crim organitzat i la delinqüència greu, les amenaces a les infraestructures crítiques, i la proliferació d'armes de destrucció massiva. Finalment, en el rang d'“intensitat baixa” es troben la vulnerabilitat de l'espai marítim, les epidèmies i pandèmies i la vulnerabilitat aeroespacial.

Quant al nivell d'impacte:

- A més, d'acord amb el nivell d'impacte, els cinc riscos i amenaces amb les puntuacions més altes són els següents: la vulnerabilitat del ciberespai; les campanyes de desinformació; la tensió estratègica i regional; els fluxos migratoris irregulars; i el terrorisme i la radicalització violenta.

En funció del grau de probabilitat:

- D'altra banda, en funció del grau de probabilitat, els resultats situen als següents factors a la zona de perill alt o molt alt: les campanyes de desinformació; els fluxos migratoris irregulars; la vulnerabilitat del ciberespai; les emergències i catàstrofes; i la tensió estratègica i regional y catàstrofes; y la tensió estratègica y regional.

INTENSITAT DEL RISC

Aquest indicador presenta els setze riscos de l'Estratègia de Seguretat Nacional 2021 ordenats de major a menor en funció d'un paràmetre, denominat "intensitat del risc", que resulta del producte del nivell d'impacte pel grau de probabilitat.

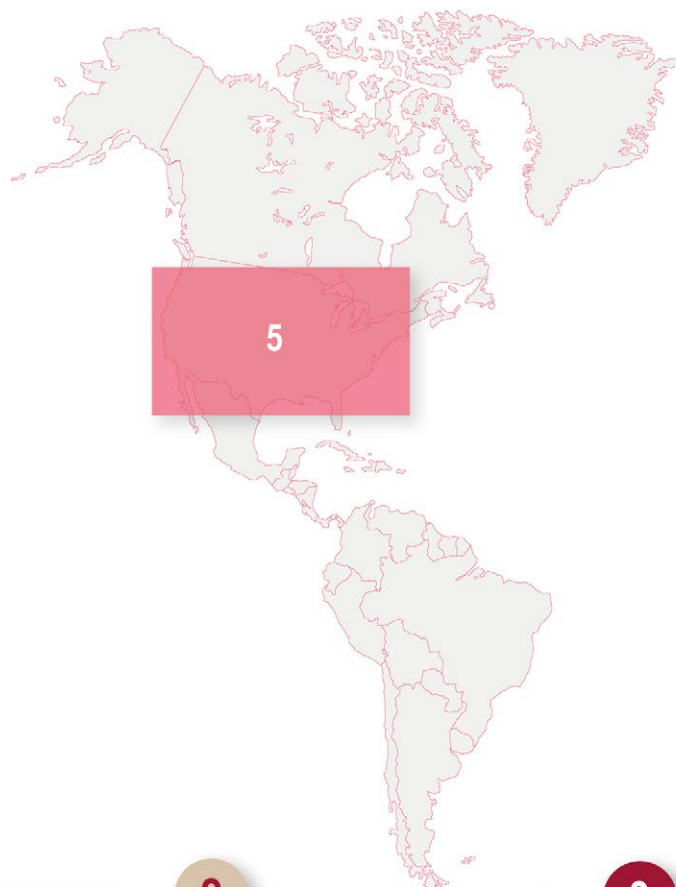
L'indicador intensitat del risc permet visualitzar en un rang de 0 a 25 punts els setze riscos i amenaces de forma lineal, classificats en cinc nivells en funció de la puntuació obtinguda:

	IMPACTE	PROBABILITAT	INTENSITAT DEL RISC
Campanyes de desinformació	3,97	4,39	17,43
Vulnerabilitat del ciberespai	4,14	4,19	17,35
Fluxos migratoris irregulars	3,91	4,34	17,02
Tensió estratègica i regional	3,96	4	15,82
Terrorisme i radicalització violenta	3,90	3,79	14,81
Efectes del canvi climàtic i de la degradació del medi natural	3,7	3,95	14,74
Inestabilitat econòmica i financera	3,76	3,74	14,08
Vulnerabilitat energètica	3,80	3,69	14,06
Espionatge i ingerències des de l'exterior	3,59	3,73	13,43
Emergències i catàstrofes	3,35	4	13,42
Crim organitzat i delinqüència greu	3,24	3,41	11,07
Amenaces a les infraestructures crítiques	3,58	3,03	10,87
Proliferació d'armes de destrucció massiva	3,18	3	9,54
Vulnerabilitat de l'espai marítim	2,95	2,74	8,11
Epidèmies i pandèmies	3,17	2,54	8,05
Vulnerabilitat aeroespacial	2,89	2,64	7,66

Figura A-3
Intensitat del risc

ESCENARIS DE TENSIÓ ESTRATÈGICA I REGIONAL 2023

1

Ucraïna

Ucraïna: Un conflicte sense una resolució en l'horitzó.

Les línies del front romanen estables des de la contraofensiva ucraïnesa. Kíev manté la seva resistència enfront dels intents russos de captura de territori. La continuïtat de l'assistència externa a Ucraïna és una de les claus en el desenllaç de la guerra.

2

Orient Mitjà

Orient Mitjà: Un final incert.

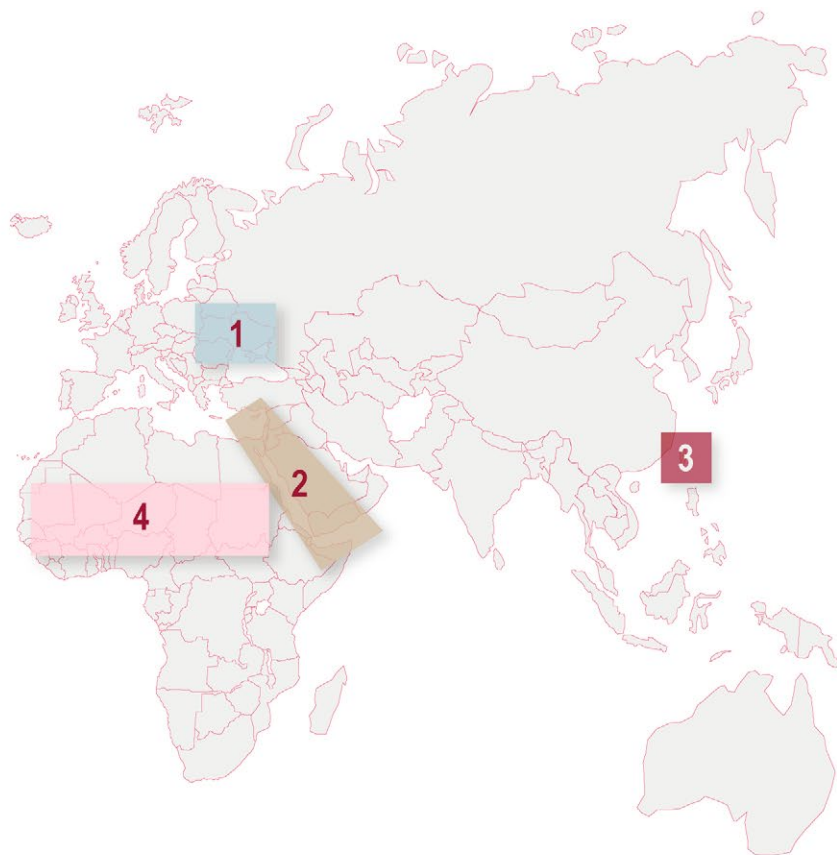
L'abast de l'impacte a la regió de la guerra entre Israel i Hamàs és incert i dependrà de la durada, intensitat i extensió del conflicte a Gaza, així com de l'organització de la Franja postconflicte. La seva contenció depèn de l'èxit dels esforços internacionals per evitar una escalada, així com de trobar una solució que proporcioni estabilitat a llarg termini a la qüestió palestina.

3

Taiwan

Taiwan: Taipei manté la seva voluntat d'independència i Pequín anhela la reunificació.

Després de les recents eleccions a Taiwan, el Partit Democràtic Progressista, que defensa la sobirania de l'illa, va aconseguir un tercer mandat, al mateix temps que Beijing, que ha promès eventualment unificar Taiwan amb el continent, augmenta la pressió política i militar sobre Taipei.

4

El Sahel

El Sahel: Una regió cada vegada més convulsa.

A Àfrica Occidental i el Sahel —regió d'especial importància per a Espanya—, la situació s'ha deteriorat i es torna cada vegada més complexa, a mesura que les preses de poder militars, juntament amb les disputes ètniques i regionals, es creuen amb l'agenda i les operacions dels grups jihadistes. Al seu torn, la pràctica dissolució del G5 Sahel, la sortida de les tropes franceses de la regió i la fi de la MINUSMA disminueixen la capacitat de suport d'Occident a l'estabilització del Sahel, cada vegada més exposat a la influència de la Xina i Rússia.

5

USA

USA: Eleccions presidencials.

Les eleccions presidencials de 2023 que, previsiblement, suposaran un pols entre Joe Biden i Donald Trump, tindran un fort impacte tant a nivell nacional com internacional. Així el seu resultat incidirà amb força en qüestions com la possibilitat d'una acció contundent sobre el canvi climàtic, el suport d'EUA a Ucraïna en la guerra amb Rússia o la seva postura respecte a Taiwan.

6

Terrorisme

Una amenaça de magnitud global

L'Estat Islàmic ha augmentat les seves operacions en els seus antics bastions de Síria, Iraq i Afganistan, sense perdre intensitat a Àfrica i en el sud-est asiàtic. Per la seva banda Al-Qaeda i els seus afiliats es mantenen resilents, particularment a l'Àfrica oriental, on Al-Shabab té el control de facto sobre porcions significatives del centre-sud de Somàlia. Mentre, a l'Àfrica occidental, el grup terrorista JNIM (Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslamin), que es denominen a si mateixos com la branca oficial d'Al-Qaeda a Mali, va intensificar els atacs en el Sahel i va ampliar les seves operacions a les regions frontereres del nord de la costa occidental d'Àfrica.

TENDÈNCIES A CINC ANYS

Per quart any consecutiu, la percepció de la previsible evolució del context de Seguretat Nacional amb un horitzó temporal de cinc anys és de deterioració.

Els resultats de l'enquesta situen a cinc elements en el rang dels riscos i les amenaces que mostren una forta deterioració. Són les campanyes de desinformació; la vulnerabilitat del ciberespai; els fluxos migratoris irregulars; la tensió estratègica i regional; i els efectes del canvi climàtic i la degradació del mitjà natural.

Dins del bloc de riscos i amenaces que es perceben amb una tendència a empitjorar es troben el terrorisme i la radicalització violenta; la inestabilitat econòmica i financera; l'espionatge i les ingerències des de l'exterior; i la vulnerabilitat energètica. En un tercer bloc, de caràcter neutre, es troben el crim organitzat i la delinqüència greu; les emergències i catàstrofes; i les amenaces a les infraestructures crítiques.

Finalment, en el bloc de riscos i amenaces que es perceben amb una tendència positiva per als pròxims cinc anys, apareixen la vulnerabilitat aeroespacial, la proliferació d'armes de destrucció massiva i la vulnerabilitat de l'espai marítim. En aquest conjunt, les epidèmies i pandèmies ocupen la primera posició.

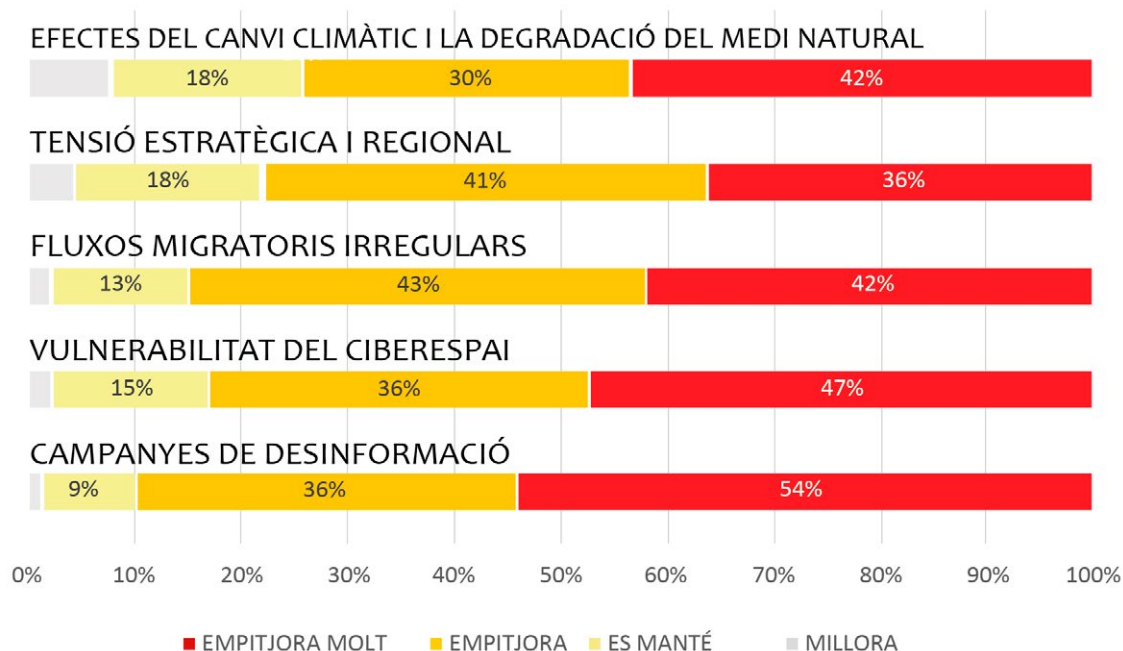

Figura A-5

Els cinc riscos i amenaces per a la Seguretat Nacional que presenten una tendència més negativa a cinc anys

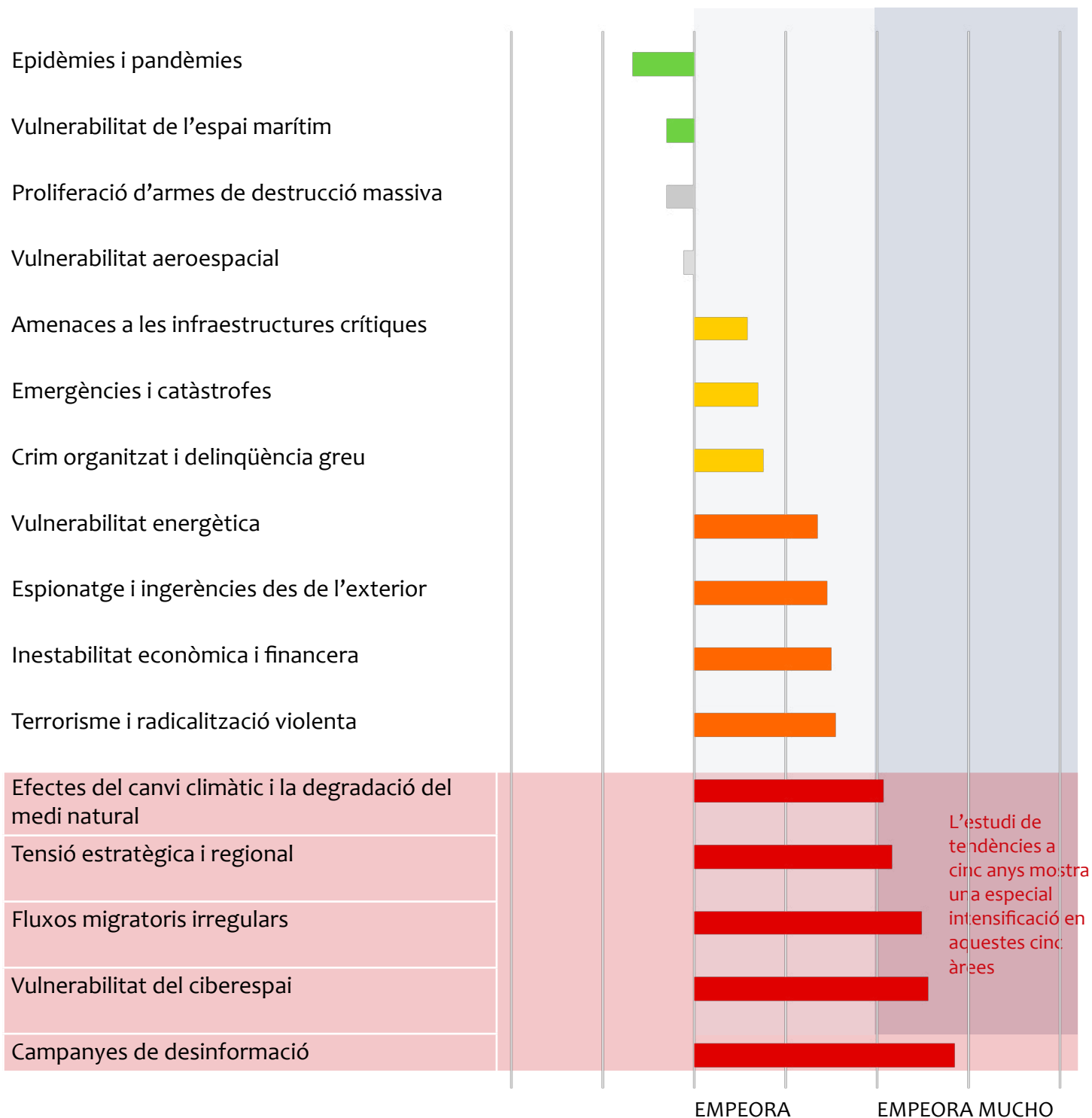

Figura A-6

Resultats de l'enquesta de percepció de riscos per a la Seguretat Nacional (tendències a cinc anys)

ESCENARIS 2033

En aquesta secció, es presenten els resultats del bloc final de l'enquesta de percepció de riscos, on se sol·licitava als experts que valoressin el grau de probabilitat de tres possibles escenaris (que es descriu com a escenari optimista, central i pessimista) para cadascuna de les quatre dinàmiques de transformació global identificades en l'Estratègia de Seguretat Nacional 2021 (ESN 2021) en dimensió geopolítica, econòmic-social, tecnològica i mediambiental.

En 2033 ...

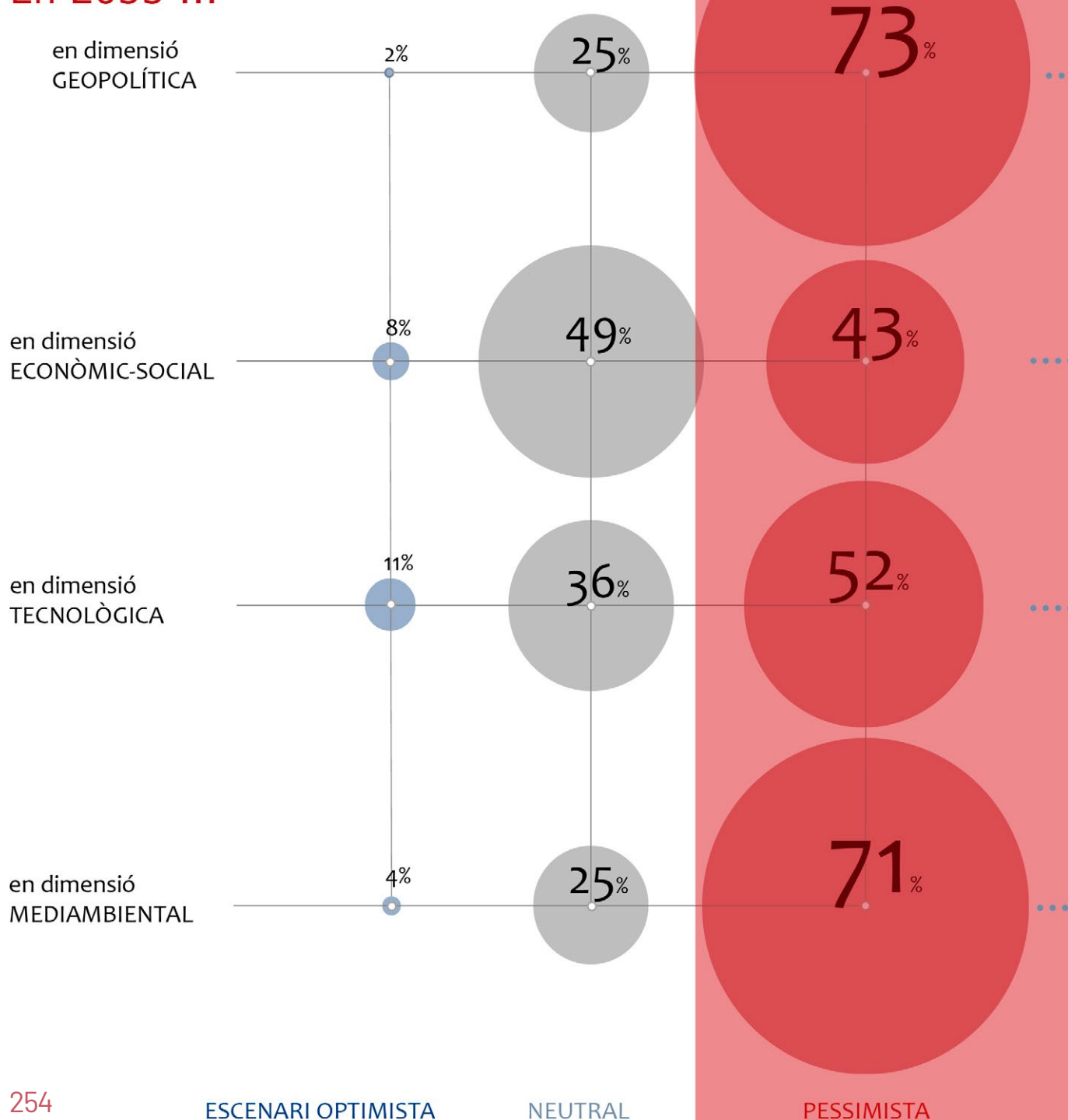

Figura A-7

Resultats de l'enquesta de percepció de riscos per a la Seguretat Nacional (Escenaris 2033)

Dinàmiques de transformació global (ESN 2021)

El context geopolític en 2033 es caracteritzarà per ser un **escenari de major fragmentació i complexitat**. El desenllaç dels actuals conflictes a Ucraïna i en la franja de Gaza serà determinant per al panorama de seguretat internacional en els anys vinents.

Després de la crisi socioeconòmica provocada per la pandèmia, sembla consolidar una tendència cap a la regionalització geogràfica de les cadenes de subministrament. L'**equilibri entre un adequat nivell d'autonomia i una aproximació aperturista i cooperativa** serà clau en la dècada vinent.

Tecnologies com els **semiconductors i la intel·ligència artificial generativa** plantegen seriosos desafiaments per a la seguretat. Malgrat els avantatges que proporciona l'avanç tecnològic, sofisticades tecnologies poden ser emprades per actors tant Estats com no estats, com a vector d'influència per a defensar els seus interessos estratègics.

Els objectius per a fer front a l'efecte del canvi climàtic es veuen cada vegada més inassolibles. Com a conseqüència, **la degradació mediambiental en determinades zones del planeta augmentarà significativament**, incrementant la inestabilitat i la inseguretat.

Llegenda

% de respostes que cada corresponal ha seleccionat en primer lloc de les tres alternatives possibles

CONCLUSIONS

Des de la perspectiva que ofereixen els resultats de les cinc anàlisis de la percepció dels riscos i amenaces per a la Seguretat Nacional, es pot apreciar com els factors relacionats amb la tecnologia són els que generen una major preocupació per a la societat.

És el cas de les campanyes de desinformació i de la vulnerabilitat del ciberespai, amenaces que ocupen els primers llocs en els tres punts de diagnòstic que aquest estudi ofereix (fotografia actual, tendències a cinc anys, i evolució en el mitjà termini, entès aquest últim com un període de deu anys).

De forma particular, el calendari de 2024 conté més de 70 eleccions en països de tot el món i en la Unió Europea. Tots junts sumen més de la meitat de la població mundial. La possibilitat d'ingerències estrangeres a través de campanyes de desinformació és una amenaça present. La disseminació d'informació falsa, orientada a polaritzar l'opinió pública, obliga a adoptar mesures de protecció dels processos electorals. A més, el desenvolupament de tecnologies com la intel·ligència artificial generativa posa a l'abast la creació de continguts falsos amb un alt grau de qualitat, fins al punt que cada vegada es fa més difícil destriar l'autèntic de la falsedat.

D'altra banda, després d'haver-se complert dos anys de l'agressió il·legal i no justificada d'Ucraïna per part de la Federació Russa, la guerra continua oberta. La seva evolució serà clau per al panorama de la seguretat europea en els anys vinents. Si bé la pressió inflacionista, en termes especialment de subministrament energètic, ha perdut intensitat pel que fa a 2022, el nivell d'incertesa referent a l'eventual desenllaç de la guerra és molt elevat.

A l'escenari ucraïnès s'ha unit la violència a la franja de Gaza. Després dels atemptats terroristes de Hamàs el passat 7 d'octubre de 2023, el conflicte ha estès la inestabilitat a Orient Mitjà. Una manifestació palpable d'aquesta extensió a nivell regional són els atacs dels hutíes al trànsit marítim en el mar Roig i l'estret de Bab el-Mandeb. Després de més de quaranta atacs a bucs mercants, són moltes les navilieres que han decidit desviar les seves rutes des d'Àsia cap a Europa (i viceversa) pel cap de Bona Esperança.

Una altra qüestió que ha caracteritzat l'any 2023 és el notable augment de la immigració irregular a Espanya (un 95% més que en 2022). Les xifres d'arribades (més de 56.000 migrants irregulars) han superat amb escreix les d'anys anteriors, de forma molt especial en les Illes Canàries.

Finalment, malgrat aquesta radiografia de present i futur una miqueta ombrívola, el final del coronavirus posa una nota d'optimisme. La declaració de l'Organització Mundial de la Salut, de data 5 de maig de 2023, per la qual es declara la fi de l'Emergència de Salut Pública d'importància internacional, sembla tancar una de les crisis a nivell mundial més greus des de la Segona Guerra Mundial.

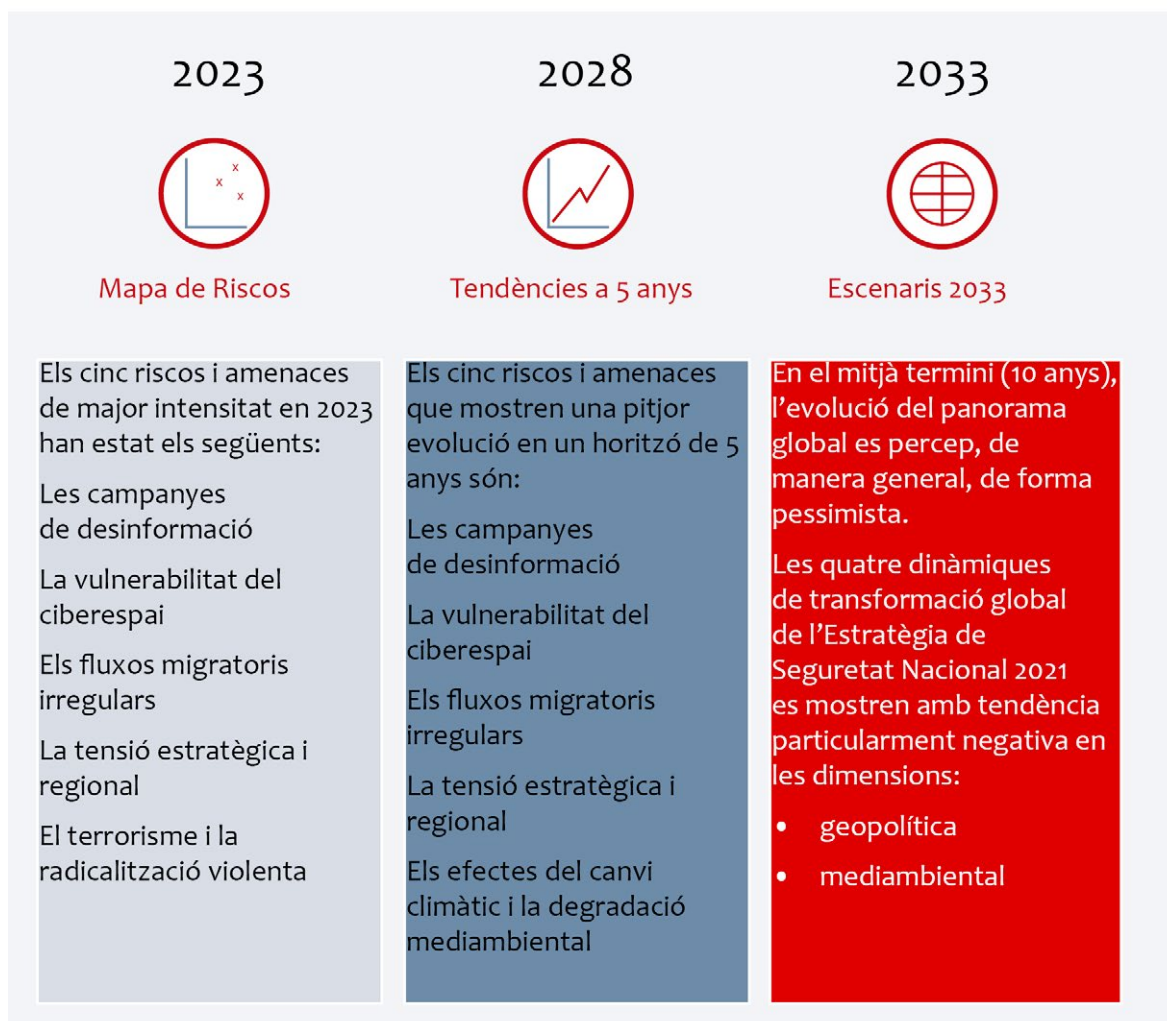
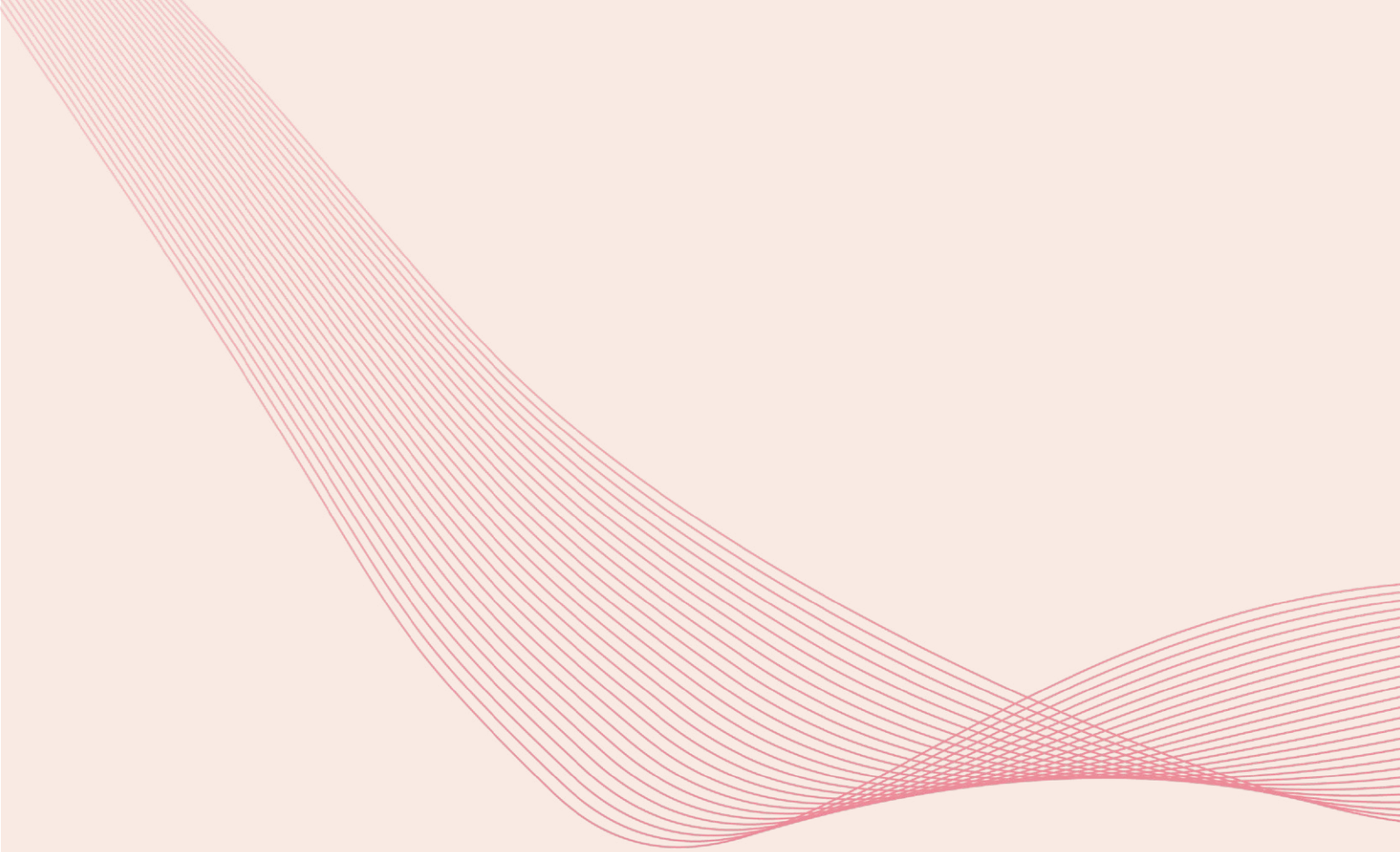

Figura A-8

Elements de major preocupació com a resultat de l'enquesta de percepció de riscos per a la Seguretat Nacional (Mapa de riscos, tendències a 5 anys i escenaris 2033)

CULTURA DE SEGURETAT NACIONAL

DESENVOLUPAMENT DEL PLA DE CULTURA DE SEGURETAT NACIONAL

Durant l'any 2023, s'ha seguit desenvolupant el Pla Integral de Cultura de Seguretat Nacional, que compleix ara el seu segon any de vigència. En aquest any, el Grup Interministerial de Seguiment i Avaluació de la Cultura de Seguretat Nacional, així com el Fòrum Integral de Cultura de Seguretat Nacional, s'han reunit per segona vegada des de la seva constitució oficial en 2022: el Fòrum Integral es va reunir el 30 de maig de 2023 i el Grup Interministerial, el 21 de juny de 2023.

Accions de foment de la cultura de Seguretat Nacional

A grans trets, 2023 ha estat un any de consolidació i desenvolupament d'accions conjuntes i col·laboratives de foment de la cultura de Seguretat Nacional, així com del començament de la col·laboració publicoprivada. Tot això per crear sinergies que augmentin la conscienciació social sobre el caràcter imprescindible de la Seguretat Nacional, i fomentin la corresponsabilitat de tots en les mesures d'anticipació, prevenció, anàlisi, reacció, resistència i recuperació respecte als desafiaments, riscos i amenaces, com contempla la Llei 36/2015, de 28 de setembre, de Seguretat Nacional.

Respecte a les accions conjuntes, algunes han sorgit en el si del Fòrum, com el primer Fòrum Seguretat Nacional i Esport; mentre que unes altres són iniciatives proposades pels representants en el Grup Interministerial; entre altres, la Jornada sobre Seguretat Nacional o el Curs sobre Seguretat Nacional.

<p>Consell Superior d'Esports, amb la participació del Departament de Seguretat Nacional (DSN)</p>	<p>I Fòrum Seguretat Nacional i Esport (Madrid, 15 de febrer). Assisteixen mig centenar de representants de Federacions Esportives Espanyoles, Comitè Paralímpic Espanyol, Ministeri de Cultura Alt Comissionat per a la Lluita contra la Pobresa Infantil i altres entitats del sector esportiu.</p>
<p>Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, i DSN</p>	<p>I Jornada sobre Seguretat Nacional, Universitat de Màlaga (Màlaga, 23 de març). En el marc de la iniciativa promoguda pel Ministeri d'Universitats. Amb participació dels Ministeris d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions i per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, i el Departament de Seguretat Nacional.</p>
<p>Ministeri de Política Territorial i Memòria Democràtica</p>	<p>I Curs sobre Seguretat Nacional per a Delegacions i Subdelegacions del Govern (15 hores, mes d'octubre, via telemàtica). Iniciativa del Ministeri de Política Territorial i Memòria Democràtica. Participen vuit ministeris: Afers exteriors, Unió Europea i Cooperació; Defensa; Interior; Educació, Formació Professional i Esports; Presidència del Govern; per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic; Sanitat; i Drets Socials, Consum i Agenda 2030, sota coordinació del DSN.</p>

D'altra banda, la col·laboració publicoprivada —per tant, la participació ciutadana a través d'organitzacions socials— s'ha aconseguit, principalment, en el marc del Fòrum Integral de Cultura de Seguretat Nacional, òrgan col·legiat paritari, amb igual nombre de representants de l'Administració Pública i de la societat civil/ sector privat.

En la seva reunió del 30 de maig de 2023, el Fòrum va aprovar cinc grups de treball sobre diverses temàtiques relacionades amb el foment la cultura de seguretat nacional. Aquests cinc grups estan liderats per un representant de la societat civil, i coliderats per un altre de l'administració pública. Així mateix, compten amb la participació d'altres organismes públics i privats. Després de la seva finalització, i amb l'aprovació prèvia del Grup Interministerial i el Fòrum Integral, està prevista la seva difusió a través d'una publicació oficial, com es va acordar en les reunions plenàries del Grup i Fòrum.

Grup de Treball	Lideratge	Colideratge
La Seguretat Humana a través de l'educació no formal	Consell de la Joventut d'Espanya (CJE)	Institut de la Joventut (INJUVE)
La cultura de la seguretat local "L'autoprotecció"	Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP)	Associació d'Especialistes Professionals en Protecció Civil i Emergències
Cultura de Paz. Convivència en pau	Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles (CRUE)	Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030
Cultura de pertinença dins d'una societat més igualitària	Confederació Espanyola d'Associacions de Pares i Mares d'Alumnat (CEAPA)	Observatori Español del Racisme i la Xenofòbia (OBERAXE)
La incidència del criteri professional transversal en l'àmbit de l'acció preventiva i com a mitjà per a l'acció resolutiva	Unió Professional	Ministeri de Treball i Economia Social

A més d'aquestes noves sinergies, tots els departaments ministerials, la Secretaria d'Estat de Comunicació (SEC), el Centre Nacional d'Intel·ligència (CNI) i el Departament de Seguretat Nacional (DSN) han dut a terme activitats encaminades a projectar la transcendència de la seguretat en els seus diferents àmbits competencials.

Així, les activitats han seguit les quatre línies d'acció del Pla Integral —formació, comunicació i divulgació pública, rellevància en l'exterior i participació de la ciutadania—. En 2023, destaca l'àmplia col·laboració bilateral interministerial, així com entre diferents òrgans de l'administració pública i de la societat civil. A més, creix l'interès per arribar a tots els nivells territorials de l'administració i, d'aquesta manera, apropar aquest projecte al ciutadà.

La formació per generar un coneixement fonamentat sobre la Seguretat Nacional

Quant a les línies d'acció, la formació segueix sent un dels pilars essencials de les accions en matèria de cultura de Seguretat Nacional. En aquest sentit, són molts els ministeris que han desenvolupat cursos, conferències, taules rodones i seminaris per fomentar el coneixement sobre la Seguretat Nacional i la seva transcendència per protegir la nostra vida quotidiana.

Durant el curs escolar 2023-2024, culmina la implantació de la Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMLOE), i s'implementen els nous currículums educatius en tots els cicles i etapes d'educació infantil, educació bàsica i batxillerat.

En el nou currículum, s'han incorporat aspectes relacionats amb l'educació en valors cívics i ètics, l'educació per al desenvolupament sostenible, la perspectiva de gènere i la seguretat nacional. Així mateix, s'han integrat, de forma transversal i explícita, els continguts essencials per a la cultura de Seguretat Nacional en totes les seves dimensions: anàlisi de política exterior, ciberseguretat, seguretat ciutadana, seguretat educativa, seguretat energètica, climàtica i alimentària, amenaça terrorista i altres formes de violència, o seguretat viària, entre altres; així com els seus paràmetres fonamentals.

D'altra banda, molts organismes públics —com els ministeris de la Presidència, Justícia i Relacions amb les Corts; Hisenda; Interior; Transports i Mobilitat Sostenible; Educació, Formació Professional i Esports; Cultura; Ciència, Innovació i Universitats; Transformació Digital i de la Funció Pública; a més del CNI— han inclòs la ciberseguretat, el desenvolupament de competències digitals i l'ús saludable, sostenible, crític i responsable de les tecnologies digitals en els seus cursos i programes de formació, com un àmbit transcendental de la Seguretat Nacional.

Finalment, destaca l'interès de diferents departaments ministerials a formar al seu personal sobre Seguretat Nacional en col·laboració amb el DSN. En aquest sentit, i a més de l' curs de Seguretat Nacional del Ministeri de Política Territorial i Memòria Democràtica, l'Escola Diplomàtica va incloure una conferència en el marc del curs selectiu per a nous diplomàtics. Així mateix, el Ministeri d'Indústria i Turisme va organitzar una conferència sobre la vinculació d'aquests sectors amb la seguretat nacional..

La divulgació per aconseguir una opinió pública conscient i implicada

Respecte a la comunicació, el desembre de 2023, es va elaborar el segon vídeo institucional sobre Seguretat Nacional, que va ser reeditat per incorporar la llengua de signes per adaptar-se al recollit en el Reial decret 674/2023, de 18 de juliol.

Referent a això, diferents organismes públics, representants del sector privat i de la societat civil —tots ells membres del Grup Interministerial i/o del Fòrum— han participat en la difusió d'aquest vídeo, elaborat en el marc del Pla anual de Publicitat i Comunicació Institucional

2023, aprovat per Consell de Ministres. Més en concret, els ministeris per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic, de Política Territorial (juntament amb diferents Delegacions i Subdelegacions del Govern), d’Afers exteriors (incloses diferents ambaixades a l’estranger), d’Hisenda o la Unió Professional s’han fet ressò d’aquesta campanya divulgativa a les seves xarxes socials i pàgines web.

A part d’aquest vídeo conjunt, diversos ministeris han realitzat campanyes publicitàries de sensibilització per enfortir l’opinió pública i conscienciar sobre la corresponsabilitat de la ciutadania en la seva pròpia seguretat:

Ministeri d’Hisenda	“No és màgia, són els teus impostos”
Ministeri d’Agricultura, Pesca i Alimentació	“El país més ric del món”, “Vilatanes del segle XXI”, “Donar menjar als animals silvestres no és el natural”
Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030	“Gràcies”, campanya que crida a tota la societat a implicar-se en la lluita contra la violència que sofreixen nens i adolescents.
Ministeri d’Igualtat	Punts violeta, campanya per implicar al conjunt de la societat en la lluita contra la violència masclista.

La projecció d’Espanya en l’exterior

Respecte a la tercera línia d’acció, la rellevància en l’exterior, té com a objectiu millorar la imatge d’Espanya, més enllà de les nostres fronteres, com a país íntegre, segur i compromès amb el manteniment de la pau i l’estabilitat internacionals. Entre les activitats desenvolupades a aquest efecte, destaca la presidència espanyola del Consell de la Unió Europea (PEUE) durant el segon semestre de 2023. En aquest marc, són molts els ministeris, organismes públics i entitats de la societat civil/ sector privat que han fomentat la projecció d’Espanya a l’estranger com a país de la UE segur/segur i responsable. Entre altres activitats, convé subratllar les següents realitzades en el context de la PEUE:

<p>Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Les Ambaixades han projectat a l'estranger la imatge d'Espanya com a país compromès amb la pau i seguretat internacionals a través de compareixences de prefectures de Missió davant parlaments nacionals, així com publicacions en xarxes socials per conscienciar a la societat sobre la importància de les relacions bilaterals en matèria de seguretat i defensa d'Espanya amb els seus socis i aliats.
<p>Ministeri de la Presidència, Justícia i Relacions amb les Corts</p>	<ul style="list-style-type: none"> • En Patrimoni Nacional s'han celebrat diverses reunions en les quals s'ha intercanviat experiències relatives a la necessitat de difondre la cultura de seguretat nacional amb altres països.
<p>Ministeri de l'Interior</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Seminaris sobre delictes i discursos d'odi a nivell internacional en els quals han participat personal de totes les Forces i Cossos de Seguretat d'àmbit Estatal, Autonòmic i Local, així com de Polícies de tots els països iberoamericans. • Participació en la reunió realitzada pel <i>High Level Group on Combating Hate Speech and Hate Crime</i> de la Comissió Europea.
<p>Ministeri de Transports i Mobilitat Sostenible</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Celebració de l'esdeveniment <i>Rural Mobility Conference</i> celebrat en el Global Mobility Call, en el marc de la PEUE. El Ministeri ratifica el seu compromís amb el desenvolupament i impuls d'una mobilitat rural sostenible i eficient.
<p>Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Adopció de les Conclusions del Consell sobre la contribució de l'educació i la formació a l'enfortiment dels valors europeus comuns i de la ciutadania democràtica.
<p>Ministeri de Treball i Economia Social</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aprovació de les primeres conclusions sobre democràcia en el treball i negociació col·lectiva verda, amb l'objectiu d'encoratjar la participació de les persones treballadores en l'empresa, així com implicar a interlocutors socials en la transició ecològica.
<p>Ministeri d'Indústria i Turisme</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organització del Fòrum Europeu de Turisme a Palma, sota el lema 'La dimensió competitiva i sostenible del turisme a Europa'.
<p>Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Participació durant la PEUE en reunions organitzades per la FAO centrades en seguretat alimentària, entre elles: 43° període de sessions de la Conferència de la FAO, 173° període de sessions del Consell de la FAO i Moment de balanç del Cim sobre sistemes a alimentaris de Nacions Unides, i 174° període de sessions del Consell de la FAO. • Participació en la 43ª reunió ordinària del Comitè Executiu IICA (Institut Interamericà de Cooperació per a l'Agricultura), on es va abordar la crisi global de seguretat alimentària i el dèficit hídric i el seu impacte en la producció d'aliments.

<p>Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic</p>	<ul style="list-style-type: none"> • La PEUE ha exercit un paper crucial com a altaveu per destacar la importància d'avançar en cohesió territorial i polítiques contra la despoblació, qüestions fonamentals per a la Seguretat Nacional. <ul style="list-style-type: none"> • Conferència europea sobre repte demogràfic i polítiques contra la despoblació; • Seminari ESPON, en el qual representants polítics, professionals, investigadors i experts/es vinculats/des al desenvolupament territorial d'Europa van dialogar sobre el rol de les petites i mitjanes ciutats com a impulsores del desenvolupament econòmic i la millora de la qualitat de vida en aquestes zones.
<p>Ministeri de Cultura</p>	<ul style="list-style-type: none"> • El Llibre Verd per a la gestió sostenible del patrimoni cultural (presentat en diferents fòrums nacionals i internacionals), en el qual el Ministeri reconeix la cultura com a motor per a l'adaptació i resiliència en un escenari marcat pel canvi climàtic i la degradació del medi ambient. Per això s'han impulsat dues línies de treball: 1) la cultura com ben públic essencial, com ben públic mundial i 2) la gestió sostenible del patrimoni cultural: el seu accés universal i el seu paper vertebrador del territori • D'altra banda, en el marc de Paisatge Cultural, s'han abordat diverses accions, entre elles l'elaboració de la Declaració de Mallorca o del Protocol d'aplicació d'energies renovables en edificis patrimonials, en col·laboració amb les CCAA i la societat civil, presentat en la COP28 de Dubai.
<p>Ministeri de Sanitat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Coordinació de les reunions per a l'elaboració del text per al nou Reglament Europeu sobre normes de qualitat i seguretat de les substàncies d'origen humà.
<p>Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organització de la Conferència "Cap a una protecció social integral de les famílies a Europa" a Madrid.
<p>Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats</p>	<ul style="list-style-type: none"> • En 2023 el Centre per al Desenvolupament Tecnològic i la Innovació (CDTI) va organitzar o va participar en 26 esdeveniments de difusió i/o jornades informatives del Cluster 3 (Seguretat civil per a la societat) para, entre altres, recolzar a les entitats espanyoles en l'organització d'esdeveniments associats a la PEUE.
<p>Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions</p>	<ul style="list-style-type: none"> • El Grup d'Alt Nivell (GAN) de la UE per combatre el discurs d'odi i els delictes d'odi, coordinat per la Direcció general de Justícia de la Comissió Europea i representat a Espanya per l'Observatori Español del Racisme i la Xenofòbia (OBERAXE) i el Ministeri de Justícia es va reunir a Madrid a l'octubre, amb l'objectiu de reforçar l'intercanvi de bones pràctiques entre les autoritats nacionals i europees, les organitzacions de la societat civil i altres actors rellevants, incloses les plataformes de xarxes socials, i avançar en la lluita contra l'odi i la intolerància a Europa.

<p>Ministeri per a la Transformació Digital i de la Funció Pública</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Il edició de la European Cybersecurity Skills Conference a Segòvia, organitzada sota els auspicis de la PEUE, en col·laboració amb el Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports i l'Institut Nacional de Ciberseguretat d'Espanya (INCIBE) i en col·laboració amb ENISA.. • Celebració de l'assemblea anual de l'European Startup Network Alliance (ESNA) en León, principal esdeveniment anual perquè ESNA proporioni actualitzacions d'estat i present les fites del proper any. • Celebració de la 4ª Assemblea de l'Aliança Europea d'Intel·ligència Artificial a Madrid, fita en l'aplicació de l'Estratègia Europea de IA.
<p>Centre Nacional d'Intel·ligència</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Al novembre es van celebrar a Madrid les XVII Jornades STIC CCN-CERT / V Jornades de Ciberdefensa ESPDEF-CERT, sota el lema "Compartir per guanyar". Les Jornades van servir d'escenari per a l'organització de reunions celebrades en el marc de la PEUE, i van aconseguir un fet històric sota la presidència espanyola: la primera reunió conjunta del grup de Cooperació NIS i del grup de Resiliència d'Entitats Críiques.
<p>Consell Superior d'Esports (CSD)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Celebració de la Conferència "Entorns Segurs/Segurs en l'Esport" (València, setembre) organitzada pel CSD i en la qual el DSN va participar amb la conferència "La transcendència de l'esport en la salvaguarda de la Seguretat Nacional".

Aconseguir una societat participativa

L'últim àmbit cerca la participació de la ciutadania i de les organitzacions de la societat civil en les activitats de foment de la cultura de Seguretat Nacional. En aquest context, el Fòrum Integral es comporta com un excel·lent marc per realitzar activitats amb la implicació de la societat, a través de diferents organitzacions socials, en pro d'una major conscienciació social.

Aquest any, per iniciativa pròpia, la Fundació Pluralisme i Convivència, adscrita al Ministeri de la Presidència, Justícia i Relacions amb les Corts ha elaborat i publicat l'informe La salvaguarda dels llocs de culte. Cap a una proposta de gestió. En aquest document s'esmenta el Pla Integral de Cultura de Seguretat Nacional com a instrument per a l'engegada d'estratègies relacionades amb la protecció dels llocs de culte.

A més, igual que en 2022, diversos ministeris mantenen el diàleg i el contacte constant amb la societat civil a través de diferents canals com el Fòrum Govern Obert —que també compta amb grups de treball de transparència, participació, integritat pública, en formació en Govern Obert i en sensibilització o comunicació i col·laboració—.

Mirant al futur

Amb tot, i després de dos anys d'engegada del Pla Integral de Cultura de Seguretat Nacional, es pot considerar que, gràcies a aquesta iniciativa i a la seva estructura de desenvolupament —Grup i Fòrum— s'està incrementant la conscienciació social sobre la transcendència de la política i la cultura de Seguretat Nacional.

En aquest context, el Pla és únicament un instrument —aprovat per Consell de Ministres— per generar espais de debat i de foment d'activitats conjuntes, però sense oblidar que els veritables artífexs són tant els òrgans de l'administració pública com les organitzacions socials de caràcter privat. Per això, és important destacar que, més enllà del recollit en aquest capítol, tots ells han dut a terme múltiples activitats per donar a conèixer la importància de la seguretat en els seus respectius àmbits competencials, així com la importància i exigència dels serveis que presten.

Amb tot, i amb el convenciment que aquest projecte compartit no ha fet més que començar, en aquests dos anys el Pla Integral de Cultura de Seguretat Nacional està resultant una eina eficaç per projectar en la societat la necessitat que, entre tots, protegim la nostra llibertat, drets i benestar.

GLOSSARI

A

ACNUR	Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats
AEAT	Agència Estatal d'Administració Tributària
AECID	Agència Espanyola per a la Cooperació Internacional per al Desenvolupament
AEE	Agència Espacial Espanyola
AEMET	Agència Espanyola de Meteorologia
AENA	Aeroports Espanyols i Navegació Aèria
AESA	Agència Estatal de Seguretat Aèria
Al Shabab	Moviment de joves combatents per l'Islam
ANPAQ	Autoritat nacional per a la Prohibició de les Armes Químiques
APTs	Advanced Persistent Threats
ARPSIS	Àrees amb Risc Potencial Significatiu d'Inundació
ASAP	Act in Support of Ammunition Production
A-TIPSOM	Acció contra el tràfic d'éssers humans i les xarxes d'afavoriment de la immigració irregular

B

BEC Business Email Compromise

BEI Banc Europeu d'Inversions

BITD Base Industrial i Tecnològica de la Defensa

C

CABT Convenció d'Armes Biològiques i Toxíiques

CAE Consell d'Afers exteriors

CAQ Convenció d'Armes Químiques

CARF Crypto-Asset Reporting Framework

CDTI Centre per al Desenvolupament Tecnològic i la Innovació

CE Comissió Europea

CECOPIE Centre de Coordinació i Promoció de la Indústria Estratègica

CENEM Centre Nacional de Seguiment i Coordinació d'Emergències

CEO Chief Executive Officer

CERT Computer Emergency Response Team

CF-MLAR Finances Criminals Blanqueig de Capitals i Recuperació d'Actius

CGPJ Consell General del Poder Judicial

CIAF Comissió de Recerca d'Accidents Ferroviaris

CIAIAC Comissió de Recerca d'Accidents i Incidents d'Aviació Civil

CIEMAT Centre de Recerques Energètiques Mediambientals i Tecnològiques

CIS Sistemes d'Informació i Comunicació

CISA Certified Information Systems Auditor

CITCO	Centre d'Intel·ligència contra el Terrorisme i el Crim Organitzat
CNCS	Consell Nacional de Ciberseguretat
CNI	Centre Nacional d'Intel·ligència
CNPIC	Centre Nacional de Protecció d'Infraestructures Crítiques
CNULD	Convenció de les Nacions Unides de Lluita contra la Desertificació
COVE	Centre d'Operacions de Vigilància Espacial
CPSTIC	Catàleg de Productes i Serveis de Seguretat TIC
CRMA	Reglament sobre matèries primeres crítiques (per les seves sigles en anglès)
CSE	Child Sexual Exploitation
CSIC	Consell Superior de Recerques Científiques
CSIRT	Computer Security Incident Team
CTE	Combatents Terroristes Estrangers
CT-JUST	riminal Justice Responses to Terrorism
CUGC	Centre Universitari de la Guàrdia Civil
D	
Daesh	Dawla al Islamia fi al-Iraq ual-Sham Estat Islàmic
DANA	Depressió Aïllada en Nivells Alts
DDoS	Distributed Denial of Service
DGPCE	Direcció general de Protecció Civil d'Emergències
DGPEM	Direcció general de Política Energètica i Mines
DGPNSD	Delegació del Govern per al Pla Nacional Sobre Drogues
DSA	Reglament de Serveis Digitals (per les seves sigles en anglès)

E

ECI	Equips Conjunts de Recerca
ECPIC	Esquema de Certificació de Protecció d'Infraestructures Críiques
ECPP	European Civil Protection Mecanism
EDA	Agència Espanyola de Defensa
EDF	European Defence Fund
EDIRPA	European Defence Industry Reinforcement Common Procurement Act
EDIS	Estratègia d'Indústria de Defensa
EDR	End point Detection and Reponse
EGNOS	European Geostationary Navigation Overlay Service
EMCDDA	Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies (per les seves sigles en anglès)
EMPACT	European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats
ENAIRE	Gestor de la Navegació Aèria a Espanya i el Sàhara Occidental
ENCOT	Estratègia Nacional Contra el Terrorisme
ENISA	Agència Europea per a la Seguretat de les Xarxes i de la Informació
ENS	Esquema Nacional de Seguretat
EOT	European Operational Team
EPF	Enquesta de Pressupostos Familiars
EPF	European Peace Facility (por sus siglas en inglés)
EPP	Equips de Protecció Personal
ESPII	Emergència de Salut Pública d'Importància Internacional
ETA	Euskadi Ta Askatasuna

ETID	Estratègia Industrial de Defensa
ETS	Emission Trade System
EUCAP	Missió de Capacitació de la Unió Europea
EU-HRSN	European High Security Network
EU-HYBNET	Xarxa paneuropea contra les amenaces híbrides (per les seves sigles en anglès)
EUMAM Ucraïna	European Union Military Assistance Mission in support of Ukraine
EUMPM	Missió de Cooperació Militar de la Unió Europea en Níger (per les seves sigles en anglès)
EUNAVFOR	European Union Naval Forces
EUROGENDFOR	Força de Gendarmeria Europea (per les seves sigles en anglès)
EUROPOL	Agència de la Unió Europea per a la Cooperació Policial (per les seves sigles en anglès)
EUTM	EU Training Mission
EUTM Mozambic	Missió d'Entrenament Militar a Moçambic
EUTM RCA	Missió d'ensinistrament militar en la república Centreafricana
EVM	Malaltia pel Virus Marburg
EXCISE	Impostos Especials
F	
FACE	Tractat de Forces Armades Convencionals a Europa
FALP	Grup d'Experts sobre Facilitació
FAO	Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació
FAS	Forces Armades

FASE	Formulari d'Acreditació de Seguretat
FCSE	Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat
FECYT	Fundació Espanyola per a la Ciència i la Tecnologia
FIEP	Forces Policials amb Estatut Militar
FIMI	Fòrum Internacional de Dones Indígenes
FINUL	Força Provisional de les Nacions Unides pel Líban
FOC	Full Operational Capability
FRONTEX	Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes

G

GAR	Grup d'Acció Ràpida
GDIN	Global Drug Intelligence Network
GEI	Gasos d'Efecte Hivernacle
GIF	Grans Incendis Forestals
GNSS	Global Navigation Satellite System
GOVSATCOM	European Union Governmental Satellite Communicatios
GSN	Grup de Subministradors Nuclears
GTOB	Grup de Treball Operatiu de Bio custodia

H

HERA	Autoritat Europea de Preparació i Resposta davant Emergències Sanitàries (per les seves sigles en anglès)
HIENAS	Highly Impacted European Narcotics Areas
HPS	Habilitacions Personals de Seguretat
HVT	High Value Target

I

IDF	Israel Defence Forces
IGME-CSIC	Institut Geològic Miner d'Espanya - Consell Superior de Recerques Científiques
IGN	Institut Geogràfic Nacional
IMC	Indicadors per a la Millora de la Ciberresiliència
INAP	Institut Nacional de l'Administració Pública
INCIBE	Institut Nacional de Ciberseguretat
INTERPOL	Organització Internacional de Policia Criminal
IoA	Indicadors d'Atacs (per les seves sigles en anglès)
IoC	Indicador de Compromís (per les seves sigles en anglès)
IoT	Internet de les Coses
IPCC	Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic
IRAs	Infeccions Respiratòries Agudes
ITEFI	Institut de Tecnologies Físiques i de la Informació
IVA	Impost del Valor Afegit

J

JIFE	Junta Internacional de Fiscalització d'Estupefaents
JIMDDU	Junta Interministerial Reguladora del Comerç Exterior de Material de Defensa i de Doble Ús
JNIM	Jama'at Nusrat al Islam wa-l-Muslimin

L

LULUCF	Ús de terra, canvi d'ús de la terra i silvicultura (per les seves sigles en anglès)
--------	---

M

MCCE Comandament Conjunt del Ciberespai

MENA Middle East and North Africa

MINUSCA Missió de les Nacions Unides en la República Centreafricana

MTIC Impostos Intracomunitaris

N

NMI NATO Mission Iraq

MINUSMA Missió Multidimensional Integrada d'Estabilització de les Nacions Unides a Mali

NNUU Organització de les Nacions Unides (ONU)

NRBQ Nuclear, Radiològic, Biològic i Químic

NZIA Reglament sobre la Indústria de Zero Emissions Netes

O

OACI Organització d'Aviació Civil Internacional

OAR Oficina d'Asil i Refugi

OAV Oficina d'Assistència a Víctimes d'Accidents Aeris

OCC Oficina de Coordinació de Ciberseguretat

OCDE Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic

OEIs Ordres Europees de Recerca

OIEA Organisme Internacional de l'Energia Atòmica

OIM Organització Internacional per a les Migracions

OMM Organització Meteorològica Mundial

OMS Organització Mundial de la Salut

ONDOD	Oficina Nacional contra els Delictes d'Odi
ONG	Organització No Governamental
ONS	Oficina Nacional de Seguretat
OPAQ	Organització per a la Prohibició de les Armes Químiques
OSCE	Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa
OTAN	Organització de l'Atlàntic Nord
P	
PAO	Planes de Suport Operatiu
PBIP	Codi internacional per a la protecció dels bucs i de les instal·lacions portuàries
PCSD	Política Comuna de Seguretat i Defensa
PECC	Pla Estratègic contra la Cibercriminalitat
PEINPAL	Pla Insular d'Emergències de la Palma
PELCEIL	Pla Estratègic Nacional Contra l'Enriquiment Il·lícit
PENCFIT	Plan Estratégico Nacional contra la Financiación del Terrorismo
PENTRA	Pla Estratègic Nacional Contra el Tràfic i l'Explotació d'Éssers humans
PERTE	Projecte Estratègic per a la Recuperació i Transformació Econòmica
PERTEs	Proyectos Estratégicos de Recuperación y Transformación de la Economía
PESCO	Cooperació Estructurada Permanent en matèria de Defensa
PEUE 23	Presidència Espanyola de la UE 23
PEVOLCA	Pla d'Emergències Volcàniques de Canàries
PIB	Producte Interior Brut

PLEGEM	Pla General d'Emergències de l'Estat
PNACC	Pla Nacional d'Adaptació al Canvi Climàtic
PNIEC	Pla Nacional Integrat d'Energia i Clima
PNNSC	Plataforma Nacional de Notificació i Seguiment de Ciberincidents
POC	Partenariats Operatius Conjunts
PPE	Planes de Protecció Específics
PRTR	Programa de Recuperació, Transformació i Resiliència
Q	
QRA	Quick Reaction Alert por sus siglas en inglés
R	
RAN	Recompte Absolut de Neutròfils
R+D	Recerca + Desenvolupament
R+D+i	Recerca + Desenvolupament + innovació
RDN	Xarxa de Diplomàcia del Reassentament
RECAPI	Reserva Estratègica de Capacitats de Producció Industrial
RE-LAB	Xarxa de Laboratoris d'Alerta Biològica
RENFE	Xarxa Nacional de Ferrocarrils Espanyols
RENIC	Xarxa d'Excel·lència Nacional de Recerca en Ciberseguretat
RNS	Regulatory News Service
ROADPOL	Xarxa Europea de Polícies de Tràfic
RSCG	Xarxa de Seguiment del Canvi Global en Parcs Nacionals
RSR	Xarxa de Sensibilització de la Radicalització

S

S3TOC	Spanish Space Surveillance and Tracking Operations Centre
S3TSR	Spanish Space Surveillance and Tracking
SASEMAR	Societat Espanyola de Salvament Marítim
SBI	Social Business Index
SCEPYLT	Sistema de Control i Protecció dels Explosius per a la Prevenció i Lluita contra el Terrorisme
SDA	Space Domain Awareness
SDSA	Synthesis-Dependent Strand Annealing
SEAE	Servei Europeu d'Acció Exterior
SECA	Sistema Europeu Comú d'Asil
SEDIA	Secretaria d'Estat de Digitalització i Intel·ligència Artificial
SEPRONA	Servei de Protecció de la Naturalesa
SGANPAQ	Secretaria General de l'Autoritat Nacional per a la Prohibició de les Armes Químiques
SI	Serveis d'Intel·ligència
SIAC	Information Sharing and Analysis Centre
SIGE	Sistema integrat de Gestió d'Emergències
SiNAR	Sistema Nacional d'Anàlisi de Riscos
SiVIRA	Sistema de Vigilància d'Infecció Respiratòria Aguda
SMOs	Oficinas de Movilidad Segura (por sus siglas en inglés)
SOC	Oficinas de Movilitat Segura (per les seves sigles en anglès)
SOCs	Centre d'Operacions de Seguretat (per les seves sigles en anglès)

SSA	Space Situational Awareness
SST	Space Surveillance and Tracking
STIC	Servei de Tecnologies de la Informació i les Comunicacions
STMV	Serveis de Transferències de diners o Valors
STRA	Space Threat Response Architecture
T	
TEIs	Team Europe Initiatives
TIC	Tecnologia de la Informació i les Comunicacions
TICs	Tecnologies de la Informació i les Comunicacions
TNP	Tractat de No Proliferació
TPAN	Tractat de Prohibició d'Armes Nuclears
TPCEN	Tractat de Prohibició Completa dels Assajos Nuclears
TSI	Targeta Sanitària Individual
TWP	Grup de Treball sobre Terrorisme del Consell de la Unió Europea
U	
UAS	Unmanned Aerial System
UE	Unió Europea
UME	Unitat Militar d'Emergències
UNESEV	Unitat Nacional d'Escortes de Seguretat en Vol
UNIR	Universitat Internacional de la Rioja
W	
WG-AAAVF	Assistència a les Víctimes d'Accidents Aeris i les seves Famílies
WSC	World Shipping Council

DSN

www.dsn.gob.es